

T.C

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLERE ENSTİTÜSÜ

İLKÖĞRETİM ANA BİLİM DALI

SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

**TEK PARTİ DÖNEMİ TÜRKİYE’DE EĞİTİM VE SOSYAL HAYATA YÖN
VEREN KADINLAR(1923-1950)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HATİCE YÜCEL

DANIŞMAN

DOÇ. DR. MUHAMMED SARI

AKSARAY 2019

**AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANA BİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI**

**TEK PARTİ DÖNEMİ TÜRKİYE’DE EĞİTİM VE SOSYAL HAYATA YÖN
VEREN KADINLAR
(1923-1950)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HATİCE YÜCEL

**DANIŞMAN
DOÇ.DR. MUHAMMED SARI**

AKSARAY 2019

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren (24) ay sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı : HATİCE

Soyadı : YÜCEL

Bölümü : İLKÖĞRETİM ANA BİLİM DALI SOSYAL BİLGİLER
EĞİTİMİ BİLİM DALI

İmza :

Teslim tarihi : 04. 10. 2019

TEZİN

Türkçe Adı: TEK PARTİ DÖNEMİ TÜRKİYE'DE EĞİTİM VE SOSYAL HAYATA
YÖN VEREN KADINLAR

İngilizce Adı : WOMEN LEADING EDUCATION AND SOCIAL LIFE IN TURKEY
DURING THE ONE-PARTY PERIOD (1923-1950)

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı: HATİCE YÜCEL

İmza

T.C.
AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
JÜRİ ONAY SAYFASI

HATİCE YÜCEL tarafından hazırlanan “TEK PARTİ DÖNEMİ TÜRKİYE’DE EĞİTİM VE SOSYAL HAYATA YÖN VEREN KADINLAR(1923-1950)” başlıklı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Aksaray Üniversitesi İlköğretim Ana Bilim Dalı/ Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı’nda Yüksek Lisans / Doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

İMZA

Danışman: (Doç. Dr. Muhammed SARI)

(Türkçe ve Sosyal Bilgiler Anabilim Dalı, Aksaray Üniversitesi)

Üye: (Prof. Dr. Necmi UYANIK)

(Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Türkiye Cumhuriyeti Tarihi A.B.D., Selçuk Üniversitesi)

Üye: (Dr. Öğr. Üyesi Erdal YILDIRIM)

(Türkçe ve Sosyal Bilgiler Anabilim Dalı, Aksaray Üniversitesi)

Tez Savunma Tarihi: 10/09/2019

Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu’nun 17/10/2019 tarih ve 2019/42-8 sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Öğrencinin

HATİCE YÜCEL

İmza

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Doç. Dr. Sevilay USLU DİVANOĞLU

İmza

TEŞEKKÜR

Türkiye Cumhuriyet'inin kuruluşunda kadınlara büyük bir görev düşmüştür. Kadınların eğitim-öğretim faaliyetleri devlet tarafından desteklenmiş, alanında başarılı olan kadınlar yurt dışında eğitimlerini almaları için gönderilmiştir. Bu kadınlar Türkiye'nin üniversite alt yapısını oluşturan önemli kişiler olmuştur.

“Tek Parti Dönemi Türkiye’de Eğitim ve Sosyal Hayata Yön Veren Kadınlar (1923-1950)” başlıklı tez çalışması dört bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde ilk Türk devletlerinden, Osmanlıya kadar Türk kadının toplum içindeki konumu ve görevlerinden bahsedilmiştir. Birinci Bölüm *“Osmanlı’da Kadın”* başlığı altında ele alınmış ve bu bölümde; Osmanlıdaki kadının toplumsal konumu ve kadınların kurmuş olduğu cemiyet ve dergilerden bahsedilmiştir. İkinci Bölüm *“Cumhuriyet Dönemi Kadın Ve Eğitim”* başlığı altında ise Tek parti dönemindeki eğitim faaliyetlerinden ve kadının sosyal konumundan bahsedilmiştir. Üçüncü Bölüm *“Cumhuriyet Dönemi Kadın”* bölümünde ise çalışmanın asıl konusu olan Cumhuriyet'in kadınlarından detaylı olarak bahsedilmiştir. Ayrıca Cumhuriyet döneminde her alanda başarılı olan kadınların yazmış olduğu anılar ve yazılar incelenmiştir. Dördüncü Bölüm *“Cumhuriyet Dönemi Kadın Yapılanmaları”* kısmında kadınların cumhuriyet döneminde kurdukları cemiyet ve *Kadın Gazetesi* detaylı olarak incelenmiştir. Çalışmada T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri başta olmak üzere gazete ve dergilerden, Kadın Kütüphanesi ve eserleri ile telif ve tetkik eserlerden faydalanılmıştır.

Bu çalışmanın yürütülmesi sırasında manevi olarak desteğini her zaman hissettiğim kıymetli dostum, Gamze KUTLAR'a teşekkürü bir borç bilirim. Tezimin düzenlenmesinde yardımlarını esirgemeyen Ercan SUNGUR'a gönülden teşekkürlerimi sunarım. Yanımda olan Nurhayat ve Hatice CANDAN kardeşlere de teşekkür ederim. Ayrıca bu süre içerisinde maddi ve manevi desteklerini üzerimde hep hissettiğim, annem ve babam başta olmak üzere abilerim Hüseyin ve Kamil YÜCEL'e, yengelerim Tuba ve Meltem YÜCEL'e sonsuz teşekkür ederim. Çalışmamız sırasında görüş ve önerileri benimle paylaşan Prof.

Dr. Necmi UYANIK ve Dr. Öğr. Üyesi Erdal Yıldırım hocalarıma şükranlarımı sunarım. Tez sürecinde fikirler ve görüşleriyle bana yol gösteren, maddi ve manevi desteğini esirgemen değerli danışmanım Doç. Dr. Muhammed SARI'ya gönülden teşekkürlerimi sunuyorum.

HATİCE YÜCEL

Aksaray/2019

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEK PARTİ DÖNEMİ TÜRKİYE’DE EĞİTİM VE SOSYAL HAYATA
YÖN VEREN KADINLAR (1923-1950)

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Hatice YÜCEL, Aksaray 2019

ÖZET

Eski Türk devletlerinden itibaren kadın, Türk toplumu içerisinde önemli bir konuma sahip olmuştur. Bu durum diğer Türk devletlerinde ve Osmanlı döneminde de devam etmiştir. Lakin Türk kadınının toplumsal alanda faal olarak gözükmesi daha sonraki dönemlere tekabül eder. Bilhassa II. Meşrutiyet’in ilanıyla beraber, kadınlar özgürlüklerini ve seslerinin daha net duyulabilmesi için çeşitli dergi ve gazetelerde yazılar yazmış, cemiyetlerde de görev almıştır.

Yeni Türk devletinin kurulmasının ardından, toplum için gerekli olan yeniliklerde kadınlarda göz önüne alınmış, kadınlara çeşitli haklar tanınmıştır. Cumhuriyetle beraber kadın eğitime önem verilmiş, kadın ve erkeğin bir arada okuduğu karma eğitim uygulanmaya başlanmıştır. Tek Parti döneminde özellikle halkın okuma yazma oranını artırma ve ülkeyi kaldırmak amacıyla köylülerin eğitime önem verilmiş, halkodaları, millet mektepleri gibi çeşitli kurumlar faaliyete girmiştir. Cumhuriyet’in kalkınması ve ilerlemesi için en önemli adım kadınlar için atılmış, kadınların sosyal hayatta daha aktif görev almaları için kadınlar kendi aralarında teşkilatlanmalar sağlayarak çeşitli kurum ve cemiyetlerin açılmasında yarar sağlamışlardır. Kadınlar eğitimlerini tamamlamak ve daha bilinçli vatandaş olabilmek için eğitimlerini yurtdışında tamamlayarak Türkiye’deki birçok üniversitenin tabanını oluşturan önemli kişiler arasında olmuşlardır. Dünya’nın birçok yerinde, bilimsel çalışmaları ve yapmış oldukları faaliyetler ile Türkiye’nin ismini duyurmuşlardır.

Bilim Kodu :

Anahtar Kelimeler: Cumhuriyet Dönemi Kadın Eğitimi, Cumhuriyet’te Kadın, Türk Kadını, Kadın Dergileri, Kadın Cemiyetleri

Sayfa Adedi: 210

Danışman: Dç. Dr. Muhammed SARI

AKSARAY UNIVERSITY
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
WOMEN LEADING EDUCATION AND SOCIAL LIFE IN TURKEY
DURING THE ONE-PARTY PERIOD (1923-1950)

(Master Of Arts Thesis)

Hatice YÜCEL, Aksaray 2019

ABSTRACT

Since The Ancient Turkish States , has had an important position in Turkish society.This situation continued in other Turkish States an during the Ottoman period.However, the appearance of Turkish women as active in the social sphere corresponds to later periods. In particular, II. With the proclamation of the Constitution, women wrote articles in various magazines and newspapers and took part in societies in order to make their freedom and voices heard more clearly.

After the establishment of the new Turkish state, women were taken into consideration in the innovations necessary for society and women were given various rights. With the Republic, emphasis was placed on the women's education and the coeducation ,in which men and women studied together, began to be practiced. In one party era, especially fort he purpose of increasing the literacy rate of the people and improving the country, the Government gave importance the education of the villagers. Various institutions, such as public chambers and national schools, went into activity. The most important step for the development and progress of the Republic has been taken for women. For women to be more active in social life, women provided organizations among themselves and they have benefited from the opening of various institutions and societies. Women completed their education and become more conscious citizens, so they were among the important people who formed the base of many universities in Turkey. They announced the name of Turkey with their scientific studies and activities in many parts of the World.

Science code:

Keywords: Republican-era women's education, Women in the Republic, Turkish women, women's magazines, Women's societies

Number of page:210

Advisor: Associate Professor Dr. Muhammed SARI

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	iv
ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER	viii
SİMGELER VE KISALTMALAR	xiii
GİRİŞ	1
I.BÖLÜM.....	4
OSMANLI'DA KADIN	4
1.1. OSMANLI'DA KADININ SOSYAL STATÜSÜ	4
1.2. Osmanlı'da Kız Çocuklarının Eğitimi	5
1.2.1. Sıbyan Mektepleri.....	6
1.2.2. Kız Rüştîyeleri.....	7
1.2.3. İdadiler ve Sultaniler	8
1.2.4. Darülmuallimat	9
1.2.5. İnas Darülfünunu.....	11
1.3. Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Kadar Cemiyetlerde ve Derneklerde Kadın....	12
1.3.1. Osmanlı Müdafaa-i Hukuk-ı Nisvan Cemiyeti	14
1.3.2. İttihat ve Terakki Kadınlar Şubesi	15
1.3.3. Diğer Kadın Cemiyetleri ve Dernekleri	16
1.4. Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Kadar Kadın Dergi ve Gazeteleri.....	17
1.4.1. Hanımlara Mahsus Gazete.....	19
1.4.2. İnci Dergisi.....	19
1.4.3. Kadınlar Dünyası Dergisi.....	20
1.5. Milli Mücadele Döneminde Türk Kadını.....	21

1.5.1. Anadolu Kadınları Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti ve Şubeleri.....	24
II. BÖLÜM	29
CUMHURİYET DÖNEMİ KADIN VE EĞİTİM	29
2.1. Cumhuriyet Dönemi Kadının Sosyal Statüsü	29
2.2. Cumhuriyet Dönemi Kadın Eğitimine Genel Bir Bakış	30
2.3. Atatürk'ün Türk Kadını Hakkında Düşünceleri	31
2.4. Tek Parti Dönemi Eğitim ve Sosyal Yaşamda Türk Kadını	33
2.5. Cumhuriyet Dönemi Eğitim Faaliyetleri ve Eğitim Kurumları.....	35
2.5.1. Halkevleri.....	38
2.5.2. Köy Enstitüleri	40
2.5.3. Kız Enstitüleri	42
III. BÖLÜM.....	45
CUMHURİYET DÖNEMİ KADIN	45
3.1. Cumhuriyet Dönemi Eğitimci Türk Kadınları.....	45
3.1.1. Afet İnan	46
3.1.2. Dürüye Köprülü	50
3.1.3. Emine Semiye	51
3.1.4. Mediha Berkes Esenel.....	53
3.1.5. Saffet Korkut.....	54
3.2. Cumhuriyet Dönemi Edebiyat Alanındaki Türk Kadınları.....	55
3.2.1. Fatma Aliye.....	56
3.2.2. Halide Edip Adıvar	57
3.2.3. Halide Nusret Zorlutuna	63
3.2.4. Müfide Ferit.....	67
3.2.5. Sabiha Sertel.....	68
3.2.6. Suat Derviş.....	70

3.2.7.	Şukufe Nihal Başer	73
3.2.8.	Ulviye Mevlan.....	78
3.3.	Cumhuriyet Dönemi Fen Alanındaki Türk Kadınları.....	79
3.3.1.	Dilhan Eryurt	80
3.3.2.	Nüzhet Gökdoğan.....	83
3.3.3.	Remziye Hisar	87
3.3.4.	Sehavet Mersinoğlu.....	89
3.4.	Cumhuriyet Dönemi Sanat Alanındaki Türk Kadınları	90
3.4.1.	Jale İnan.....	92
3.4.2.	Mihri Müşfik	94
3.4.3.	Sabiha Bengütaş	96
3.4.4.	Safiye Ayla	97
3.5.	Cumhuriyet Dönemi Tıp Alanında Türk Kadınları	99
3.5.1.	Pakize İzzet Tarzı.....	101
3.5.2.	Safiye Ali.....	103
3.5.3.	Suat Rasim Giz	104
3.6.	Cumhuriyet Dönemi Hukuk Alanındaki Türk Kadınları	105
3.6.1.	Süreyya Ağaoğlu	106
3.6.2.	Türkan Rado	108
3.7.	Cumhuriyet Dönemi Mimar- Mühendislik Alanındaki Türk Kadınları	109
3.7.1.	Altan Edige	110
3.7.2.	Leman Tomsu.....	110
3.7.3.	Leyla Asım Turgut.....	111
3.7.4.	Mualla Eyüpoğlu.....	112
3.7.5.	Sabiha Rıfat Gürayman	113
3.8.	Cumhuriyet Dönemi Siyasi Alanda Etkili Olan Türk Kadınları.....	114

3.8.1.	Esma Nayman.....	114
3.8.2.	Fatma Memik	115
3.8.3.	Gül Esin.....	117
3.8.4.	Müfide İlhan	118
3.8.5.	Nakiye Elgün	120
3.8.6.	Nezihe Muhiddin.....	123
3.8.7.	Türkan Baştuğ Örs	128
3.9.	Cumhuriyet Dönemi Spor Alanındaki Türk Kadınları.....	129
3.9.1.	Halet Çambel.....	130
3.9.2.	Nezihe – Melek- Fitnat Özdil Kardeşler	133
3.9.3.	Naciye Akhüren.....	134
3.10.	Cumhuriyet Dönemi Havacılık Alanındaki Türk Kadınları.....	135
3.10.1.	Belkis Şevket	136
3.10.2.	Edibe Subaşı	137
3.10.3.	Sabiha Gökçen	137
IV. BÖLÜM.....		142
CUMHURİYET DÖNEMİ KADIN YAPILANMALARI		142
4.1. Cumhuriyet Döneminde Kadınların Siyasal Hakları.....		142
4.1.1. Kadın Milletvekillerinin Mecliste Yapmış Olduğu Çalışmalar		145
4.2. Cumhuriyet Dönemi Kadın Cemiyetleri.....		148
4.2.1. Türk Ocakları.....		148
4.2.2. Kadınlar Halk Fırkası		149
4.2.3. Türk Kadınlar Birliği		151
4.3. Tek Parti Dönemi Türk Basınında Kadın		155
4.3.1. Kadın Yolu Dergisi		157
4.3.2. Kadın Gazetesi		159

SONUÇ.....	163
KAYNAKÇA.....	166
EKLER.....	183

SİMGELER VE KISALTMALAR

A.Ü : Atatürk Üniversitesi

B : Baskı

BCA : Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi

CHF : Cumhuriyet Halk Fırkası

CHP : Cumhuriyet Halk Partisi

DP : Demokrat Parti

NASA : NationalAeronauticsand Space Administration

NEÜ : Necmettin Erbakan Üniversitesi

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

TDK : Türk Dil Kurumu

THKD : Türk Hukukçu Kadınlar Derneği

TÜBA : Türkiye Bilimler Akademisi

TÜBİTAK : Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu

GİRİŞ

İnsanoğlunun var oluşundan itibaren kadın toplumun gelişmesindeki etkenlerden biri olmuştur. Farklı coğrafi bölgelerde din ve toplumun kültürü, kadının konumunu etkilemiştir. İlkçağlardan itibaren kadın avcılık ve toplayıcılık ile geçinen kabilelerde de erkeklerle birlikte ava gitmiş ev için gerekli olan ihtiyaçları da karşılamıştır. İslamiyet'in kabulünden önce ve çok tanrılı inançlara sahip olan toplumlarda kadın tanrının varlığını bile kabul edip ona inanmışlardır. Daha sonra tek tanrılı dinlere geçiş ile kadının toplumdaki konumunda değişimler meydana gelmiştir.

Büyük Hun devleti hükümdarı Mete Hanın eşi Çinlilerle yapılan ilk barış anlaşmasını imzalamıştır. Birçok Türk devletinde kadın erkek gibi asker olma ve savaşçı olma özelliğine sahip olmaları gerekmektedir, kadında erkek gibi ata biner ve avlanmaya çıkabilirdi (Gündüz, 2018: 131). Diğer Türk devletlerinde de kadınlar devleti yönetme yetkisine Hakanın yanında söz sahibi olmuştur. Hakan devletin başında olmadığı zaman en yetkili kişilerden biri olan Hatun, elçi karşılama gibi protokollerin başında da yerini almıştır.

Türkler ilkçağlardan beri yeryüzünde hâkimiyet kurmayı başaran ve yıkıldıklarında kısa süre içerisinde tekrardan devlet kurma özelliği olan bir yapıya sahip olmuş bir millet olmuşlardır. Türklerin kısa süre içerisinde yapılanması ve devlet kurmasında ki en büyük etkenlerden biride aile yaşantıları olmuştur. Türklerin aile yapılanmasında kadın- erkek eşit derecede görevler almış, kadın erkek ile birlikte evi geçindirme gibi görevleri de üstlenmiştir. Kadın-erkek ile birlikte ava çıkmış, ata binmiş hatta bazı durumlarda devleti bile yönetebilen güce sahip olmuştur.

Türk Mitolojisinde kadın üst bir konumda olmakla beraber bazı destanlarda kâinatın yaratılışına sebep olan ilham kaynağı olarak da ifade edilmiştir. Kağanın evlendiği ilk kadın 'Hatun' unvanını taşımış, siyasi hayatta da Hatun unvanıyla devlet başkanının en

büyük yardımcısı olarak görülmüştür (Gündüz, 2018: 132). İslamiyet öncesi Türk devletinde tek eşlilik hâkimdir. Aile yapısının güçlü olabilmesi adına toplum içerisinde boşanmalara pek sıcak bakılmamış, eşleri öldükleri takdirde bile kadınlar ocaklarını söndürmemişler, eşlerine sadık kalmışlardır.

İslamiyet diğer tek tanrılı dinlerden sonra gelen ve en son peygamber Hz. Muhammed tarafından yayılan ilahi bir din olmuştur. İslamiyet'in kabulünden önce Arap yarımadası, kan davaları ve kız çocuklarının toprağa diri diri gömüldüğü bir coğrafi bölge olarak bilinmekte, İslamiyet ile gelen barış, hoşgörü ve eşitlik anlayışı ile bu algı değişmeye başlamıştır. Hz. Muhammed'in bütün insanlığa yönelik hoşgörü anlayışı, İslamiyet'in hızla yayılmasına ön ayak olmuştur.

İslamiyet'te ilim öğrenmek hem kadın hem erkeğe farzdır. İslamiyet, ilmi her iki cinsiyetinde öğrenmesini emretmiştir. Hz Muhammed'in İslamiyet'e yönelik davetini kabul eden ilk kişi bir kadındır ve bu kadın, Hz Muhammed'in eşi Hz. Hatice'dir. İslamiyet'in yayılışında önemli roller üstlenen kadınlar ve onlara yönelik eğitim toplumsal anlamda büyük değişimlere sebep olmuştur. Kuran-ı Kerim de bütün inanlara ilimi öğrenmeyi teşvik ederek 750 ayet ile bunu kanıtlamaktadır (Kayadibi, 2003: 25).

Orta Asya Türk devletlerinde kadın yönetici olarak kullanılan unvan "İl-Bilge" olurken Anadolu'da kurulan Türk devletlerinde ise "*Terken/ Türkan*" ismini tercih edilmiştir. Özellikle Selçuklular ve Harzemşahlar'ın kullandığı bu kavramda yönetici kadınlar hükümdara ve devletin yönetiminde de söz sahibi olmuşlardır. Terkenler sarayda ya da taşrada kendilerine ait toprakları, askerleri ve özel hazinelere sahip olmuşlardır. Türk devletlerindeki yöneticilerin seçmiş oldukları eşler de genelde, nüfuz sahibi ailelerden gelen kadınlar olmuştur. Anadolu Selçuklu devletinin Sultanı I. Mesut'un Danişment Melik Gazi'nin kızıyla yapmış olduğu evlilik buna örnek olarak gösterilebilir (Dolunay ve Erdem: 169-170).

Anadolu Selçuklu Devleti'ne ait belgelerde ve kültürel miraslarda, kadın figürlerine rastlanmıştır. Anadolu Selçuklu Devleti egemenlik kurduğu alanlarda bölgenin kültüründen etkilenmiş, özellikle dil alanında Arapça ve Farsçanın etkisi altında kalmıştır. Türkçeyi korumak ve yayma görevi ise kadına ait olmuştur (İnan, 1977 : 37).

Kadınlar, toplum içerisinde ve kendi aralarında örgütlenmeyi erkekler gibi sağlamış olmakla beraber Anadolu'da birçok tarikatın kurulmasına ön ayak olmuşlardır. Anadolu'da

İslamiyet'in yayılması, Anadolu kapılarının Türklere açılması ve kurulan teşkilatlanmalar ile Türklük ve İslamiyet'in kısa süre Anadolu'ya yayıldığı görülmektedir.

Ahi teşkilatının öğüdü olan “*Eline, beline, diline sahip ol*” öğüdü gibi kadınların kurmuş olduğu teşkilat olan Bacıyan-ı Rum teşkilatı da “*aşına, eşine, işine sahip ol*” şeklinde olması aile yaşamının önemli ve güçlü olması gerektiğine örnek olarak gösterilebilir. Bu teşkilatlarda çadır, halı ve kilim dokuma gibi el sanatları yapılarak ticarete katkı sağlanmıştır. Sosyal sorumluluk adına da kimsesiz kızların eğitimi ve onların kişisel bakımlarının üstlenildiği görülmektedir. Osmanlının kuruluş aşamasında da Anadolu Bacılarının katkıları büyüktür. Cephelerde erkeklerle beraber savaşmalarının yanı sıra Osmanlı devletinin düzeli orduya geçmesi ile de yeniçeri üniformalarının bu teşkilat tarafından dikilmesi orduya önemli bir destek olarak düşünülmüştür (Dolunay ve Erdem, 2016: 173).

Kadınların toplum içerisindeki konumları değişen dünya ile birlikte ilerleme kaydetmiştir. Her ne kadar bazı dönemlerde kesintiler olsa da Müslüman Türk devletlerinde kadının toplum içerisindeki rolünün de değişiklik olduğu söylenemez. Osmanlı toplumunda da kadınların özellikle de saray kadınlarının hayır vb. işlerde ön planda oldukları görülür. Bu noktada kadın yahut kız çocuklarının eğitimi aile içerisinde halledilen bir mevzu olarak görülmüş ve bu durum 19.yy'a kadar devam etmiştir. Bundan sonra kız çocuklarına yönelik açılan okullar ile toplumsal statülerde de bir değişimin başladığı görülür.

I.BÖLÜM

OSMANLI'DA KADIN

1.1.Osmanlı'da Kadının Sosyal Statüsü

Osmanlı Devleti'nde Tanzimat'tan kısa bir müddet sonra başlayan kanunlaştırma hareketlerinin son örneklerinden biri 8 Muharrem 1336 (25 Ekim 1917) tarihli Hukuk-ı Aile Kararnamesi'dir. Bu kararname aile hukuku alanında İslam ve Osmanlı hukuk tarihinde ilk örnek sayılır. Kararnamede evliliğe yaş sınırı getirilmiş, kızların küçük yaşta evlenmelerine izin verilmemiştir (Aydın, 1998: 314-317). Ayrıca hazırlanan bu kararname, İslam Aile hukukuna dair hazırlanmış ilk kanun metnidir (Özkeraz ve Arslanel, 2011: 5). Osmanlı kadının siyasi anlamda sesini duyurmaya başlamasını, kırsal alanda çıkan ayaklanmalarda da görmek mümkündür. Mesela 1814 yılında iltizam sisteminin kaldırılması ve yerine kurulacak olan yeni vakıf düzenlemesine karşı tepki gösterenlerin arasında kadınlarda yer almıştır (İ. Yılmaz,2012: 72).

Osmanlı kadınlarının çalışma hayatında yer almış oldukları alanlar genelde dokumacılık, kumaş dokuma, iplik bükme gibi alanlar olduğu görülmektedir. Üretmiş oldukları dokumalarını parça başı hesap ile tüccarlara satmış, aile ve ülke ekonomisine katkı sağlamışlardır (Dulum, 2006: 56). Birinci Dünya savaşının etkisi Avrupa'da sürdüğü gibi Osmanlı'yı da etkilemiştir. Savaşın yaratmış olduğu boşluk ile erkeklerin yerlerini almaya başlayan kadınlar, farklı sektörde istihdam edilmeye başlanmıştır. Savaş döneminde Osmanlı'da resmi dairelerde çalışmaya başlayan kadınlar, ayrıca İstanbul'da kadınlara ait tüccarlar pazarını faaliyete geçirmiş; Beyoğlu, Sirkeci gibi İstanbul'un önemli semtlerinde

kadınlar, erkek berberi olmanın yanı sıra birçok iş kolunda faaliyet gösterdiği görülmektedir (Uyanıker, 2007: 21).

1915 yılında kadınların kılık kıyafetiyle ilgili bir düzenleme getirilerek, kadınların devlet dairelerinde çarşafsız çalışabilmelerinin önü açılmıştır (H. Ak, 2016: 53). Osmanlı kadınının, giydiği kıyafetler genelde tek tip olmuş, bazı dönemlerde padişah fermanlarıyla kıyafetlerin belirlendiği görülmüştür. Kadınlar dışarıda genelde tek tip olan ferace, çarşaf gibi tesettüre layık olan kıyafetleri tercih etmişler. Ev içerisinde ise daha gösterişli kıyafetler giymişlerdir. Osmanlı'da bireylerin giydikleri kıyafetler onların toplumsal statülerini yansıttı. Giyilen kıyafetin rengine ve biçimine göre onların hangi toplumsal sınıfa mensup oldukları anlaşılmaktadır (Burkarlı, 2017: 60).

Kadının özel alanlarda yer alması tamamen özgürlük getirmemiş, bu durumlar için düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemelere göre kadın ve erkek toplu taşıma araçları, sinema, lokanta ve tiyatro gibi toplumsal alanları ayrı ayrı kullanmalarını gerektiren düzenlemelere gidilmiştir (Bakacak, 2009). İslamiyet ilminin yayılması ve eğitimin gelişmesi için açılan okulların arasında ilk olarak mektepler ve medreseler bulunmaktadır. Osmanlı'da kadınlar bu tür kurumlarda eğitim alamamış, nüfuzlu aileler ise kızlarına evlerinde özel hocalar eşliğinde ders aldırabilmiştir. Özellikle yaygın olan Mevlevihaneler sayesinde kadınlar şiir, musiki gibi alanlarda dersler almışlardır (Somel, 2000)

1.2.Osmanlı'da Kız Çocuklarının Eğitimi

Osmanlı öncesi Türk toplumlarında kadının eğitimi, sağlıklı evliliklerin yapılabilmesi ve evlat yetiştirilmesine dayandırılmıştır. Avrupa'daki yenilik hareketleri ile birlikte Osmanlı'da bazı eğitim kurumlarında değişikliğe gidilmiş, ancak yapılan yenilik hareketlerinde Osmanlıda bulunan mevcut eğitim kurumlarında köklü bir değişiklik yapılmamıştır.

Eğitim kurumlarında yüzeysel düzenlemeler ile eğitim düzeni aynı şekilde devam ettirilirken eğitilmiş kadın, bir orduya ve meşaleye benzetilmiş oluşturulacak toplumsal yapılanmanın temeli ve değişimin öncüsü olarak kabul edilmeye başlanmıştır (Çakır, 2011: 326).

1.2.1. Sıbyan Mektepleri

Osmanlı'da Sıbyan Mektepleri beş, altı yaşına gelmiş kız ve erkek çocuklarının mahallelerindeki hocalardan dini eğitimlerini aldıkları ilk eğitim-öğretim kurumudur. Sıbyan mekteplerinin üstü bir kurumda, kadınlar için eğitim görecekları okullar olmadığı için kız çocukları bundan sonra ki eğitimlerini evlerinde özel hocalar sayesinde almışlardır.

Fatih Sultan Mehmet kendi adını taşıyan camiinin etrafına her türlü ilim ve irfanın öğretilmesi için yaptırdığı külliyeinin yanına Sıbyan Mektebi de yaptırmıştır (Ergin, 1997: 82). Sıbyan Mekteplerinin benzeri ABD'nin erken koloni döneminde görülür. Burada eğitime ilgi duyan bazı saygın kadınlar evlerinde çocuklara okuma yazma, aritmetik ve bazı dini bilgiler öğretiyordu. Öğrencilerin sayısı azdı, veliler ise bu eğitimler karşısında az bir ücret veriyorlardı. Bu tip eğitim yerleri kızlar için gidilebilecek tek yerdi erkekler ise daha üst düzeydeki okullar gidebiliyorlardı. Bu Tip okullara “*dameschools*” yani hanım okulları denilmekteydi (Akyüz, 2004: 9).

Padişahların yaptırmış olduğu Sıbyan mekteplerinde, çocuklar parasız okumalarının yanında bütün ihtiyaçları da karşılanmıştı. Ayrıca senelik bir kereye mahsus gezi hakları da vardı (Ergin, 1997: 87). Sıbyan mekteplerine başlayan özellikle durumu iyi olan aileler çocuklarının mektebe başlatırken yapacakları törene çok ehemmiyet verirlerdi. Sünnet ya da bir düğün havasında geçen bu törenlere “*havas-ı bed*” ya da halk arasında “*Âmin*” halayı denmiştir (Ergin, 1997: 91).

1838 yılına gelene kadar eğitim öğretimde yapılan değişiklikler, farklı alanlarda olsa da hep erkek çocuklarının eğitime yönelik değişiklikler olmuştur. Sıbyan Mekteplerinde kız ve erkek çocukları bir arada okudukları için o zamana kadar kızların tahsil derecesi Sıbyan mekteplerinden ileriye gidememiştir (Ergin, 1997: 457). Kızların Sıbyan Mektebinden sonra eğitim alamamalarının nedeni ise, kızların daha sonrasında eğitim alacakları bir kurumun olmaması ve kızların yaşlarının ilerlemesinden dolayı erkek hocalardan ders alamamaları etkili olmuştur.

Osmanlıdaki bazı kadınlar, evlerinde kız çocuklarına kuran okumayı öğretmişlerdir, fakat kendi imkânlarının yeterli olmadığını düşünerek eğitimde ihtiyaç duyulan alanlarda belirlenen iyileştirmelerin yapılması için dilekçe ile Evkaf Vekâletine iletmışlerdir.

Öğretici kadınların evleri “Sıbyan’a Mahsus Mektep” olarak görülmüştür. Bu görüş Sadrazamlığa bildirilmiş, Sadrazamda bu görüşe katılarak padişaha sunmuştur. Padişah da bu evlerin devletçe onarılması gerektiğini, destekleyerek gerekenin yapılmasını emretmiştir (Akyüz, 2004: 6). Osmanlıdaki Sıbyan mektepleri eğitimin temelini oluşturmuş, her mahallede bulunan bu mekteplerde çocuklar dini bilgileri ezber yöntemi ile öğrenerek hayatına adapte etmeleri amaçlanmıştır. Günümüzde ki kreşlerdeki çocukların yaş ve almış oldukları eğitim ile Sıbyan Mekteplerinde ki eğitim bazı yönleri ile örtüşmektedir.

1.2.2. Kız Rüştîyeleri

Sıbyan mekteplerini bitirdikten sonra kızlar için düzenli bir okulun olmaması nedeniyle ilk sivil okul olma özelliğine sahip olan Rüştîyeler açılmıştır. II. Mahmut döneminde “Rüştîye” denilen sivil okulların açılmasının nedeni olarak, kurulması düşünülen Darülfünuna nitelikli öğrenci yetiştirilmesi düşünülmüştür. İşini iyi yapan memurların yetişebilmesi için nitelikli öğrenci kitlesi oluşturmayı amaçlamıştır. İlk açılan sivil okullar “Mekteb-i Maarif-i Adliye ve Mekteb-i Ulum-i Edebiye-i Adliye” dir. Okullara Rüştîye denilmesinin nedeni ise, çocukların rüşt yaşına kadar yeni okullarda okumalarının gerektiği düşüncesine dayalı olmakla beraber okullara verilen bu isim dönemin Padişahı II. Mahmut’a atfedilir (Akyüz, 2006: 24-25).

Kızlara özgü ortaöğretimin ilk derecesi sayılacak olan Cevri Usta (kalfa) İnas Rüştîyesi 1859 yılında İstanbul’da açılmıştır. Bu okula “Sultanahmet Kız Rüştîyesi” de denilmiştir. Tanzimat’tan uzun bir süre sonra ülkenin eğitim açığı fark edilmiş, kızların eğitime duyulan ilgiye bağlı olarak yeni okullar açılmıştır (Şanal, 2009: 224).

“ Okuyup yazmanın erkek ve kadınlar için gerekli olduğunu, erkeklerin ağır işler görmesiyle bunların ev yaşamında rahat etmeleri için kadınların din ve dünyalarını bilerek kocalarının isteklerine boyun eğmeleri ve namuslarını korumakla mümkün olacaktır.” şeklinde gazeteye ilan verilmiştir (Ergin, 1997: 458). Kadınlara eğitim verilmesinin nedenini, kadınların eğitilmesi için değil de kocalarına yardımcı olunması amacıyla sağlandığı görülmektedir.

Rüştîyeler açıldıktan bir süre sonra bunlarla ilgili düzenlemeler gerekli hale gelmiş ve bunun için II. Abdülhamid dönemi beklenmektedir.

II. Abdülhamit döneminde rüştiyeler için gerekli düzenlemeler yapılarak, kız iptidai ve rüştiye okullarının 6 yıllık bir okula dönüştürülmesine karar verilmiştir. Bu tip okullara 1895 yılından sonra Merkez Rüştiyeleri denilerek, bu tip okulların sadece İstanbul'da açılmış olduğu ve taşrada bulunduklarına yönelik bir belge ya da kanıt bulunmamaktadır (Dulum, 2006: 35).

II. Abdülhamit döneminde ilköğretim meselesi anayasada yine yerini almış, kız ve erkek öğrencilerin eşit eğitim alma haklarında hukuken kontrol altına alınmıştır. II. Abdülhamid döneminde ülkede 349 kız iptidai okulu bulunurken, 5073 karma iptidai okul mevcuttur. Eğitim ve öğrenime yönelik düzenlemeler sadece İstanbul'da değil, taşrada da yapılarak kız rüştiyelerinin sayıları artırılmıştır. Aynı zamanda Kız Rüştiyelerinde kadınların yöneticilik yapmalarının önü bu dönemde açılmıştır (Dulum, 2006: 45-46). Kız Rüştiyelerinin açılması, kızların eğitim hayatlarını Sıbyan Mektepleri ve evlerde verilen plansız ve tekdüze eğitim-öğretim ile sınırlandırmayı da ortadan kaldırmıştır.

1.2.3. İdadiler ve Sultaniler

Osmanlı eğitim sisteminde kademeli okulların açılmasının eksikliği kavranmış, fakat gerekli düzenlemelerde devamlılık sağlanamamıştır. İdadilerin açılma nedeni, Rüştiyelerden sonraki eğitim sürecine hazırlığa dayandırılmıştır.

İdadinin kelime anlamı hazırlamaktır. Kendisinden sonraki herhangi bir mektebe hazırlayan mekteplere idadi denmiştir. Darülmâarif için açılmış olan bir önceki mekteplere bu dönemde idadi denilmiştir. Bu mekteplerde askerlere yönelik yüksek meslek eğitimi edindirmeye yönelik ihtiyaçlar gözetilerek idadiler ya da ihtiyat sınıfları açılmıştır (Ergin, 1997: 495). Bu okullarda Avrupa standartlarına uygun eğitimler verilmiş, ders olarak genel kültür dersleri ve Almanca, İngilizce gibi derslerde verilmiştir. Okuldaki eğitim bu şekilde devam etmişse de okuldan gerekli verim alınamayınca iki yıl sonra kapatılmıştır. İdadinin önemli bir özelliği ise kızlar için lise dengi eğitim veren ilk kurumdur (Kurnaz, 1991: 17-18).

II. Abdülhamid döneminde, kızlara mahsus rüştiyelerde eğitim verilmesi gerektiğine inanılmıştır. Bunun üzerine İstanbul'un Mahmut Paşa Türbesinin civarında kiralanan bir konakta "*İnas İdadisi*" açılmış, bu okula ilk açıldığında sadece üç kız öğrenci kaydını

yaptırmıştır. İnas İdadisinin kendisine has bir Talimatnamesi olmamış, için erkek öğrencilere hazırlanmış olan talimatname uygulanmıştır. Bu talimatname gereğince, okul süresi boyunca 1/3 kadar devamsızlığı olan öğrenciler başarısız sayılmıştır (Y. Erdem, 2013: 232-237). Kız öğrencilerin İdadileri tercih etmemelerinin nedeni ise, mezun olduktan sonra ellerinde bir meslek olmaması ve o dönemde yaşanan ulaşım, okulun yatılı olması gibi nedenlerden kaynaklanmıştır. Bunun yanı sıra kızlar için Sultaniler açılmaya başlanmıştır.

Sultanilerde ise, lise dengi bir eğitim verilmiştir. Buradan mezun olan kızlar için bir üst kurum olan üniversite için gerekli tabanı oluşturmuşsa da kızların yükseköğrenim görme hakları olmadığı için sadece bu okullardan mezun olmakla kalmışlardır. Kızlar için ilk olarak 1913 yılında “*İstanbul İnas Sultanisi*”, bugün ki adıyla İstanbul Kız Lisesi açılmış ve bunu halen günümüzde de eğitime devam eden Erenköy, Çamlıca ve Kandilli kız liseleri takip etmiştir (Özkiraz ve Arslanel, 2011: 4).

Enstitülerinin başlangıcı sayılan bu kurum sadece İstanbul’a özgü olarak kalmıştır. Kız Sultanilerinin kendilerine has ders programı olmuş, erkeklerin okumuş oldukları okullardan farklı ve içerik olarak daha hafif bir içeriğe sahip olmuştur (Öztoprak, 1999: 18). Kızlar için bu süreçten sonra eğitim alma istekleri artmış ve devamında ise İnas Darülfünun ve Darülfünunda eğitim almaları için bir imkân doğmuştur. Ayrıca Darülmualimatların açılması suretiyle de kızlar için öğretmen yetiştirilmesi planlanmıştır.

1.2.4. Darülmualimat

Kız Rüştîyelerin açılmasından sonra Osmanlı’daki eğitim kurumlarında kadın öğretmen eksikliği tespit edilmiş, bunun üzerine kızlara rüştîyelerde eğitim vermeleri amacıyla Darülmualimat kurulmuştur. Maarif Nazırı Safvet Paşa 1869 yılında Maarif-i Umumiye Nizamnamesinde “*kız mekatib-i Sıbyaniye ve rüştîyesine muallimler yetiştirmek üzere*” İstanbul’da bir Darülmualimat’ın açılmasını öngörmüştür. Bunun üzerine harekete geçilmiş ve İstanbul’da bir konak kiralanarak eğitim için hazır hale getirilmiştir. Kızların bu okullarda eğitim alabilmeleri içinde gazeteye ilan verilmiştir (Şanal, 2009: 225).

Maarif-i Umumiye Nizamnamesinde belirtilen Darülmualimat’ın Safvet Bey’in Nazır olduğu dönemde Yerebatan’da bir konakta açılmıştır. Okulun eğitim kadrosunda ise üç

kadın hoca görev almıştır (Erkek, 2009: 48). Darülmuallimat'ın açıldığı dönemde nitelikli ve eğitimli kadın hocaların olmamasından dolayı, buradaki kadın öğretmenler sadece nakış derslerinde eğitim verebilmişlerdir.

Kadınlar için en ideal meslek olarak öğretmenliğin görülmesine rağmen, Darülmuallimin açılmasından yaklaşık olarak yirmi yıl sonra kurulan Darülmuallimat okulunda kadın öğretmen yetiştirilmek temel hedef olarak belirlenmiş, bu süreçten sonra Osmanlı'daki öğretmenlerin sayısında artış gözlemlenmiştir. Rüştîyelerde ve Sıbyan mekteplerindeki bayan öğretmenlerin sayıları artmış, bu sayede eğitim görmek isteyen kızlar bu okulları tercih etmişlerdir.

Darülmuallimat'ın açılması ilerleyen dönemde açılacak olan İnas Darülfünun Üniversitesi için gerekli öğrenci alt yapısının oluşmasını sağlamıştır. Cumhuriyet dönemindeki kadınların birçoğu bu okullardan yetişmiş, Cumhuriyet döneminin aydın kadın kesimini oluşturmuştur (Akyüz, 2006: 52)

Öğrenciler için ödül ve ceza okul sisteminin temelini Darülmuallimat oluşturmuştur. Her hafta Perşembe günleri müdür ya da müdire dershaneleri gezerek bir hafta içinde mükâfatlandırılan ve ceza alan öğrencileri isimleri yüksek sesle okunarak takdire ya da cezaya tabii tutmuşlardır. Öğrencilerin okulla gelmedikleri günler için anne ve babalarından mazeretlerini bildiren bir belge ya da doktor raporu getirmeleri zorunlu kılınmıştır. Eğer öğrencilerin rapor getirmediği tespit edilirse cezaya çarptırılmış, mazereti olmadan bir ay okula gelmeyen öğrencilerin ise kayıtları silinmiştir (Altın, 2017: 30-32). Devlet kız çocuklarının okumaları için ihtiyaçları olanlara günümüzdeki kredi sistemine benzer bir ücret vermiş, bu parayı alan öğrenciler için ise mezun olduktan sonra beş yıl mecburi hizmet şartı getirilmiştir (Dulum, 2006: 41).

Bu okulun son sınıf öğrencileri, İnas Sultanileri ile anlaşarak haftada bir gün ilim ve sosyal konularla ilgili görüşmeler düzenlemişlerdir. Darülmuallimat alanında düzenlenen ilk ciddi ıslahat 1911 yılında yapılmış, ders programlarında değişiklikler yapılarak fen bilimleri programının kapsamı genişletilmiştir. Kız öğretmen okullarında bir uygulama okulu açılarak okullarda modern pedagojik yöntemler uygulanmıştır (Öztoprak, 1999: 24). Darülmuallimat'ın bazı şubelerinde pedagojiye ait dersler konularak "*sokağın kötü etkilerinden*" çocukları arındırmak amaçlı anaokulu öğretmeni yetiştirmeyi de amaçlanmışlardır. Bu dönemden sonra İstanbul'da dört yerde anaokulu açılmıştır (Erkek, 2009: 121). Öğretmenlik okulunda uygulanan pedagojik formasyon derslerinin de

verilmesi ve staj uygulamasının da yapılması nitelikli öğretmen yetiştirmenin amaçlandığı anlaşılmaktadır.

Sıbyan ve Rüştîye olmak üzere iki şubeye ayrılmış olan Darülmuallimat'ın bu şubelerinde kendi içinde Müslüman ve gayr-ı Müslimlere ayrı dersler verilmiştir. Din dersleri ise her cemaatin kendi lisanı ile okutulacak ve ruhani o cemaatin temsilcisi tarafından tayin ettiği kişiler tarafından okutulmuştur (Altın, 2017: 23). Darülmuallimat'ın açıldığı dönemde Beşiktaş İnas Rüştîyesi Müdürlüğüne atanan Fatma Zehra Hanım, göreve getirilen ilk kadın olduğu bilinmektedir (Y. Erdem, 2013: 182).

Darülmuallimat'ın ders araç ve gereçleri hakkında tam bilgi sahibi olunmasa da, müzik dersleri için piyano bulunmaktadır. Dikiş ve el işleri için gerekli araç ve gereçler başka sınıflarda da mevcut olup, dersler buralarda işlenmektedir. Darülmuallimata çıkan bir yangında kimya laboratuvarının yanması üzerine yeni aletlere olan ihtiyaç, yenilerinin alınması ya da başka okullardan temin edilmesine yönelik tartışmalara neden olduğu bilinmektedir (Y. Erdem, 2013: 361). Birinci Dünya Savaşına bağlı tüm ülkeyi etkileyen ekonomik çöküş ve istihdam sıkıntısı eğitime de yansımıştır.

1.2.5. İnas Darülfünunu

Kız öğretmen okullarının açılması ve rüştîyelerin sayısının artması üzerine kadınlar bir üst öğretim kurumu olan üniversitede de eğitim görme taleplerinde bulunmuşlardır. Daha bilgili ve görgülü olmayı amaçlayan kadınlar için Osmanlı'da böyle bir eğitim kurumuna olan ihtiyaç kadınlar arasında daha yüksek sesle ifade edilmeye başlanmıştır.

7 Şubat 1914'te başlayan haftada dört gün öğleden sonra 14.00 – 16.15 saatler arasındaki dersler, kadınlar tarafından ilgiyle takip edilmiştir (Baskın, 2008: 91). Kızlar için 1 seneyi aşkın serbest derslerin sonucu olarak 1914'te Darülmuallimat-ı Aliye içerisinde İnas Darülfünunu açılması kararlaştırılmıştır (Erkek, 2009: 243).

Darülmuallimata eklenmesi şartıyla açılan İnas Darülfünunu Edebiyat ve Fünun şubesiyle iki kısma ayrılmıştır. İnas Darülfünununa kayıt yaptırmak isteyen öğrencilerin İnas İdadisi, Sultan İdadisinden mezun olma zorunluluğu ya da hususi eğitim almış olanlara yapılacak sınavlardaki başarı oranları ölçüt olarak kabul edilmiştir. Ayrıca burada eğitim görebilmek

için Tezkere-i Osmani ve Aşı Şahadetnamesini de bildirmeleri gerekmektedir (Baskın, 2008: 92-93).

İnas Darülfünunu açılmasında etkili olan kadınlar genellikle İttihat ve Terakkiye mensup kişilerin yakınları olduğu görülmektedir. İttihat ve Terakki, kadınlarında eğitim alması gerektiği üzerinde durmuş, bu konular için gerekli görüşmeler ve toplantılar düzenleyerek kadınların bu tür eğitim faaliyetleri içerisinde yer alması gerektiğini desteklemişlerdir.

İnas Darülfünun binası *Ticaret Mekteb-i Alisi*'ne tahsis edilmesi üzerine, 1918-1919 eğitim öğretim yarıyılında öğrenciler Darülfünun binasına taşınmıştır. Kızların bu okullardaki eğitimlerini öğleden sonra almaları konusundaki yazıda okuldaki bütün araç ve gereçlerden de yararlanmaları sağlanmıştır. Bu süreçten sonra kız öğrenciler ve erkek öğrenciler aynı okulda eğitim alsalar da eğitim- öğretim saatleri farklıdır (Y. Erdem, 2013: 370). Kadın ve erkeklerin aynı binada ders almaları bazı kesimler tarafından eleştirilirken, bazı kesimler tarafından da karma eğitimin savunmuş, zaman açısından bu eğitimin şekilde eğitimin daha uygun olduğunu dile getirmişlerdir.

İnas Darülfünun düzenlemesi ile kız öğrencilere belli sınavlardan başarılı olma şartıyla isterlerse İnas Darülfünun diploması alabilme, isterlerse de Darülfünun şubelerinden devam edebilme hakkı tanınmıştır (Y.Erdem,2013: 399). Darülfünundan mezun olma hakkından yararlanan ilk kişi Şukufe Nihal olmuştur (Baskın, 2008: 95). İnas Darülfünunu ve Darülfünundan mezun olan birçok kadın Cumhuriyetin kurucu kadroları arasında yer almış aydın kimlikleri ile toplumda ön plana çıkmışlardır.

1.3. Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Kadar Cemiyetlerde ve Derneklerde Kadın

II. Meşrutiyet döneminde kadınlar ile ilgili olan tartışmalar hız kazanmış, Türk kadının kendi düşünce hayatı içerisindeki faaliyetlerinin yanında, siyasi hayata katılıma yönelik teşebbüsleri de olduğu görülmektedir. Bu teşebbüsle bir grup kadınının 1908'de parlamentoya dinleyici olarak katıldığı ifade edilmektedir (Kurnaz, 1991: 47). Meclis-i Mebusan açılışında kadınlar tarafından izlenme talebi olmakla beraber, taleplerine yönelik olumsuzluğu karşıda, "*biz de İngiliz kadınları gibi parlamento önünde nümayiş yaparız*" ifadeleri ile karşı koyacaklarını ifade etmişlerdir(Berktaş, 2004: 14).

Meşrutiyet döneminde kadın kıyafetlerinde peçeyi de ortadan kaldırmaya yönelik değişim talebi büyük oranda yabancı basından takip edilen modaya atfedilmiştir. Kadınlar peçe yerine artık çene altından bağlanan eşarpları tercih ettikleri, çarşaf yerine ise palto ve kabanı kullandıkları, ayrıca aksesuar olarak şemsiyenin taşınmaya başlandığı görülmektedir (Burkarlı,2017: 60). Meşrutiyetin ilanından sonra kadınların toplum içerisindeki faaliyetleri artık gün yüzüne çıkmaya başlamıştır. Kadınlar, varlıklarını kanıtlamak için öncelikle örgütlenme ile yola koyulmuşlardır. Yaşanan çeşitli toplumsal sorunların dile getirilmesi ve çözümüne yönelik kurulan dernekler buna kanıt olarak gösterilmektedir.

1908 –1920 yılları arasında kurulan kadın cemiyetlerinden 77’si Türk ve Müslüman, 20’si Gayrimüslim ve 6’sının yabancılara ait olmakla beraber toplam 103 kadın derneğinin varlığı kayıt altındadır (Özkeraz ve Arslanel, 2011: 7). Kadınlara yönelik birçok dernek, ayrıca düzenledikleri çeşitli konferanslarla daha çok sayıda kadına ulaşmışlardır.

Kadınlara yönelik olarak düzenlenen konferanslar arasında en dikkat çeken “*Beyaz Konferanslar*” olmuştur. II. Meşrutiyetin ilanından sonra on defa toplanıldığı düşünülen bu konferanslarda beyaz başörtüsü takan kadınlar ve salonlardaki beyaz duvarlar beyaz konferanslar olarak anılmasına neden olmuştur. Konferanslarda ifade edilen görüşler ve düşünceler P.B imzasıyla “*Kadın*” dergisinde yayınlanmıştır (Yürüt, 2017: 382). Beyaz Konferanslarda kadın eğitime yönelik düşüncelerin şu şekilde dile getirilmiştir: “*Maarif her şey iken daha dün, hepimiz biliriz, yatılı bir kız mektebi için söylenmedik söz, edilmedik iftira kalmadı. Niçin? Din mi müsait değildi? Haşa, dinimiz, o din-i muhterem, noksan kabul etmez. Kadınları cahil bırakmayınız, okutmayınız’, diyen bir din bence caiz olmaz.*” (S. Çakır, 2011: 123). Osmanlının son dönemleri yaşanan savaşlarla dağılan ve ekonomik olarak çözülen ailelere yönelik örgütlü kadınların sosyal yaşamdaki varlıkları ve organize ettikleri yardımlar oldukça hayatidir.

Cemiyeti İmdadiye, ilk kurulan cemiyetlerden biri olmuştur. Fatma Aliye’nin başa geçmesiyle Rumeli sınırlarında savaşan askerlerimizin ihtiyaçlarını karşılamak için kurulmuş olup, din ve mezhep ayrımı yapmaksızın herkese açık olma amacı gütmüştür. Osmanlı halkının bir araya getirilmesi hedefi ve o dönem şartlarında ilk kadın kuruluşu olması açısından önemlidir (C. Şahin ve M. Şahin, 2013: 56).

Kadınların yükselmesi ve eşitliğini savunan “*Teali Nisvan Cemiyeti*” de bunlardan biridir. (Karahana, 2016: 15). Cemiyet, kadın ve erkeklerin bir arada olduğu toplantılar

düzenleyerek, kadınların eğitim alanında kendilerini göstermeleri gerektiğini amaçlayan konferanslar ve konuşmalar organize etmişlerdir. Dil kursları açmak, salgın hastalıklarla mücadele etmek, yabancı eserlerin tercümesini yaparak, okuma oranının artmasına destek vermek cemiyetin öncelikli hedefleri arasında olmuştur (C. Şahin ve M. Şahin, 2013: 57)

.

1.3.1. Osmanlı Müdafaa-i Hukuk-ı Nisvan Cemiyeti

II. Meşrutiyetin getirmiş olduğu idealist ortamda kurulan ilk gerçek kadın derneği olarak karşımıza “*Osmanlı Müdafaa-i Hukuk-ı Nisvan Cemiyeti*” çıkmaktadır. Nuriye Ulviye Mevla’nın başkanlığını yürütmüş olduğu cemiyetin yayın organı “*Kadınlar Dünyası*” dergisidir. Cemiyetin kuruluş amacı ise şunlardır: Memleketin ihtiyaçları doğrultusunda kadınların dış giyimlerinin düzenlemesi, kadınların eğitim seviyelerinin yükseltmektir (Gülcü ve Tunç, 2012: 158). Kurulduğu dönemde ülke içereside ses getiremeyen cemiyet, dış basında yankı bulması ile ülke içerisinde de ancak o zamandan sonra çalışmaları ile ön plana çıkmıştır (D. Koç, 2016: 33). Diğer kadın derneklerine göre, Osmanlı Müdafaa-ı Hukuk Nisvan Cemiyeti kurucuları ve yapmış oldukları çalışmalar ile dikkat çekmişlerdir.

Osmanlı Müdafaa- ı Hukuk Nisvan Cemiyetinin faaliyet gösterdiği dönemde göze çarpan iki önemli yaptırımı olmuştur. Bunlardan birincisi, Belkıs Şevket’in İlk Türk kadını olarak uçağa binebilmesi için gerekli izinleri alınarak binişin gerçekleştirilmesi ve orduya uçak hediye edilmesine yönelik girişimdir (Yürüt, 2017: 386).

Cemiyet’in Türk kadını için sağlamış olduğu ikinci başarı ise, kadınların telefon şirketine alınmalarını sağlamak olmuştur. Kadınların bu istekleri Fransızca ve Rusça bilmedikleri için ilk aşamada gerçekleştirilememiştir. Olumsuz cevaba karşılık Ulviye Mevlan ve dernek üyeleri büyük bir kampanya başlatarak telefon şirketinin üzerine psikolojik bir baskı uygulamıştır (Kutlar, 2008: 20-21). Telefon şirketi gelen bu olumsuz tavırlara daha fazla maruz kalmamak adına, yedi kadına iş imkânı sağlamıştır. Osmanlı kadının bu alanda çalışmaya başlaması yerel basında ve dünya basınında yankı uyandırmıştır (D. Koç, 2016: 55).

Kadın Gazetesi’nin 1 Mart 1948 yılındaki sayısında, “*İlk Kadın Memurlarımız*” başlıklı haberinde, 1914 yılında Osmanlıdaki ilk kadın memurların fotoğrafı gazetede yer almıştır. Osmanlı Telefon idaresinde memur olma hakkı tanınan kadınların isimleri şu şekildedir:

“Hamiyet Derviş, Bedia Şekip, Mediha Enver, Refika Mustafa, Bedra Osman, Semiha Hikmet, Nezihe Mustafa ve Mrs. Minter” gibi kadınlar yer almıştır (Kadın Gazetesi, 1948: 1).

Cemiyet, belirli dönemlerde dernek içerisinde piyesler, musiki faaliyetleri ve konferanslar düzenleyerek kadınların kendilerine olan özgüvenlerin artmasını sağlamayı amaçlamıştır. Bu aktiviteler sayesinde toplumun kadın üzerindeki baskısı hafifletilmeye çalışılmıştır (Kutlar, 2008: 22). Kadınların düzenli bir dernek adı altında bir araya gelip önemli çalışmalar yürütmeleri, ilerleyen dönemlerde kurulacak cemiyetlere örnek oluşturduğu söylenebilir.

1.3.2. İttihat ve Terakki Kadınlar Şubesi

İttihat ve Terakki Cemiyeti kadın ve erkek ayırt etmeksizin herkesin üye olabileceği bir cemiyet olarak faaliyet göstermiştir. Meşrutiyetin ilanıyla beraber kadınlar kendilerini siyasi alanda da göstermeye başlamışlardır. İttihat ve Terakkinin Kadın Kolları, Meşrutiyet döneminde faaliyete geçmiş kadınlara yönelik konferanslar düzenlemiş, aynı zamanda kadınlara yönelik kuruluşlara da destek vermişlerdir. İttihat ve Terakkinin, desteği ile kurulan dernekler arasında, *“İttihat ve Terakki Kadınlar Şubesi, Osmanlı Kadınları Terakkiperver Cemiyeti ve Teali-i Vatan Osmanlı Hanımları Cemiyeti”* gibi dernekler ve cemiyetler olduğu bilinmektedir (Özkiraz ve Arslanel, 2011: 5).

İttihat ve Terakki, Türk kadının İslamiyet’ten önceki özelliklere sahip olması gerektiğini ifade etmiş, kadının toplumsal yaşamdaki baskıdan kurtulabilmesi ve kadının ideolojik olarak doğru yetiştirilmesini amaçladığını dile getirmişlerdir (Altıntaş, 2017: 124). İttihat ve Terakki’nin Kadınlar Şubesi, öncelikle askerlere ve yardıma muhtaç kişilere yardımı amaçlamış, daha sonrasında siyasi faaliyetlere de girdiği görülmüştür. Kadınlar Şubesinin yapılan planlamalara göre haftalık ve aylık olmak üzere milli birlik ve beraberliğe yönelik konferanslar düzenlemeyi de ihmal etmemişlerdir (Kaplan, 1998: 43-44).

Osmanlı’nın son dönemine kurulmuş olan İttihat ve Terakki Partisinin tek kadın üyesi Emine Semiye’dir. Emine Semiye, ikinci eşi olan Reşit Paşa’nın Edirne’deki görevi sırasında İttihat ve Terakki Partisinin gizli çalışmalarında da görev almıştır. Semiye Hanım’ın siyasi hayatındaki değişimin İttihat ve Terakki’den, Osmanlı Demokrat Fırkasına doğru bir yönelmeyi de içerir (Karaca, 2011: 121). Bu dönemde İttihat ve Terakkiye

mensup kadınların katıldıkları konferanslar, ilerleyen dönemlerde güçlü kadın kimliklerinin ortaya çıkışının da temellerini atmıştır.

1.3.3. Diğer Kadın Cemiyetleri ve Dernekleri

Kadınların kurmuş oldukları derneklerin genel özellikleri, bu derneklerin genellikle yardım amaçlı kurulmuş olmaları ve kadınlara belirli alanlarda iş imkânı bulmalarına yönelik olmasıdır. Bunun yanında, kendi alanları içerisinde çeşitli faaliyetler bulunan ancak kısa vadeli amaçlar doğrultusunda kurulan, küçük çaplı faaliyet gösteren kadın cemiyetleri de kurulmuştur.

“İslam Kadınları Çalıştırma Cemiyeti”, kadınlara çalışma ortamı sağlamak amaçlı kurulmuştur. Cemiyetin kuruluşu ile on dört binden fazla kadın, cemiyete iş başvurusunda bulunmuştur (Demir, 1999: 110). Bölgesel olarak da kurulan dernekler anne ve çocuk sağlığına yönelik faaliyetler de göstermişlerdir.

Sağlık alanına hitap eden ve batılılar tarafından kurulan *“Süt Damlası Cemiyeti”* Müslüman-Türk çocuklarına yönelik hayır kurumu olma özelliğini taşır. Bu cemiyet kuruluktan bir süre sonra Besim Ömer Paşanın himayesine bırakılmıştır (Konya, 2018: 41). *Cumhuriyet* Gazetesinin 2 Mart 1930'daki sayısında Süt Damlası ile ilgili haber yer almıştır. *“Süt Damlası Fakir Çocuklara bayramlık tevzi etti”* başlıklı yazıda, Himaye-i Eftal Cemiyeti üyeleri süt damlası cemiyetinde öksüz ve fakir çocukların bayramlarını kutladıklarından bahsedilmiştir. Kalender Yurdunda bulunan iki yüz çocuğa bayramlık alınmış, alınan bayramlıklar çocuklara giydirilerek çocukların sevinçli bir bayram geçirmeleri sağlamışlardır. Anneler Birliğinin çocuklar için elbise ve patikler önemli hazırlamış, çocuklara dağıtılacak şekerleri ise *“İsmail Hakkı Efendi”* temin etmiştir. Cemiyet bu çocuklara yapılan yardımın, gazeteler de yayınlanmasına rağmen yardımların az olduğunu eleştirmişlerdir (Cumhuriyet, 1930: 1).

Süt Damlası Cemiyet’inde görev alan ilk kadın doktorlar arasında yer alan Safiye Ali, bu cemiyette önemli çalışmalar yürütmüştür. Bu cemiyette, anneler ve çocukların sağlıklarını muhafaza etmeye yönelik eğitimler vermiş, annelerin çocuklarını emzirmeleri gerektiğine yönelik teşvik edici söylemlerde bulunmuştur. Yardıma ihtiyacı olan ailelere süt, mama ve gıda takviyesinde bulunmuş, anne ve çocuk sağlığına yönelik ev ziyaretleri yapmıştır. 1926

yılından itibaren Süt Damlası merkezinin, müdürlüğünü yapmaya başlayan Safiye Ali, yurt dışındaki birçok ülkede kurulan çocuk müzelerini örnek alarak, çocuk müzesi kurma girişiminde bulunmuştur. Müzede, temizlik malzemelerinden, inek sütü ile beslenme ve çeşitli çocuk hastalıkları ile ilgili resimler ve grafikler yer almıştır (Konya, 2018: 41). Safiye Ali bu kurumda edinmiş olduğu deneyimlerini kitap haline de getirmiştir.¹

Osmanlı'nın son dönemlerinde kurulmuş olan Osmanlı Bankası, kadınların o dönemde istihdam edilmesini sağlayan önemli iş alanlarından olmuştur. Birçok ırktan kadınlar burada çalışmış kendileri bu alanlarda yetiştirmişlerdir (Dulum, 2006: 74). Eğitim, sağlık, sanat, edebiyat vb. alanlarda kendilerini yetiştirmiş ve yurt içinde ve yurt dışında kendilerini göstermiş olan kadınlar özellikle dernek faaliyetlerine ve cemiyet çalışmalarına önem vermişlerdir. Bu alanlarda ki kadınlar toplumsal alanda dayanışmayı sağlamak ve birlikten güç doğar ilkesi ile çeşitli faaliyetler içerisinde bulunmuşlardır.

1.4.Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Kadar Kadın Dergi ve Gazeteleri

Meşrutiyet'in getirmiş olduğu özgürlük düşüncesi neticesinde daha önce kendilerini ifade etmekte ve seslerini duyurmakta zorlanan birçok kadın basın yolu ile bu başarıyı sağlamışlardır. 1869 yılından Cumhuriyetin kuruluşuna kadar yaklaşık olarak kırka yakın gazete ve dergi çıkaran kadınlar, kendilerini ifade etme ve birey olarak toplumsal yaşama katkı sağlamak amacıyla yayınları birer araç olarak görmüşlerdir (Hamzaoglu, 2018: 77). Avrupa'daki ilk kadın dergisi "*Ladies' Mercury'den*" yaklaşık 176 yıl sonra Osmanlıda, kız çocuklarının eğitimi üzerine yayınlanmaya başlayan Rum kadın dergisi "*Kypseli*" basına hayatına girmiştir (E. Şahin, 2018: 89). Osmanlı Basın hayatında 1869'de çıkarılan kadınlara yönelik ilk gazete, Ali Reşit tarafından çıkarılan "*Terakki*" gazetesidir. Gazetede genel olarak kadınların eğitimi, çok eşlilik ve kadınlara siyasi hakların verilmesi ile ilgili konulara, ilk kez bu gazete de yer verilmiştir (Gülcü ve Tunç, 2012: 159).

Terakki gazetesinin ilk Türk kadın dergisi olan "*Terakki-i Muhaderrat*" ise, pazar günleri olmak üzere okuyucularının karşısına çıkmıştır (E. Şahin, 2018: 89). Terakki-i

¹ "*Küçük Çocuklar Muayenehanesi ve Süt Damlası*" adında deneyimlerinden ve yabancı dil bilgisinden yararlanarak çevirilerinden de faydalanıp Safiye Ali bir kitap yazmıştır (Konya, 2018: 41).

Muhadderat'ın anlamı, “İffetli kadınların ilerlemesi” anlamına gelmektedir. Ali Reşit derginin editörü ve aynı zamanda tek yazarıdır. Dergide dönemin diğer gazetelerinde alınan kadın konusu bu dergide de pekiştirilmiş, ancak dergide mutlak bir kadın erkek eşitliğinden bahsedilmemiştir (Çellik,2019: 7-8). “*Muhadderrat*” dergisinde, kadınlardan gelen mektuplar isimsiz olarak yayınlamıştır. Bu mektuplar sayesinde kadınların kendilerini ilgilendiren konulara karşı ilgisiz olmadıkları görülmüştür. Dergide, kadınlara çalışma hakkının tanınması ile ilgili konulara da yer verilmiştir (Altıntaş, 2017: 120).

Kadınlar tarafından çıkarılan ilk kadın dergisi “*Şüküfezar*” dır. 1886'da Arife Hanım tarafından çıkarılmış olan bu dergideki yazarların çoğu kadındır. Arife Hanım, dergide yazmış olduğu bir yazısında medeniyete ve çağdaşlığa ulaşmanın temelinde eğitim ve öğretim yattığını ifade etmiştir (Özen, 1994: 18). İkinci Meşrutiyet döneminde, dönemin devlet adamlarının kızları tarafından bir araya gelip iki haftada bir çıkarılmış olan Şüküfezar dergisinde dönemin siyasi ve fikir hayatı hakkında geniş bilgilere yer verilmektedir. Bu dönemde çıkarılmış olan ilk kadın dergisi olma özelliğini taşımasının yanında, edebiyat konularının yanında dergide kadınların deneyimleri konusunda ki fikirler de bu süreçten sonra tartışılmaya başlanmıştır. Şüküfezar Dergisi, kısa ömürlü olmuş olsa da, bireysel olarak kadınlar için çıkarılmış bir dergi olma özelliğine sahiptir (Şahin, 2018: 96). Şüküfezar dergisini diğer dönem dergilerinden ayrılmasında ki neden, kadın yazarların çoğunlukta olması ve kadınları ilgilendiren konuları, kadınların kendilerinin kaleme alması olmuştur.

Mehasin dergisi ise, 1908 yılında ilk defa renkli resimler ile basın hayatında yer alan bir dergi olma özelliğini taşımaktadır. Dergide kadının eğitim konusunun yanında moda, el sanatları ve edebiyat gibi konulara da yer verilmiştir. Dergide yayınlanmış olan yazılarda yine kadınların temel sorunu olan kadın hakları konusunda ki yazılara da yer verilmiş (Y. Erdem, 2013: 68-69).

Kadınlar, bu dönemde iç dünyalarında yaşadıkları sorunları dile getirmenin yolunu dergilerde bulmuşlardır. Kadınların yazmayı bir görev edinmeleri ve kamusal alandaki tartışmaları yürütebilme kapasitelerini geliştirmeleri açısından çıkardıkları dergiler önemlidir. Bu dönemde çıkarılan dergilerde kadınlık kelimesi yerine feminizm kelimesini tercih etmişlerdir (Yılmaz, 2012: 73). Dergilerdeki yazılarda özellikle kadınların istekleri, kadın ve erkeğin eşit konumda olmalarını, eğitimleri konusunda desteklenmelerini içermektedir (D. Koç, 2016: 23). Kadın dergilerinde görücü usulü ile yapılan evlilikler

eleştirilmiş ve bu konuda tavsiyelerde bulunmuş olsalar da bu usule yapılan evlilikler devam etmiştir (Kurt, 2015: 1085).

1918-1928 yılları arasında yayınlanan dergi ve gazeteler o dönemde Osmanlıda yaşanan savaşlar ve isyanlar nedeniyle çoğu dergi, bir sayı çıkarıp yayın hayatından çekilmişlerdir. Kadın dergilerinin sayıları çok olamasa da ilerleyen dönemlerde çıkarılacak olan kadın gazete ve dergilerinin temelini oluşturmuştur (Akagündüz, 2012: 332). Dönemin dergilerinin içerik olarak özelliklerine bakılacak olursa özellikle kadınların eğitilmesi konusu üzerinde durulduğu görülmüştür.

1.4.1. Hanımlara Mahsus Gazete

“Hanımlara Mahsus Gazetesi” , 1895 yılından 1906 yılına kadar devam etmiş en uzun dönem yayın hayatında kalmış Osmanlı kadın gazetesidir. *“Hanımlara Mahsus Gazetesinde”*, toplumun en küçük yapısının aile olduğunu, ailenin de yapısının sağlam olması gerektiği ifade edilmiştir. Dergide, kadınların yapacakları evliliklerle ilgili olarak mal mülk seçmek yerine, iyi anlaşabilecekleri kişiler ile evlilik yapmaları gerektiği konusunda fikir verilmiştir (Çellik,2019: 11-13). Hanımlara Mahsus Gazetesinde yayınlanan yazı ve makalelerde, kadının toplumsal hayattaki konumunun nasıl olması gerektiği konusunda önerileri içeren bir yayın organı olmuştur (Şeyda, 2006: 282).

Hanımlara Mahsus Gazetesi, *“Hoca Hanım”* başlığıyla yayımlanan yazılarda gençlere ve genç kızlara yönelik öğretici yazılara yer verilmiştir. Bu yazılarda özellikle anne ve babaya karşı saygının olması gerektiği, nezaket kurallarına nasıl uyacakları konusunda genç kızlar uyarılmıştır. Ayrıca eğitilmiş olan kadınların bile en öncelikli, görevleri olan eş olma görevlerini ihmal etmemeleri de önerilmiştir (Şeyda, 2006: 284). Osmanlı kadınları hakkında çıkarılmış olan gazeteler içerisinde en fazla içeriğe sahip olma özelliğini taşıyan Hanımlara Mahsus Gazetesi dönemin diğer gazeteleri ile konu olarak aynı içerikleri içermektedir.

1.4.2. İnci Dergisi

1 Şubat 1919'da “İnci” adında bir derginin daha çıkarılmaya başlanmasına vesile olan Sedat Simavi Beyin sahip olduğu bu dergi, Cumhuriyete geçiş döneminde köprü vazifesi görmüştür. Biçim olarak o döneme kadar çıkarılan en farklı dergi olan İnci Dergisinin kapağında, renkli kadın figürleriyle kullanılmış ve içeriğindeki yazılar çerçeve içine alınmıştır. Ayrıca İnci Dergisinde, ilanlara ve reklamlara da yer verilmiştir (Özen, 1994: 30).

İnci dergisinin, kadınlar dergileri arasında yer etmesinin önemli bir özelliği de derginin yayınlamaya başladıktan sonra ilk sayısında “Kadınlar Kaç Yaşında Yaşlanır?” konulu araştırma sonucu ödüllü bir yarışma yapmasıdır. Kura sonucu kazananlara manikür, lavanta gibi hediyeler dağıtması ödüllü yarışmanın ilk örneği olması açısından önemlidir. 22. sayısından itibaren iki haftada bir çıkarılan dergi ayrıca edebiyat dergisi olma özelliğine de sahiptir. Dergi 1922 den sonra yayın hayatına “Yeni İnci” olarak devam etmiştir (Özen, 1994: 31).

Milli Mücadele’nin süresince çıkarılmış olan “İnci ya da Yeni İnci” olarak bilinen kadın dergisinde, Atatürk’ün fotoğrafı da yayınlanmış, böylece Atatürk’ün fotoğrafı ilk defa bir kadın dergisinde yayınlanmıştır. Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşu sırasında Türk kadının göstermiş olduğu vefakâr tutum sayesinde asıl görevi olan anneliğin yanında insan olması onları şerefendirirken Türk kadını kendi kimliğini bu süreçte ikinci plana atmıştır (Şahin, 2018: 98). İnci dergisi kadın temsilcilerinin Milli Kongre’de kendileri ile ilgili şu görüşleri dile getirmişlerdir : “*Milletin hukuk ve menafîini müdafaa etmek, müstakil bir millet olarak mevcudiyetini tasdik ettirmek üzere şehrimiz de bulunan cemiyet, heyet ve firkaların kaffesinin iştiraliyle bir ‘ Milli Kongre’ vücuda gelmiştir.*” Memleketle alakadar görüşmeye kadınlar memleketin müdafaası ile meşgul olacak birer üye göndermişlerdir (Z. Toprak, 1998: 102).

1.4.3. Kadınlar Dünyası Dergisi

1913 yılında Kadınlar Dünyası dergisi yayın hayatına başlamıştır. Osmanlı Müdafaa-i Hukuk-ı Nisvan Cemiyet’inin yayın organı olan Kadınlar Dünyası dergisinin kadrosunu, kadınlar oluşturmuştur. İlk Feminist kadın dergisi olan bu dergi İkinci Meşrutiyet döneminin en önemli kadın dergisidir (D. Koç, 2016: 22). Kadınlar Dünyası gazetesi,

Osmanlı kadınlarının tamamına hitap etmiş bir yayın organı olmuş, ayrıca ilk kez Müslüman bir Türk kadının resmini yayınlama cesaretini göstermiştir (Kutlar, 2008: 32).

En uzun süre yayın hayatında kalan Kadınlar Dünyası Dergisi, diğer çıkarılan kadın dergilerinden farklı bir içeriğe sahiptir. Dergideki yazılarda özellikle, kadınların toplumsal hayatta aktif olmaları gerektiğini içeren yazıları içermektedir. Ayrıca kadınlar konusunda üzerinde durulan bir diğer konuda kadın ve erkeğin eşit haklara sahip olup, kadınlara da boşanma hakkının verilmesi gerektiği olmuştur (B. Yıldırım ve Seyhan, 2015: 47). Ulviye Mevlan, Kadınlar Dünyası Dergisinin temel kurulma amacında, kadınların kendi sorunlarını kendilerinin dile getirmesi gerektiği ve haklarını kendilerini savunması gerektiği konusundaki fikirlerini rahatça ifade etmeleri gerektiğini dile getirmiştir (Kutlar, 2008: 38).

Dergide, vatan millet sevgisinin kadınlara aşılması konusunda da fayda sağlamıştır. Vatan, millet kavramının bir annenin kızına öğüt olarak vermiş olduğu hikâye okuyucular ile paylaşılmıştır : *“Bak kızım, insanın doğduğu büyüdüğü yere ‘vatan’ derler. Her İnsan vatanını sever. Sen evinden bir yere ayrıldığın vakit rahat edemiyorsun, herkes de böyledir. Yalnız kızım, bizim vatanımız, yalnız evimiz değildir.(...)Osmanlıların bulundukları yerlerin hepsi bizim vatanımızdır. Sen yalnız bizim evimizi, yerimizi değil, o yerlerin hepsini sev...”* (S. Çakır, 2011: 315).

Kadınlar Dünyası Dergisi, üç aylık bir süre içinde her gün çıkarılmasından dolayı gazete adını almış, olsa daha sonrasında haftalık olarak çıkarılmasından dolayı dergi olarak yayın hayatına devam etmiştir (S. Çakır, 2011: 134). *“Kadınlar Dünyası Gazetesinde”*, Osmanlı kadınlarının yazmış oldukları yazıların yanı sıra yabancı kadınların yazılarına da yer verilmiştir. Yabancı gazetecilerin yazılarına yer verilmesi Kadınlar Dünyası Dergisinin uluslararası basın hayatında da tanınmasına yardımcı olmuştur (Kutlar, 2008: 33-34). Toplum arasında ki dayanışmayı sağlamak ve ekonomiye de katkı sağlamayı amaçlayan gazete yerli malının kullandırılmasına yönelik dergide çalışmalarda yer vermiştir. Yerli malının özendirilmesi konusunda dergide ilan verilmiş, Türk mağazalarından yapılacak alışverişlere % 10 gibi bir indirim sağlanacağını bilgisi verilmiştir (S. Çakır, 2011: 357).

1.5.Milli Mücadele Döneminde Türk Kadını

Türk devletlerinin ailevi yapısının güçlü olmasından kaynaklanan teşkilatlanma özelliği ile birlikte savaş dönemlerinde ve mücadele dönemlerinde kadın erkek demeden bütün bir millet bir araya gelip birlikte hareket etmişlerdir.

Milli Mücadelede kadınlarının desteği her zaman olmuştur. Türkiye’de kadınların siyasi örgütlenmesi de bu dönemde olmuş Halk fırkasın kuruluşunu henüz tamamlanmadığı dönemde bile kadınlar, 1923 yılında ,“Kadınlar Halk Fırkasının” örgütlenmesinde yer almaya başlamışlardır (Z. Toprak, 1994: 6). Kadınların, istekleri belirli bir dönem ertelenmiştir daha yeni kurulmuş olan devletin başka alanda yaptığı inkılaplardan dolayı bu isteklerini geciktirmişlerdir. Milli Mücadele’nin kazanılmasından sonra aileleriyle ve çocuklarıyla ilgilenip, gelecek neslin sağlıklı bir şekilde yetişmesini isteyen kadınlar zamanla ülkelerine daha faydalı olabilmek için kendilerini yetiştirmişlerdir (Çanak, 2016: 28).

Milli Mücadele Dönemi içinde Türk kadını, bağımsızlık savaşının bir sembolü haline getirilmiştir. Mücadele sadece cepheler içinde olmamış, ailelerin ocaklarına kadar girmiştir. Kadınlar vatan savunması için, cepheye arabalarla silah taşımışlar, askerler için yiyecek ve giyeceklerin hazırlanmasında hep birlikte hareket etmişlerdir. (İnan, 1975: 101). Büyük şehirlerde yapılan mitinglerde kadın konuşmacılar yer almış olsa da, Anadolu’da düzenlenen mitinglerde kadın konuşmacılara rastlanmamıştır. Mitinglerde konuşma yapan kadınlar genelde Darülfünun öğrencileri ve kadın öğretmenler tarafından gerçekleştirilmiştir. Mitinglerde ki konuşmalarından dolayı halkı örgütleme ve kışkırtma suçlarına maruz kalmaları üzerine birçoğu milli mücadeleye destek vermek amacıyla Anadolu’ya geçmişlerdir (Kaplan, 1998: 82).

Yapılan işgallere karşısında üniversiteli kadınlar tepkilerini birçok yerde göstermişler ve işgalleri kınamışlardır. Yapılan konferanslar ve toplantılarda duygularını şu şekilde dile getirmişlerdir: “Biz de sizin kadar, belki daha ziyade üzgünüz. Teşebbüslerinize en kuvvetli bir imanla katılıyor ve şu gerçeği duymak istiyoruz. Kim demiş ki kadın küçük şeydir. Bir Kadın belki en büyük şeydir ” (Öztoprak, 1999: 28).

Genellikle büyük şehirlerde dernek üyelerinin birleşmesi ile düzenlemiş oldukları mitingler dikkat çekmiştir. 19 Mayıs 1919 da İnas Darülfünunun öğrencileri ile *Asri Kadınlar Cemiyetinin* üyelerinin Fatih’te düzenlediği mitingde birçok katılımcı bulunmuştur. Asri Kadınlar Cemiyetinin düzenlemiş olduğu bu miting ilktir. Kadınlar Birliği adına burada konuşmayı Halide Edip yapmıştır (C. Şahin ve M. Şahin, 2013: 62).

İzmir'in Yunanlılar tarafından işgaline karşı gösterilen en büyük tepki İstanbul'da düzenlenen Sultanahmet Mitingi olmuştur. Sultanahmet meydanında ki kalabalık o kadar fazla olmuştur ki metrekareye altı kişinin düştüğü söylenmektedir. Elliden fazla cemiyetin, siyasi partilerin ve mekteplilerin de katılımı ile gerçekleşen mitingde "*Türk hürdür, esir olamaz*" gibi dövizlerin üzerine yazılar yazmışlardır (Uyaniker, 2007: 35). Mitingde konuşma yapan kadınlar ilerleyen dönemlerde, Osmanlı devleti tarafından tehlikeli görüldükleri iddiası ile haklarında yakalama kararı dâhi çıkarılmıştır.

İşgallerin haksız olduğu ve Wilson Prensiplerine uyulmadığının halka açıklanmaya çalışıldığı bir diğer miting de "*Üsküdar Mitingi*"dir. Mitingde konuşma yapan ve konuşması ile dikkat çeken önemli bir kişilik olan Üsküdar Sanayi Mektebinde görev yapan Fransızca öğretmeni Zeliha Hanım'dır. Üsküdar Mitingi'nde halka mücadelede çağrısı yapmış, "... *Amerika ve Avrupa bilmelidir. Türk Ölür namussuz yaşayamaz. Türk ölür, toprağından bir karış yer vermez*" diyerek halkın her zaman mücadeleye hazır olduğunu ifade etmiştir (Kaplan, 1998: 75).

Türk kadınının İstiklal Savaşı'nda silahlı kuvvetlere hizmette bulunmuş, elindeki silahıyla gönüllü olarak savaşmış kan dökmüş şehit olmuştur. Analık görevini ve vatandaşlık görevini de en iyi şekilde yapmıştır. Cephe gerisinde yaralı ve hasta birçok askere yardımda bulunmuş, cephaneye sırtında çocuğu ile koşmuştur. Ulus meydanında bulunan Kadın Heykeli işte bu Türk kadınının görsel olarak simgesidir (Göksel, 1984: 224). Milli Mücadele Döneminde hiç bir karşılık beklemeden kendisi ve ailesi için intikam almak istercesine vatani savunmuşlardır. Bazı gazeteler kahraman kadınlar için yardım kampanyaları yapmış olsalar bile kendilerinin böyle bir şeye ihtiyaçları olmadığını, fedakârlıkların en güzelinin gizli olarak yapılması gerektiğini düşünmüşlerdir. Bu kahraman kadınların bazıları "*İstiklal Madalyası*" ile ödüllendirilse de sayısız ve isimsiz binlerce kadınıımız bu yolda kendilerini feda etmişlerdir (Uyaniker, 2007:128).

Milletlerin, kadın ve erkek nüfusunun bir ayara gelmesiyle oluştuğunu dile getiren Afet İnan, Türk kadının bu haklara sahip olmasında Milli Mücadele'ye ve Cumhuriyet'in iradesine borçlu olduğunu ifade etmiştir. Türk kadını Milli Mücadele Dönemi'nde orduya yardımda bulunmuş, dış memleketlere gönderdikleri işgali kınayan yazıları ve kurmuş oldukları cemiyetler ile birlikte vatani görevlerini yerine getirdiklerini ifade etmiştir (İnan, 1985: 331).

1.5.1. Anadolu Kadınları Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti ve Şubeleri

Anadolu’da ki işgallerin başladığı dönem içerisinde farklı bölgelerde işgallere karşı direniş gösterebilmek adına bölgesel cemiyetler kurulmuştur. Bu cemiyetler bulundukları bölgede direnişi sağlamak, halkın bir araya gelerek düşmanlara karşı vatanın mücadelesini korumak amacıyla gelmiştir. Türklerin hiçbir devletin idaresi altında olmak istememeleri üzerine, tam bağımsızlığı desteklemişlerdir. Mücadele için sadece erkekler değil kadınlar da çeşitli şekillerde destek vermişlerdir.

Türk kadınları gerek cephe gerisinde gerek cephe önünde Milli Mücadele Döneminde etkili faaliyet göstermişlerdir. Halkın Milli Mücadeleye desteğini temin etmek, cephanelere erzak toplanmasını sağlamak ve bağış kampanyaları düzenlemek amacıyla bir cemiyet kurmaya karar vermişlerdir (Kaplan, 1998: 87). Sivaslı kadınlar bir cuma günü memleketin bütünlüğünü ve istikbali için mücadele edebilmek uğruna, Anadolu’nun birliği için bir araya gelip, “*Anadolu Kadınları Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti*”ni kurmuşlardır. Cemiyetin yönetmeliği 11 maddelik bir broşür halinde basılmıştır. Yönetmeliklerin içeriği olarak öncelikle bu cemiyetin gerekli görüldüğü yerlerde birer şubesi bulunacaktır. Her türlü yararlı cemiyetin karşısında olan ve ülkenin işgalini savunan cemiyetlere karşı olunmuştur. Cemiyet üyeleri kadınlar, ülkenin kurtuluşunu destekleyen erkekler ile birlikte hareket edilmesine de karar verilmiştir (İnan,1975: 121-122).

Sivas Valisi Reşit Paşanın eşi Melek Hanım tarafından kurulan bu cemiyet, kadınların ve yerel halkı mücadeleye davet etmiş, milliyetçilik duygularını körükleyerek vatanın kurtulması için her zaman ön planda yer almışlardır (C. Şahin ve M. Şahin, 2013: 64). O dönem içerisinde kurulan bütün cemiyetlerin özelliklerinde olduğu gibi öncelikle vatanın kurtuluşunu sağlamak, cephelerde savaşılan askerlere destek vermek, işgallerin karşısında durmayı kendilerine görev edinmişlerdir.

Atatürk’ün Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyetine çekmiş olduğu telgrafta şu konulara değinmiştir: Anadolu’da ki kadınların büyük devrimlere ihtiyaç duyduğunu, günümüzde ve gelecekte kadınların yapmış olduğu bu girişimin büyük yankı uyandıracağını, bu girişimlerinden dolayı kadınlara şükranlarını iletmıştır. Atatürk, Türk kadına nezaket sahibi olmalarını ve ümitsizliğe düşmemelerini, diğer toplumlara karşı milli ruhu sergileyerek bundan gurur duyduğunu ifade etmiştir (Benazus, 2005: 132-133).

Atatürk'ün 3 Şubat 1920 tarihinde Sivas Kadınları Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Heyetine gönderdiği telgrafta, kahraman bir Türk kadınından övgü ile söz etmiştir. Maraş'ın Kabaili mahallesinde Bitlis defterdarının eşi, kadınlara uygulanan zulmü engellemek ve düşman kuvvetine yapmış olduğu saldırıdan bahsetmiştir. Kadının, erkek kıyafetleri giyip kendi namusunu ve canını korumak adına hanesine saldıran sekiz düşmanın öldürerek büyük cesaret göstermiş olduğunu, Anadolu Kadınları Müdafaa-i Hukuk Cemiyetine bildirmiştir. Atatürk telgrafta “*Heyeti Temsile namına Mustafa Kemal*” yazarak telgrafi sonlandırmıştır (ATTB IV, 2006: 191). Anadolu kadınları her vesileyle düşman işgalini önlemek için çalışmışlar, bu duruma engel olmak için bazen de yabancı güçlerin temsilciliklerine telgraflar göndermişlerdir.

İşgallerin, protesto edildiği telgraflar İtilaf devletlerinin temsilcilerince kabul edilmeyince bazı temsilciler aracılığıyla yurt dışına gönderilmiştir. Telgraflarda genelde işgallerin haksız olduğunu, Türk halkının kanının son damlasına kadar mücadele etmekten vazgeçmeyeceklerini bildirmişlerdir. Anadolu Kadınları Cemiyeti'nin genel sekreteri Ferruh imzalı bir telgrafta bu konu ile ilgili şunları ifade etmiştir : “ *Türk Millet, kadınlı erkekli savaşlarda can vermekten asla tereddüt etmeyecektir. Eğer silah ve cephanemizin bulunmadığına ümit bağlanıyorsa, düşmanlarımızı turnaklarımızla boğazlarız ve gerekirse toprağın üzerinde şerefsiz gibi yaşamaktansa, toprağın altında kahramanca yatmayı tercih edeceğimizi bildiririz* ” (Kaplan, 1998: 116). Türklerin kadınlı erkekli, kanlarının son damlasına kadar vatani savunacaklarını ifade etmişlerdir.

Sivaslı kadınların göndermiş yardımlara karşılık, Mustafa Kemal'in 9 Mart 1920 tarihinde Anadolu Kadınlarına cevap niteliğinde gönderdiği telgrafta; “*Anadolu kadınlarının hidematı vataniyye devam isteklerini görmekle pek ziyade mütehasis olduk*” (ATTB IV, 2006: 261). İfadeleriyle o dönemki kadınların memleketin kurtuluşunda oynamış oldukları mühim role işaret etmiştir. Anadolu'da yaşanan gelişmeleri Anadolu kadınları ile paylaşan Atatürk her türlü durumdan haberdar olmaları amacıyla telgraf çekmiştir.

Anadolu'nun işgali ile birlikte Anadolu ile kesilen iletişimin tekrar sağlandığına dair Temsil Heyeti adına Atatürk'ten Anadolu Kadınlarına çekilen telgrafta: Anadolu'da haberleşmeyi sağlamak ve hızlı şekilde halkın haber almasını sağlanması amacıyla Temsil Heyetinin denetiminde “*Anadolu Ajansının*” kurulduğuna dair bilgi verilmiştir (ATTB IV, 2006: 299). Milli mücadele dönemi içerisinde, Anadolu'nun çeşitli yerlerinde bölgesel direniş başlamıştır. Türk kadınlarının Sivas'ta kurmuş olduğu cemiyetin devamı olarak

birçok ilde de bölgesel şubeler açılmıştır. Kadınlar bu cemiyetlerde direnişi ve istikrarı sağlamak adına faaliyet göstermişlerdir.

24 Aralık 1919'da Darülmuallimat Kız Öğretmen Okulu'nda yapılan toplantı sonucunda "*Konya Anadolu Müdafaa-i Vatan Cemiyeti*" kurulmuştur. Bu Cemiyet'in başkanlığına ise Kevser Hanım getirilmiştir. Cemiyet Sivas'a bağlılıklarını, 5 Mart 1920 çektikleri bir telgraf ile bildirmişlerdir. 8 Ocak 1920 Perşembe günü Konya Şerafettin Camii'nde Mevlit programı düzenlemişlerdir (Güven, 2002: 256).

Mevlit programından sonra camide derin bir sessizlik hâkim olmuş, sanki camiinin avlusu boş gibi, kimseden ses çıkmamıştır. İzmir Şehitleri için, ay yıldız üzerinde Fatih yazılı mevlit şekerleri dağıtmışlardır. Programın sonunda protesto beyanname hazırlanıp, ilgili kurumlara bizzat kendileri vermişlerdir. Hazırlanan bu beyannamede, Anadolu'da vuku bulan olayların bir an önce sonlandırılması gerektiğini, yüzyıllardır özgüre yaşayan Osmanlı halkı için yaşanan bu durumun vahim olduğunu ve işgalin bir an önce sonlandırılması gerektiğini bildiren bir beyanname kaleme almışlardır. Beyannamenin sonunda cemiyete üye olan kadınların isimleri yer almaktadır. Bu gelişme ilerleyen dönemlerde ki kadın hareketleri için bir umut olmuş, Türk kadının idari işlere karışmaz algısı yıkılması için önemli bir adım olmuştur (Güven, 2002: 258).

İzmir'in işgalinin Konya'da duyulmasıyla beraber Konya halkı ve ilçelerinde, işgale karşı mitinler yapılmıştır. İşgali kınayan telgraflar İstanbul'a ve işgali gerçekleştiren elçiliklere çekilmiştir. İzmir'deki işgalin haksız olduğunu, buralarda çocuklara ve ihtiyaçlara karşı yapılan zulmün insanlık tarihinde şimdiye kadar yapılan en büyük zulümlerden olduğunu iletmışlerdir. İzmir'in işgaline karşı Konya'da iki miting gerçekleşmiş ve ilçesi olan Seydişehir'de de bir miting düzenlenmiştir (Uyanık, 2008: 849-850).

İzmir'in işgaline karşı Konya'nın ilçesi olan Karaman'dan İtilaf devletlerine ve İstanbul Hükümetine çekmiş oldukları telgrafta, İzmir'in Osmanlı toprağı olarak kalması gerektiğini, barış yapılması gerektiğini ve bunu iddia eden devletlerin bu durma el atmaları gerektiğini ifade etmişlerdir. Telgrafı sonlandırırken, "*Biz Karaman ilçesi ahalisi bu suretle cebren yapılacak istilaları kanımızın son damlasına kadar men etmeye karar verdik...*" diyerek İşgale karşı düşman kuvvetlerinin karşısında korkusuzca yer alacaklarını dile getirmişlerdir (Güven, 2002: 252).

Milli Mücadele dönemi içerisinde halkın bilinçlenmesi ve daha hızlı haberleri öğrenmeleri amacıyla yayınlanan 306 civarı gazete ve derginin 8 tanesi Konya'da neşredilmektedir.

Özellikle Milli Mücadele'nin önemli destekçi basın organları arasında olan “Öğüd, İntibah, Telgraf Haberleri ve Konya” gazeteleri destek vermiştir (Uyanık, 2008: 844).

Konya'da Milli Mücadeleye destek veren öneli basın organı olan, “Öğüd Gazetesini” Milli Mücadeleyi destekleyen yazıları içermesinden dolayı Konya'da bulunan İtalyanlar bu gazetenin kapanması için emir vermişlerdir. Bu emir dâhilinde 13 Ocak 1920 günü Öğüd gazetesini kapatmışlardır. Öğüd gazetesinin kapanması, Konya halkın daha büyük Milli duyguların uyanmasına neden olmuştur. Gazetenin kapandığı gün, hükümet binasının önünde toplanan Konya Halkı bu durumu büyük bir miting yaparak protesto etmişlerdir. Gazetenin tekrardan açılması için İtilaf devletlerinin komutanlarına çekilen telgrafta, tekrardan gazetenin açılması için kırk sekiz saat süre tanıdıklarını aksi halde olacaklardan sorumlu olmadıklarını dile getirmişlerdir. Bu mitinge öncülük eden ve Konyalılara Sivaslı Ali Kemal Konyalılara şu şekilde seslenmiştir:

Ey ahali, ey Konyalılar. Gazete demek bir millerin dili demektir General Milne dilimizi kesti. (kahrolsun sesleri). Ne idiği belirsiz bir kaç frenk dilimize kilit vurdu. Milli davalarımızı müdafaa etmek, dilimizi, imanızı, Türklüğümüzü muhafaza etmek bizim, sizlerin, hepimizin vazifesidir. Bizi susturmazlar. " Dönersek kahpeyiz, millet yolunda, bir azimetten", (Alkış sesleri). Bu millet ölmedi, ölmeyecektir... Bugün Öğüd'ü kapatmışlarsa, yarın başka Öğüd çıkacak, biz hak ve hakikat yolunda, asla ve asla susturamayacaklardır... (Güven, 2002: 259-260).

Konya'daki kadınların göstermiş oldukları bu faaliyetler neticesinde Anadolu'nun bir diğer bölgesi olan Bolu'da da kadınlar tarafından kurulan bir cemiyette faaliyet göstermeye başlamıştır. Cemiyetin varlığı valiliğe bildirilmesinin ardından, Mutasarrıf Halil Bey, cemiyetin kurulmasından duyduğu mutluluğu bir kutlama mesajıyla beraber Bolu Gazetesi'nde duyurmuştur. “Erkeklerimiz Okusun” başlığı ile yayınlanan mesajda erkeklerin kadınların yapmış olduğu bu örgütlenmeyi örnek almalarını ve kendilerinin de bu konuya yaptırımlarının olmasını istemiştir. Anadolu Kadınları Cemiyetinin bir kolu olarak kurulan “Bolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Gazi Kadınları Cemiyetinin” kuruluşunda ki isimler bilinmese de diğer cemiyetlerde olduğu gibi o bölgede yaşamakta olan askeri ve bürokratların eşlerinin öncülüğünde kurulmuştur. Bolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti, diğer cemiyetlerden farklı olarak dini törenler, konserler ve müsamere düzenleyerek halkın bilinçlenmesini sağlamıştır. Ayrıca yapmış oldukları ilk faaliyet şehitler için Somuncu Cami'de düzenlemiş oldukları bir dini tören düzenlemişlerdir (N. Özdemir, 2011: 55-56). Özellikle kadınların farklı bölgelerde toplanması ile sağlanan

kültürel faaliyetlerin artması ile birlikte Milli Mücadelede topyekûn olan bir kuvvet ortaya çıkmıştır.

10 Aralık 1919'da düzenlenen Darümuallimat'ın bahçesinde toplanan Kastamonulu kadınlar ülkede baş gösteren vahşet ve işgal olaylarını bir araya gelerek protesto etmişlerdir. Mitingin düzenlenmesini sağlayan komite başkanı olan Zekiye Hanım ve Darümuallimat Müdürü Hikmet Hanımda bu mitingde konuşma yapmışlardır. Kastamonu'da düzenlenen miting diğer mitinglerden ayrıntı önemli bir özelliğini düzenleyicileri ve konuşmacıları tümüyle kadınlardan ibaret olmasından dolayı ilk Türk Kadın mitingi olarak kabul edilmiştir (Uyanıker, 2007: 41). Kastamonulu kadınlar Müdafaa-i Hukuk Cemiyetine yardım etmek için sinema gösterisi düzenlemişlerdir. Düzenlenen musiki müsamesesinden elde ettikleri kazançları İzmir ve Maraş'ta zor durumda olan kişilere yardım göndermişlerdir (Uyanıker, 2007: 57). Anadolu'nun çeşitli yerlerinden kadınlar ve erkekler bir araya gelerek vatanın kurtuluşu için mücadele etmişlerdir. Özellikle bu dönemde faaliyet gösteren kadınlar Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte çeşitli görevlere getirilmelerinde etkili olmuştur.

II. BÖLÜM

CUMHURİYET DÖNEMİ KADIN VE EĞİTİM

2.1.Cumhuriyet Dönemi Kadının Sosyal Statüsü

Cumhuriyetin kurulmasıyla başlayan reformlar ile birlikte ekonomik, politik ve toplumsal alandaki yenilikler daha planlı ve programlı şekilde yapılmıştır. Yapılan bu dönüşümlere rağmen kadına atfedilen aile biriminin temel ve değişmez üyesi olan “*Annelik*” konumundan kurtulamamıştır. (H. Ak, 2016: 54). Modernleşme sürecinde erkeklerin kadınlara temel olarak biçtiği görevler arasında öncelikle topluma sağlıklı evlatlar yetiştiren sağlıklı anne fikri öne çıkmıştır. Sağlıklı anne olabilmeleri için kadınlar spor faaliyetlerine teşvik edilmiştir. Tek parti yönetimi sırasında diğer alanlarda da topluma rehberlik etmesi açısından bu görevi gazeteler ve dergiler üstlenmiştir (Cantek ve Yazar, 2009: 217).

Cumhuriyet'in kuruluş döneminde kadınların, Batılı kadınlara ayak uydurabilmesi için düzenlemeler yapılmış, bu düzenlemelerle kadınlar sosyal ve ekonomik alanda devletin onlara sunmuş olduğu haklardan yararlanmak istemişlerdir. Ancak yönetimde bulunan erkekler tarafından, bu hakların belirlenmesi devlet destekli bir feminizm anlayışının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Kadınlar için biçilmiş roller ve davranışlar erkekler tarafından belirlenmiştir (Hamzaoglu, 2018: 84).

Cumhuriyet'in ilanından sonra kadınlar ile ilgili iki temel sorunun çözüldüğünü ve bu sorunun çözülmesinden sonra Türk kadınlarının çağdaşlaşmaya yöneldiğini dile getiren Afet İnan, birinci olarak bu konuda kadınlara tanınan eğitim hakkı sayesinde Türk kadınlarının askeri okullar hariç bütün okullarda öğrenim görme haklarını elde ettiklerini,

bunun beraberinde çağdaş ülkelerdeki gibi kadınlarında öğrenim görme ve meslek edinmede her türlü hakka sahip olduklarını söylemiştir. Cumhuriyet'in kadınlara ikinci olarak tanıdığı hak ise, Medeni Kanun'un kabulü ve siyasal hakları elde etmesi olarak göstermiştir. Bu konuda kadınların aile içindeki konumu güçlendirilerek erkek çocukları üzerinde eşit haklara sahip olduğunu, siyasal haklar ile birlikte de ülkede kadınlarında devlet ve hükümet işlerinde sözlerinin geçtiğini ve idareci konuma getirildiklerini ifade etmiştir (İnan, 1985: 332-333).

2.2. Cumhuriyet Dönemi Kadın Eğitimine Genel Bir Bakış

Yeni kurulmuş bir devletin öncelikli olarak kendisini eğitim alanında geliştirmesi gerektiği fikrini Atatürk her zaman savunmuş ve desteklemiştir. Atatürk bir milleti ileriye taşıyabilecek yapının ancak eğitim ile mümkün olduğu bunun içinde kısa süre içerisinde eğitim konusunda atılımlar yapılması gerektiğini düşünmüş ve bu doğrultuda hareket etmiştir.

Milli Mücadele zamanında Atatürk'ün, eğitimle ilgili yaptığı konuşmalarda eğitim kurumlarının birleştirilmesi gerektiğini ifade etmiş, bu konuyla ilgili şunları söylemiştir : “*Medreseler ne olacak Evkaf ne olacak dediğimiz zaman hemen bir karşı koymayla karşılaşsınız. Bu karşı koyanlardan hemen, ne hak ve yetki ile yaptıklarını sormak gerekir. Milletimizin ve memleketimizin darülrıfanları bir olmalıdır. Bütün memleket evladı, kadın erkek aynı şekilde onlardan çıkmalıdır*” (Başgöz, 1995: 77).

Atatürk'e göre eğitim her şeyden önce milli olmalıdır. Bilim ve teknik modeline ise, bilim ve teknik alanındaki gelişmeler eğitimin belirleyiciliği konusunda önemli olmuştur. Atatürk öğretmenlere rehberin ilim ve fen olacağı konusunda tavsiyelerde bulunmuştur (Aytaç,1984: 14-15). Kültürel kimliği koruyarak ülkenin kalkınmasını ve muasır medeniyetler seviyesine ulaşmasını arzulamıştır. Çağdaş ülkelerin yaşam gerekliliklerinden olan kadınların da sosyal yaşamda rol alması gerektiğine inanmış, bunun için düzenlemeler yapmıştır. Kadınların annelik ve eş olma görevlerinin yanında, kendilerini ve toplumu kalkındırmak için öğretmenlik, doktorluk gibi meslekleri de icra etmelerini istemiştir (Şeker, 2006: 7).

Atatürk'ün uyguladığı tarih anlayışına göre yeni bir kimlik ve ruh kazanmak amacıyla Türk Dil Kurumu ve Türk Tarih Kurumu kurulmuştur. Atatürk'ün bu tarih anlayışında topluma yeniden özlerine dönme ve yeni bir anlayış kazandırma amacı gözetilmiştir. (Şeker, 2006: 72).

Atatürk dilinin önemini ve bu konudaki düşüncelerini şu sözlerle dile getirmiştir: " *Türk demek, dil demektir. Milletin çok bariz vasıflarından birisi dildir. Türk milletindenim diyen insanlar her şeyden önemli olarak mutlaka Türkçe konuşmalıdır. Türkçe konuşamayan bir insan Türk milletine ait olduğunu iddia ederse buna inanmak pek doğru olmaz.*" 1936 yılına gelindiğinde ise Türk dili ve tarihi konusunda bilimsel araştırma yapmak ve yeni şeyler öğrenmek için Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi açılmıştır (Öztoprak, 1999: 48-49).

1932 yılından itibaren ise tarih bilimi için atılımlar yapılmaya başlanmış, Anadolu'nun birçok yerinde kazı çalışmaları yapılmıştır. Türk devletinin kökenlerinin Orta Asya'ya dayandığını ve köklü bir geçmişe sahip olduğunu kanıtlamak amacıyla Atatürk'ün desteği ile birçok araştırma yapılmıştır. (Şeker, 2006: 73). 1932 yılında Ankara'da tarih profesörleri ve öğretmenlerinin katılımlarıyla Türk Tarih Kongresi toplanmış bu toplantı sonucu Türk tarihinin çok geçmişlere dayandığını sadece Osmanlı'dan ibaret olmadığını savunmuşlardır. Türklerin kurmuş oldukları devletlerin uygarlıkları etkilediğini belirten bir şekilde Türk Tarih Tez'ini hazırlamışlardır (Öztoprak, 1999: 46).

2.3. Atatürk'ün Türk Kadını Hakkında Düşünceleri

Atatürk'ün yetişmiş olduğu çevre ve almış olduğu eğitimler onun fikir hayatının şekillenmesinde etkili olmuştur. Batı'daki gelişmeleri yakından takip eden Atatürk, Cumhuriyet'in kurulmasından itibaren Türk kadının ilerlemesinde etkili olabilecek düşüncelerini halk ile paylaşmıştır.

Atatürk Kastamonu'da gerçekleştirmiş olduğu bir konuşmada Türk kadını hakkında ki düşüncelerini şu şekilde dile getirmiştir: " *Bir heyeti içtimaiye, bir millet erkek ve kadın denilen iki cins insandan mürekkeptir. Kabil midir ki, bir kitlenin bir parçasını terakki ettirelim Diğerini müsamaha edelim de, kitlenin heyeti umumiyesi mahzarı terakki olabilsin? Mümkün müdür ki, bir camianın yarısı topraklara zincirlerle bağlı kaldıkça diğer kısmı semalara yükselebilsin?...".* Atatürk, milletin ilerleyebilmesi için kadın erkek ayırt edilmeksizin birlikte hareket

edilmesi gerektiğini, kadınların ilerleyebilmesi için her türlü desteğin sağlanması gerektiğini ifade etmiştir (ASD II,2006: 225).

Atatürk, gitmiş olduğu bütün illerde ve yapmış olduğu bütün toplantılarda Türk kadınına olan güvenini her zaman dile getirmiş ve gurur duymuş ve dile getirmiştir. Atatürk Hilaliahmer Kadınlar Şubesinin düzenlemiş olduğu, açılış töreni sırasında çay ziyafeti sırasında Konyalı kadınları ile konuşmasında Milli Mücadele dönemi içerisinde kadınların rollerine;

Bu meyanda en ziyade tebcil ile yad ve daima Şükran ile tekrar edilmek lazım gelen bir himmet vardır ki, o da Anadolu kadınının ibraz etmiş olduğu ulvi, çok yüksek, çok kıymetli fedakarlıktır. Dünyanın hiçbir milletinde, Anadolu köylü kadının fevkinde kadın mesaisi zikretmek imkânı yoktur ve dünyada hiçbir milletin kadını. Ben Anadolu kadınından daha fazla çalıştım, milletimi halasa ve zafere götürmekte Anadolu kadını kadar himmet gösterdim diyemez”(ASD II, 2006 : 52) şeklinde değinmiştir.

Atatürk, Anadolu kadının her alanda memleketinin kurtuluşu için mücadele ettiğini ve çabası ile gurur duyduğunu ifade etmiştir. Anadolu kadını diğer milletlerdeki kadınlar gibi rahat bir gelecek kurmamış, memleketinin kurtuluşu için gerektiğinde cephelerde erkekleri ile birlikte düşman kuvveti ile çarpışarak vatanının kurtuluşunu sağlamıştır.

Kadın haklarını ve kadınların toplum hayatındaki statüsünü Atatürk sadece millî bir mesele olarak görmemiş, Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren bu konuda milletlerarası alanda ortaya çıkmasını sağlayan ilk kişi olmuştur. Böylece 22 Nisan 1935’te İstanbul Beylerbeyi Sarayı’nda Milletlerarası Kadın Kongresi’nin toplanması için bütün imkânları seferber etmiş, dünya çapındaki ünlü kadınların ve yazarların toplanması için çaba göstermiştir. (Göksel, 1984). İzmir Halkı ile konuşmasında Atatürk, Türk kadınlığı hakkında düşüncelerini şu şekilde dile getirmiştir:

Kadının en büyük vazifesi analıktır. İlk terbiye verilen yerin ana kucağı olduğu düşünülürse bu vazifenin ehemmiyeti layıkıyla anlaşılır. Milletimiz kuvvetli bir millet olmaya azmetmiştir. Bugünün levzaminından biri de kadınlarımızın her hususta yükselmelerim temindir. Binaenaleyh kadınlarımız da alimve mütefennin olacaklar ve erkeklerin geçtikleri bütün dereceatı tahsilden geçeceklerdir. Sonra kadınlar hayatı içtimaiyede erkeklerle beraber yürüyerek birbirinin muin ve müzahiri olacaklardır (ASD II, 2006: 89).

Cumhuriyet'in kuruluş aşamasında kadınların Osmanlı kültüründe kalan eski alışkanlıklarını yıkamamış olmaları eğitim eksikliklerinden kaynaklanmaktadır. Cumhuriyet'in kuruluş aşamasında düzenlenen büyük çaptaki kongrelerde ve konferanslarda kadının geri kalmış olduğu bir kez daha gözler önüne serilmiştir. Cumhuriyet tarihinin önemli gelişmelerinden olan Birinci İzmir İktisat Kongresi'ne katılan 1135 delegeden sadece 7 tanesinin kadın olması bu gerçeği kanıtlamıştır (H. Ak, 2016: 58).

Atatürk, Hukuk Fakültesinde bir öğrenci aralarında bir konuşma geçmiştir. Prof. Dr. Sadri Maksudi, talebesine Atatürk'ün Türk kadınına verdiği hakları sormuş, öğrencisi Enise Hanımda Türk İnkılabının, Türk kadınına verdiği hakları birer birer saymıştır. Bunun üzerine Atatürk kız öğrenciye neden askerlik değil de milletvekili olmak istediklerini sorduğunda, öğrenci askerlik için kadının bünyesi zayıftır cevabını vermiştir. Bunun üzerine Atatürk, şehirlerde bu durumun farklı olduğunu ancak köydeki kadınların hepsinin güçlü ve kuvvetli olduğunu erkekler ile birlikte aynı şartlarda çalıştığını dile getirmiştir (ASD III,2006: 136). Atatürk her durumda her şatta Türk kadınına desteklemiş ve her alanda faaliyet gösterebileceğini dile getirmiştir.

2.4.Tek Parti Dönemi Eğitim ve Sosyal Yaşamda Türk Kadını

Atatürk'ün vefatının ardından ülkenin Cumhurbaşkanı ve Cumhuriyet Halk Partisi'nin (CHP) genel başkanının kim olacağı konusunda aslında herkesin bir düşüncesi vardı. Atatürk'ün karşısında olan ve bazı dönemlerde çatışma içerisinde oldukları düşünülse de Millî Mücadele başladığından beri yanından ayrılmayan İsmet İnönü'nün seçilmesi gündeme gelmiştir.

Bu süreçten sonra, 26 Aralık 1938 yılında toplanan CHP'nin olağanüstü kurultayında sunulan tüzük değişikliği gündeme getirilmiştir. Bu tüzük değişikliğine göre millet arasında politik kararların uygun olanlarının dağınık bir şekilde olduğunu ve bu durumun da ancak millî bir şef tarafından düzeltilebileceği kanaatini, İnönü'nün millî şef olma yolundaki düşüncelerini gerçekleştirmek için geçerli bir neden olarak görülmüştür. Her dört yılda bir yapılması planlanan parti genel başkanlığı seçimleri yürürlükten kaldırılarak genel başkanlık devamlı hale getirilmiş bundan sonraki süreçte İnönü "*Değişmez Genel Başkan*" olarak görevine devam etmiştir (Şeker, 2006). Bu süreçten sonra İsmet İnönü

CHP'nin genel başkanı olarak kararlaştırılmış, seçim ile başa gelen genel başkanlık seçimleri hükümlülüğü kaldırılarak “*Millî Şef*”² olarak anılmıştır.

İsmet İnönü ülke meselelerinde her şeyi tek tek sorar en ince ayrıntısına kadar öğrenmeye çalışır, iç ve dış sorunlarla yakından ilgilenerek her şeyi kontrollünde olmasını sağlardı (N. Koç, 2007: 105). Türkiye Cumhuriyeti kurulduğu aşamadan itibaren ülkenin temel amacı olarak yetiştirdikleri yeni laik eğitim sistemi düşüncesi ile birlikte yükselişini sağlamıştır. Bu düşüncelerin pekişmesini ise İkinci Dünya Savaşı sırasında sağlamış olduğu tarafsızlık politikasında desteklemiştir (Lewis, 2007: 358).

Cumhuriyet Halk Partisi kurulduğu zamandan itibaren hükümet programlarında ve yönetmeliklerde kadınlar ile ilgili meselelere pek yer vermemişse de, kadınlarla ilgili yapılan inkılapları ise desteklemişlerdir. Siyasi hakların verilmesinden sonra 1935 yılında Cumhuriyet Halk Partisi'nin kadınlar şubesinin kurulmasına karar verilmiştir (Kaplan, 1998: 198).

İsmet İnönü kadınlara seçme ve seçilme hakkının verilmesi ile ilgili şunları söylemiştir : *“Türk İnkılabı denildiği zaman bunun kadının kurtuluş inkılabı olduğunu zamanla herkes söyletecektir. Şimdi alınan bu kararlar bir kurtuluş mücadelesinin tamamlanması ve neticelendirilmesiyle beraber daha verimli bir hal alacaktır. Büyük Millet Meclisinin kurulmasından bu yana memlekete getirdiği faydaların daha çok ilerlemesini ve verimli olacağını temennisi içindeyiz”*. Bu şekilde kadınlara da siyasi hakların verilmesinin gerekliliğinden ve öneminden bahsetmiştir (Duroğlu, 2007: 48).

İsmet İnönü'nün bu konuşması meclis içinde büyük yankı uyandırmış bütün vekiller onu alkışlamıştır. Yine Türk kadının Büyük Millet Meclisinde ve memleketin her bir köşesinde yasalar ve tedbirler için söz hakkına sahip olarak vatanları için faydalı bir konuma getireceklerinden bahisle Türk kadının vatanseverliğinden bir kez daha söz etmiştir (Z. Toprak,1998: 106). İnönü, Türk kadının Millî Mücadele sürecinden itibaren vatanın bölünmez bütünlüğü için bir araya gelmiş ve birlikte hareket etmiş Türk kadınının her zaman yanında olmuştur.

İnönü'de yeni kurulan devletin ilerleyebilmesi için bilim ve ilmin rehberliğinde gitmesi gerektiğini, bu yolda devam ederken millî kimliğe de sahip çıkılması gerektiğini ifade etmiştir (Toprakçı, 2015: 163). İnönü çıkmış olduğu bir Avrupa seyahatinde, çeşitli şehirleri gezerken buradaki tiyatro ve müze gibi alanlarda gözlemler yapmıştır. Bu

² Şef: yetki ve sorumluluğu olan yöneten kimse (TDK)

seyahatte kadınların toplum içerisindeki konumu İnönü'yü etkilemiştir. Bu gözlemler sonucunda ilerleyen dönemlerde açılacak olan Köy Enstitülerine kız öğrencilerin alınması konusunda destek vermiş ve bu konuya karşı yakın ilgi duymuştur (N. Koç, 2007: 88). İsmet İnönü eğitimde geri kalmışlığın farkına vardıktan sonra kendi dönemindeki kurulmuş olan hükümetlerin eğitim programlarını yakından takip etmiştir.

İnönü'nü savaş dönemi içerisinde eğitimin temel amacı olarak öğrencilerin ve öğretmenlerin sayılarını artırmak istemiştir. Köy yaşamını tanıyan ve köylülere sahip çıkacak, onlardan biri olacak, onları yönlendirecek, vatan sevgisi ile yetişmiş öğretmenlerin sayılarını artırmayı temel amaç olarak belirlemiştir (Koçak, 2010: 122).

2.5.Cumhuriyet Dönemi Eğitim Faaliyetleri ve Eğitim Kurumları

Cumhuriyet'in kurulduğu dönemden itibaren kurucular arasındaki aydın kişiler tarafından eğitime yönelik politikalarda uygulanan temel ilke Osmanlı ile olan bağların koparılması ve daha medeni bir eğitim sisteminin benimsenmesi olmuştur. Yeni eğitim sisteminde benimsenecek olan temel felsefe kurulacak olan yeni eğitim kurumlarında Türk tarihine ve Türk kültürüne uygun olacak müfredatlar hazırlayıp okullarda okutulmasını sağlamak olmuştur.

Millî Mücadele Dönemi'nde ilk Millî Eğitim Bakanı olan Rıza Nur programı açıklarken henüz çok yeni olduklarını ve şu an için bir şey yapılamazsa bile ilerisi için güzel şeyler yapılacağını ifade etmiştir (Başgöz, 1995: 54). Devlet adamlarının Türk eğitim sistemine olan inancı en başından beri var olmuş, bunu sağlamak adına ilerleyen dönemlerde kurulacak olan kurumlarda milli bilincin oluşması için çalışmaların daha o dönemde başladığını göstermektedir.

Bunun neticesinde Ankara Hükümeti, Milli Eğitim Bakanlığını 2 Mayıs 1920'de kurmuştur. Milli eğitim programı hazırlanmış ilk Milli Eğitim Bakanı olan Rıza Nur'un çabalarıyla Ankara merkezli kurulmuştur (Öztoprak, 1999: 32). Millî geçmiş bilinci ile hareket edip ulusal birliğin sağlanmasının gerekliliği millî eğitimin temel felsefesini oluşturmuştur.

Millî Mücadele Dönemi içerisinde yaşanan bütün zorluklara rağmen eğitimin gerekliliği üzerine kurulmuş olan geçici mecliste bile eğitim konusunda verilen tavsiyeler ve öneriler dikkatle araştırılıp bu alanda ne gibi çalışmaların yapılması gerektiği üzerine çözüm önerileri getirilmeye çalışılmıştır.

Yunanlılarla mücadele sırasında ülke karmaşık bir dönem içindeyken bile Atatürk, ülke barış havası içindeymiş gibi Türkiye’deki öğretmen kuruluşlarının temsilcilerini Ankara’ya çağırıp Milli Eğitim Şurasını toplamıştır. 16 Temmuz 1921’de toplanan bu kongre bugün ki adıyla Türkiye Muallimler Kongresi “*Eğitim ve Öğretim Reformu*” planı burada toplanıp tartışılarak bazı kararlar alınmıştır. Geleceğin Türkiye’sinin kız ve erkek çocuklarına, kadın-erkek bütün insana verilmesi gereken millî şuurun ve eğitim öğretimin esaslarını tespit eder. Bu kongrede Türk kadının da haklarının gelecekte yer alacağı statü tespit edilmiştir (Göksel, 1984: 219).

Bu süreçten sonra millî eğitimin temel amacı en kısa süre içinde okullardaki öğrenci sayısını artırmak olarak belirlenmiştir. 1923-1924 döneminde nüfusun ancak %13’ü okuryazar olmasının yanında bu oranın sadece %3’lük bir kısmı kız öğrencilere ait olmuştur. Bu dönemde 4.894 ilkokul, 71 ortaokul, 23 lise, fakülte ve yüksekokul bulunmaktaydı. Toplamda o dönemde eğitim almaya devam eden 358.548 öğrenci mevcuttur (Özkaya, 2003: 476-478).

Eğitim bütün bir ulusu bir araya getiren ve devletin ideolojisini halka aşıl原因an yöntem olarak bütün ülkelerde bütünleştirici bir araç olarak görülmüştür. Osmanlı’dan kalan ve diğer ülkelerin mevcut okullarının bir araya getirilmesi hakkında bir karara varılmıştır. Bu kararlar doğrultusunda, 3 Mart 1924 günü Türkiye Büyük Millet Meclisinde Milletvekili Vasıf Bey ile arkadaşlarının yapmış olduğu eğitim ve öğretimin birleştirilmesiyle ilgili yasa önerisi görüşülmüş ve Türkiye’de ki bütün eğitim ve öğretim kurumlarının Milli Eğitim Bakanlığına bağlı olması gerektiğine karar verilmiştir (Öztoprak, 1999: 58).

3 Mart 1924 yılında kabul edilen 430 sayılı Tevhid-i Tedrisat Kanunu 6 Mart 1924 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu kanun gereğince ülkedeki bütün eğitim ve öğretim kurumları; mahalle mektepleri, medreseler, idadiler, sultaniler, yabancı dilde eğitim veren kolejler ve azınlık okulları da dâhil olmak üzere ülkedeki bütün okullar Maarif Vekâletine bağlanmıştır (Demirtaş, 2008: 161). Tevhid-i Tedrisat kanunun Türk eğitim sisteminde iki önemi vardır: bunlardan birincisi eğitimi demokratikleştirmek herkesin eşit şekilde eğitim almasını sağlamak. İkincisi ise eğitim alanında laikliğin temelini oluşturmaktır (G. Toprak,

2008: 50). Eğitim alanında yapılan bu önemli değişikliğin ardından okulların eksiklerini ve nasıl bir eğitim felsefesinin izlenilmesi gerektiği konusunda yurtdışından bu konuya hâkim uzmanlar getirtilerek görüşleri alınmıştır.

Bu kararlar neticesinde ilk olarak 1924 yılında Türkiye'ye gelen ilk yabancı uzman John Dewey'dir. Colombia Üniversitesi öğretim üyesi olan Dewey "*demokratik bir sistemde öğretmen kadrosu nasıl yetiştirilir?*" sorusuna cevap aramak üzere davet edilmiştir. Cumhuriyetin yeni kurulduğu dönemde böyle bir soruya cevap aranması demokratikleşmenin eğitimde temel hedef olduğunu göstermektedir. (Akdağ, 2008: 57).

Cumhuriyetin kuruluşundan Atatürk'ün ölümüne kadar geçen süre içinde eğitim alanında önemli adımlar atılmıştır. Türkiye nüfusu % 38 oranında artarken, ilköğretimdeki öğretmen sayısında da % 154'lik bir artış göstermiştir. Kadın öğretmenlerin sayısındaki artış % 352' ile kız öğrencilerindeki % 323'lük artış da dikkat çekici olmuştur (Demirtaş, 2008: 166).

Mustafa Kemal, Kütahya'daki bir lisede öğretmenlere çay ziyafeti sırasında şu tavsiyelerde bulunmuştur. Öğretmenlere asker ordusu ile irfan ordusu kıyaslanacaksa eğer irfan ordusunun daha üstün olduğunu ifade etmiştir. Kadın ve Erkek öğretmenlere bu millerin kıymetini ölçecek kişilerin öğretmenler olduğunu, bundan sonra yapılacak olan inkılapların mücadelesini ve yerleşmesini sağlayacak kişilerin onlar olduğunu ifade etmiştir. Milletın yükselmesi ve ilerlemesi için öğretmenlere güvendiğini ve bu görevi hakkı ile yerine getireceklerini dile getirmiştir (ASD II,2006: 167). Mustafa Kemal daha sonrasında da ifade ettiğı gibi gelecek nesli ve ülkenin gelişmesinin öğretmenlerin elinde olduğunu ve ülkede yapılan İnkılapların kalıcılığını gelecek nesillere aktaracak kişinin öğretmenler olduğunu dile getirmiştir.

Cumhuriyet Dönemi'nde çıkarılan ders kitaplarında "*Cumhuriyet kadınının, toplum ve kendisini yetiştirmek için bilgili olmak zorundadır.*" felsefesi yerleştirilmeye çalışılmıştır. Kadınların milleti oluşturan ailenin, temel yapı taşı olduğunu çocuklar için de aile bireyleri arasında yardımlaşmayı güçlendiren örnekler verilmiştir. Kız çocuklarına eğitim hayatları boyunca insan olma bilinci aşılanmış, yayınlanan müfredat programları ve ders kitapları da bu şekilde düzenlenmiştir. Kadınların toplumsal hayatta etkin rol almalarını, eğitimlerini tamamlamış meslek sahibi yurttaşlar olarak yetişmelerini simgeleyen öğelere çok yer verilmiştir (Öztoprak, 1999: 66). Kadının eğitilmesi konusundaki düşünceler bu dönemden itibaren hız kazanmış kız çocuklarının eğitim alabilecekleri okulların sayısı artırılmıştır.

Sosyal yaşamda kadınların eskisine oranla eğilimleri artmış her alanda kadınların aktif bir şekilde görülmesi için gerekli düzenlemeler ve çalışmaların yapılmasına önem verilmiştir.

İnönü'nün bu eğitimdeki temel amacı bir nebzede gerçekleştirilmiş, İkinci Dünya Savaşı sonunda yapılan atılımlar meyvelerini vermiştir. 1940'lı yılların sonunda yaklaşık 25.000 civarında enstitü mezunu öğretmen yetişmiştir (Koçak, 2010: 124). Bu dönemde kadınların belirli bir yaştan sonra okula gitmelerindeki problemler nedeniyle kadınlara çeşitli okullarda eğitim verilmiştir. Olgunlaşma Enstitüleri gündüz ya da akşam, meslek okullarını bitirmiş olan genç kızlara ya da kadınlara iki yıllık bir öğrenim sonucu kendilerini geliştirmek ve birçok alanda ihtiyaç olan işçileri sağlamak amacıyla açılmıştır. İlk olgunlaşma enstitüsü 1945 yılında İstanbul'da açılmıştır (Öztoprak, 1999: 81). Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde yaşanan okuma yazma sorunlarının çözümü ve eğitilmiş insan sayısını artırmak amacıyla sonunu düşünmeden bazı hızlı ve pratik çözümler üretilmeye çalışılmıştır.

2.5.1. Halkevleri

Halkevleri, bütün halkı bir araya getirip eğitim faaliyetlerinden yararlanamayan bireylerin bir araya gelerek öğrenmesini ve kültürlenmesini sağlamak amacıyla kurulmuş olan bir sosyal kurum olarak açılmıştır. Halkevlerinin açılma nedeni olarak halkçılık anlayışına katkı sağlamak amaç olarak görülmüş, devlet ve halk arasındaki boşluğun halkevleri ile doldurulması hedeflenmiştir. Ulusal bilinci oluşturmak, toplumda kültür ve düşünce birliğini sağlamak halkevlerinin açılma nedenleri arasındadır (Semiz, 2008: 97).

Halkevlerinde, kadınlar konusunda genelde gündemde olan konu taciz konusu olmuştur. Bu taciz konuları genellikle ülkenin batı kesiminde meydana gelmiş, ülkenin doğusunda meydana gelmemesinin nedeni ise doğudaki kadınların halkevlerinde bulunmadıklarından ya da etraftan alacakları tepkilerden dolayı dile getirememişlerdir. Halkevlerinde yaşanmış olan ilk taciz vakası Gelibolu Halkevi'nde gerçekleşmiştir. Halkevlerinde gerçekleştirilen bir baloda, Gelibolu İlkokul Müdürü Ahmet Bey tarafından, Nafia Hanım'a uygulanmış olan tacizdir. Nafia Hanım durumu eşine bildirmiş hatta daha sonrasında bu durumu bir dilekçe ile şikâyet etmiş olsa da bu taciz durumu göz ardı edilmiştir. Yaşanan bu durum

yerel güçler içerisinde kendi konumlarını etkileyecek olan kişilerin birbirlerini desteklediklerinin en büyük kanıtı olmuştur (Aydoğdu, 2018: 16).

Halkevleri ile hemen hemen aynı işlevi gören halkın bilgilenmesi amacıyla ve birçok alanda Cumhuriyet öncesinden itibaren varlığı korunan Türk Ocakları'nın çalışmaları Halkevleri ile paralel gitmekteydi. Halkevlerinin otoritesini artırmak ve halkın iki kutup olarak ayrılmasını engellemek amacıyla bu iki kurumun birleştirilmesi fikri öne sürülmüştür³.

Halkevleri kurulduğu andan itibaren vatandaşların kendini geliştirebileceği farklı alanda hizmet etmiştir. İnsanların okuma için türlü kitapların barındırıldığı ve çeşitli sosyal kültürel aktivitelerin yapılmış olduğu bir alan haline gelmiştir. Yenilenen devlet düzeni ile birlikte çağdaş medeniyetler seviyesi ulaşabilmek amacıyla tiyatro ve piyesler eğitimin bir aracı haline getirilmiştir.

Halkevlerindeki kadın öğretmenlerin sorumluluğunda olan oyun sergileme sorunu o dönemin gündeminden düşmemiş, sadece belirli bir bölgeye değil diğer bölgelerde de temel sorun olarak teşkil edilmiştir. Yetenekleri olsun ya da olmasın kadın öğretmenlerin sahneye çıkması gerekli görülmüştür. Bayan öğretmenlerin bu gibi görevlerde yer alması konusunda okul yönetimi, bakanlık gibi yerlerden de baskı uygulanmıştır. Erkek öğretmenlerin oyunlarda oynamaları konusunda herhangi bir baskı yapılmazken, bayan öğretmenlere böyle bir zorunluluğun yüklenmesi cinsiyetçi bir toplumun baskısından kaynaklanmıştır (Aydoğdu, 2018: 36).

Halkevleri Cumhuriyet rejiminin oturabilmesi ve genç neslin kendilerine farklı donanımlara sahip olabilmesi için her alanda çalışmalar yapılmıştır. Spor ve sağlam vücut alanında duyarlılık gösteren Halkevleri beden, ruh ve kafa gelişiminin bir arada uygulandığı programlar düzenleyerek uygulamaya koymuştur. Dönemin şartlarına uygun eski spor faaliyetleri olan yay, atlı, bisikletli, uzun bisiklet gezileri, yüzme, dağcılık ve eskrim gibi spor faaliyetlerini içermektedir. Gençlerin spor ve beden aktivitelerine karşı

³ Cumhuriyet Halk Fırkası ile Türk Ocaklarının birleştirilmesi gerektiğine dair Atatürk, Türk Ocakları ilim ve sanat azası olup aynı zamanda Afyonkarahisar mebusu olan Eşref Bey'e Türk Ocakları hakkındaki fikirlerini şu şekilde iletmıştır. Atatürk'ün düşüncelerine göre "aynı cinsten olan kuvvetler birleştirilmelidir". Memleket içinde ve dışardan gelebilecek İnkıplara karşı aynı türden olan kuvvetlerin toplanması gerektiğini, Türk Ocaklarının kurulmasından itibaren halkçılık ve milliyetçilik duygularını barındırdığını ve aynı fikirlere sahip olan CHF ile birleştirilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Aynı düşüncelere sahip olan bütün kuvvetlerin bir araya getirilip maddi ve manevi kuvvetlerin birleştirilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bu süreçten sonra Kurultay gereğince Türk Ocakları üyeleri de bu fikirden memnun olarak fırkaya dâhil olmuşlardır (Cumhuriyet, 25 Mart 1931: 1).

eğitimlerinin gelişmesi açısından halkevleri en uygun kurumlardan olmuştur (Cantek ve Yazar, 2009: 207). Vatandaşların farklı alanlarda kendilerini geliştirmesi demek, Cumhuriyetin yenilenmekte olan yapısının farklı alanlarda kendilerine farklı donanımlar elde etmesini sağlanmaya çalışılmıştır.

2.5.2. Köy Enstitüleri

Cumhuriyet'in kurulmasından sonra eğitim konusunda oluşturulmak istenen düşünce köy eğitimine önem vermek ve köylünün kalkınmasını sağlamaktır. Köy eğitimine verilen önem neticesinde, İzmir- Kızılçullu'da ilk köy öğretmen okulu açılmıştır. Ardından buna benzer bir okulun daha faaliyete girmesi ile beraber beklenen sonuca ulaşılmış ve bunun devamı olarak köy enstitülerinin kurulması fikri gündeme gelmiştir. Bu gerekçede verilen rakamlara göre Türkiye'de kadınların % 8,2 si okuma yazma bilmekte erkeklerin ise % 23,3'ü okuma yazma bilmekteydi. Türkiye'nin gelişip ve kalkınabilmesi için bu rakamların oldukça düşük olduğu görülmüştür. 40 bin köyde 31 bininde okul bulunmaması ve buralarda görevlendirecek 20 bin öğretmene ihtiyaç olduğunu rakamlarla ifade edilmesi ile bu ihtiyacı kapatabilmek için köy enstitülerine ihtiyaç duyulduğunu belgelemiştir (Giorgetti ve Batır, 2008: 46).

Köy Enstitüleri'nin açılma amacı köyü ve köylüyü kalkındırma amacı bakımından cinsiyete dayalı iş bölümü oluşturmaktır. Yeni ulusun inşası sürecince kadınların yetiştireceği çocukların eğitilmesi hedeflenmiştir. Kadınlar için modern eğitimin aydın kişilikli anne ve çocuk yetiştirmesi üzerine planlanmış, enstitülerde erkek öğrenciler içinde modern tarım araçlarının kullanımı ve teknik derslerinin verilmesi, ekonominin kalkınmadaki görevi de erkeklere vermişlerdir (Tuna, 2009: 22). Köylünün bir an önce kalkınması ve işlerinde daha becerikli olabilmeleri adına kullanacakları aletler hakkında bilgilendirilmeleri noktasında köy enstitülerinin faydası olmuştur.

Köy Enstitülerinde öğrencilerin sergilediği piyesler o dönemin resmi anlayışına uygun nitelikte seçilmiş ve sergilenmiştir. Çoğunlukla sergilenen oyunlar klasiklerden oluşmuş, bu oyunları aynı kültür düzeyinde yetişen insanların da algılanması istenmiş fakat özellikle gençler tarafından anlaşılmış ama hedef kitle halk tarafından anlaşılmamıştır (Şeker, 2006: 31). Halkevlerinde uygulanmış olan toplumu bir araya getirme düşüncesi üzerine sanat

etkinliklerine verilen önem enstitülülerde de uygulanmış, yılsonu gösterileri başta olmak üzere dönem içerisinde birçok konu üzerinde öğrenciler oyunlar sergileyerek bu gibi faaliyetlere önem vermiştir. Sadece eğlenme ve eğitmeyi amaç edinmemiş olan enstitüler, buradaki uygulanan öğretim metotları ile eğitime farklı bir bakış açısı getirmişlerdir.

Köy Enstitülerinde uygulanan öğretim yöntemleri arasında öğretirken üretme ve üretirken öğrenme gibi yöntemlerin yanında deney, gözlem, inceleme ve dayanışma içerisinde öğrenme gibi yöntemler sıkça kullanılmıştır. Ezbersiz öğrenme ve okuma alışkanlıklarının kazandırılması, enstitülerin iş pedagojisi olarak dayandırılan bir eğitim felsefesi olarak uygulanmıştır (Akdoğan, 2016: 60). Burada eğitim alan öğrenciler sadece kendiler için değil, köylü halkı için de çalışmalarda bulunmuşlardır. Geleceklerinde yapacakları meslekler ile ilgili deneyimleri ve faaliyetleri enstitüler sayesinde uygulamalı olarak öğrenmişlerdir.

Türkiye’de ise karma sistemli yatılı düzeyde ilk eğitim Köy Enstitülerinde uygulanmıştır. Köy Enstitülerinde kızların sayısının az olmasının nedeni, okulun karma sistemli yatılı ve uzak olmasından dolayı veliler öğrencileri okula göndermeye şüpheyle yaklaşmışlardır (Tuna, 2009: 22). Enstitülerde kız öğrencilerin sayılarının az olması ailelerin kendilerinden uzakta bulunan bir bölgeye kızlarını göndermekten çekinmelerinden kaynaklanmıştır. Zamanla Köy Enstitüleri de amaçlarından yavaş yavaş uzaklaşmaya başlamıştır.

1947 yılındaki Köy Enstitüleri programı amacından ilk defa uzaklaştığı belirlenmiştir. Yeni program eskisine göre daha disiplinli ve bölgelerin özelliklerine göre ders seçme özelliği kaldırılarak tarım dersleri diğer okullardaki gibi kurumsal bir nitelik kazandırılmaya çalışılmıştır(G. Toprak, 2008: 86). Sanat alanındaki dersler uygulamalı olmaktan vazgeçilip, bu derslerin teorik olarak verilmesi ile birlikte uygulanabilirliği azalmış ve bu alandaki öğrencilerin istekleri de zaman içerisinde körelir duruma gelmiştir.

İnönü, Köy Enstitülerinde kızların okutulmasına ayrı önem vermiştir. Çifteler köyüne yapmış olduğu bir ziyaret sırasında enstitü müdürünü yanına çağırıp ne kadar kız öğrencinin kayıtlı olduğunu sormuş, yüz on sekiz kız öğrencinin kayıtlı olduğunu öğrenince sevincini dile getirmiştir. Samsundaki halkevinde köy enstitüleri hakkında yapmış olduğu değerlendirmede ise, kız ve erkek köylü çocuklarının hem köylerini koruduklarını hem de ilerideki vazifeleri olan ülkeyi kalkındırmak için hazırlandıklarını belirtmiştir. Özellikle Türk kızlarının bu konudaki hassasiyetleri konusunda vatanın ilerlemesi için ne kadar özveri içinde çalıştıklarını belirtmiştir. İsmet İnönü Köy Enstitüleri

ile yakından ilgilendiğini sürekli dile getirmiş buradan mezun olanlar için Cumhuriyet'in eserleri içinde en kıymetlisi ve en sevgilisi olarak değerlendirmiştir. Enstitüde yetişen kişileri ömrü oldukça yakından takip edeceğini dile getiren İnönü'nün bu kuruma ne kadar yürekten bağlı olduğunu bir kez daha gözler önüne sermiştir (N. Koç, 2007: 101).

Köy Enstitülerindeki kızların hayatları tam olarak ele alınmamıştır. Genellikle kızların okuması üzerinde durulurken, bunların hayatlarını kalem alması imkân dâhilinde olmamıştır. Bununla ilgili olarak Halise Apaydın: *“ Evlenmeden önce ikimiz de eşimle çok okuyorduk, ben okuyordum eleştiriyordum eşim de çok beğeniyordu. Evlendikten sonra ben başöğretmen oldum yazmaya başladım ancak devamını getiremedim. Evde yemeği ben yapacağım, ev işlerini ben yapacağım aynı zamanda çocukları ben büyüteceğim. Benim zaten kadınlık olan görevim vardı ama yazmaya hiç vaktim olmamıştır”* diyerek o dönemki kadınların toplumsal yaşam içerisinde ne derece büyük görevler üstlenmiş olduklarına işaret eder (Tuna, 2009: 27).

Enstitülerde iş içinde eğitim ilkesi gereğince düzenlenen eğitim politikası neticesinde, kızlar açısından burada verilen eğitim ev içi işlerinin bir devamı olarak planlanmıştır. Enstitülerden öğretmen olarak mezun olan kızlar görev yerlerine gittiklerinde öğretimin dışında, köylü kadınların modern anlamda ev kadını nasıl olmalıdır konusunda da eğitim vermişlerdir. Bu işler arasında en yaygın olanı ise dikiş makinası ile dikiş dikmeyi öğrenmek olmuştur. Dikiş dikme enstitüdeki kızlar için ileride bir meslek olarak belirlenmiştir (Tuna, 2009: 22).

Köy Enstitülerinin son ve üçüncü öğretim programı olan 1953 öğretim programı Köy Enstitülerinin kuruluş amacından iyice uzaklaşmıştır. Enstitülerde okutulan kültür derslerinin önemli bir kısmı standartlaştırılmış, tarım ve uygulamalı dersler azaltılıp daha kurumsal olan eğitim kurumları haline getirilmiştir. Sanat derslerinin de kaldırılmasıyla beraber kuruluş amacından iyice uzaklaşan Köy Enstitüleri, 27 Ocak 1954 yılında kapatılmıştır (G. Toprak, 2008: 87-88).

2.5.3. Kız Enstitüleri

1947 yılında Talim ve Tebriye Kurulunun kararı ile Kız Enstitülerinin amacı; *"kızlarımıza evlerini sağlık, düzen, ekonomi ve zevk kurallarına uygun olarak çekip çevirme yollarını gösteren*

teorik ve pratik bilgileri vererek ilerde neşeli ve mesut bir yuva kurmalarını sağlamak ve dolayısıyla onları memleketin kalkınmasına yardımcı hale getirmek". Olarak belirlenmiştir (Akın, 2011: 40).

Cumhuriyet Dönemi'nde mesleki ve teknik eğitimde reformunun başlangıcı olarak kabul gören Maarif Vekâletince devralınan 9 Erkek Sanat Okulu, 2 Kız Sanat okulu, 5 Ticaret mektebi olmak üzere toplam 16 orta dereceli okul bulunmaktaydı. Kız sanat mektepleri o dönemde Kız Enstitüsüne dönüştürülerek programları yeniden düzenlenmiş, İlk kez Ankara'da İsmet Paşa Kız Enstitüsü adıyla açılmıştır (Soydan, 2002: 275).

Kız Enstitülerindeki kızlardan en küçükleri on bir yaşlarındaydı, akşam okullarındaki kızların yaşları büyük olsa da, gündüz eğitim alan kızların yaşlarının en büyüğü on yedidir. Kız Enstitülerinde, 1943-1944 yılları arasında ki öğretim ilkokula dayalı beş yıllık okullar olmasına rağmen bu tarihten sonra okulun ilk üç yılı "*Kız Sanat Okulu*", son iki yılı ise "*Kız Sanat Enstitüsü*" olarak eğitim öğretime devam etmiştir. Öğrenciler üçüncü sınıftan itibaren eğitim alacakları bölümlerden birini seçerek şubelere ayrılmışlardır (Akın 2011,39).

Cumhuriyetin kurulmasından sonra kurulan Kız Enstitüleri kadınlara geleneksel öğretilerin yanında medeni araçlarla hayatın güzelliklerini anlatan buna fırsat tanıyan eğitim vermekten yana olan Türk eğitim sistemi modern ve bilgili ev hanımı yetiştirmeyi amaç edinmişlerdir. Kız Enstitülerinde, batılı uygulamalar benimsenmiş yurt dışından uzmanlar getirilerek bilgilerinden yararlanılmıştır. Ayrıca eğitim için yurt dışına öğretmen ve öğrenci gönderilmiştir. Kadınlara yeni iş alanları açmak ve el becerilerini geliştirmek için açılan kurumlar zamanla Türk el sanatları ve işlemelerini modernize etmek, Türk kültürünü tüm dünyaya tanıtmak için çaba göstermişlerdir (A. Erdem, 2015: 1274).

Köy Enstitülerinde kadın ve erkekler için bir arada verilen teorik derslerden farklı olarak Kız Enstitülerinde, kızların ev idarelerinde yardımcı olacak ve kendilerini geliştirebilecek bilgileri edinmelerini sağlamak temel amaç olarak edinilmiştir. Dönem gazeteleri ve dergileri özellikle Sanat okullarındaki etkinlikleri yakından takip etmişler burada ki sergilere fayda sağlamak amacıyla gazetelerinde yayınlamışlardır.

İffet Halim Oruz "*Kız Sanat Enstitülerimiz*" adlı yazısında konuya öncelikle Kız Sanat Okullarını övmek ile başlamışsa da yazının sonuna doğru kız sanat okullarını eleştirmekten geri kalmamıştır. Sanat okullarının Cumhuriyet'in kuruluşundan itibaren Türk kadınının el becerilerini geliştirmeleri konusunda büyük yarar sağladığını ifade etmiştir. Kız Sanat

Enstitülerinin sipariş atölyesinin işleyişinden ve ürünlerinden Kadın Gazetesi'nin bazı sayılarında detaylıca yer verilmiş örnekleri de mevcuttur. Sanat enstitüleri bu bölümlere sipariş alırken özellikle zaruri masraftan kaçınmalı ve asıl vazifesi olan Türk kadınına tasarrufu öğretmelidir. Yazının sonunda idarecilerden bu konu ile bir istekte bulunan İffet Halim, bu güzel okulların hizmetlerine engel olmayıp, daha ileriye götürecek faaliyetlere de destek olunmasının gerektiğini ifade etmiştir (Oruz,İ. 1948 : 1,6). İffet Halim Oruz, bu okullarla ilgili olumlu görüşlerini dile getirmiş olsa da, milli servetin gereksizce tüketilmesinin karşısına çıkmıştır.

III. BÖLÜM

CUMHURİYET DÖNEMİ KADIN

3.1.Cumhuriyet Dönemi Eğitimci Türk Kadınları

Osmanlı son döneminde açılan Darülmuallimatlar, Cumhuriyet Dönemi’nde eğitimci kadınların ortaya çıkışında önemli bir unsur olarak göze çarpar. Özellikle cumhuriyetin yeni kadrosunda eğitilmiş olan kadınlar, kamu hizmetlerine yavaş yavaş girmeye başlamışlardır. 1923 ile 1931 yılları arasındaki yedi yılda kadın öğretmen sayısının artması da bunun bir kanıtıdır. Cumhuriyetin ilk yedi yılda eğitimdeki kadın öğretmenlerin oranı %335 artarken, erkek öğretmenlerin ise oranı sadece %29 artmıştır. Cumhuriyet Dönemi’nde kadın öğretmenlerin sayısının daha fazla olmasının nedeni ise savaşa giden erkek öğretmenlerin yerine kadın öğretmenlerin görevlendirilmesidir (Aslan, 2006: 131-132).

Türk eğitim tarihi açısından önemli görev üstlenen öğretmen okulları da, bunlardan biri olmuş yeni eğitim fikirlerini ve usullerini memleketin dört bir tarafına yayılmasında büyük rol oynamışlardır. Maarif vekilinden imzalı diplomalarını alan öğretmenlere, görevine başlaması için her türlü imkân sağlanmıştır (Sarioğlu, 1946: 6).

Cumhuriyet döneminde, eğitim alanında verilen öneme binaen bu sahada mühim şahsiyetler yetişmiştir. Bunların içerisinde öne çıkan bazı kadınları şu şekilde saymak mümkündür; “Afet İnan, Dürüye Köprülü, Emine Semiye, Mediha Berkes Esenel, Saffet Korkut” gibi kadınlar öne çıkmıştır.

3.1.1. Afet İnan

Afet İnan'ın babası İsmail Hakkı Bey, Halkalı Yüksek Ziraat Mektebinden mezun olduktan sonra fen memurluğuna atanmıştır. Annesi Şehzane Hanım da, Makedonya sınırları içerisinde yaşamış ve gittiği okullar ve yaşadığı çevre sayesinde farklı kültürlerden etkilenmiştir. Afet İnan'ın dedesi Hüsamettin Efendi de Abdülhamid'in yönetimi karşısında yer almış ve hürriyet peşinde koşan aydınlar gibi gizli cemiyetlere üye olmuştur. Şehzane Hanım, Halkalı Yüksek Ziraat Mektebini bitirdikten sonra Kesendire'ye memur olarak atanan İsmail Hakkı Bey ile evlenmiştir (Duman ve Payaslı,2018: 67).

Afet İnan'ın kendinden küçük olan Ahmet Reşat Vodina adında bir erkek kardeşi vardır. Afet İnan Adapazarı'nda ilkokula başlamış, ardından babasının tayini nedeniyle önce Ankara oradan da Eskişehir'de eğitimine devam etmiştir. Annesinin burada veremden ölmesi Afet Hanım'ın hayatını derinden etkilemiştir. Babasının tayinin önce Ankara'ya ardından da Biga'ya çıkması üzerine oradan oraya giden Afet İnan, bu sırada çıkan Birinci Dünya Savaşı'na yakından tanıklık etmiştir. Afet İnan'ın 'in eğitim hayatında babasının ve büyükannesinin vermiş olduğu destek büyüktür. Babası Afet İnan için almış olduğu bir Fransızca bir Atlas üzerinden, Latin harflerini öğrenmeye başlamıştır. Son olarak Elmalı'da girmiş olduğu öğretmenlik sınavını kazanarak eğitimine burada devam etmiştir(Duman ve Payaslı,2018: 68- 69).

Öğretmenlik yaptığı sırada Atatürk'ün bulunduğu yeri ziyaret edeceğini öğrenmesi üzerine yapılan hazırlıklara oda katılmıştır. Atatürk ile bir öğretmen vasıtasıyla aynı masada oturmuş, Atatürk ile burada gerçekleştirmiş olduğu sohbet esnasında yabancı dil öğrenmek istediğini dile getirmiştir. Atatürk ile annesi ve babasının ahabaplıklarını bu sohbet esnasında öğrenmesi ile Afet İnan için yeni bir hayatın kapısını aralamıştır (Coşkun, 2018).

Atatürk'ün isteği ile Ankara'ya gelen Afet İnan bir süre sonra dil eğitimi almak için Lozan'a gitmiştir. Burada yabancı öğrencilerin bulunduğu yatılı bir okulda eğitim almış, sadece dil öğrenmekle kalmamış burada kompozisyon, kritik, sanat tarihi gibi derslerin eğitimini almıştır. Eğitim sürecinde Fransızca'yı anadili gibi öğrenip yazmaya başlamıştır. 1927 yılından itibaren Türkiye'ye dönmüştür. İstanbul'a geldikten sonra bir süre İstanbul Fransız Kız Lisesine gitmiştir. Fransız Lisesinin ders kitaplarında Türklerin sarı ırktan

olduğu ve ikinci derece barbar bir kavimden geldiği gibi bilgiler onun ilerleyen dönemlerde büyük bir tarihçi olmasını tetiklemiştir (Çoşkuner,2018: 34-35).

Mecliste Seçim Kanunu tartışılırken kadınlara da seçilme haklarının verilmesi gerektiği konusundaki görüşlerini ifade eden Afet İnan, bu görüşlerden sonra Atatürk'ün bu konudaki düşünceleri toplantılarda ve yapmış olduğu yurt gezileri hakkında halkın nabzını yoklayarak ve kamuoyu oluşturarak hazırladığını dile getirmiştir (İnan,1985: 332).

1930 Mart ayında kız ve erkek öğrencileri ile birlikte Belediye Kanunu'n uygulaması için öğrencileri ile bir etkinlik düzenlemiştir. Bu etkinlikte Belediye Başkanı bir kız olmuştur. Erkek öğrencilerden bir tanesinde elindeki kâğıtla beraber *“Efendim siz bize yanlış bir şey yaptırınız! Çünkü kanun, kadınlara rey verme hakkını tanımıyor! Bu hak sadece erkeklere ait !”* diyerek itiraz etmiştir. Bunun üzerine Afet İnan, ağlayarak Atatürk'ün yanına gitmiştir. Bunun üzerine Atatürk gerekli olan kişilerle görüşmüş, bu konu hakkında araştırmalar yapmalarını istemiştir. Görüşmeler ve tartışmalar sonucunda alınan karar neticesinde 3 Nisan 1930 tarihinde Türk kadının belediye seçimlerinde seçme hakkı yürürlüğe girmiştir. Afet İnan ise Halk Fırkasına ilk kadın aza olarak kabul edilmiştir (Duman ve Payaşlı,2018: 77).

1934 yılında, kadınlara seçme ve seçilme hakkının tanındığı dönemde Atatürk ve Afet İnan Kızılcahamam'a doğru yol aldıkları sırada yol boyunca köylüler heyeti karşılamak için ara ara sıralanıp heyeti selamlamışlardır. Köylülerin arasından bir kadın yanlarına gelip Atatürk'ü selamlamış onlar için yer hazırladıklarını belirtmiştir. Atatürk, Afet İnan'dan bu kadının kim olduğunu öğrenmesini istemiştir. Afet İnan'ın tanıştığı bu cesaretli kadın Kazan köyünün muhtarı olan Satı Kadın'dır. Atatürk Satı Kadın'a hayran kalmış tam milletvekili olacak kadın demiş, yol boyunca onun hakkında gözlemlerini dile getirmiştir. 1935 yılında TBMM'de ilk kadın milletvekili olarak meclise girmiştir (İnan, 2019: 358).

Yurt Bilgisi adı altında okutulacak olan ders kitabını yeterli görmeyen Mustafa Kemal, bu husustan Afet İnan'dan *“Instruction Civique”* kitabından çeviriler yapmasını istemiştir. Atatürk , *“Yurttaşlar için Medeni Bilgiler”* eserini kendisi kaleme almıştır. Demokrasi kültürünün yerleşmesi açısından önemli bir yere sahiptir (Duman ve Payaşlı,2018: 76).

Afet İnan, Topkapı Saray'ının müzeye dönüştürülmesi sırasında bulunmuş olan Piri Reis haritasını coğrafya profesörüne getirerek bu konu hakkında ki görüşlerini almıştır. Türkleri, Avrupa korsan ve soyguncu olarak tanır, bu kadar düzel ve ilmi eserlerin olduğunu tanıtmak ne büyük bir milli vazife diyerek Afet İnan'ı tebrik etmiş ve haritayı bir

haftalığına ödünç almıştır. Afet İnan buradaki süre içerisinde Atatürk 'ün göndermiş olduğu belgeleri incelemiş ve hocaları ile bu konular hakkında görüşmeler yapmıştır. Yapmış olduğu çalışmalarda Atatürk her zaman için destekçisi olmuştur (Çoşkun,2018: 38-39).

Afet İnan'ın 1936 yılında Cenevre'de yapılan Tarih-Arkeoloji ve Coğrafya Cemiyeti tarafından düzenlenen konferansa katılmıştır. Bu konferansta "Türkiye'de Türk Tarih Kurumu tarafından yapılan arkeolojik kazılar ve Alacahöyük" konusu üzerinde bir konferans vermiştir. Bu konferansı takip eden Cemal Hüsnü Afet İnanın yapmış olduğu konferanstaki konuya olan hâkimiyetinden ve uygun bir dil ile bütün dinleyicilerin etkisinde bıraktığını ifade eden bir telgrafı Cumhurbaşkanı Genel Sekreteri Hasan Rıza Soyak'a iletmiştir. Sadece Türkiye'de değil Cenevre'deki gazetelerde Afet İnan'ın bu konferansta ne kadar etkili bir dil kullandığını ve ilgi çeken bir bildiri sunduğu yazılmıştır (Çoşkun,2018: 40-41).

25 Eylül 1937 yılında İstanbul Dolmabahçe Sarayı'nda düzenlenen II. Türk Tarih Kongresi kapsamında, Türk Tarih Tezi yabancı bilim adamlarının incelemesine sunulmuştur. Almanya, Amerika, Fransa gibi birçok ülkeden de katılan bilim adamları sayesinde bu kongre bu yönü ile bir ilki gerçekleştirmiştir. 46'sı yabancılar tarafından olmak üzere kongrede toplam 97 bildiri sunulmuştur. Türklerin Anadolu'da tarihi öncesi devirlerde de yaşadığını kanıtlaması bakımından arkeoloji biliminde araç edinip yapmış olduğu çalışmalarla Afet İnan Türk Tarih Tezi ile ortaya koymuştur (Çoşkun,2018: 47-48).

1938 tarihinde " *Türk Osmanlı Devrinin Ekonomik Tarihi*" adlı lisans tezini sunmuş ve lisans diplomasını almıştır. 1939 yılında ise " *Türk Halkının ve Türk Tarihinin Antropolojik Karakteri Üzerine*" doktorasını da sunduktan sonra sosyoloji doktoru unvanına sahip olmuştur. Afet İnan'ın doktorada sunmuş olduğu eser Türk Tarih Kurumu tarafından kitap olarak basılmıştır. Ayrıca Afet'in yapmış olduğu çalışmalar sayesinde Türk devleti hakkındaki yanlış algılar Avrupalı devletler tarafından yıkılmasına yardımcı olmuştur (Çoşkun,2018: 47-48).

Afet İnan, "*Tarihten Evvel ve Tarih Fecrinde*" adlı konuşmasında Orta Asya'daki Türklerin kültürlerinin yüksek bir derecede olduğunu ve Avrupa uygarlığının da temelini buradan geldiğini vurgulamıştır. Afet İnan'ın yapmak istedi Türklerin Osmanlı devleti olmadan önce de Orta Asya'dan itibaren büyük medeniyetler kurduğunu çeşitli sebepler nedeniyle bu uygarlıkların dünyanın farklı yerlerine göç ettiğini, gittikleri yerlerde de bu medeniyeti

yayılmasını sağladığını ifade etmiştir. Bu düşünceleri, Türk Tarih Tez'ini güçlendirmiştir (Duman ve Payaslı,2018: 87).

1940 yılında Afet İnan hayatını Doktor Rifat İnan ile birleştirmiştir. Daha sonrasında Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesine öğretim görevlisi olarak atanmıştır. 1942 yılında doçent olan Afet İnan'ın çalışmalarına hız kesmeden devam etmiş, III. Türk Tarih Kongresi'nde yine dönemin arkeolojik çalışmaları ile ilgili yapmış olduğu araştırmaları bildiri olarak sunmuştur. 1950 yılında gelindiğinde ise profesörlük unvanına sahip olmuştur (Çoşkuner,2018: 56-57).

Afet İnan, sosyal toplumlarda toplumun ilerlemesinde ve olgunlaşmasında kadının ayrılmaz bir unsur olduğunu dile getirmiştir. Toplamlar bu fikre göre hareket edecek olursa o toplumun önüne kimsenin geçemeyeceğini dile getirmiştir. Öncelikle İslam'ında emrettiği gibi kadının ilim ve fennin ışığında ilerlemesini sağlamaktır, demiştir. Özellikle bu düşünceye karşı çıkanlara vatandaşlık görevini yerine getirip kadınlara eğitim için olanakların sağlanmasını gerektiğini belirtmiştir (İnan,1975: 88-89). Cumhuriyet'in kadınlara vermiş olduğu haklar sayesinde memleketin her alanında görev aldıklarını dile getiren Afet İnan, çağdaşlaşmada Türk kadınlarına da iki önemli görevin düştüğünü, öncelikli olarak kendi haklarını ödev karşılığında kullanmak, ikincisi ise bu haklarını bilmeyen geniş halk kitlelerine bu haklarını duyurmaları gerektiğini ifade etmiştir. Bu eşit hak ve görev prensiplerini benimsedikten sonra ancak o şekilde çağdaşlaşmanın uygulandığını ifade etmiştir (İnan, 1985: 334).

Afet İnan, tarihi gelişmeyi ve cumhuriyet devriminin tamamlanmasını kadın devriminin tamamlanması ile görmüştür. Afet İnan, gelecek neslin kadınının bunu bir görev olarak edinmesi gerektiğini, kadınların hak ve görevlerini paralel yürütmediği takdirde uygar bir toplum olma şerefine erişilmeyeceğini ifade etmiştir. Türk kadınları dünyada uygar olarak kabul edilen ilkeye kavuşmuşlardır. Türk kadınları mesleklerinde, görevlerinde ve evlatlarını yetiştirirken sahip olduğu sorumluluğun farkına varıp o şekilde yetiştirmelidir diyen, Afet İnan Türk kadınına büyük sorumluluklar yüklemiştir (İnan,2019: 360-361).

XVI. Uluslararası Kadınlar Birliği'nin kongresine katılmış, üç sene boyunca bu kongrenin idari heyetinde görev almıştır. 1953 yılında ise, Kadının Toplumsal Yaşamını İnceleme Kurumu Başkanlığı görevini de yürütmüştür. Fransa ve Danimarka gibi ülkelerde incelemelerde bulunmuş, kadın hakları konusunda yazılan kitaplar üzerinde incelemeler

yapmıştır. Bu tarz kütüphanelerin Türkiye’de de açılması gerektiğini konusunda tavsiyede bulunmuştur (Çoşkuner,2018: 58-60).

Afet İnan’dan Londra’da çıkacak olan gazetesinin Türkiye’ye özel çıkacak olan özel sayısı için Türk kadını hakkında bir yazı yazması istenmiştir. Bunun üzerine Afet İnan çeşitli okumalara başlamış, Atatürk bu konu hakkında okumalar yerine Türk kadını hakkında direk gözlem yapmasını ve gerçeği yansıtan bir yazı yazması gerektiğini ifade etmiştir. Atatürk bazı konularda araştırmadan yana olsa da bazı konularda direk milleti gözlemlemiş ve o şekilde hareket etmiştir (İnan,2019: 345). Afet İnan, sadece yurtdışında Türk kadının gelişip tanıtılması için çalışmalar yapmamış, Anadolu’nun birçok köyüne geziler düzenleyerek, kırsal alandaki kadının durumunu yerinde incelemiştir. Yapmış olduğu bu incelemeler neticesinde gerekli projelerin yapılmasında öncü olmuştur (Duman ve Payaşı,2018: 85).

Afet İnan, Atatürk’ün Türk kadını hakkındaki gözlemlerini tedavi için kaldığı Viyana’daki süre içerisinde yazmış olduğu hatıralardan okumuştur. Atatürk’ün hatıralarından anladığı üzere Afet İnan, Atatürk’ün bu konu hakkında etrafındaki kişiler ile gerekli tartışmaları yaptığını görmüş ve kadın hakları ile ilgili ilerleyen dönemlerde neleri yapmak istediğini defterlerinden okumuştur. Afet İnan Atatürk’ün askerlik döneminde bile sadece askeri kısımla ilgilenmediğini, aynı zaman diliminde devletin ilerleyebilmesi için sosyal konularda da hazırlık aşamalarını düşünmekten geri kalmadığını ifade etmiştir (İnan,2019: 346).

Cumhuriyet’in en büyük temsilcisi olan Afet İnan, Türk tarihinin ve medeniyetini tüm dünyaya yayarak Atatürk’ün fikirlerini ve isteklerini yerine getirmiş bir Türk kadını olmuştur. Fikirlerini yaymak ve öğretmek amacıyla çıkarmış olduğu kitap ve makaleler sayesinde bu başarıyı sağlamıştır.

3.1.2. Dürüye Köprülü

1910 İstanbul doğumlu olan Dürüye Köprülü’nün ailesi de kendisi gibi bir eğitimcidir. Annesi bir lisede müdür babası ise bankada çalışmaktadır. O dönemde sınav ile alınan kız öğretmen okullarına yazılı ve sözlü sınavına girerek, okulu kazanmıştır. Dürüye Hanım Cumhuriyet’in ilk dönemlerin de yatılı okulların olmamasından dolayı eğitimine okula

gidip gelerek tamamlamıştır. Okulun ilerleyen dönemlerde her öğrenci için hangi kurallara uymalarını gerektiğini içeren bir kitapçık hazırladığını söylemiştir (Tan,2007: 138-139).

Okumuş olduğu dönemde ailelerin sosyal ve ekonomik olarak etkileri çocuklarının eğitim seviyelerini de etkilediğini söyleyen Dürüye Hanım, kendisinin küçük yaşlarda öğretmen olmak yerine bir cambaz ya da bir müzisyen olarak hayatına devam etmek istediğini söylemiştir. Ancak abisinin yatılı okulda okuması, onun mecburen kız öğretmen okulunda okumaya itmiştir. Böyle bir zorunlulukla karşı karşıya kalmış olsa da mesleğini sevdiğini ifade etmiştir. Hayatında önemli bir yer ettiğini ifade ettiği bir anısı da Ankara’da düzenlenecek olan bir orkestraya Atatürk’ün emri ile okullardan seçilmiş olan öğretmen ve öğrencilerin arasına seçilen Dürüye Hanımda bu şanslı kişiler arasından olmuştur (Tan, 2007: 140-152).

3.1.3. Emine Semiye

Fatma Aliye’nin kardeşi olan Emine Semiye de onun gibi kadın hakları konusunda öncü isimlerden biri olmuştur. Kadınlar konusunda düşünceleri daha keskin olan Emine Semiye, ablasıyla ve dönemin düşünceleriyle görüşleri ters düşmüştür. Balkan Savaşlarında hemşirelik yapmıştır (Avcı, 2016: 235-236).

Emine Semiye Hanım’ın Anadolu’nun çeşitli yerlerinde öğretmenlik yapmasının temel hedefi kadının durumunu daha ileriye taşımak olmuştur. Emine Semiye Selanik’te kaldığı yıllarda İnas Rüştüyesinde ve Terakki okullarında öğretmenlik ve müfettişlik yapmıştır. Kadınların eğitilmesi konusundaki görüşlerinden dolayı öncü kadınlar arasında olmuştur. Selanik’te yaşamış olduğu dönemlerde yine halkın sefaletini görmüş ve bunun değişmesi için kendisinin çalışması gerektiğine karar vermiştir. Almış olduğu bu karar neticesinde evini bir okul gibi kullanmış, çevresinde çocuklara dersler vermiştir. Eğitimde vermiş olduğu bu kararlılık ve idealist ruhu sayesinde, Beyrut ardından Edirne, Sivas, Ordu gibi Anadolu’nun çeşitli yerlerinde Türkçe ve edebiyat öğretmenliği yapmıştır (Karaca, 2011b: 129-130).

İki evlilik yapan Emine Semiye Hanım’ın ilk evliliğini Kazaskerzadeler’den Mustafa Bey ile gerçekleştirmiştir. İkinci evliliğini ise o dönemin ünlü valilerinden olan Reşit Paşa ile yapmış ve evliliğini olaylı bir şekilde sonlandırmıştır. Emine Semiye Hanım Batı’da eğitim

alan ilk kadınlar arasında olmuştur. Fransa’da ve İsviçre’de yedi yıl psikoloji eğitimi almış, uzun zaman Paris’te hayatını sürdürmüştür (Karaca, 2016: 116).

Emine Semiye, o dönemdeki diğer kadın düşünürler gibi çocuğa ilk eğitimi annenin vermesi gerektiğini düşünmüştür. Annenin de çocuğuna iyi bir eğitim verebilmesi için, kendisinin de eğitim alması gerektiğini ifade etmiştir (Karagöz ve Şanal,2015: 681). Devrine göre farklı söylemleri olan Emine Semiye Hanım, kadınların erkeklerle eşit olması gerektiğini ifade etmiş, hatta kadınların erkeklerden daha zeki ve şefkat yönünden daha yüksek olduğunu dile getirmiştir. Kendisi kadınların erkeklerin gölgesinde kalmaması için elinden geleni yapacağını dile getiren Emine Semiye, İttihat ve Terakki Cemiyeti’ne katılmış devleti eleştiren yazılarını Avrupa’ya göndererek dönemin siyasi faaliyetlerde de bulunmuştur (Avcı, 2016: 236). Ahmet Rıza Bey’in kız kardeşi Selma Hanım’ın uğramış olduğu hakareti, İttihat ve Terakki’nin önde gelen isimlerine mektup olarak iletmış ancak, bu mektubuna biri hariç diğerlerinden umduğu cevabı alamaması üzerine cemiyetten ayrılmıştır(Karaca, 2011b: 123).

“*Kadın*” dergisi içerisinde yazıları yer alan Emine Semiye, kardeşi ile birlikte ailesinin tüm imkânlarını kullanarak kendini her alanda yetiştirmiştir. Emine Semiye, hikâye, roman ve makalelerinde kadın kahramanlarının evden kaçarak kendi ayakları üzerinde durmasını bilen, çalışma hayatına atılarak kendi eş seçimini kendisi yapabilen güçlü kadınları yansıtmıştır (Kurt, 2015: 1075).

Emine Semiye, yaşamış olduğu dönemin zorlu ve mücadeleci şartlarından dolayı uzun yıllar boyunca yazılar yazmıştır. Roman, hikâye, şiir ve hatıra gibi birçok türde eser veren Emine Semiye Türk edebiyatının ilk kadın yazarlarından. Emine Semiye Hanım, eserlerini kendisini hatırlatmak ve gelecek nesillere örnek olmak amacıyla kaleme almıştır. Fatma Aliye’nin kız kardeşi olduğundan dolayı yazarın bazen onun gölgesinde kaldığını ifade eden kişilerde olmuştur. Eserlerinde kadınlarla ilgili sorunları çözüme kavuşmasını istediği için, hedeflemiş olduğu kitlenin dışında kalmıştır (Karaca, 2011b: 116). Fatma Aliye’ye göre daha belirgin ve keskin fikirleri olan Emine Semiye ’ye göre kadının değersiz bir varlık olmadığını, kadınların sahip oldukları özelliklerin üzerine giderek toplumun daha yüksek mevkilere geleceğini ifade etmiştir. Aynı zamanda kadın ve erkek arasında zekâ farkının olmadığını kadınların zekâsının yüksek olduğunu erkeklerin ninniler ve yalanlar ile kadınları uyutmayacağını savunmuştur (Zihnioğlu, 2003: 49).

3.1.4. Mediha Berkes Esenel

Birinci Dünya Savaşı'nın olduğu dönemde dünyaya gelen Mediha Esenel, Cumhuriyet Dönemi'nde yetişmiş olan aydın kadınlardandır. Erenköy Kız Lisesinden mezun olduktan sonra, eğitimine İstanbul Üniversitesinde devam etmiş ve buradan da Felsefe Bölümünden mezun olmuştur. Yurt dışında eğitim alabilmek adına, neredeyse hiç tanımadan Niyazi Berkes ile bir evlilik gerçekleştirmiştir (Saygılıgil,2014:). Mediha Esenel Berkes eşi Niyazi Berkes'in Avrupa'da eğitim alması için beraber gitmişler ve buradaki eğitimleri boyunca sol görüşü benimsemişlerdir(G. Ak, 2015: 256).

Mediha Berkes ve eşi Niyazi Berkes İkinci Dünya davasının başlamadığı dönemde denk geldikleri için eğitimlerini tamamlayamamışlardır. Ayrıca maarif vekâletinin baskılarından dolayı eğitimlerini yarı bırakıp Türkiye'ye geri dönmüşlerdir. Türkiye döndüklerinde Milli Şef Dönemi başlamıştır, Mediha Hanım ve eşi Niyazi Bey Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesinde asistan olarak görevlerine başlamışlardır. Asistan olduğu dönemde toplum ve memleketinin sorunlarıyla yakından ilgilenen bir asistan olma özelliğine sahip olan Esenel, toplumcu ve köycü bir gözle yapmış olduğu gözlemlerinden toplumda yaşanan sorunlar hakkında, öneri ve eleştirilerde bulunmuştur. Baskı ve eleştirilere karşı toplumu yakından ilgilendiren konulara karşı mücadele etmiş, alanında geniş çaplı araştırmalar yapmış olan bir akademisyendir (G. Ak, 2015: 257-260).

Mediha Berkes'in eşi ile beraber yapmış olduğu 1940'lı yılların başında köy sosyolojisi çalışması kendisinin alanında ilerlemesini sağlamıştır. Bu çalışmayı yapmasındaki amacı ise; yapılan inkılapların köylerde ne durumda olduğunu saptamak, köylerde bu inkılapların neden yaygınlaşmadığını ve sorunların yanıtlarını bulmaktır. Yapmış olduğu çalışmada daha ileriye gidebilmek için neler yapılmalı, devrimlerin neresindeydik gibi sorulara yanıt bulmaya çalışmış bir nevi devrim sosyolojisi çalışması yapmıştır (G. Ak, 2015: 262-263). Yapmış olduğu çalışmaları yayınlatabilmek adına eşi ve arkadaşları ile birlikte bir dergi çıkarır. “*Yurt ve Dünya*” dergisi sayesinde köylerde yaşanan sorunlara ve kadınların buralarda yaşamış oldukları sorunları duyurmaya çalışmıştır (Saygılıgil,2014:).

Eğitimde bir farklılığın olduğu, köy enstitülerinin hızla yükselişe geçtiği dönemde köy enstitülerinin eğitim sistemi Berkesler'in ilgisini çekmiş olacak ki onların bu kurumları yakından ilgilenmeleri gerektiğine karar vermişlerdir. Mediha Esenel Berkes ve Eşi Niyazi Berkes, 1941- 1942 yılları arasında Eskişehir, Çiftler, Ankara ve birçok köy enstitülerinde

incelemeler yapmışlardır. Enstitülerde yapmış oldukları incelemelerden sonra buradaki okullarda ders anlatma imkânına da sahip olmuşlardır. Enstitüler hakkındaki görüşlerini de kendilerinin yayınlamakta olduğu dergide dile getirmişlerdir (G. Ak, 2015: 265-266).

Tek parti döneminin sonlarına doğru üniversitelerde ve diğer mevcut okullardaki siyasal olaylar artmış, hocalar kendi aralarında sağ ve sol gruplar oluşturarak birbirlerini görüşlerinden dolayı tetiklemişlerdir. 1945 yılına gelindiğinde Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesindeki hocalar içinde pek başarılı olmamıştır. Fakülte'deki siyasi çatışmaların başlaması üzerine hazırlanan rapor üzerine bazı hocalar takip altına alınmış, üniversitedeki sağ ve sol görüşlü hocalar ve öğrenciler arasında çıkan anlaşmazlıklar üzerine tartışmalar daha da artmıştır. Türkiye’de yaşamış oldukları bu durumlardan dolayı yarım kalan doktora eğitimlerini tamamlamak istemişlerse de, bu istekleri kabul edilmemiş ve tartışmanın daha da alevlenmesine neden olunmuştur (G. Ak, 2015: 270-271).

Tartışmaların ve görevden alınma gibi olayların devam etmesi üzerine, Mediha Berkes bebek beklediğini bahane ederek istifasını verir. İstifasının ardından bazı arkadaş gruplarıyla “24 Saat” adlı bir siyasi gazete çıkarırlar. Üniversitede sağ ve sol gruplarının dergiler hakkında verdikleri dilekçeler değerlendirilerek, olayı çıkaran gruplar için açılacak olan soruşturma ile birlikte Mediha Berkes ve diğer arkadaşları için soruşturmaların başlamasına neden olmuştur. Soruşturmaların sonucunda Mediha Hanım ve eşi akademik hayatlarına bir daha dönmek üzere son vermişlerdir. Bu olay üzerine yurt dışına giden eşi Niyazi Bey ile Mediha Hanım evliliklerine son vermişlerdir (G. Ak, 2015: 277-280).

Mediha Esenel, üniversitedeki görevinden istifasının ardından, evini geçindirebilmek adına ve eğitimci kimliğini sürdürebilmek adına çeviriler yapmaya başlamıştır. Daha önce yemiş olduğu solcu damgasından dolayı birçok yayını basılmayan Mediha Esenel, yapmış olduğu çevirilerde kendi ismini vermeden yayımlatmıştır (Saygılıgil,2014:).

3.1.5. Saffet Korkut

Saffet Korkut, Çapa Kız Muallim Mektebinden mezun olduktan sonra, İngiltere’deki Oxford Üniversitesinde eğitimine devam etmiştir. 1934 yılında bu üniversiteden mezun olan ilk Türk kızı sıfatıyla yurduna geri dönmüştür. Türk kültürünün sahip olduğu azim ve

iktidarlı mücadelesi sonucunda hayatında hep başarılı olmuş bir Türk kadını olmuştur (Söz, 1946: 4).

Gazi Terbiye Enstitüsünde yapmış olduğu çalışmalarla bütün gözleri üzerine toplamış olan Saffet Hanım, Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesinin kuruluş aşamasında İngiliz Dil ve Edebiyatı Enstitüsünü bölümü kendisine tesis edilmiştir. Bu bölümü Oxford ve Cambridge gibi üniversiteleri örnek alarak kurmuş, zaman zaman haftada yirmi saatlik derslere girerek başarısını bu şekilde devam ettirmiştir (Söz, 1946: 4).

Sahip olduğu yeteneklerinin yanında iyi bir ev kadını ve iyi bir anne olan Saffet Korkut, Türk kadınlarına örnek olacak bir kişilik olmuştur. Bütün işlerinin yanında Türk köylerinin kalkınmasına yardımcı olmuş, Dünya kültürüne katkı sağlamak amacıyla göstermiş olduğu çabalar sayesinde de “*Hasanoğlu Köy Enstitülerinde*” de İngilizce öğretmenliği yapmıştır. Saffet Arıkan, İngiliz Dili Edebiyatı profesörü olmasının yanında Türk kültürünü araştırmak içinde çaba gösteren bir bilim insanı olmuştur. Türk kültürünü, Türk destanlarını üzerinde çalışmalar yaparak dilimizin gelişmesi için türlü araştırmalar yapmış, vatanına ve milletine fayda sağlayan ilim konuları üzerine çalışmalar yapmıştır (Söz, 1946: 4).

Söz gazetesinde yakın arkadaşı olan Behice Boran Saffet Korkut hakkında şu düşünceleri dile getirmiştir:

O kendinden çok başkaları için çalışmasını ve yaşamasını isteyen bir kişiliktir. Kendi menfaatleri yerine memleket ve toplum için fedakârlık göstermiş biridir, başkalarının dertleri ve işlerini kendi işi olarak görmüştür. Steincek'in bir romanını okumuş ve bir sözünden etkilenmişti. Bende onun için aynı cümleyi kurmak istiyorum 'O, kendi şahsı için hiçbir şey istemiyordu' Saffet'in hayatı tam olarak böyleydi (Söz,1946: 4). Behice Boran bu sözleri ile aslında onu tam anlamıyla tanımlayan cümleleri ifade etmiştir.

Köy Enstitülerinde çalıştığı sırada bir öğrencisi Saffet Korkut'a kendisinin fakülteden aldığı paranın ve eşinin kazandığı paranın rahatlıkla yetebilecekken kendisinin buralara kadar gelip yorulmamasını söylemiştir. Saffet Hanım ise bu söze karşılık olarak kendisinin burada sadece para için değil bir dava uğruna uğraştığını ifade etmiştir (Söz,1946: 5).

3.2.Cumhuriyet Dönemi Edebiyat Alanındaki Türk Kadınları

Kadınların da kendilerini ifade edebilmek adına dergilere göndermiş oldukları yazılarla yetinmeyen bazı kadın edebiyatçılar da bu dönemde görülmeye başlanmıştır. Özellikle ailesi tarafından iyi eğitim almış ve yabancı dil bilgisine sahip olan kadınlar, çocukluk dönemlerinden itibaren yetişmiş oldukları ülkenin içinde bulunmuş olduğu özgürlük ve kadın eğitimi konusundaki fikirlerden etkilenmişlerdir. Özellikle Cumhuriyet'in kurulmasından sonra kadınların kendilerini ön plana çıkarması ve kadınları daha düzgün yetiştirebilmek adına onlar için eğitici eserler yazmışlardır.

Cumhuriyet döneminde edebiyat alanında ön plana çıkan ve edebi konularda sosyal hayata yön veren kadınlar ; “*Fatma Aliye, Halide Edip Adivar, Halide Nusret Zorlutuna, Müfide Ferit, Sabiha Sertel, Suat Derviş, Şukufe Nihal Başer, Ulviye Mevlan*” gibi kişiler önemli şahsiyetler arasındadır.

3.2.1. Fatma Aliye

Tanzimat Dönemi'nin önde gelen isimlerinden olan Ahmet Cevdet Paşa'nın kızı olan Fatma Aliye, çocukluğundan itibaren okumaya yazmaya ilgisi olmuş, Fransızca'yı bile kendi kendine öğrenmeyi başarmıştır (Karaca, 2011a: 93). Abdülhamid döneminde yaşayan Fatma Aliye dönemin şartlarını iyi gözlemlemiş bir aydın kadın olarak yetişmiş, o dönemin en önemli kadın yazarı olmasının yanında dönemindeki bütün kadın yazarları etkilemiş ve onların da sosyal hayatın içinde yer alması konusunda öncülük etmiştir (B. Yıldırım ve Seyhan, 2015: 44).

Fatma Aliye ve kardeşi Emine Semiye'nin arasında bazı dönemlerde kadınların toplumsal yaşamdaki rollerinin ne olduğu konusunda farklılıklar olmuştur. Her iki yazarda kadın eğitimine önem vermiş olsalar da Fatma Aileye daha gelenekçi bir yapıya sahipken kardeşi Emine Semiye ise, kadının ataerkil toplumlarda pasif bir konumda olduğunu imkân verildiğinde kadının da toplum içinde etkili bir kişilik olacağından bahsetmiştir (B. Yıldırım ve Seyhan, 2015: 45). Meşrutiyet Dönemin kadın yazarlarından farklı olarak daha ılımlı bir görüş içinde olan Fatma Aliye Hanım, daha radikal bir düşünceye sahip olmuş, feminizm düşüncesinin kadını mutlu edemeyeceğini, kadınların daha ılımlı bir süreç içerisinde hareket etmeleri gerektiğini vurgulamıştır (E. Şahin, 2018: 98).

Yapılan araştırmalar sonucunda iki farklı dernek kurduğu bilinen Fatma Aliye Hanım Şehit ailelerine yardımda bulunmak üzere Cemiyet-i İmdadiye adıyla kurmuş olduğu bu cemiyet ilk kadın birliği olarak kabul edilmiştir (Avcı,2016: 234). Fatma Aliye, Yunanlılarla yapılan savaş sırasında yaralı askerlerimize yardımda bulunulması için makaleler yazmış, bu makaleler birçok aydının dikkatini çekmiştir. Sosyal konularda kadınların birleşmesi gerektiğini vurgulamış, bu alandaki önemli adımlar da Fatma Aliye'den gelmiştir. II. Abdülhamit tarafından ikinci rütbeden Şefkat nişanı ile ödüllendirilmiş bir yazardır (M. Şahin ve C. Şahin, 2013: 56).

Fatma Aliye, kendisinin öğretmeni olarak tanımladığı Ahmet Mithat'ı örnek almış ve ondan esinlenerek yayınlamış olduğu ilk Türk kadın romanı olan “*Muhadarat*” ile kendini edebiyat alanında tanıtmıştır. Fatma Aliye'nin en ilgi çeken eseri ise Nisvan-ı İşlam adlı kitabı kadınlarla ilgili ilk ilmi eser olması açısından önemlidir (Avcı, 2016: 235).

Fatma Aliye' romanlarında ve makalelerinde kadınların öncelikle iyi bir eş ve iyi bir anne olarak kendilerini gelişmelerini istemiştir. Düşüncelerine göre kadınların evlilikteki statüsünü, almış olduğu eğitimin belirlediğini ifade etmiştir. Avrupa'dan gelen erkeklerin bile kendilerini anlayacak olan bir kadın ile evlilik yapmak istediklerini söylemiş, Batılılaşma ile birlikte kadın eğitimine verilen önemin üzerinde durmuştur. Avrupalı kadınlara özenip sadece dış görünüş olarak kendini değiştiren kadınlar üzerinde eleştiri yapmış, Avrupa'yı fikir anlamında kendi dünyalarını zenginleştirecek yönlerinin örnek alınması gerektiğini savunmuştur. Özellikle babasından almış olduğu İşlamcı ve gelenekçi özellikleri sayesinde başka ulusları değil de Türk milletinin karakteristik özelliklerini örnek alınması konusunda ısrarla durmuştur (Karaca, 2011b: 125).

3.2.2. Halide Edip Adıvar

Halide Edip yaşamış olduğu dönemde birçok kadın için öncü konumda olmuştur. Onu diğerlerinden farklı kılan özelliği ise Amerikan Koleji mezunu ilk Müşlüman kadını olma özelliğinin yanında ilk kadın hatip olmasıdır. Cumhuriyet döneminde ise onu farklı kılan o devrin ilk kadın romancısı olması ve ilk kadın profesörlerin arasında yer almasıdır (Karahana, 2016: 14)

Halide Edip'in babası her alana müdahale ettiği gibi kızının okuduğu okula da müdahale etmiş, bir Ermeni konağında eğitim veren Amerikan Kolejine göndermiştir. Ancak yaşının küçük olmasından dolayı okula alınamayan Halide Edip'in okula kayıt ettirebilmek için yaşını büyötmüştür. İngilizceyi kısa sürede öğrenen Halide Edip, ilerleyen dönemlerde kendini geliştirmiş ve İngilizce kitaplar okumaya başlamıştır. Halide Edip'in elinde bir gün İncil'i gören Halide Edip'in üvey annesi babasına söylemesi üzerine okuldan alınmıştır. Evde dönemin ünlü matematikçilerinden ve felsefecilerinden eğitimler alarak kendini geliştirmiştir (Sağlam, 2015: 62-63).

Halide Edip Doğu-Batı kültürünün iç içe geçmiş olduğu bir alanda büyümüş, anneannesi yönünden tam bir doğulu ideal Müslüman olma özelliklerini almış, babası tarafından Batılı bir eğitim ile karşı karşıya kalmasına rağmen her iki özelliklere de sahip olarak kişiliğinde bir sentez oluşturmuştur (Karahana, 2016: 14). Halide Edip'in babası İngilizlere ve İngiliz terbiye sistemine hayranlık duymaktadır bu yüzden ki kızı Halide Edip'i de bu şekilde yetiştirmiştir (Erdal, 2008: 111). Halide'nin yemekten içmesinde ve giyinmesine karşı hep müdahale etmiş, çevresindeki çocuklardan farklı bir terbiye alan Halide çocukluk döneminde bunun sıkıntısını çekmiştir. Babasının Halide'nin beslenmesi için uygulamış olduğu bir program vardır. Yemeklerinde tatlı yemesini yasaklamış, sadece taze sebzeler ile beslenmesini istemiştir. Ayrıca Halide'nin giyimine de karışmış sade ve şık elbiseler giymesi gerektiğini, haftada bir de yardımcısı ile birlikte bir saat yürüyüş yapmasını emretmiştir (Sağlam, 2015: 61).

1889 yılında Amerikan Kolejinde eğitimine tekrardan başlayan Halide bundan sonraki dönemi kendisi için özgürleşme olarak adlandırmıştır. Evden ve diğer çevreden edinmiş olduğu baskılardan kurtulup, öncesindeki yaşamında utangaç halinden sıyrılıp daha özgür bir birey haline gelmiştir. Kendi kimlik algısı değişmiş özgüven duygusunu çeşitli milletlerden ve dinlerden yeni arkadaşlar edinmesi ile yıkmıştır. Okulda okutulan dersler sayesinde dil alanındaki yeteneği iyice artmış ve diğer milletlerin de kültürel miras bilgisine sahip olarak kendini yetiştirmiştir. O dönemde yabancı okullarda eğitim alanlara karşı açılmış olan görüşlere karşı, Tanin gazetesindeki yazıları ile karşı çıkmıştır. Yabancı okullardaki eğitimin yararından bahsetmiş birçok öğrenci için yurt dışında eğitim alma

imkânının öneminden vurgulamıştır (Paralı, 2001: 74-76). Halide Edip birçok dergide makaleler yazmıştır.⁴

Halide Edip'in Türk Ocağı'nda yapmış olduğu bazı faaliyetler toplumdaki birçok yenilik açısından önemli olmuştur. Ocak'ta sergilenen piyeslerde kadınlarında sahneye çıkması konusunda da desteklenmiştir. Yeni Turan adlı eserinin sahnelenmesinde ilk defa kadınlara rol verilmiştir. Ancak dönemin muhafızı Cemal Paşa Müslüman kadınların sahneye çıkmasını engellediği için gerçekleştirememiştir (Paralı, 2001: 90).

Eğitim anlamında kendini yetiştirmiş olan Halide Edip, eğitime dikkat eden kadınlarında nasıl bir yol çizmeleri gerektiği üzerinde düşünmüştür. Kadının her sahada çalışması gerektiğini kadının hangi meslekleri yapıp hangilerini yapamayacağı konularının bile tartışılmasının gülünç olduğunu dile getirmiştir. Kadınlar çalışma hayatının her noktasında hayatın içinde olmuşlardır (Erdal, 2008: 119). 1909 yılında Teali-i Nisvan cemiyetini kurmuştur. Cemiyeti kurmasındaki amaç kadınların sosyal yaşama adapte olmalarını sağlamak, okuma-yazma öğrenmelerini sağlamak, yabancı dil kursları ile dil öğrenmelerini sağlamıştır. Bunların yanında Halide Edip Balkan Savaşları'ndan sonra otuz yataklı bir hastane de kurdurmuştur (Doğramacı, 1992: 55).

Matematik dersleri aldığı hocası Salih Zeki ile ilk evliliğini yapan Halide Hanım'ın evliliği dokuz sene sürmüştür. Bu evliliği içerisinde iki çocuğu olmuştur.⁵ Evlilik sürecinde yaşamış olduğu sıkıntılar nedeniyle bir süreliğine babasının yanına gitmiş ve döndüğünde eşinin başka bir kadın ile evlendiğini görmüştür. Bunun üzerine evliliğini sona erdirmiştir (Sağlam, 2015: 63-65).

Halide Edip'in almış olduğu eğitim ve kişiliği nedeniyle Maarif Nezareti Müsteşarı Halide Hanım'ın eğitim üzerine yazmış olduğu makaleleri incelemesi üzerine ondan eğitimle ilgili bir rapor hazırlamasını istemiştir. Bunun üzerine Halide Hanım'ın hazırlamış olduğu raporda değinmiş olduğu konulardan en önemlisi kadın öğretmen adayları üzerinde olmuştur. Kadın öğretmenlerin genç kızların üzerinde ahlaki ve zihni gelişimlerinde önemli bir yer edineceklerini söylemiştir. Darülmuallimat'ın eğitim olarak lise gibi olsa da müfredat konusunda yetersiz olduğunu ifade etmiştir. Eğitim ile ilgili olarak diğer değinmiş olduğu konular eğitim dili, genel kültür gibi derslerin önemini vurgulamıştır.

⁴ Halide Edip *Tanin* dergisi dışında *Demet*, *Aşıyan*, *Resimli kitap*, *Yeni Tanin*, *Türk Yurdu* gibi dergilere de yazılarını göndermiş ve makaleler yazmıştır. Halide'nin yazmış olduğu makaleler genelde Osmanlı kadınlarının toplum içerisinde ki gelişiminden ve eğitim eksikliklerinden bahsetmiştir (Paralı, 2001: 79).

⁵ Halide'nin ilk evliliğinden iki çocuklarını ilerleyen dönemlerde, bir dostlarının sayesinde Amerika'da ki okula okumaları için göndermiştir (Durakbaşı, 1996: 50)

Halide Edip'in yazmış olduğu rapor neticesinde yakın arkadaşı olan Nakiye Hanım, Darülmuallimata öğretmen olarak atanmış, kendisi ise aynı okulda tedris usulü olarak öğretmenlik yapmıştır. Daha sonraki dönemde Suriye'ye gitmiş buradaki okulların genel müfettişlik görevini yürütmüş, burada bir kaç okulun açılmasını sağlamıştır. Ermeniler üzerine yapmış olduğu konuşmalardan dolayı kendisine İttihatçılar tarafından tepki gösterilmiş ve bu süreçten sonra öğretmenlik mesleğinden uzaklaşmıştır (Sağlam, 2015: 70-72).

Halide Edip ikinci evliliğini yakın arkadaşı Nakiye Hanım'ın vasıtasıyla yapmıştır. Evdeki aşçısının hastalanması üzerine evine gelen Dr. Adnan Adıvar ile başlayan arkadaşlıkları bir süre sonra aralarında bir bağ oluşturmuştur. Bir dönem sonra Suriye'de ağır bir hastalık geçirdiği dönemde Adnan Bey, Halide Hanım'ın çok âşık dönüşünü beklememiş ve onun gıyabında nikâhları kıyılmıştır. Adnan Bey ile olan evlilikleri entelektüel bir arkadaşlık içerisinde ilerlemiş ve Adnan Bey'in zeki ve kültürlü biri olması Halide Hanım'ın yaşantısında büyük değişikliklere neden olmuştur (Sağlam, 2015: 65). Milli Mücadele Dönemi'nde Anadolu'nun çeşitli yerleri işgal altındayken aydın kişiler tarafından vatanın kurtuluşu için birçok cemiyet kurulmuştur. Halide Edip'in bu dönemde faal olarak katılmış olduğu Karakol Cemiyeti de bunlardan biridir. Halide Edip ve eşi Adnan Bey bu örgüt içerisinde yer almalarından dolayı hükümet tarafından sürekli gözetim altına olmuşlardır. Evlerine giriş çıkışlarda bile gecenin bir yarısı gizlice girdiklerini ifade eden Halide Edip, Anadolu'ya silah sağlanmasında ve malzemelerin kaçırılmasında faaliyet göstermiştir (Paralı, 2001: 100).

19 Mart 1919'da İnas Darülfünunu öğrencileri ile Asri Kadınlar Cemiyeti üyeleri tarafından düzenlenmiş olan ilk mitingde Halide Edip dikkat çekmiştir. Halide Edip İzmir'in işgalinden sonrada büyük çabalar sonucunda Üsküdar kız kolejinde toplanan kadınlarla birlikte İzmir'in işgalini protesto etmişlerdir (H. Ak, 2016: 53). Halide Edip, 19 Mayıs 1919'da Fatih Mitinginde yapmış olduğu konuşmada şu konulara değinmiştir: Halkın mitingde toplanan tüm isteklerini dile getirerek padişahın milletin iradesini temsil edecek bir kabinenin kurulmasını istemiştir. Ayrıca Halide Edip, mitingdekilere : “ *Buradaki Türk, Müslüman âleminin kalbidir. Siz düştüğünüz zaman birçok şeyler düşecektir. Kadınlar silahsız ve zayıf, fakat kalbi gayet metindir. Bütün âlemi İslam kardeşimizdir. Bundan dönen Türk kadını değildir. Yaşasın milletimiz*” (İnan, 1975: 110).

Halide Edip'in son elli yıllık dönemleri içinde ismi her zaman ön planda olmuş, Sultanahmet'te yapmış olduğu konuşmayı, binlerce insan gözyaşları içinde dinlediği bir miting olmuştur (Doğramacı, 1992: 54). Sultanahmet'te yapmış olduğu konuşmadan sonra Halide Edip'in milli mücadele içerisinde tanınmış bir kişilik olarak karşımıza çıkmaktadır. Son Osmanlı mebusan meclisindeki seçimlerde Beypazarı ve Giresun gibi yerlerden Halide Edip'i destekleyip oy verenler bile olmuştur (Paralı, 2001: 104).

İstanbul'un işgali üzerine eşi Adnan Bey ile Anadolu'ya geçen Halide Edip orada Yunus Nadi ile birlikte Anadolu Ajansının kurulması gerektiğine inanmışlardır. Milli Mücadeledeki destekleri ve işgalleri kınayan mitinglerde öncülük yaptığı için İstanbul'da kurulan, "*Nemrut Mustafa Divanında*" idama mahkûm edilen ve "*Divan-ı Harpte*" yarılanması gündeme gelen tek kadın olmuştur. Mücadele ruhu sayesinde Anadolu'da Mustafa Kemal'in yanında kadın onbaşı olarak savaşta destek vermiş sırasıyla önce onbaşı, çavuş ve ardından İzmir'in kurtuluşu sırasında başçavuş olmuştur. Askeri üniforma giyen tek kadın yazardır (Avcı, 2016: 240). Halide Edip, Batı Cephesi'nde birinci şubede çalışmaya başlamış, bir zaman sonra ikinci şubenin işleri artınca oraya geçiş yapmıştır. Sakarya Meydan Muharebesi sırasında görev alan Halide Edip, karargâhtaki bütün askerler gibi bazen vagonlarda bazen ise kuru toprak üzerinde yatmıştır. Günlük yetmiş metre at üstünde koşulduğunda bile bir adım bile erkeklerden geri kalmamıştır (Uyaniker, 2007: 121).

Halide Edip ve eşi Adnan Adıvar Türkiye'nin ilk muhalefet partisi Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasının kapatılmasından sonra 15 yıl sürecek olan kendi istekleri ile sürgün dönemleri olmuştur. Kemalist rejimin uygulamalarını desteklememeleri üzerine böyle bir yola başvurmuşlardır. Kendilerinin diğer sürgün edilenler gibi belirli bir suçları bulunmamaktadır (Koloğlu, 1998: 12). Hindistan ve Amerika'ya gidip buralarda konferanslar veren Halide Edip, 1939 yılından sonra İnönü'nün eski dışlananları tekrardan göreve çağırması üzerine Türkiye'ye geri gelmiştir (Uyaniker, 2007: 123).

Halide Edip Amerika'da yaşarken kendisini gayet rahat hissetmiştir. Halide Edip'e buradaki, feministler hayran olmuşlar onu "*doğunun hareminden çıkmış bir feminist*" olarak görmüşlerdir. Amerika'da ayrıca Türkiye'nin annesi, Türk kadın hareketinin lideri olarak tanınmıştır. Halide Edip'in, giyim kuşam olarak bir Batılıyı da temsil etmesi onun yurt dışındaki gazeteler ve dergilerde de göz önünde olmasının nedeni olmuştur (Koloğlu: 1998: 14).

1939 yılında İstanbul'a geri dönen Halide Edip, 1940'da İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi İngiliz Edebiyatı profesörlüğüne getirilmiştir (Doğramacı, 1992: 53). 1950 yılında ise Demokrat Parti'nin listesinden bağımsız olarak İzmir'den milletvekili seçilmiştir. Siyasi yaşamı dört yıl gibi kısa bir zamanda noktalamasının ardından, üniversitedeki görevine geri dönmüştür (Uyaniker, 2007: 123-124). Bir süre sonra eşini kaybetmiş ve uzun yıllar boyunca kendisi de yatakta kalmış, 9 Ocak 1964 yılında İstanbul'da vefat etmiştir (Sağlam, 2015: 73).

Halide Edip bir kadının sürekli çalışması gerektiğini eserlerinde vurgulamış bunları çeşitli görünümlere bürüyerek yansıtmıştır. Eserlerinde milliyetçi kadın, kişilikli kadın, baskı sonucunda başkaldıran kadın, halkı bilinçlendirmeye çalışan kadın, ülkücü kadın gibi tiplerle karşımıza çıkarak ideal kadın anlayışlarını ortaya koymuştur (Erdal, 2008: 121). Türk kadınının siyasette olması gerekliliği üzerine *Vakit* gazetesinde de bu gündem üzerinde durmuş ve çeşitli kişilerle gerekli röportajı yapmıştır. Dönemin aktif olarak kadın tartışmalarına katılan Halide Edip bu konuda şunları dile getirmiştir:

...Memleketin mesuliyeti erkek olduğu kadar kadına da aittir. Kadınlarımız bu döneme kadar memleketlerine karşı doğru vaziyeti irfa etmişlerdir. Her hakkı olan üzerine bir mesuliyet alır ve düşünmeye başlar. Yani insana mesuliyet verilmeden kafasındaki bütün ok ve fikri ne kadar büyük olursa olsun zanlı ölmüş malumatı düşüncesinde kalır. Ben kadınların hakk-ı intihabı erkeklerden daha iyi kullanacaklarını zannediyorum. Çünkü onlar ev sahibi ve çocuk anası bulunmaktadır, memleketin aile sorunlarına daha iyi bakabilirler (M. Yıldız, 2018: 6).

Halide Edip, neredeyse tüm romanlarında ana karakter olarak merkeze kadını almıştır. Seçmiş olduğu bu kadınlar ahlaki olarak erkeklerden kendi karakterlerini koruyabilen ve değerlerine saygı duyan kadınları seçmiştir. Hem Batılı olan kadını hem de kültürüne bağlı olan benliklerini kaybetmemiş olan kadınları içselleştiren Halide Edip, ideal kadın karakterlerini romanlarında yansıtmıştır. Yazmış olduğu eserler günümüzde kadın yazıları ve feministler için okunabilecek eserler arasında olmuştur (Durakbaşı, 1996: 50).

Kadın Gazetesi 53. sayısındaki ‘*Türk Kadın Değerlerimiz*’ başlıklı köşesinde “ Sayın Halide Edip- Adıvar’ın Türk Kadınlığı Mevzulu” yazısının yakın zamanda gazetede yer alacağına dair bir haber yapılmıştır. Bu haberde Halide Edip’in yaşamı hakkında kısa bir bilgi verilmiş, ardından Halide Edip’in roman müsabakasında “*Sinekli Bakkal*” adlı romanının birinciliği kazandığını ve değerli bir kadın edebiyatçı olduğu belirtilmiştir.

Kadın Gazetesi'nde, Sinekli Bakkal'dan bir kesit alınarak okuyucular ile paylaşılmıştır (Kadın Gazetesi,1948: 1).

Kadın ile erkeğin her konuda eşit olduğunu her seferinde vurgulayan Halide Edip, her iki cinsiyetin de çalışması gerektiğini çalışmanın herkes için mecburiyet olduğunu dile getirmiştir. Kadınların ev yaşamlarındaki sorumluluklarının fazla olması kadının dışarıda çalışamayacağı anlamına gelmeyeceğini söyleyen Halide Edip, çalışan kadının hem ailesine karşı hem de topluma karşı olan sorumluluklarını kabul ettirmiş olacağını söylemiştir. Yazar gazetelerinde yer alan yazılardan dolayı toplumdan tepki çekmiş ve isimsiz birçok mektup almıştır yine de kadının eğitimi ve çalışması konusunda onu bu tepkiler yıldırmamıştır (Erdal, 2008: 113). Türk kadınının Milli Mücadele Dönemi'nden Cumhuriyet'e kadar sahip olması gerek ruha sahip olmuş, ülkesi için sadece siyasal ve eğitim alanında mücadele etmemiş, savaş alanlarında bile bir erkek gibi mücadele etmiştir. Türk kadınının eğitilmesi konusunda her zaman baskı yapmış yazmış olduğu eserlerde de bunu dile getirmiştir.

Hayatta en çok yazar olarak anılmaktan hoşlanan Halide Edip yazmaya çocukluk zamanın da başladığını, önceden sesli ortamlardan rahatsız olmaz sadece yazmaya odaklandığını ifade etmiştir. Halide, zaman geçtikçe yazabilmek için belirli bir ortamın olması gerektiğini söylerken sessizlik ve yalnızlığı tercih etmiş, romanlarını yazarken sinirli olduğunu, ayrıca yazarken kahvenin ve mutlaka üst üste duran bir kaç paket sigaranın olması gerektiğini ifade etmiştir (Durakbaşı,1996: 55).

Halide Edip, özellikle hitabet yeteneği sayesinde Milli Mücadele döneminin öne çıkan ve örnek alınan kadınları arasında olmuştur. Doğu ve Batı kültürünü hayatına yansıtmış olan Halde Edip, aslında tam anlamıyla sahip olunması gerek cumhuriyet kadını imajını yansıtmıştır. Eserlerinde milli duyguları tam olarak hissettiren Halide Edip, günümüzde bile eserleri okunurken, okuyucusuna o heyecanı katabilmiş nadir kadın yazarlarımız arasındadır.

3.2.3. Halide Nusret Zorlutuna

Halide Nusret Zorlutuna, 1901 yılında İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Erenköy Kız Lisesinde eğitimini tamamlamıştır. Darülfünundan Edebiyat bölümünden mezun olmasının

ardından bir süre Darülfünun'un Tarih bölümünde görev almış ve ardında çeşitli okullarda öğretmenlik yapmıştır (Ünal, 2010: 42). Halide Nusret Zorlutuna, soyu Erzurum'da bulunan Zorluhan adındaki bir aileye dayanmaktadır. Babası Abdülhamit döneminde tanınmış olan Avnullah Kazım Bey, Abdülhamit dönemine mücadele veren siyasi faaliyetlerin içinde olan tanınmış bir gazetecidir. Annesi Nazlı Hanım ise ailesini genç yaşta kaybetmiş bir kadındır. Babasının tutuklu olduğu dönemde annesi ve kendi zorlu bir süreç geçirmiş olan Halide Nusret, kardeşinin olmamasından dolayı kendisini o dönemde yalnız hissetmiştir. Bir süre sonra İzmir'deki amcasının yanına gitmiştir. Buradaki zamanını daha sonrasında kendisine verilen bir cennet olarak nitelendirirken, baba sevgisini de o zamanlar amcasından tatmış olduğunu ifade etmiştir (Harikçi, 2017: 8-10).

Halide Nusret, Erenköy Kız Lisesinde eğitimine devam ederken, bu okulda almış olduğu eğitim onun hayatına büyük etkisi olmuştur. Okuldaki Türkçe öğretmeni ve tarih öğretmeni Aziz Haydar onun hayatını etkileyen kişiler arasında olmuştur (Çoşkun,2010: 13-14). Halide Hanım'ın babasının sürgünden geldiği dönemde, etraftan hürriyet mücadelesi vermiş bir kişi olarak sevinçler içerisinde karşılanmıştır. Türkiye'nin ilk muhalefet partisi olan " *Fedekaran-i Millet Cemiyeti*" adı altında bir parti kuran babasını, İttihat ve Terakki mensupları tarafından rahatsız edilmiştir. Babasının Kerkük Mutasarrıflığına atanması üzerine Halide Hanım içinde Kerkük dönemi başlamıştır (Harikçi,2017: 11).

Halide Hanım'ın babası kızını bir erkek gibi yetiştirmiş, ona ata binmeyi ve silah kullanmayı öğretmiştir dönem de kendisini beğenen ve evlenmek isteyen bir yüzbaşı olması yüzünde eğitimi yarıda kalmıştır. Sadece at talimi gibi dersleri almamış, özel hocalar sayesinde Arapça ve Farsçayı da öğrenmiştir. Halide Hanım, Farsça öğretmenini çok sevmiş Kerkük'ten ayrıldıktan sonra bile öğretmeni ile mektuplaşarak aralarındaki bağı koparmamıştır (Harikçi,2017: 13). Babasının ölümü üzerine ailenin ekonomik sıkıntılar çekmesi Halide'nin eğitiminde sıkıntı çekmesinde etkili olmuştur. Bir çocuk dergisinin başlatmış olduğu bir yarışma ile edebiyat dünyasına giren Halide "*Ağlayan Kahkahalar*" isimli şiiri ile yarışmada birinci olmuştur. Bu süreçten sonraki yazılarını Talebe Defterinde yayınlamaya devam etmiştir (Çoşkun,2010: 15).

Milli Mücadele dönemi'nden sonra, edebiyatçıların ilgi odağı haline gelen Anadolu'da yaşanan gelişmeleri yakından takip eden Halide Zorlutuna, Milli Mücadeleyi destekleyen kuruluşlardan olan Türk Ocağı'nın içerisinde yer almıştır. Anadolu'daki çalışmalarda aktif olarak görev alamayan Halide Hanım, öğretmen olduktan sonra Anadolu'nun çeşitli

yerlerinde öğretmenlik yapmıştır (Çoşkun,2010: 24-25). Anadolu'nun yeniden inşası için ilk resmi öğretmenliğine, Edirne Darülmuallimata başlar, okulda hemen hemen herkes tarafında sevilen Halide Hanım'ı herkes “*Şaire Hanım*” lakabıyla tanımıştır. Halide Hanım bir dönem mesleki araştırma yapmak için Bulgaristan'a gitmiş ve orada bir ay kalmıştır (Harikçi,2017: 19).

Halide Nusret'in ilk nişanlısının, Milli Mücadele Dönemi içerisinde yaşanan savaşıardan birinde başında kurşun yemiş ve şuurunu kaybetmiş, nişanlısından annesinin emrivakisi ile ayrılmıştır. Daha sonrasında milletin kaderini değiştirecek olan Mustafa Necati ile bir nişanlılığı olan Halide Hanım'ın, annesinin bu evliliğin olması halinde Balıkesir'e yerleşeceğini öğrenmesi üzerine nişanlısından ayrılmasını istemiştir. Üçüncü kez nişanlamasında Halide Hanım mutlu ve aşk dolu bir dönem geçirmiş olsa da, yine annesinin müdahalesi üzerine bu nişanı da atmıştır (Çoşkun,2010: 19-21).

Halide Nusret, daha sonrasında gerçekleştirmiş olduğu evliliği Aziz Zorlutuna ile yapmıştır. Bu evlilikten sonra, ülkenin birçok yerini gezmiş ve fikir sahibi olmuştur (Ünal, 2010: 43). Eşi ve annesi ile birlikte İstanbul'a yerleşen Halide Zorlutuna yaklaşık yedi yıl boyunca İstanbul Kız Lisesinde öğretmenlik yapmıştır. Bu süre içerisinde “*Milli Mecmua, Çocuk Dünyası ve Gülbüz Türk Çocuğu*” gibi dergilerde yazılarını kaleme almıştır. Bu dönemde oğlu Hüseyin Avnullah Ergün dünyaya gelmiştir. Türk Dil Kurultayına Atatürk'ün daveti ile katılmış, ömrünün son zamanlarına kadar bu kurumun bir üyesi kalmıştır (Harikçi,2017: 20).

Yaşamış olduğu dönemin şartlarında birçok olaya tanıklık etmesine rağmen Halide Hanım eserlerinde siyasi olaylara yer vermemiştir. Halide Nusret, cumhuriyet ideolojisi ile yetişmiş ve öğrencilerini de bu şekilde yetiştirmiş bir öğretmendir. Siyasete katılımı ise Halk Partisi'nin ısrarları üzerine 1950 yılında Şanlıurfa'dan aday olur ancak ismini listede göremez, bundan sonra ise Demokrat Parti safına geçmiş olsa da aradığını bulamaması üzerine, *Cumhuriyetçi Köylü Partisi'ne* geçmiştir. Bu siyasi partinin, siyasi yayın organı olan Kudret gazetesinde yazılarını kaleme almıştır (Harikçi,2017: 21).

Her kadının bilgili ve ahlaklı bir şekilde yetiştirilmesi gerektiğine inanan Halide Hanım Türk kadının milli geleceği kuracak yapıda güçlü ve mücadeleci olması gereklidir demiştir (Harikçi,2017: 38). Halide Hanım bu mücadeleci ruhu sayesinde Cumhuriyet'in ilerleyebilmesi için birçok kuruluşun içerisinde yer almış aydın bir Türk kadını olmuştur.

Kadının toplumsal hayat içerisinde var olması gerektiğini ifade eden Halide Nusret, “*merhameti, hayrın timsali*” olarak görmüş ulustaki her bireyin hayır faaliyetlerinde aktif olarak yer alması gerektiğini ifade etmiştir (Çoşkun,2010: 336). Kadın’ın çalışma hayatına dalıp ailesinden ve çocuklarından uzaklaşmaması gerektiğini ifade etmiştir. Türk kadının geçmişten günümüze kadar değerli olduğunu, eski Türklerin aile yapısının örnek alınması gerektiği konusu üzerinde durmuştur (Harikçi,2017: 91-93). Halide Nusret, 1959 yılında kurulmuş olan Anneler Birliği Derneğine oy çoğunluğu ile başkan seçilmiştir. 1966 yılına gelindiğinde ise Halide Nusret dernek tarafından yılın annesi seçilir, Halide Nusret’in genelde yer almış olduğu dernekler, kadın haklarını savunan, eğitim ve kültür hizmetleri yapan dernekler olmuştur (Çoşkun,2010: 34).

Kadın Gazetesi’nin 1 Mart 1948 yılındaki “*Türk Kadınlarından Şiirler*” bölümünde Halide Nusret Zorlutuna’nın şiirlerine yer verilmiştir. Burada Halide Nusret’in kaleme aldığı şiiri şu şekildedir:

“Rüzgâr mı, ı ışık mı, esir mi, neydim?

Göklere yükseldim, güneşe değdim.

Ömrün mü en güzel mevsimindeydim,

Dünya mı o zaman daha güzeldi?” (Kadın Gazetesi,1948: 6)

Halide Nusret, son dönemlerinde çevresinden iyice kopmuş ve bir inzivaya çekilmiştir. Artık çevresindekileri hatırlamakta zorlanmış, neredeyse yeme içmeden kesilmiştir. Bu zor durumlar karşısında daha fazla dayanamayıp 10 Haziran 1984 tarihinde hayata gözlerini kapatmıştır (Çoşkun,2010: 38). Ölümünden dört yıl önce kaleme aldığı vasiyetnamesinde evlatlarına gerçek bir Müslüman olmalarını ve vatanına milletine sadık bir birey olmalarını istemiştir. Evlatlarından aralarında kavgınlıkların olmamasını, sevgi ve saygıda birbirlerine karşı kusur etmemelerini dile getirmiştir (Harikçi,2017: 23).

Cumhuriyet ideolojisinin halka benimsetilip özüm senmesi gerektiğini konusunda bu görevinde öğretmene düştüğünü ifade etmiştir. Öğretmenin eğitim konusunda ki eksikleri tespit edip çözümler üretmesi gerektiğini söylemiştir. Kendisi de bu eksiklikler konusunda çözüm önerilerinde bulunmuştur. Köyün kalkınması gerektiğini düşünmüş, kendisi de bunu bir dava edinip mücadele etmiştir (Çoşkun,2010: 339-340).

3.2.4. Müfide Ferit

1892 yılında dünyaya gelen Müfide Ferit genç yaşında Aydemir ve Pervaneler adında iki ünlü roman yazmıştır. Eğitimine Versaillers Lisesinde devam etmiş, üniversite eğitimine Science Poliques bölümünde tamamlayan ve diploma alan ilk Türk kızı olmuştur (Toros, 2002: 124). Milli edebiyat akımının önemli yazarlarından olan Müfide Ferit toplumsal, siyasi ve yabancı okulları irdelemiştir. Pervaneler kitabında ele almış olduğu konu yabancı okullarla birlikte değişmeye başlayan aile kültürünü ele almış, Türk çocuklarının milli kimliğine zararlar açmıştır (Çetin, 2018).

Müfide Ferit'in o dönemde kaleme aldığı Feminizm makalesinde ön plana çıkmıştır. Kurtuluş Savaşı mücadelesi sırasında emperyalist devletlerle mücadele sırasındaki Türk kadınları ile Türk erkelerinin nasıl mücadele ettiğini gözler önüne sermiş. Kadınların erkekler cephede görevlerini yaparken kadınların da tarım üretimini yaptıklarını Türkiye de tarımın kadınların emeğine dayandığını ve ordunun ihtiyaçlarını kadınların karşıladığını savunmuştur (Avcı, 2016: 224).

Müfide Ferit'in Türk Kadını dergisindeki "*Feminizm*" adlı yazısında kadınların aldıkları eğitimin hayatının bundan sonra ki yaşamlarında kendilerine bir ışık gibi daima yol gösterici bir şekilde olması gerektiğini, eşleri ile birlikte daha sağlıklı bir evlilik yürütmeleri için kendilerinin eğitilmiş olması gerektiğini ifade etmiştir. Müfide Ferit kadınların düşünmeyi bilen sorunlar arasında çözüm yolu bulabilen yeni nesillerin yetişmesi gerektiğini ifade etmiştir (Y. Erdem, 2013: 224).

Müfide Ferit, Avrupalı kadınları mücadelelerinden söz etmiştir, kadınların kanunlara uyma zorunluluğu varsa kendilerini ilgilendiren konular hakkında da görüşlerini dile getirme haklarının olduğunu savunmuştur. Kadınlar olarak siyasi hakların mücadelesinde erkekleri de yeterli görmemiş siyasi hakların yerine kadın ve erkeğin eşit haklara sahip olması gerektiğini, eleştirisel olarak kadınları yetiştirmenin gerekliliğinden bahsetmiş kadınların kimseye ihtiyacı olmadan yaşamayı öğrenmesi ile ancak o zaman toplum içinde bir yere gelebileceklerini dile getirmiştir (Avcı, 2016: 224). *Milletlerarası Soroptimis Teşkilatının* Türkiye kurucusu olan Müfide Hanım, 22 yıl boyunca sefirelik yapmıştır. Atatürk ile Türk dostu olan Pierre Loti arasında ki yazışmalarda aracılık etmiştir. 1971 yılında Müfide Ferit Tek aramızdan ayrılmıştır (Toros, 2002: 124).

3.2.5. Sabiha Sertel

Sabiha Sertel 1895 yılında Selanik’te dünyaya gelmiştir. Orta ve lise öğretimini kültür bakımından Osmanlı’nın en değerli gördüğü şehirlerden biri olan Selanik’te tamamlamıştır (Avcı, 2016: 246). Sabiha Sertel’in ailesi ataerkil bir düzene sahiptir. Babası gümrük başmüdürlüğü yapmış ve daha sonrasında emekliye ayrılmıştır. Annesi ise çamaşırcılık yaparak evi geçindirmeye çalışmıştır. Ailesindeki bu baskıcı tutumu karşısında kendi yaşamında erkeğin baskıcı tavrını günlük yaşamında vurgulamıştır. Babasının annesine karşı tavırlarından daima rahatsızlık ve üzüntü duymuş, ailesinin çarşaf giymediği takdirde okula göndermeyecekleri tehdidi üzerine yedi yaşında çarşafa girmek zorunda kalmıştır (Semiz, 2008: 7).

Sabiha Sertel, idadide okuduğu dönemde okulların daha özgürlükçü bir ortam haline gelmesiyle beraber okul dergilerinde şiirlerini yayınlamaya başlamış, kadınların hakkında yayınlanan yazılar ise büyük ilgisini çekmiştir. Sabiha Sertel, Selanik’te çıkarılan gazetelerdeki özgürlük, eşitlik gibi değerlerin hep arkasında durmuş ilerleyen dönemlerde de bu konuları işlemiştir (Semiz, 2008: 9-10). Ailevi sorunlarından dolayı kadın haklarını savunmaya ve korumaya ilgili bir yapısı vardır. Yapmış olduğu evlilikte, eşinin kendisini bir köle olarak değil bir hayat arkadaşı olarak görmüş ve birbirlerinin sosyal yaşamlarında katkıları olmuştur. Osmanlı Toplumunda Kadın makalesi ile Selanik’te en iyi yazı ödülünü kazanmıştır (Avcı, 2016: 246). Yarışma sonunda kendisine ödül olarak yayınlamış olan derginin bir yıllık serisi hediye edilmiştir (Semiz, 2008: 19).

Ailesinin çalışmasına izin vermemesi üzerine Sabiha Hanım evde kadının yaşamış olduğu sıkıntılardan bahsetmiş olduğu yazılarını “Yeni Felsefe” dergisine göndermiştir. Yeni Felsefe dergisinin sahibi Zekeriya Sertel ise Sabiha Hanım’ın yazılarından çok etkilenmiştir. Çevresi tarafından akıllı ve çalışkan bir kişilik olarak bilinen Zekeriya Bey ile Sabiha Hanım dönemin şartlarından dolayı görüşmemişler ancak Zekeriya Bey’in yurt dışına çıkmış ve eğitimini aldıktan sonra tekrar yurda dönmesinin ardından evliliklerini gerçekleştirebilmişlerdir. Zekeriya Bey ile Sabiha Hanım nikâhlarını dönemin İttihat ve Terakkiye mensup kişilerin huzurunda gerçekleştirmişlerdir (Semiz, 2008: 15-16).

Zekeriya Bey ile evlendikten sonra basın hayatına giren Sabiha Hanım eşi ile birlikte Büyük Mecmua dergisini çıkarmaya başlamıştır. Derginin hedefini ulusu çağdaşlaştırmak ve geride kalınan bütün eskilerden sıyrılıp yeni bir Türkiye oluşturmayı hedeflemişlerdir. Sabiha Sertel'in dergide yazmış olduğu ilk dönem yazıları genelde kadın sorunları üzerine olmuştur (A. Bulut, 2002:).

Sabiha Hanım ve Zekeriya Bey, Sertel soyadını, soyadı kanunundan sonra kendileri seçerek almışlardır. Bu soy ismini seçmelerinde ki neden ise her ikisinin de sert ve eleştiri içeren kaleme sahip olmasından seçmişlerdir. Bu süreçten sonra siyasal ve yazı hayatında Serteller olarak anılmaya başlanacaklardır (A. Özdemir, 2012:)Sabiha Hanım'ın hayatındaki fikirleri iki dönem olarak ayırmak mümkündür. Birinci dönem fikirleri genelde kadınları sosyal siyasi ve ekonomik yaşamda yer almaları gerektiğini ifade eden yazılar olurken, ikinci dönem fikirleri ise Büyük Mecmua dergisinin kapanmasının ardından Halide Edip'in sağlamış olduğu burs sayesinde Amerika'ya gitmesi ile oluşmuştur. Amerika'da sosyoloji ve sosyal hizmetler eğitimi aldıktan sonra kadın sorunu hakkında fikirleri değişmeye başlamıştır. Amerika'da iken genelde Türk işçilerinin sorunlarıyla ilgilenmiş daha çok toplumsal sorunlar üzerine düşünmeye başlamıştır (Semiz, 2008: 20-21).

Sabiha Sertel ve eşi, hükümetin siyasi işlerinin içinde olmak istememelerinden dolayı İstanbul'a gelerek basın hayatı içinde yer almaya başlamışlardır. Gerçekçi bir halk dergisi olarak tanıttıkları "*Resimli Ay*" dergisini çıkarmaya başlamışlardır. Cumhuriyet yanlısı bir politika izleyerek geçmişteki saltanatı eleştirmişler, ilerleyen dönemlerde de edebiyat konuları ve daha çok sola kayarak siyaset konularını işlemişlerdir (Semiz,2008: 22-26). Resimli Ay dergisinin kapanmasından sonra basın hayatında Sabiha Hanım'a karşı bir karşıt görüş oluşur, bunun üzerine sosyalist eserlerin çevrililerini yapmaya başlar (A. Bulut, 2002).

Sabiha Sertel, kadınlara belediye seçimlerine katılma hakkı tanındığı zaman İstanbul'dan bağımsız olarak seçimlere katılmıştır. Adaylık sürecini kendi dergisindeki kampanyaları ile yayınlamış olsa da seçimde başarılı olamamış, başarısız olma nedenini ise seçim sisteminde ki adaletsizlikten kaynaklandığını ifade etmiştir (A. Bulut, 2002). Sabiha Sertel diğer dergilerinin kapatılmasından sonra Projektör dergisini çıkarmış, ancak yazmış olduğu, "*Mebus Hanımlar, Niçin Susuyorsunuz?*" isimli yazısında kadın işçileri kışkırtma ve kadın mebuslara işlerini yapamadıkları konusundaki eleştirilerinden dolayı tek sayı

halinde yayın hayatına veda etmiştir. Bundan sonraki süreçte de eleştirilerden geri durmayan Sabiha Hanım üç defa yazı yazmaktan men edilmiştir⁶ (Semiz, 2008: 29).

Sabiha Sertel, ele almış olduğu yazılarda, yapılan inkılapları her ne kadar övmüşse de yeri geldiği zaman eleştiride yapmıştır. Yapmış olduğu eleştirilerde muhalefet olmak yerine, tespit etmiş olduğu eksiklerin bir an önce tamamlanması için böyle bir tutum izlemiştir (A. Özdemir, 2012). Milli Mücadele sırasında Anadolu'ya silah kaçırma gibi görevlerde de mücadele eden Sabiha Hanım bu dönemde aktif rol oynayan kadınlar arasında olmuştur. Gazetelerde ve dergilerde genelde kadın haklarında, işçi haklarından ve sosyal sorunları dile getirmiştir. Edebiyatımızda önemli bir eser olan "*Tarih-i Kadim*"'in Felsefi yönünü açıklamayı başaran ilk kadın olmuş, 1968 yılında Bakü'de hayata gözlerini kapatmıştır (Avcı, 2016: 247). Sabiha Hanım'ın Türk kadını hakkında ve dönemin fikirleri hakkındaki düşüncelerini kızı Yıldız Sertel'in kaleme aldığı, "*Annem: Sabiha Sertel*" adlı biyografik romanında Sabiha Hanım ile ilgili daha detaylı ayrıntılara rastlamak mümkündür. (A. Bulut, 2002).

3.2.6. Suat Derviş

Asıl adı Hatice Saadet Derviş olarak dünyaya gelen, Suat Derviş Osmanlının köklü ve eğitilmiş bir ailesinde dünyaya gelmiştir (A. Yılmaz, 2017:). Babası İsmail Derviş İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'nden profesörlerinden, annesi ise Farsça, Fransızca ve Arapçaya hâkim dönemin kadınlarına göre kendini yetiştirmiş ve her alanda faaliyet gösteren bir kadın olmuştur. Suat Derviş'in ablası da kendisi ile birlikte özel dersler alarak kendini yetiştirmiş bir hanımdır. Erkek kardeşi ise, kendisi gibi Anadolu Ajansı'nın açmış olduğu sınavı kazanarak gazeteci olmuştur (Bulut, 2018: 15).

Yaşadığı dönemde yaygın olan ve Osmanlı'daki aydın kişilerin kızlarının almış olduğu gibi Suat Hanım da özel eğitimle yetişmiş, Fransızca ve Almancayı bu şekilde öğrenmiştir (Günay, 2001: 5). Ablası ile Almanya'da konservatuvara kaydını yaptırmıştır. İlgi alanı daha çok yazmak olan Suat Derviş ailesinden habersiz okulu bırakarak Edebiyat

⁶ Sabiha Sertel, 1936 yılından sonra Tan gazetesinden sonra 'Görüşler' başlığı altında dönemin şartlarını değerlendirdiği ekonomi, dış politika, toplumsal konuları ele almıştır. Yazmış olduğu en fazla yazı genelde Dış politika konusunda olmuş, bunun nedeni ise yaşanan ikinci dünya savaşı nedeniyle gündemdeki en yoğun konu olmasından kaynaklanmaktadır. (Semiz, 2008, s. 128-129).

Fakültesine kaydını yaptırır. Burada gazetecilik mesleğine devam eden Suat Hanım dersler ile işini aynı anda götüremeyerek bu okulu da yarım bırakmıştır. Genç yaşta yazılarına gelen büyük ilgiden dolayı okulunu tamamlayamamıştır (Bulut, 2018: 16).

Suat Derviş'in basın hayatı ile tanışması çocukluk arkadaşı olan Nazım Hikmet'in bir gün kendini ziyareti sırasında masasının üzerinde duran "*Hezeyan*" şiirini görüp beğenmesi üzerine annesinden izin alarak şiiri arkadaşı Ziya Ortaç'a götürür. "*Alemdar*" dergisinin sorumlusu olan Ziya Ortaç bu şiiri edebiyat sayfasının başköşesinde yayınlar bu durumdan pek mutlu olmayan Suat Hanım arkadaşı Nazım hikmet ile bir süre kūs kalmıştır. Ancak daha sonrasında Alemdar gazetesinde çalışmaya başlamıştır (Bulut, 2018: 17-18). Bu süreçten sonra yazıları ile gündemden düşmeyen Suat Derviş siyasi sebeplerden dolayı da olsa yazmaktan hiç bir zaman için çekinmemiştir (Günay, 2001: 5).

İlk kitabı olan "*Kara Kitap'ın*" yayınlanmasının ardından Alemdar gazetesinde çalıştığı sırada Avrupa'ya giden ilk kadın gazeteci olacaktır. İkdam gazetesinde de çalıştığı yıllarda gazetenin içinde bir ilki başararak kadın gazetesini oluşturmuştur. Eğitimini her şartta devam ettirmiş olan Suat Derviş Almanya'ya giderek üç yıl boyunca orada edebiyat eğitimi almış, Hitlerin yönetimin başına geçmesi ile tekrardan Türkiye'ye geri dönüş sağlamıştır (S. Çakır,2010: 184).

Suat Derviş Almanya'ya eğitim için tekrar gittiği dönemde, gazetecilik faaliyetlerini bırakmamıştır. Türkiye'de kendisinin unutulmaması adına yazılar göndermiş, sadece bununla da kalmayıp Almanya'daki birçok yayınevi ile görüşerek kendi eserlerinin basılmasını sağlamıştır. Maddi olarak zor durumda kaldığı dönemlerde bile asla yazmaktan geri kalmamıştır. Hatta bir dönem elinde para kalmayınca bir berber dergisine makale yazmıştır (Bulut, 2018: 19-20).

Suat Derviş Türkiye'ye döndükten sonra babasının ölümü üzerine aile maddi durum sıkıntısı çekmekteydi bunun üzerine iş aramaya koyulmuş ve kendisine Tan gazetesinin sahibi Zekeriya Sertel'in teklifi üzerine çalışmaya başlamıştır. Ancak buradaki çalışması kısa sürmüş Zekeriya Bey'in tutuklanması üzerine o sıra "*Cumhuriyet*" gazetesinden almış olduğu bir teklif ile oraya geçmiştir. Burada kendisinin halk ile röportaj yapmasını istemeleri onun çok hoşuna gitmiş halkın içinde olup, işçilerle, kadınlarla, yoksullarla yapmış olduğu görüşmeler bir yazı dizisi haline getirilip yayınlaması bütün halk üzerinde beğeni toplamış yine kendisini gün yüzüne çıkarmayı başarmıştır (Bulut, 2018: 22).

1942 yılına kadar yapmış olduğu başarısız üç evliliğın ardından, sonuncu evliliğini Türkiye Komünist Partisi Teşkilat Sekreteri olan Reşat Fuat Baraner ile gerçekleştirmiştir (S. Çakır,2010: 185). 1944 yılında Türkiye Komünist Partisi'nin yapmış olduğu çalışmaların doğrultusunda Suat Derviş ve eşi tutuklanmıştır. Gözaltına alındıktan sonra serbest kalmış olsa da yaşamış olduğu bu sıkıntılar doğrultusunda çocuğunu düşürmüş ve bunun üzerine bir daha çocuk sahibi olamamıştır. 1946 yılında Türkiye'de birçok sendikanın kurulduğu dönemde ilk basın sendikasını Suat Derviş kurmuştur (Bulut, 2018: 24).

1944 yılında kaleme aldığı “*Neden Sovyetler Birliği'nin Dostuyum?*” adlı incelemesi onun edebiyatçı kimliğinin önüne geçerek siyasal kimliğini ortaya koymuştur. Bunun üzerine bu süreçten sonra Suat Hanım gazeteci olarak iş bulmakta zorlanmış, yazmış olduğu eserleri isimsiz olarak ya da takma isimler kullanarak okuyucularıyla paylaşmıştır (Günay, 2001: 11). Yazısından ve fikirlerinden dolayı zor günler geçirir hayatını Fransa ve İsveç'te geçirmeye başlayacaktır. Yazmış olduğu kitapları buralarda yayınlamaya başlamasıyla beraber Fransa'da yazmış olduğu ilk Türk roman olarak tarihte yerini alacaktır (S. Çakır, 2010: 185-186).

1953 yılında eşinin tekrardan tutuklanması ile birlikte artık basın hayatının Suat Derviş'e sırtını dönmesi ile birlikte Türkiye'de yaşamak ona zor gelecek ve eşi hapisten çıkana kadar yaklaşık on yıl orada kalacaktır. Orada da yazma işinden geri kalmamış Fransa'da birçok eser kaleme almıştır. Türkiye 'ye geri geldiği dönemde ufak tefek işler ele almış olsa da artık onun için basın hayatı sona ermiş eşinin ölümü ile de iyice uzaklaşmıştır (Bulut, 2018). On yıl boyunca yabancı ülkelerde yazmış olduğu eserleri ve kitaplarının ardından 1963 yılında Türkiye'ye geri döner. Bu dönemde yazmış olduğu Fosforlu Cevriye adlı kitabı sinemaya uyarlanmıştır(S. Çakır, 2010: 186). Türkiye'ye döndükten sonra sıkıntılı zaman geçirmiştir. 1972 yılında ise aramızdan ayrılmıştır (A. Yılmaz, 2017:)

Suat Derviş'in diğeri gazetecilere oranla kadın sorunları ile daha yakından ilgilenmiş, gazetelerde ele almış olduğu yazıları ile kadın sorunlarına yönelik önemli çıkarımlarda bulunmuş ve çözüm önerileri sunmuştur. Romanlarında da kadın karakterleri üzerinde önemle durmuş, ülkenin sorunları ile ve dış dünya sorunları ile yakından ilgilenmiş bir gazetecidir. Suat Derviş çocuklar konusunda ele almış olduğu yazılarında çocuk meseleleri ile ilgili her konuyu araştırmıştır. Çocuk Esirgeme Kurumu'na, çocuk ölümlerinin nedenlerini araştırmak için hastane morglarına, çocukların eğitimleri için öğretmenlere her detayı ile ayrı ayrı ilgilenmiştir. Çocuk sorunları ile nasıl baş edileceğini ve nasıl çözüm

üretileceği konusunda fikirlerini sunmuş, ayrıca devletten de bu konu hakkında üzerine düşen görevi yerine getirmeleri gerektiğini ifade etmiştir (Bulut, 2018: 23,56).

3.2.7. Şukufe Nihal Başer

Şukufe Nihal, 1896'da İstanbul'da doğmuştur. Anne ve babasının soyu Osmanlı'nın köklü ailelerine dayanmaktadır. Dedesi V. Murat'ın sertabibi Doktor Emin Paşadır. Annesinin soyu ise asker soyuna dayanmaktadır. Babası Eczacı Miralay Bey'in görevi nedeniyle Anadolu'nun birçok yerini gezmiş, bu yüzden eğitimi farklı okullarda devam ettirmek zorunda kalmıştır. Şukufe Hanım, ilk eğitimi Şam'da, Ortaokul eğitimi ise Selanik'te, son olarak da Beyrut ve Şam'da eğitimi tamamlamıştır. Şukufe Nihal, aynı zamanda Cenap Şahabettin'in kardeşi Osman Bey'den edebiyat, Şahabettin Bey'den ise Arapça ve Farsça dersleri almıştır. Nihal geçmişte aldığı eğitimler sayesinde üniversiteye devam edebilmiştir. İnas Darülfünunda eğitim aldığı sırada son sınıf öğrencisi iken, İnas Darülfünunun, Zükur Darülfünunla birleşmesi gündeme gelmiştir. İsteyen öğrenciler Darülfünunda kalacak, isterlerse de erkek üniversitesinin bazı sınavlarına girerek oradan mezun olabileceklerdir. Şukufe Nihal edebiyat şubesinden coğrafya şubesine geçerek aynı sene erkek öğrencilerin zorunluluğunda olan sınavlarına katılıp başarı göstermesi sonucu Darülfünundan mezun olan ilk kadın olma şerefine erişmiştir (Çalışkan ve Özbey, 2016: 61-62).

Şukufe Nihal, İstanbul'da bulunan önemli liselerde öğretmenlik yapmıştır. Şiirlerinde o dönem yaygın olan aruz vezniyle yazmıştır. Hece ölçüsü ile yazılan şiirleri şiir olarak kabul etmemiş olsa da, daha sonrasında kendisi de hece ölçüsüyle şiirler yazmıştır. Kadın gazetesinde kadınların haklarını arayan kadını savunan Cumhuriyetçi kadınlar arasında olmuştur (Ünal, 2010: 46). Şukufe Nihal'in, fikir hayatının şekillenmesinde yapmış olduğu evliliklerde etkili olmuştur. İlk yaptığı evlilik üniversiteye başlamadan önce gerçekleştirmiş, ancak üniversiteye girebilmesi için bekâr olma şartından dolayı bu evliliği sonlandırmıştır. Daha sonrasında yapmış olduğu evliliği üniversite dördüncü sınıfta coğrafya bölümünde okuyan Ahmet Hamdi Başar'la gerçekleştirmiş, 34 yılın sonunda bu evliliği de sonlandırmıştır. Ahmet Bey'le yapmış olduğu bu evlilik Şukufe Hanım'ın öğretmen kimliğinden aydın kimliğe geçişini sağlamıştır (Çalışkan ve Özbey, 2016: 62).

Şukufe Nihal'in eşi Ahmet Hamdi Başer, aktif siyasette rol almış bir kişiliktir, mütareke yıllarından itibaren vatanın müdafası konusunda bazı cemiyetlerin aktif üyesi olup zorlu görevlerde de mücadele etmiştir. Şukufe Nihal, Milli Mücadele Dönemi'nde gizli görevde olan kocası gibi Milli Mücadele için çalışmıştır. 1918'de Asri Kadınlar Cemiyetine üye olup vatanın kurtuluşu için halkın örgütlenmesine yardımcı olmuş, halkın bilinçlenmesi için yapılan mitinglerin en büyük destekçisi olmuştur (Harikçi, 2017:).

İkinci Evliliğinin Ahmet Hamdi Başer ile yapan Şukufe Nihal aradığı huzuru bu evlilikte de bulamamıştır. Ahmet Hamdi hırslı bir politikacıdır. Uzun yıllar devam eden evliliğine rağmen Şukufe Nihal eserlerinde yalnızlığı anlatan konuları da işlemesinden anlaşılıyor ki aradığını bu evlilikte de bulamamıştır. Kendisine hayalperest denilmesi ve yapılan sanata karşı Ahmet Hamdi'nin saygısız olması, bu evliliği sonlandırma kararı almasında öncü olmuştur. Öyle ki Şukufe Nihal, Ahmet Hamdi'ye haber vermeden evden ayrılır ve yalnız yaşamaya başlar, Ahmet Hamdi uzun dönem eşini arar ve sonunda Eskişehir'de bulur. Bu evlilikten Günay adında bir kızı olan Şukufe Nihal'in, kızı da kendisi gibi iki mutsuz evlilik gerçekleştirmiştir (Argunşah,2011: 44-46).

Şukufe Nihal'in eserlerinde mütareke yıllarının izlerine ve o dönemki ruhlara rastlamak mümkündür. Gördüğü manzara karşısında hüznlenen ve bunu değiştirmek istediği dönemdeki milli romantizmi yansıtan şiirlerinden sonra, daha yumuşak bir dille kaleme aldığı sosyal gerçekliği anlatan şiirler de kaleme almıştır. “*Hazan Rüzgârları'nda*” yer alan milli romantizmden bahsettiği yedi şiirinden sonra “ *Gayya 'da*” sosyal realizmin yansıttığı şiirler dönemi başlamıştır (Argunşah, 2011: 126).

Şukufe Nihal, toplum içerisindeki yapılanmalardan da geri kalamamış, Osmanlı Müdafaa-i Hukuku-ı Nisvan Cemiyetinin kurucu üyeleri arasındadır. Ayrıca Asri Kadınlar Cemiyetine de üye olan Nihal, vatanın savunmasında işgallere karşı düzenlenen mitinglere de katılmış, orduya destek amacıyla yardım da toplamıştır (Kayhan, 2005: 29).

Şukufe Nihal'in 30 Mayıs 1919 tarihinde, İkinci Sultan Ahmet Mitinginde düşüncelerini şu şekilde dile getirmiştir : “*Biz bu belalara, felaketlere niçin düştük biliyormusunuz? Sustukça ondan, haksızlıklara zulme karşı isyan etmedik, sükût ettik. Tecavüzlere sesimizi çıkarmadık. Eğer biz seçme hakkına sahip olsaydık ve milletin sinesinden doğacak milli bir Meclisimiz ve bu itimadı kazanmış bir kabinemiz olsaydı biz bu günleri görmezdik*” (İnan, 1975: 117). Şukufe Nihal'in, katılımcısı olduğu en önemli miting Sultanahmet Mitingidir (Çalışkan ve Özbey, 2016: 63).

Şukufe Nihal'in kaleme aldığı ve en fazla değindiği konulardan biri de vatanın geri kalmışlığı konusunda yazmış olduğu toplumsal yazılar olmuştur. Dönemin diğer kadınları ile aynı sorunları ele almış olması onun toplum içerisinde yaşanan olaylardan etkilenmiş ve duyarsız bir kişilik olmadığını göstermektedir (Kayhan, 2005: 38-39).

Kadın Gazetesi'ndeki yazıları ile kadın konusunu gündemden düşürmeyen Şukufe Nihal, "*Kadın Memurlar*" isimli yazısı ile kadınlar konusuna bir kez daha dikkat çekmiştir. Ekonomik durumun getirdiği işsizlikle ve sıkıntılarla beraber devletin birçok memurun işine son verdiğini dile getiren Şukufe Nihal, özellikle işten çıkarılan kadınların erkelere oranla daha fazla olduğunu dile getirmiştir. Kadın ve erkek memur konusunun yıllar önce gündemde olduğunu, zaman geçtikçe bu konunun kapanması gerektiğini ve böyle bir ayrımın olmaması gerektiğini ifade etmiştir. Her kadının bir erkeğin gölgesinin altında olmadığını, çalışarak kendi ayakları üzerlerinde duran kadınlara bu uygulamanın yanlış olduğunu kadının elinden alınan çalışma hakkının geri verilmesi gerektiğini söylemiştir. Şukufe Nihal : "*Sen kadınsın evinde otur,*" demekle, "*Senin hayat hakkın yok, yaşama, öl*" demenin bir olduğunu ifade etmiştir. Kadınlara cumhuriyet ile birlikte verilen bu hakkın korunup, kadınlar üzerinden böyle bir uygulamanın devam edilmemesi gerektiği üzerinde durmuştur (Nihal, 1948: 1,3).

Şukufe Nihal'in Anadolu'ya yönelik ilgi ve alakasının nedeni ise halkevleri faaliyetleri olmuştur. İstanbul Halkevleri Köycülük Şubesine üye olan Şukufe Nihal, şubenin düzenlemiş olduğu gezilere katılarak köylere ziyaretlerde bulunmuştur. Köylere karşı düşüncelerini de çeşitli yazıları ile dile getirmiştir (Argunşah, 2011: 136). Şukufe Nihal eserlerinde genellikle kendi hayatına yer vermiş, romanlarındaki kahramanları ve olayları kendi yaşadıklarından örnek alarak kaleme almıştır (Argunşah, 2011: 212). Şukufe Nihal'in "*Vatanım İçin*" adlı romanı Anadolu için yazılmış olan eserlerinden biridir. Romanın en ilginç yanı cephe ile olan kısımlara ayrıntılı olarak yer vermesidir Genellikle kadın yazarların cephe konusunda anlatımları erkek yazarlara göre kısıtlı olmasına rağmen, bu romanda askerlik tecrübesinden dolayı geniş yer vermiştir. Bu romanın en büyük şanssızlığı ise "*tefrika*"⁷ halinde kalmış olmasıdır (Argunşah, 2011: 337).

İnas Darülfünun ilk kadın mezunları arasında olan Şukufe Nihal'de Kadın Yolu dergisinin kurucuları arasında yer almıştır. Ayrıca Kadınlar Halk Fırkasının genel sekreterliğini de yapmıştır (Özkay, 2017:).Şukufe Nihal yazılarında kadının çalışmasından yana olduğunu

⁷ Tefrika: Gazete veya dergilerde çıkan, birbirini tamamlayan yazılardan oluşan dizi (TDK)

ifade etmiş, çalışan kadından övgü dolu sözler ile bahsetmiştir. Başkalarının sırtından geçinen kadınları ise birer asalak olarak görmüştür. Dışarda çalışma konusunun kadın için yorucu olduğunu ifade etse de, gelecekteki yaşantıları için birer teminat olduğunu ifade etmiştir. Kadının asıl görevinin evi olduğunu da söyleyen Şukufe Hanım, çalışan kadının evini de unutmaması gerektiğini söylemiştir (Kayhan, 2005: 38-39). Ayrıca Şukufe Nihal toplumdaki gereksiz harcamaları da yazmış olduğu yazılar ile eleştirmiştir.

Şukufe Nihal, “ *Milletvekili Bayanlarımızdan Bir İstek*” isimli yazısında baharın geldiğini, insanların içlerinin kıpır kıpır olduğunu ve gelen bu güzel havaların etkisinin insanların üzerlerinde büyük etkiler uyandırdığından bahsetmiştir. Şukufe Nihal burada eleştirdiği kadınların lüks içinde yaşadığını bir mantoluk kumaş için 100 lira verenleri eleştirmiş ve bu savurganlığın boşuna olduğunu dile getirmiştir. Yazının başlığından da anlaşılacağı üzere Şukufe Nihal, bu konudaki isteklerini kadın vekillere şu şekilde iletmıştır : “*Bir kanunla bizim için yıkım olan (lüks)sü ortadan kaldırmak, memlekete, ancak bizim mali durumumuza uygun malların girmesini sağlamak!...*”. Bu sözlerinden de anlaşılacağı üzere Şukufe Nihal, israfın yeni kurulan bir ülke için gereksiz olduğunu, kıyafetler için harcanacak paranın daha mühim konularda harcanması gerektiğini dile getirmiştir (Nihal, 1948 : 1,3).

Şukufe Nihal, Kadın Gazetesindeki değindiği konulardan biride geçmişten günümüze Türk kadının rollerini ele almıştır. “ *Türklerde Güzel Kadın Tipleri*” yazısından Türk kadınlarının güzelliğinden, geçmişte yaşamış olan güçlü ve kudretli kişilerin Türk kadınlarına olan sevgisinden bahsetmiştir. Özellikle Türklere komşu ülkelerin hükümdarları Türk kızlarının güzelliklerine vurularak Türk kadınları ile evlilik gerçekleştirmişlerdir. Türk kadınlarının ela, sarı ve yeşil gözlerinin olduğunu ifade eden Şukufe Nihal, eski köle pazarlarında Türk kölelerin büyük rağbet gösterdiğini dile getirmiştir. Özellikle İran edebiyatının önemli eserlerinden olan “*Şehnamenin*” birçok kısmında yapılan bu evliliklerin siyasi sebeplerden dolayı değil, Türk kadınının imparatorlukta kraliçe olmasının sebebini kuvvetli ve güçlü olduğundan kaynaklı olduğuna da yazısında yer vermiştir (Nihal, 1947: 3).

Şukufe Nihal’in yazılarındaki amacı özellikle Anadolu kadının yükselmesini onların eğitilmesini sağlamaktır. 1916-1917 yılından itibaren daha yoğun bir şekilde yazmaya başladığı dönemde “*Türk Kadını, Yeni Mecmua, Haftalık Gazete*” ve ilk kitabı olan *Yıldızlar ve Gölge* kitabını kaleme alır. 1927 yılından sonra daha düzenli ve farklı türlerde eserler kaleme alan Şukufe Nihal, İlk romanı “*Renksiz İstirap*”, ilk ve son hikâye kitabı “*Tevekkülün Cezası*” okuyucuları ile buluşturur. 1966 yılından sonra huzurevinde hayatını devam ettirdiği

dönemde “Türk Yurdu’nda” eski şiirleri ve kitaplarına yer verilmiştir. Türk Yurdu’nda yönetici olan arkadaşlarının ona tekrardan umut vermek ve maddi gelir sağlamak amacıyla böyle bir uygulama yaptıkları tahmin edilmektedir (Argunşah, 2011: 83-85).

1941 yılında aydın kadınların görev aldığı Mevhibe İnönü’nün daveti ile İstanbul Hayırseverler Derneğine katılan Şukufe Nihal, burada yakın arkadaşları ile birlikte görev almıştır. İlerleyen dönemlerde “Çocuk Dostları Cemiyetinin” kuruluşuna da katkıda bulunmuştur (Argunşah, 2011: 78).

Modernleşme süreci içerisinde Cumhuriyet kadını en iyi temsil etmiş aydın bir kişilik olan Şukufe Nihal, romanlarında kadın kimliğini öne sunarak yeni kadın için bir örnek teşkil edecek kişilikler ortaya atmıştır (Kayhan, 2005: 26). Şukufe Nihal’in en belirgin özelliğinin gururu olduğunu ifade eden İsmet Kür, onun bu özelliğini bilmeyen kişi Şukufe Nihal’i tanıdığını iddia etmesin demiştir (Argunşah, 2011: 59).

Şukufe Nihal, 1962 yılında Kadıköy’de bir caddede karşıdan karşıya geçerken bir kaza geçirir. Bu kaza sonucunda sol bacağı kısılr ve birçok ameliyat geçirir. Geçirdiği ameliyatlar ve yaşamış olduğu buhranlar onun daha da yalnızlaşmasına neden olmuştur. Koltuk değnekleri ile yaşamak zorunda kalan Şukufe Nihal, bir süre sonra yürümeyi de reddederek güneşin girmedığı hastane koğuşunu andıran az eşyalı evinde yavaş yavaş yatağa mahkûm olmak durumunda kalmıştır (Argunşah, 2011: 88-89).

Şukufe Nihal, 26 Eylül 1973 yılında Rumelihisarı Aşiyen Mezarlığı’na defnedilmiştir. Ölümünün üzerinden iki yıl geçmesinden sonra yakın arkadaşı Halide Nusret mezarında onu ziyaret etmek ister, ancak mezarlığın bakımsızlığı ve yapılmamasından dolayı mezarını ancak bekçiye verdiği bahşış sonucu bulur. Bu bakımsız mezarı gördükten sonra oğlu Necdet’e, mezarlığı yaptırmak istediklerini dile getiren dostlarına karşılık olarak oğlu Necdet mezarlığı kendisinin yaptırabileceğini ifade etmiştir. Ancak ne annesinin mezarını yaptırır ne de annesinin kitaplarını kendi yönetmiş olduğu yayınevinde basılacağını duyurmasına rağmen bu sözlerini yerine getirir. (Argunşah, 2011, 97).

Şukufe Nihal, Türk edebiyatı alanında birçok eser veren kadınlar arasında olmuştur. Özellikle eserlerinde ve yazılarında toplumun aksaklıklarını dile getirmiştir. Eserlerinde seçmiş olduğu kadın tiplerinde kendi özelliklerine de rastlamak mümkündür. Gazetelerde yazmış olduğu köşe yazılarında özellikle toplumun içerisinde yer alan israf ve kadınların kendi ayakları üzerinde durması gerektiğini, kadınlar için uygulanan yanlış politikaları eleştirmiştir. İçselleştirmiş olduğu duyuları eserlerine de yansıtmıştır. Milli Mücadele

döneminde yer alan her kadın gibi vatanın kurtuluşu için mücadele etmiş, Cumhuriyet kadınları arasında önemli yeri olan bir kadındır.

3.2.8. Ulviye Mevlan

Nuriye Ulviye Hanım, Gönen’de çiftlik sahibi olan Hacı Mahmut Bey’in kızı olarak dünyaya gelmiştir. Ailede, ataerkil düşüncenin yapının olması ve kız olmasından kaynaklı kendisini aile içerisinde yargılanmış hissetmiştir. Erkek kardeşinin Ceyhan’da bir kıza âşık olması üzerine aile her şeylerini satarak Ceyhan’a taşınır. Ağabeyinin kızı kaçırması üzerine karşı tarafın ailesi ile aralarına bir husumet girer ve böylece tekrar Gönen’e taşındıklarında maddi durumları okula gidemeyecek kadar kötü olmuştur (Kutlar, 2008: 7-8).

Ulviye Mevlan’ın ailesi Ruslar tarafından sürgüne uğramış olan bir Çerkez ailesinden gelmiştir. Çerkezlerin aile terbiyesi ve eğitim durumlarının iyi olması bilhassa saraya alınan kızların genelde Çerkez kızları olmasından dolayı Ulviye Mevlan da küçük yaşlarda Yıldız Sarayı’na getirilmiştir. 13 yaşına geldiğinde Abdülhamit’in sütkardeşi olan Hulusi Bey ile evlendirilmiş ve kendisine Ulviye adı verilmiştir (S. Çakır, 2011: 139).

Meşrutiyet’in ilanı ile beraber hayatında değişiklikler yapan Ulviye Hanım her gün kendi kendine okumalar yaparak bilgisini artırmaya çalışmıştır. Meşrutiyet’in Osmanlı’ya getirmiş olduğu hürriyet, eşitlik, kardeşlik gibi derin konular hakkında ümitlenmiştir. Avrupalı feminist kadınlar ile ilişkilerini geliştirerek, kadın hakları ve hukukunu öğrenmek amacıyla da aralarındaki dostluğu geliştirmiştir (Kutlar, 2008: 8-9).

Hayatında kötü giden ne varsa değiştirme gibi radikal bir karar alan Ulviye Hanım, öncelikli olarak evliliğini bitirir. Ardından kadın haklarını savunması konusunda Osmanlı Müdafaa-i Hukuk-ı Nisvan adlı cemiyeti kurar. Kadınlar Dünyası gazetesini kurmadan önce “*Serbesti*” gazetesinin, sahibi Mevlanazade Rıfat Bey ile tanışmış kısa bir süre sonra da ikinci evliliğini Rıfat Bey ile yapmıştır. Eşinin soy ismi olan Mevlan soyadını da bundan sonra kullanmaya başlamıştır. Rıfat Bey feminist hareketlerde, Ulviye Hanım’a her zaman destek olmuş, Kadınlar Dünyası dergisinin kurulmasında fikir hocalığı da yapmıştır (Kutlar, 2008: 10-11). Mustafa Kemal’e karşı düşüncesi olan Rıfat Mevlan ile olan

evliliğini de sürgüne gönderildikten sonra sonlandırmış, üçüncü evliliğini Ali Civelek ile yapmıştır (Avcı, 2016: 245).

Yirmi yaşındayken yayın hayatına atılmış Kadınlar Dünyası dergisini çıkarmaya başlamıştır. Dergiyi çıkarırken maddi sıkıntılar çekmesi üzerine mücevherlerini de bozdurarak derginin çıkabilmesi için elinden geleni yapmıştır. Dergisinde kadın haklarını tanımayan erkek yazarların eserlerine yer veremeyeceğini dile getiren Ulviye Hanım, derginin yayınlanmaya başlama ile birlikte kadınların görüşlerini ilk kez yayınlanan makaleler sayesinde topluma yansıtmıştır. Ulviye Mevlan da, diğer dönemin kadınları gibi kadınların sesi olmuş, kadınların çalışmaları için bir terzihane açmış, kadınların kamu kurumlarına girebilmeleri için büyük çabalar göstermiştir. Belkis Şevket'in uçağa binmesinin engellenmesi üzerine onun uçağa binmesini sağlamıştır (Avcı, 2016: 245).

Hayatının geri kalan kısmını Kırıkhan'da sürdürmüş, bu süre içerisinde kadın hareketi hakkında önemli eserlerin araştırmasını sağlamıştır. 1964 yılında yaşamını devam ettirdiği Kırıkhan' da yaşama veda etmiştir. Ulviye Hanım genç yaşından itibaren ataerkil yapıyı kadının konumunu toplum içerisinde köreltildiğine inanmış, bunun için kadının erkeğin eline bakmamak yerine cinsiyetçi kalıp yargılarının yıkılması gerektiğine inanmıştır. Ulviye Mevlan'ın kurmuş olduğu, cemiyetler kanununa göre kurulmuş olan ve onay verilen ilk tesis belgesini alan kadın derneğidir (Kutlar, 2008: 11-15).

Ulviye Mevlan, kendisinin özgür olarak düşünebilmesi ve fikirlerini yansıtabilmesi için hayatında önemli kararları almış bir kişilik olmuştur. Özellikle ilk evliliğini bitirildikten sonra kadınlar için, çalışmaya ve faaliyetle göstermeye başlayan Ulviye Mevlan çıkarmış olduğu gazete ve cemiyet sayesinde kadınların kendilerini daha özgür hissettikleri bir ortam oluşturmaya çalışmıştır. Yaşamış olduğu dönemde boşanmalar ne kadar toplum içerisinde uygun görülme de Ulviye Mevlan bunu gerçekleştirmiştir. Kadınlar için elindekinin fazlasını yatırım olarak kullanmış, hayatını bu yönde adamaya karar vermiştir. Cumhuriyet kadınına ve toplum içerisinde teşkilatçı özelliği sayesinde örnek alınması gereken bir Türk kadınıdır.

3.3.Cumhuriyet Dönemi Fen Alanındaki Türk Kadınları

İlk çağ medeniyetlerinden günümüze kadar her zaman ön planda olmuş ve insanlığın incelemekten geri kalmadığı bilim alanında yapılan çalışmalar yüzyıllardır devam etmiştir. Özellikle Türk devletleri bilim adına çalışmaların yapılmasını desteklemiş ve günümüzde de geçerliliğini koruyan bilim kanunlarında Türk bilim adamlarını isimlerini her zaman duymuşuzdur.

Osmanlı Devleti'nde de özellikle her alanda etkin olan padişahlar da bilim çalışmalarına destek vermiş, özellikle Osmanlı'nın yükselme döneminde bu alandaki çalışmalar dikkat çekmiştir. Cumhuriyet'in kuruluşundan itibaren de astronomi alanındaki çalışmalarda önem kazanmıştır. Cumhuriyet döneminde özellikle yurtdışında eğitim almak için giden kadınların uluslararası alanda tanınmasını sağlamış alan fen olmuştur. Atatürk'ünde ifade ettiği gibi bir milletin ilerleyebilmesi için ilimin ve fennin ışığında olması gerektiği tek parti dönem içerisinde de eğitimciler tarafında kavranarak özellikle bu alanlar da eğitim almaları sağlanmıştır.

Bilim alanında ; “ *Dilhan Eryurt, Nüzhet Gökdoğan, Remziye Hisar, Sehavet Mersinoğlu*” gibi bazı kadın simalar ön plana çıkmıştır.

3.3.1. Dilhan Eryurt

Bilimin ilerlemesi ve insanların dünyanın oluşumunda etkili olan nedenleri inceleyebilmek adına ilk çağlardan itibaren meraklı oldukları bir diğer bilim dalında astronomi olmuştur. Türkiye’de ve dünyada astronomi alanında çalışmalar yaparak Türkiye’nin ve kendi adının duyulmasını sağlayan bilim kadınlarından olan Dilhan Eryurt da bu başarıyı sağlamış bir Türk kadını olmuştur.

29 Kasım 1926 yılında İzmir’de dünyaya gelen Dilhan Eryurt, önceleri İstanbul’da, ardından da Ankara ‘da hayatına devam etmiştir. İlköğretim eğitimini Mimar Kemal İlkokulunda tamamlamasının ardından lise eğitimini, Ankara Kız Lisesinde üstün başarı ile tamamlayarak mezun olmuştur (Uymaz, 2006: 59). Dilhan Eryurt’un babası Ziraat Vekâleti müsteşarlarından ve 2-8 dönem Denizli milletvekilliği yapmış olan Abidin Ege, kızının okumasını ve memleketi için bir şeyler yapmasını desteklemiş bir baba olmuştur. Dilhan Eryurt hayatı boyunca birçok alanda başarı ödülleri almış olmasına rağmen onun

hayatındaki ilk ödülü Ankara Kız Lisesinden mezun olurken Hasan Ali Yücel'in elinden almış olduğu "Söylev" kadar kıymetli olmamıştır (Akoğlu, 1997: 74).

Üniversite eğitimini tamamlamasının ardından Dilhan Eryurt, Astronomi Bölümünde iki yıl boyunca ücret almadan burada asistanlık yapar. Bilgiyi edinebilmek adına her türlü işi severek yaptığını, "Dr. Kreiken'in" asistanlığını yaptığı dönemde "*kütüphanecilik dâhil her türlü*" işi yaptığını ifade etmiştir. Kanada'ya eğitim için iki yıllığına gittiği dönemde, DeepRiver Atom Enerjisi Laboratuvarında araştırmalar yapmıştır. Türkiye'de bilgisayarın ne olduğuna dair bir bilginin olmadığı dönemde Dilhan Eryurt'a hocası bir problemi bilgisayar üzerinden çözmesi için, bir bilgisayar problemi hazırlamasını istemiştir. Bunun üzerine daha önceleri haftalarca sürecek bir problemin çözümünü hazırlamış olduğu problem sayesinde kolayca çözülmesini sağlamıştır (Akoğlu, 1997: 75).

1953'e geldiğinde Astro-fizik çalışmalarını devam ettirebilmek için ABD Michigan'da, Türkiye'ye döndükten sonra da Ankara Üniversitesinde Astrofizik Anabilim Dalında asistan olmuştur. Bundan sonraki yaşamında yurt dışındaki birçok kurumdan burs da alarak eğitimine devam etmiştir. Öncelik olarak Atom Enerjisi Ajansının bursu ile Kanada'ya gitmiş, "*National Academy of Sciences*" bursunu alarak NASA'da tek kadın bilimci olarak çalışmıştır. NASA'da yapmış olduğu çalışma ile güneşin günden güne ışığının daha azaldığını, geçmişte daha çok ışığa ve daha çok parlaklığa sahip olduğunu ortaya koymuştur (Mimoza, 2015: 19).

Kanada'daki eğitimini tamamladıktan sonra Dilhan Eryurt, "*Indiana Üniversitesi'nde*" bulunan gözlem evinde ünlü bilimci Prof. Dr. M. Wrubel ile çalışmıştır. Burada yıldız modellerinin geliştirilmesinde etkili olarak bir yöntemin uygulanmasında yararlı olmuş, bu uygulama daha sonrasında ABD'nin "*Los Alamos Bilim*" Laboratuvarında kullanılmıştır. Dilhan Eryurt astronomi alanında yapmış olduğu bir çalışmada, Dünya'nın oluşumunda, Güneş'in en parlak zamanında Dünya oluşmuş ise bu Dünya'nın bütün fiziksel ve kimyasal özelliklerini etkilemiş olduğunu, aynı zamanda Dünya'nın uydusu olan Ay'ında bu etkileşime maruz kaldığını ifade etmiştir. Ortaya attığı bu fikir sayesinde 1969 yılında Ay'a yapılan ilk başarılı inişte katkısının bulunmasından dolayı kendisine "*Apollo Barış Ödülü*" layık görülmüştür (Akoğlu, 1997, 77-78).

Dilhan Eryurt, NASA'nın New York'taki araştırma enstitüsünde çalıştığı dönemde, ilk iki yıl burs sayesinde belirli bir ücret almıştır. Ancak üçüncü sene kadroya geçtiği için belirli bir ücret verilmemiş fakat bursuna yakın olacağını tahmin etmiştir. Dilhan Eryurt, alacağı

ücreti duyduktan sonra bunu hak etmek için çok çalışmam lazım diye kendi kendine söylendiğini duyan yakındaki profesör, bunu çoktan hak ettiğini ifade etmiştir (Benazus,2016: 163-164).

Dilhan Eryurt, yapmış olduğu çalışmalar ile o dönem güneş hakkında bilinen gerçeklerin yanlış olduğunu ortaya çıkaran bir çalışma yapmıştır. O dönemde bilinen Güneş'in gün geçtikçe parlaklığının arttığı bilinmesinin tam tersi olduğunu çalışmaları ile ortaya koymuştur. Sadece astrofizik bakımından değil aynı zamanda yapmış olduğu çalışma astronomi alanında gezegenlerin geçmişleri hakkında da bilgi sahibi olunması hakkında son derece önemli bir mesele üzerinde durmuştur (Uymaz, 2006: 61).

1973 yılında ODTÜ Fizik Bölümünde Astrofizik Anabilim dalını kurarak burada astrofizik alanında eğitimin alınmasını sağlamıştır. 1988 yılına kadar buradaki görevine devam etmiştir. Altı aylık kısa bir zaman dilimi de olsa Fen- Edebiyat Fakültesi dekanlık görevini yürütmüştür (Uymaz, 2006: 63). 1977 yılında gelindiğinde ise, TÜBİTAK Bilim Hizmet ve Teşvik Ödülü'nü almıştır. Dilhan Eryurt, akademik kariyerine Fen Edebiyat Fakültesindeki beş yıllık dekanlık yaparak devam etmiş, 1993 yılında ise emekli olmuştur. Yaşama veda ettiğinde her alanı başarı ile dolu bir hayatı geride bıraktığında, takvimler 13 Eylül 2012'yi göstermekteydi (Mimoza, 2015: 19).

Dilhan Eryurt'un öğrencilerinden olan, daha sonra "TÜBİTAK" gözlemevinin müdürlüğünü de yapmış olan Zeki Arslan da Dilhan Eryurt'un öğrencisi olmaktan gurur duyduğunu ifade etmiştir. Zeki Arslan, 1970'li yıllara kadar Türkiye'de astronomi ve astrofizik alanında ilk kez farklı üniversitelerden gökbilimcilerin bir araya geldiği ilk Ulusal bilimsel toplantının Dilhan Eryurt'un çabaları sonucunda düzenlendiğini dile getirmiştir(Akoğlu, 1997: 76). Dilhan Eryurt'un bir diğer öğrencisi olma şerefine erişmiş olan Halil Kırbıyık, Dilhan Eryurt'un, çok mütevazı olduğunu ifade etmiştir. Amerika'da uzun yıllar çalıştığını ve bu alanda almış olduğu başarılı ödülleri çoğu kişinin bilmediğini, almış olduğu ödüller onun kişiliğini etkilemediğini bilinenin aksine bu ödüller onun araştırma ve eğitim aşkını daha çok pekiştirdiğini vurgulamıştır (Akoğlu,1997: 79)

Dilhan Eryurt astronomi alanında eğitim verdiği dönemden ölümüne kadar geçen süre içerisinde kendi gibi olan öğrencilerini yetiştirebilmek adına bir bilim kadını olmadan önce, eğitimci olmaya devam etmiştir. NASA'daki çalışmalarından dolayı bilim alanında ismini yer ettirmeyi başarabilmiş bir Türk Bilim kadınıdır.

3.3.2. Nüzhet Gökdoğan

Türkiye’yi yurt dışına ve bilim dünyasında tanıtan birçok aydın kadının, ailesi genellikle Atatürk’e olan yakınlığıyla da bilinmektedir. Nüzhet Gökdoğan’ın ailesi de bu kişiler arasındadır.

Nüzhet Gökdoğan’ın baba tarafı Tophane Fabrikaları Kumandanı Cezayirli Ahmet Paşa’nın soyuna dayanırken, anne tarafı ise Akdeniz Kaleleri Kumandanı Mustafa Fevzi Paşa’ya dayanmaktadır. Nüzhet Gökdoğan dedesini çok az hatırladığını, kendisi ders çalışırken dedesinin yanına gelip “*çalış kızım, çalışmak güzel şeydir*” diyerek kendisine öğütler verdiğini ifade etmiştir. Nüzhet Gökdoğan çocukluğundan yirmili yaşlara kadar yanından hiç ayrılmadığı kendisine büyük katkıları olan Rum Dadı sayesinde Rumca’yı çok iyi konuştuğunu ifade etmiştir (Saygılıgil, 2010: 13).

Nüzhet Gökdoğan, 14 Ağustos 1910 tarihinde İstanbul’da dünyaya gelmiştir, babası Atatürk’ün silah arkadaşlarından olan Tümgeneral Zihni Toydemir’dir. Nüzhet Toydemir, ilköğretimini Bezm-i Âlemde yaptıktan sonra ortaokul için Şişli Terakki Lisesinde, ortaöğrenimini de Erenköy Kız Lisesinde Fen Şubesinde tamamlayarak bitirmiştir (Boydağ,2003: 40).

Nüzhet Gökdoğan’ın annesinin bir eğitim hayatının olmamasından dolayı kızının eğitimine önem vermiş, bunun için dört buçuk yaşında iken Alman Mektebine yazdırmıştır. Evlerinin yakınında bulunan Fransız Mektebine göndermeyip Alman Mektebine göndermesinin nedenini hep merak etmişse de sonradan öğrenmiş, Alman Mektebinde yuva olmasından dolayı annesi bu okulu tercih etmiştir. İki yıl boyunca burada eğitim alan Nüzhet Gökdoğan iki yılın sonunda iyi derecede Almanca konuşmaya başlamıştır. Almanların İstanbul’dan çekilmesinin ardından Türk okuluna yazılması gerekmiş, ancak Türkçe bilmediği için annesi ona hoca tutarak Türkçe öğrenmesini sağlamıştır. Annesi kızının eğitimi için her türlü zorluğa göğüs gererek iyi bir eğitim almasını sağlamıştır (Gümüsoğlu, 2001: 53).

Nüzhet Gökdoğan, eğitimini tamamlamak üzere Avrupa’ya gidecek öğrenciler arasına girmesine rağmen babasının rızasını alamamıştır. Bunun üzerine Nüzhet Hanım, babasına yazmış olduğu bir mektupta oraya gidecek öğrencilerin Türkiye’nin önemli kişileri arasında olacağını ve bu gururdan yoksun kalmak istemediğini ifade etmesi üzerine, babası

da bu isteğine karşılık sınava girmesine izin vermiştir. Nüzhet Hanım, “*Clermonferrand’da*” eğitim aldığı sırada onun için farklı gelen bir durum ile karşılaşmıştır. Eğitim aldığı okulda kız ve erkekler aynı ortamda eğitim almalarına rağmen, teneffüslerde kızlar ve erkeklerin aynı ortamda bulunmaları engellenmiştir. Yaşamış olduğu bu durumu babasına mektup ile bildirdikten sonra Lyon’daki Erkek Fen lisesinde eğitimine devam etmiştir (Şarma, 2016: 155).

1932 yılında Lyon Üniversitesinde matematik lisans eğitimi tamamlamıştır. Nüzhet Gökdoğan, 1933 yılında Paris Üniversitesinde fizik eğitimi görmeye başlamış ve aynı zamanda Paris Gözlemevinde stajını bitirmiştir (Mimoza,2015: 21). Nüzhet Gökdoğan, Fransa’da fen eğitimi aldığı dönemde annesine mektup yazma konusunda bile zorlanmıştır. Annesine gönderdiği mektupları Türkçe yazmasına okulun müdürü kızmış, mektupları görmek zorunda olduğunu bu yüzden yazdığı mektupları Fransızca yazmasını emretmiştir. Yaşadığı zorluklar bununla da kalmayan Nüzhet Gökdoğan, ilk gittiği zaman kalacağı bir yer olmadığı için çatı katında bir odada kalmış, tuvalete gidebilmek için bile üç kat aşağıya inmek durumunun da kaldığını söylemiştir (Saygılıgil,2010: 20-21).

Paris Gözlemevindeki stajından sonra Kandilli Gözlemevine hangi konu üzerine staj yapması üzerine danıştıktan sonra saat tayini üzerine stajını tamamlamıştır. Stajını başarılı bitirmesinin üzerine Paris Gözlemevinde kalması teklif edilse de millete olan borcumuz var diye Türkiye’ye tekrar dönmüştür. Kandilli Gözlemevindeki kadro yetersizliğinden dolayı reddedilmiştir. İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesindeki Astronomi Enstitüsü’nün kurulmasının ardından Zeynep Hanım Konağı’nda çalışmalara devam etmiştir (Unat,2018: 2).

Nüzhet Gökdoğan, doktora sınavına hazırlandığı dönemde, başka bir kadınında doktoraya aday olduğunu duyması üzerine çalışmalarına hız verdiği bilinmektedir. Nüzhet Gökdoğan, doktora sınavını kazanabilmek için günün bir kısmında İngilizce, diğer kısmında da Fransızca çalışarak bu sınavdan başarı sağlamıştır (Gümüsoğlu,2001: 50). Nüzhet Gökdoğan, doktora tezini Prof. Dr. Freundlich’in danışmanlığında bitirmiştir. “*Güneş etrafında absorblayıcı olup olmadığının tahlili*” üzerine doktora çalışmasını tamamlar. O dönem hesaplama işlemlerini hesap makinası olmadığı için, saatler süren denklemlere harcamıştır (Saygılıgil,2010: 27).

1933 Üniversite Reformu ile Türkiye’ye dönükten sonra iki yardımcısıyla beraber İstanbul Fen Fakültesinde 1934’te kurulan Astronomi Fakültesine ilk doçent olarak getirilmiştir

(Boydağ,2003: 40). Yüksek Mühendis Mektebinde ders verdiği döneme kendisinin nerede çalışacağını sormak için gittiği Prof. Dr. Mukbil Gökdoğan ile tanışır. Mukbil Gökdoğan ile kendi deyimi ile sade bir düğün ile hayatlarını birleştirmiştir. Nüzhet Gökdoğan'ın bu evlilikten 1940 yılında kızı Gönül, 1946 yılında ise oğlu Can dünyaya gelmiştir. Nüzhet Gökdoğan'ın eşi de kendisi gibi alanında uzman üç diplomaya sahip bir beyefendidir. Eşi ile hiç tartışmadıklarını söyleyen Nüzhet Gökdoğan çocukların eğitiminde ve bakımında karşılıklı olarak anlaştıklarını ve eşinin de çocukları üzerinde sorumluluklarını yerine getiren bir baba olduğunu söylemiştir (Saygılıgil,2010: 28-29).

Gözlemevine kurulan 30 cm açıklığında 150 cm odak uzaklığında 20 cm'lik teleskop, Türkiye'ye getirilmiş olan ikinci teleskoptur.1936 yılında Nüzhet Gökdoğan İstanbul Teknik Üniversitesine müderris muavini olarak atanması burada çalışan ilk kadın olmasını sağlamıştır. Yaklaşık on yıl boyunca burada matematik doçenti olarak görev almıştır (Unat,2018: 2).

1948 yılında eğitim hayatındaki başarılarından dolayı, Fen Fakültesinin teklifinin ardından İstanbul Üniversitesi Senatosu gereğince profesörlüğe yükselmiştir. Fen Fakültesini temsilen senatörü olması onun ilk kadın doçent olmasının yanında ilk bayan senatör unvanını almasını da sağlamıştır. Eğitim çalışmalarına hız kesmeden devam eden Nüzhet Hanım, Cahit Arf, Mustafa İnan gibi ünlü matematikçiler ile beraber Türk Matematik Derneğini kurmuştur (Unat,2018: 3). 1954 yılında 24 kişilik fakülte kurulunun kararı ile Fen Fakültesinin dekanlığına getirilmiştir. Kendisi gibi alanında uzman 4 kadın üye bulunsa da, Nüzhet Hanım Fen Fakültesi dekanlığına erkek üyelerin oyları ile getirilmiştir. Böylece kendisi ilk kadın dekan olma şerefine erişmiştir (Saygılıgil,2010: 31). Nüzhet Gökdoğan'ı farklı kılan bir özelliği ise, Fen Fakültesi dekanlığından sonra, doktora yapan ilk bilim insanı olduğu için ve üniversitesinde kayıta olan bir diploma örneği olmadığı için uzun yıllar boyunca diplomasını alamamıştır. Kendisi dekan olduktan sonra bir dekan sıfatıyla kendi doktora diplomasını kendisi imzalamıştır. Bu alanda ilk kişi olmuş, bununla gurur duyarak Atatürk'ün söylevinde bahsetmiş olduğu gençliğin kendisi olduğunu ifade etmiştir (Gümüsoğlu, 2001: 51).

Toplumsal sorunları da göz ardı etmeyerek onların da ilerleyebilmesi için diğer kadınlar gibi dernek çalışmalarına önem vermiş ve önemli bilgileri diğer kadınlar ile paylaşarak Türk kadınlığının ilerleyebilmesi için sadece bilim alanındaki çalışmaları ile yetinmemiştir.

Nüzhet Gökdoğan kendi iç dünyasıyla ilgili konuşmayı seven biri olmamış, daha çok bilime olan katkısı ve kamusal alandaki kimliği ile var olmayı tercih etmiştir.

Türk Matematik Derneğinin yanında, Türk Kadınlar Derneğinin kurucuları arasındadır. TÜBİTAK Ulusal Gözlemevini kurulmasını sağlayan önder bir Cumhuriyet kadını olan Nüzhet Gökdoğan devletine ve milletine ömrü yettiği sürece hizmet etmiş bir kişilik olmuştur (Mimoza, 2015: 21). 1954 yılında kurulan Türk Astronomi Derneğinin de kurucuları arasında yer alan Gökdoğan 20 yıl kadar burada başkanlık görevini yürütmüştür. Aynı zamanda Uluslararası Astronomi Birliği'nin Türkiye temsilciliği ile Güneş Fiziği Spektroskopi birliklerinin komisyonlarında da üye olarak görev almıştır (Uymaz, 2006: 50). Nüzhet Gökdoğan siyasi hayatın içinde yer almamış ve politika konularının hiçbir zaman içinde bulunmamıştır. Siyasi konulara uzak kalmış olsa da kadınların siyasete atılmaları gerektiğini, ülke için kararlar alınırken kadınların da bu konuda görüşlerini dile getirmelerinin gerektiğini savunmuştur. Kadınların siyasette bulunmalarından erkeklerin hoşlanmayacağını ifade eden Nüzhet Gökdoğan, erkeklere göre ülkeyi onların kendileri yönetmeli, kadınların ise evlerinde oturmalarını düşünmektedirler. Bu yüzden kadınların mücadelede ederek siyaset ve diğer toplumu ilgilendiren konularda kendilerini aşıp her zaman ön planda olmaları gerektiğini söylemiştir (Saygılıgil,2010: 43).

Nüzhet Gökdoğan, Astronomi bölümünde yaklaşık 46 yıl görev yapmış bu süre içinde 11 Doktora tezine danışmanlık yapmış, 6 ders kitabının çevirisini yapmış, 3 ders kitabı, 13 bilimsel makale yazmıştır (Boydag,2003: 40). Nüzhet Gökdoğan'ın yaptığı en büyük iş olarak Türkiye'de astronomi eğitimini çağdaş anlamda yaygınlaştırdığını düşünmesidir. Bunun yanı sıra kendisinin ihtiyar gibi görünse de, aslında içinin genç olduğunu ve her işi hala yapabileceğini ifade etmiştir. Bu düşüncesini hayatında da uygulamış ve emekli olduktan sonra da astronomi tarihi ve takvim konusunda araştırmalar yaparak çalışmaya devam etmiştir (Saygılıgil,2010: 41).

Bırakmış olduğu eserler ile hem Astronomi bilimi için adını hem dünyada hem de Türkiye'de duyurmuş olan Nüzhet Gökdoğan sadece kendi çocuklarının yetiştirilmesinde değil birçok kadına da eğitim konusunda yol göstermiştir. Nüzhet Hanım Paris'teki başarılarından dolayı orada kalmasını isteyen hocalarının isteğini Türkiye'ye dönmek için reddetmiştir.⁸

⁸ Nüzhet Hanım'ın teklifi reddetmesinin nedeni ise: Atatürk'ün gençleri olarak devletin kendisini altı senedir burada okuturken masraflarını karşıladığını ifade etmiş, "*Altı senedir devlet beni okutuyor ve bekliyor. Siz altı senelik saati geri çalıştırabilir misiniz?*" diyerek tekliflerini reddettiği bilinmektedir (Uymaz, 2006: 51).

Nüzhet Gökdoğan'ın gençlik yıllarında edebiyata olan sevgisi “*Akşam Gazetesi*’ni” okuması ile başlar. Sadece edebiyat değil aynı zamanda 11 yaşından 19 yaşına kadar piyano dersleri de almıştır. Dikiş dikmeyi de çok sevdiğini ifade eden Nüzhet Gökdoğan, dikiş dikmeyi bir matematik gibi görmüş ve yaptığı işten çok zevk aldığını söylemiştir (Saygılıgil,2010: 18).

Öğrencisi ve aynı zamanda meslektaşı olan Prof. Dr. Dursun Koçer, Nüzhet Hanım’la birlikte Ulusal gözlemevi çalışmalarında görev almıştır. Nüzhet Gökdoğan ile birlikte köy ziyaretleri yapmışlar, burada Nüzhet Gökdoğan’ın köylülerle muhabbet ettiğini onlara neden geldiğini ifade eden açıklamalar yaptığını, alçak gönüllü bir kişiliği olduğunu ifade etmiştir. Nüzhet Hanım’ın aynı zamanda bilim konusunda her zaman için genç nesli desteklediğini Türkiye’deki astronomi alanının ilerleyebilmesinin gençlerin yurt dışında alanlarında uzmanlaşıp Türkiye’ye dönmeleri gerektiği konusunu Dursun Koçer ile paylaşmıştır (Saygılıgil,2010: 51). Kırk altı yıl boyunca ülkesi için çalışmış, bu ülke için binlerce öğrenci yetiştirmiş ve kendisi gibi iki profesör annesi olan Nüzhet Gökdoğan, emekli olduğu zaman kendisinden sonra göreve geleceklere daima yardımcı olmuştur. Emekli olmadan önce yerine gelecek öğretim üyelerini bilgilendirmiş gözü hep onların üzerinde olarak gönül rahatlığı ile emekli olmuştur (Gümüşoğlu, 2001: 49).

Nüzhet Gökdoğan’ı kişiliği ve eğitim hayatı ile anlatan Feryal Saygılıgil’in “*Kâinatta Bir Nokta*” adlı eserinde Nüzhet Gökdoğan’ın çocukluğundan eğitim hayatına kadar olan dönem bölümlere ayrılmış ve ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır. Kitabın içeriğinde Nüzhet Hanım’a ait ödüllerin fotoğrafları ve çeşitli dergilerde yayınlanmış olan makaleleri ek olarak okuyucuların karşısına çıkmaktadır.

Nüzhet Gökdoğan, Türkiye’nin astronomi alanında yetiştirmiş olduğu bilim kadınlarından biridir. Yapmış olduğu çalışmalar ile ülkesinin adını duyurmuş, bilim alanında kendisinin yurt dışında iyi imkânların olmasına rağmen ülkesinin kalkınması için geri dönmüştür. Bu alanda kendi gibi birçok başarılı bilim insanının yetişmesini sağlamıştır. Çağdaş bilim kadınları arasında örnek teşkil eden başarılı bir anne olmayı da aynı zamanda başarmış bir kadındır.

3.3.3. Remziye Hisar

Cumhuriyet'in aydın olarak yetiştirdiği ve kimya alanındaki başarıları ile bilinen bir diğer kadın ise Remziye Hisar'dır. Remziye Hisar'ın kimya alanında çalışmalar yapmasındaki nedeni ise bir Türk kadınının da bu alanda çalışmalar yapabileceğini kanıtlamak ve diğer ülkelerin başarılarından haberdar olmasını sağlayarak Türkiye'nin fen alanlarında başarılar elde etmesi olarak ifade edilebilir.

1902 yılında Üsküp'te dünyaya gelen Remziye Hisar, Davut Paşa'da almış olduğu üç yıllık eğitimin ardından *Mektep-i İptidai'yi* dokuz yaşına geldiğinde tamamlamıştır. Sonrasında İttihat Terakki Mektebi ve Emirgan İnas Rüştüyesinde devam etmiştir. Bu okulda çok sevdiği Türkçe öğretmenin Darülmuallimata gitmesi üzerine bu okula kaydını yaptırmış, Darülfünuna hazırlanmak üzere iki sınıflık bir bölümden birincilikle mezun olmuştur. Darülfünunun kimya bölümüne kaydını yaptırmıştır (Mimoza,2015: 15). Kendi ülkesinde ve diğer ülkelerde yaşanan sorunlara duyarsız kalmamış, Birinci Dünya Savaşı'nın zorlu yaşam koşullarında Türk ülkelerinden olan Azerbaycan'daki baskıların artması ile birlikte Azerbaycan kendi kültürünü korumak ve kökleştirmek için İstanbul'daki kadın öğretmenlerden yardım istemiştir. Remziye Hisar ve idealist beş kız arkadaşı hocaları olan Sarıklı Vehbi ile birlikte Bakü'den gelen bu teklifi kabul ederek 15 Aralık 1919'da İstanbul'dan Bakü'ye gitmişlerdir (Toros, 1995: 339).

Remziye Hisar'ın Azerbaycan'da olduğu dönemde kendi kişisel yaşamında da etkili olan bir gelişme yaşamış ve burada nişanlanmıştır. Bakü'de Doktor Reşit Süreyya Gürsoy ile hayatlarını birleştirmiş, Türkiye'ye döndükleri dönemde ilk çocuğu dünyaya gelmiştir. Çalışma hayatındaki istikrarı da bozmadan devam eden Remziye Hisar, çalışmak için Adana'ya gittiğinde çocuğunu bakması için annesine bırakmıştır (Mimoza, 2015: 15).

Bilim dünyasında yer edebilmek adına “*Sorbonne'de*” kimya eğitimi almaya başlamış, o dönemin ünlü bilimcileri olan “*Langevin ve Madam Curie*” gibi bilimcilerden dersler almıştır. Biyokimya alanında sertifika alan Remziye Hisar sonrasında Maarif Vekilliğinin vermiş olduğu burs ile doktorasına başlamak istemişse de bu isteği, bursunun kesilmesi üzerine gerçekleştirememiştir. Türkiye'ye geri dönmüş ve Erenköy Lisesinde kimya öğretmeni olarak göreve başlamıştır (Mimoza,2015: 15). Daha sonrasında doktora eğitimini tamamlamak adına Paris'e gitmiştir. Kimya alanında Türkiye'nin kadın öncüsü olan Remziye Hisar Paris'teki üniversiteyi birincilik ile bitirmiştir. Sorbon'da doktora yapan ilk Türk kadını unvanına da sahip olmuş, kimya alanında keşfettikleriyle Fransız bilim adamlarının ilgisini çekmiştir (Toros, 1995: 339).

Paris'te eğitim aldığı süre içerisinde yalnız kalmamış eşinden boşandığı için kızı ve kardeşini de yanında bulundurmıştır. Paris'teki eğitimini tamamladıktan sonra, İstanbul Üniversitesinden kimya ve fizik kimya doçenti olarak göreve başlamıştır. 1959 yılında Profesör olmuş, 1973 yılında ise emekli olmuştur. 1992 yılında oğlunu kaybetmesinden kısa bir süre sonra babasının yanında Anadolu Hisarı'nda yaşamına devam eden Remziye Hisar 1992 Haziran ayında hayata gözlerini yummuştur (Mimoza,2015: 16).

Remziye Hanım'ın hayatının en güzel günlerinden olan zaman dilimini Adana'da geçirdiğini dile getirmiştir. Mustafa Kemal'in ve eşi Latife Hanım'ın da Adana'ya ziyaretleri sırasında tanışma fırsatı olan Remziye Hisar burada Atatürk'ü karşılamasında, dönemin başörtülü öğrencilerinin boylarına göre değişik iskemle ve sıralara yerleştirerek uzaktan görünümelerini eski harflerle Mustafa Kemal olarak yansıtması büyük ilgi duymasına neden olmuştur. Aynı zamanda yine müdiresinin yapmış olduğu konuşma Mustafa Kemali ve eş Latife Hanım'ı etkilemiştir. Mustafa Kemal ve Eşi Latife Hanım Remziye Hisar'ın bu yeteneğine hayran olmuşlar ve bir gün sonra bir mektup yazarak memnuniyetlerini dile getirdikleri bilinmektedir (Toros, 1995: 342-343).

Remziye Hisar çocukluğunda yaşamış olduğu Anadolu Hisarı'nda sevilen bir kişilik olarak yaşamıştır. Almış olduğu soy isimle de bunu daima temsil etmiş bir Boğaziçi hanımefendisi olmuştur. Remziye Hisar'ın eğitimci kişiliğinin yanında bir özelliği de şiir yazmasıydı. Remziye Hisar yazmış olduğu eserlerini “*Bir Kadın Sesi*” adlı kitabında toplamıştır (Toros, 1995: 343). Kendisi gibi evlatlarını da birer bilim kadını olarak yetiştiren Remziye Hisar'ın çocuğu olan Feza Gürsoy ünlü fizikçidir, ayrıca diğer çocuğu olan Deha Gürsoy, Milletlerarası Psikoloji Cemiyeti'nin tek Türk üyesi olma özelliğine sahip bir kişi olduğu bilinmektedir (Mimoza,2015: 16).

Remziye Hisar eğitim hayatı boyunca daima idealist bir kadın eğitimci olmuştur. Yapmış olduğu çalışmalar başta M. Kemal'in ilgisini çektiği gibi birçok Avrupa ülkesindeki birçok gencin de takdirini kazanmıştır.

3.3.4. Sehavet Mersinoğlu

Bilim alanında çalışmalar yapan Türk kadınlarının özellikle bilinmesi gereken ortak yönlerinden biri de aynı anda iki üniversiteyi okuyabilecek kapasiteye sahip olmalarıdır.

Sehavet Mersinoğlu da bu özelliğe ile hem coğrafya hem de resim alanındaki çalışmaları ile dikkat çekmiştir.

Sehavet Mersinoğlu, 1922 yılında İstanbul'da dünyaya gelmiştir. 1936 yılında İnönü Kız Lisesinden mezun olan Mersinoğlu, 1944 yılında İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsünden mezun olmuş, 1947 yılında ise Güzel Sanatlar Akademisinden Resim şubesinden mezun olmuştur. Resim ve coğrafya alanındaki bilgilerin ışığında, Jeoloji Enstitüsünde asistanlık ile eğitimci olma yoluna adım atmıştır (Yiğit ve Tunçel, 2017:) Akademik hayatına başlamasının ardından kendisini geliştirebilmek ve ülkesine daha yararlı şeyleri üretebilmek adına uzun dönemler yurt dışında eğitim almıştır.

ABD'de Pittsburgh Üniversitesinde Bilgisayarlı Kartografya eğitimi almıştır. En büyük ideallerinden olan milli atlasın oluşması, Türkiye'nin ilk doğa tarihi müzesinin kuruluşunda, harita çizimine ek olarak fotoğrafane, resimhane ve matbaa gibi birçok alanda katkıları olmuştur. 1980'den sonra emeklilik yıllarında da yağlı boya çalışmalarında da bulunmuştur (Mimoza, 2016: 60).

Wisconsin Üniversitesinde yüksek lisans eğitimini derece ile tamamlamasının ardından, Maden Teknik Arama Enstitüsünde çalışmıştır. Bir sürede, Birleşmiş Milletler Genel Merkezinde görev almıştır. Bu merkezde çalışan ilk kadın kartograf olmuştur. Ankara'da yaşamasına rağmen her hafta İstanbul Üniversitesinde Jeoloji Bölümünde derslere girmiştir. 1970'li yıllarda Chicago'da bir şirkette kartograf olarak çalışmıştır (Mimoza, 2016: 60).

3.4. Cumhuriyet Dönemi Sanat Alanındaki Türk Kadınları

En eski medeniyetlerden günümüze kadar olan bütün uygarlıkların uğraştıkları alanlardan biri de şüphesiz ki sanat olmuştur. Sanat, insanın içindeki duyguları farklı yöntemlerle somut hale getirmesidir. Özellikle ilk Türk devletlerinin yerleşik yaşama geçmesinden sonra sanatta da daha somut gelişmeler olmuştur. Osmanlı'nın atası olan Selçuklular döneminde minyatür ve çinicilik faaliyetleri yaygınlaşmıştır. Osmanlı Dönemi'nde ise minyatür sanatı ve özellikle güzel yazı yazma sanatı olarak bilinen nakışçılık gelişmiştir.

Osmanlı'da nakışçılar, camilerin ve evlerin duvarlarına ve pencerelerin kenarlarına resmetmişlerdir. Genelde Osmanlı Dönemi'nde nakışla lale, karanfil, narçiçeği figürlerini

çizmek esastı. Osmanlı tarihinde Topkapı Sarayı'nda bir nakış hanenin olduğu görülse de bir mektep olarak açılmamıştır. Resim yapmak o dönemde serbest ve mahalle arasında öğrenilecek kadar yaygın olmamıştır (Ergin, 1997: 175).

Rönesans hareketi ile birlikte Avrupa'da yaygınlaşmaya başlayan çeşitli sanat akımları ile birlikte Avrupa'nın resme olan ilgisi değişmiş ve daha çok ifadesiz ve soyut resme olan ilgi artmıştır. Görsel sanatlar alanında Batılı bir dilin gelişebilmesi ve halka yayılabilmesi için öncelikle sanat eğitiminin kazanılması gerekmektedir. Osmanlı'da kız ve erkek öğrencilerin ayrı eğitim aldıkları Sanay-i Nefise Mektebi ve İnas Sanay-i Nefise Mektebi birleştirilmiştir. 1928 yılına gelindiğinde ise İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisine dönüştürülmüştür (Papila, 2012: 154). Cumhuriyet dönemindeki sanatçılar da eserlerinin çoğunda dönem içerisinde ve öncesinde yaşamış oldukları sıkıntıları somut örneklerle bırakmışlardır.

Bu duruma örnek, Nurullah Berk yapmış olduğu “*Ütü Yapan Kadın*” eserinde, ütülen kumaş ve arka tarafında yer alan kilim motiflerinde, Anadolu köylüsünün yaşam tarzlarını oluşturan öğelere yer vermiştir. Resimlerde Anadolu köylü kadının ev yaşamını konu edinen çalışmalarda erkek egemen bir bakışın izlerine de rastlanır. Sanatçılar halkevleriyle ilgilenmişler, Anadolu'da sergiler düzenlemişlerdir. Düzenledikleri bu sergiler 1948 yılına kadar devam etmiştir (Papila, 2012:157). Özellikle halkevlerinden ve açılan Köy Enstitülerinden mezun olan öğrencilerin sanata yönelmesindeki en büyük neden olarak Atatürk'ün de bir toplumun öncelikli olarak sanat alanında eserler vermesi gerektiğini ve inkılapların insanların hayatında daha kalıcı etkiler uyandırabilmesi adına çeşitli sanatsal faaliyetleri desteklenmesinden kaynaklanmıştır. Bu dönem içerisinde örnek oluşturabilecek kahraman Türk kadınlar da yetişmiştir.

Sanat alanının yanında arkeolojik çalışmalar ile Türk arkeolojisine ve dünya arkeolojisine de önemli katkılar sağlayan kadınlar yetişmiştir. Özellikle arkeoloji ile ilgilenen kadınların yönelmiş oldukları başka bir bilim alanları da olmuştur Arkeoloji alanında çalışan kadınlar Cumhuriyet'in yeni kurulduğu dönemde milli tarih bilincinin oluşması için Anadolu'da, yerleşmelerin bile olmadığı alanlarda kazılara katılarak ülkeleri için büyük özverili çalışmalar da bulunmuşlardır.

Sanat ve arkeoloji alanında çalışmaları ile ; “*Jale İnan, Mihri Müşfik, Sabiha Bengütaş, Safiye Ayla*” gibi isimlerin öne çıktığı görüşmüştür.

3.4.1. Jale İnan

Sanat alanında özellikle heykelticilik ve arkeolojik kazı çalışmaları Cumhuriyet'in ilk d6nmelerinde b6y6k 7alışmalar yapılmış alanlardan biri olmuştur. 6zellikle M. Kemal'in de desteği ile Anadolu'nun bir7ok yerinde eski medeniyetle ilgili olacak bilgileri ve eserlerin bulunması i7in yapılan kazı 7alışmalarına destek verilmiştir. Anadolu'nun ilk yerleşim yerlerinden biri olduğu ve buralarda 7ağlar 6ncesinden T6rklerin yaşadığını kanıtlayabilmek adına yapılan 7alışmalar sonu7 vermiş, medeniyetlere ait 6nemli eserlerin bulunması sağlanmıştır. Bu alanda 7alışmaları ile bırakmış olduğu eserlerle bilinen 6nl6 kadın arkeologlardan birisi de Jale İnan'dır.

Jale İnan, Osman Hamdi Bey'in teşviki ile kurulmuş olan T6rkiye'nin ilk arkeoloji m6zesinde g6rev alan Aziz Ogan'ın kızı olarak d6nyaya gelmiştir. Jale İnan b6y6m6ř olduğu 7evre ve ailesinin etkisi ile k676k yaştan itibaren arkeoloji ile i7 i7e b6y6m6ř bir kişilik olmuş, arkeoloji eğitimi alması i7in yurtdışına gitmesinde ise en b6y6k destek7isi annesi olmuştur (Başgelen,1998: 106).

6niversite eğitimi i7in T6rkiye'de bir kurum olmadığı i7in 6ncelikle Tıp Fak6ltesinde eğitimine devam ederken Alexander von Humbolt bursunu kazanmıştır (Dedeoğlu, 2016: 111). Bu burs olanağından yararlanabilmek ve eğitimini devam ettirmek i7in Almanya'ya doğru yola koyulmuştur. Yolculuğunu tren ile ger7ekleştirecek olan Jale İnan'ı uğurlamaya gelenler arasında ileride eşi olacak olan Mustafa İnan da bulunmuştur (şarma,2016: 241).

Jale İnan'ın, ileride hayatını birleştireceği Mustafa İnan ile tanışması ise lisede matematik dersi aldığı d6neme denk gelir. Jale İnan Almanya'dan d6nd6kten sonra hayatlarını birleştirmişlerdir. Mustafa İnan eşini daima desteklemiş, almış olduğu karalarda Jale İnan'ın arkasında olmuştur. Mustafa İnan, Jale İnan'ın uzun s6re kazılarda kaldığı zamanlarda oğulları ile ilgilenmiş bu konuda titiz davranmıştır (Başgelen,1998: 108).

Dil bilmemesine rağmen kısa s6re i7inde Almancayı 6ęrenip devamında Latince ve Grek7eyi de 6ęrenmiřtir (Dedeoğlu,2016: 112). Almancasını geliştirebilmek adına kendine 7eşitli aktiviteler sağlayan Jale İnan, ev sahibi ile aralarının 7ok iyi olması ve kadının da kendisini sevmesi 6zerine onunla birlikte 7eşitli sanatsal faaliyetlere katılım sağlamıştır. Opera, tiyatro gibi sanatsal faaliyetlere hem ev sahibi ile katılarak aile sevgisini sağlamış,

hem de bu tarz faaliyetler sayesinde kendisinin de sosyal çevresi genişlemiştir (Şarma, 2016: 242).

Almanya’da eğitim aldığı üniversitede, aynı zamanda bir spor dalı ile ilgilenme zorunluluğu bulunmaktaydı. Jale İnan, babasının da desteği ile öğrenmiş olduğu biniciliği burada geliştirmiştir. Bunun yanı sıra jimnastik ve buz pateni gibi farklı spor dalları ile ilgilenmiştir (Başgelen,1998: 109).

İkinci Dünya Savaşı Jale İnan’ın doktora eğitimine başladığı dönemde başlamış, bütün dünyayı etkilediği gibi Jale İnan’ı da etkisi altına almıştır. Bu durumda Türkiye’den burada eğitim alan öğrenciler için sorumluluk alınamayacağını kalmak isteyen öğrencilerin kendi istekleri ile kalabilecekleri doğrultusunda bir bilgi gelmiştir (Şarma,2016: 243). 1943 yılında “ *Roma Sikkeleri Üzerinde Kurban Merasiminin Sanat Tarihi Açısından İncelenmesi*” isimli doktorasını tamamlar, kendisine verilen yemek kuponları ile bir veda yemeği düzenlemiştir. Jale İnan Türkiye’ye dönüş için hazırlık yaptığı dönemde Alman emniyetinin çıkış izni vermemesi üzerine başvuruda bulunmuş, oradaki polisler diplomanın asıl sahibi olarak Jale İnan’ı görmemişler, onu bir lise öğrencisi zannetmişlerdir (Başgelen,1998: 110). Jale İnan’ın Berlin’de geçirmiş olduğu zaman dilimi içinde yaşamış olduğu zorluklar onun eğitiminden vazgeçmesine engel olmamıştır (Dedeoğlu, 2016: 112).

1946 yılında üniversite reformu ile birlikte Türkiye’de klasik arkeoloji kürsüsü kurulmuştur. Bölümün başına Prof. Dr. Arif Müfit Mensel getirilmiş, Jale İnan’ın klasik arkeoloji okumasından dolayı birimde asistan olarak başlamıştır. Jale İnan’ın buradaki görevi arkeolojiye giriş ve mitoloji dersler vermek, öğrencilerin seminer ve tez çevirilerini yapmak gibi meşakkatli görevleri de içerir. Bölümün en büyük sıkıntısı ise öğrencilerin okuyabilecekleri bir Türkçe kitabın olmamasıydı. Bunun üzerine Arif Müfit Bey Jale İnan’dan “ *Andreas Rumpf’in Yunan ve Roma Sanatı*” adlı Almanca kitabın Türkçe çevirisini yapmasını istemiştir.1949 yılında yayınlanan bu kitap Türkiye’deki arkeoloji alanındaki eksikliği bir nebze olsa gidermiştir (Gümüšoğlu, 2001: 109).

1946 yılından sonra Arkeoloji Bölümüne geçmesi ile birlikte artık onun hayatında vazgeçilmez bir yeri olan Side ve Perge antik kentlerinin kazı çalışmalarında yer almıştır. Side’de bulunan *Agora Hamamı’nı* ve Side Müzesinin dönüşümü için çalışmalarda bulunmuş bu nadide eserleri ülkemize kazandırmıştır. İnan “*Herkül Heykelinin*” üst kısmının yurt dışına kaçırılmasından sonra vermiş olduğu mücadeleler sonucunu görememiştir (Dedeoğlu, 2016: 113). Jale İnan’ın yapmış olduğu bir köy ziyareti sırasında yanında

kendisi gibi kazıda görevli olan Bosch ile birlikte zorlu yolları at sırtında geçerek ulaştıkları köye giderken Bocsh atın sırtından düşmüş ve bunun üzerine dağa yürüyerek tırmanmayı tercih etmiştir. Köye vardıklarında köy meydanındaki kadınlar Jale İnan’a “*Sen atın sırtında gelmişsin, gavur korkmuş sen korkmamışsın*” diyerek Jale İnan’ı tebrik etmişler ve onunla gurur duyduklarını dile getirmişlerdir (Gümüşoğlu, 2001: 112).

Jale İnan'ın adeta bir soruşturma yürütür gibi titiz çalışma anlayışı “*Boston Metropolitan Müzesindeki*” bir alçı parçanı tamamlayan diğer parçaya ulaşmıştır. 2001 yılında hayata gözlerini yuman İnan ardından birçok eser ve makale bırakmıştır (Dedeoğlu, 2016: 114). Arkeolojinin ilerlemesi için önemli bir yeteneğe sahip olan Jale İnan parçaları birleştirme gibi önemli bir özelliğe sahip olmuştur. Bu yeteneği sayesinde farklı çalışma alanlarında bulunan parçaların birleşmesini sağlamıştır. Burdur Müzesinde bulunan heykelin belden yukarısını gören Jale İnan, bu parçanın daha önce Perge kazısında çıkarılan bir heykelin üst kısmı olduğunu sezmiş, bu çalışmaları sonucunda da heykelin birleşmesini sağlayarak Antalya’daki müzede sergilenmesini sağlamıştır (Başgelen,1998: 112).

Türkiye’de yapılan arkeolojik kazı çalışmalarında her zaman bulunmuş, ömrünün son günlerinde bile bu çalışmaları yakından takip etmiştir. Kültürel mirasımızın korunması ve bulunması konusunda katkı sağlamış Cumhuriyet’in yetiştirmiş olduğu çağdaş kadınlar arasında yerini almıştır. Yurt dışında eğitimini tamamladıktan sonra, diğer kadınlar gibi vatani için faydalı bir eğitimci olarak yurduna dönmüş ve üniversitede hocalık yapmaya başlamıştır. Cumhuriyet’in çağdaş kadınları milletleri için gerekli özverili çalışmalarda bulunmuş, bir vicdanı sorumluluk gibi görerek kendi ülkeleri için çaba göstermişler, hatta bazı dönemlerde ailelerinden bile uzak kalarak üzerlerine düşün bu sorumlulukları yerine getirmişlerdir.

3.4.2. Mihri Müşfik

Mihri Müşfik hayat tarzı ile ve resim alanında getirmiş olduğu farklılıklar ile resim alanında önemli bir kişilik haline gelmiştir. Avrupa’daki yaşam tarzı ve resme vermiş olduğu önem ile sanatına âşık bir sanatçı Türk kadını olmuştur.

Mihri Müşfik’in ailesi, Osmanlı Dönemi içerisinde önemli bir mevkie sahip olan aileler arasında olmuştur. Özellikle babası sadece kızı Mihri Hanım’a karşı değil diğer iki

kızlarının da dönemin bilindik en iyi hocalarından dersler almasını sağlamıştır. Mihri Hanım'ın müzik, edebiyat ve resme karşı ilgisi büyüktür. Mihri Müşfik bu alanda kendisini yetiştirmek istemişse de Osmanlı Dönemi'ndeki mevcut okullarda, kızlar için bu eğitimi verecek okul yoktu. Bu tutkusundan vazgeçmeyen Mihri Hanım isteklerini gerçekleştirmek için Avrupa'ya gitmek istemişse de dönemin şartları buna müsaade etmemiştir. Bu sebeplerden dolayı Fransız elçisinin eşinden yardım alarak sahte bir pasaport ile Roma'ya gider, bir süre orada misafir olduktan sonra aradıklarını orada olmadığını fark eden Mihri Hanım Paris'e geçmiştir (Çaha,2016: 103).

Avrupa'da eğitimine başladıktan bir süre sonra orada öğrenim gören Müşfik Selami Bey ile tanışması ile birlikte, 1922 yılına kadar sürecek olan bir evliliğe adım atmıştır. Eşinin ismini soyadı olarak kullanan Mihri Müşfik de bu isimle kendini tanıtmıştır. Eşi ile Paris'te bohem bir yaşam sürdürmüşlerdir (Seyran, 2005: 26).

Kızların Sanayi-i Nefise Mektebi'ne alınmamaları ve kadınlar için güzel sanatlar eğitiminin olmaması Mihri Hanım'ın bu konuda çalışmalar yapmasını sağlamıştır. Resmi makamlara başvurular yapmıştır (Seyran,2005: 28). İlk Kız Sanat Okulu olan İnas-ı Sanayi-i Nefise Mektebini açar. İki odalı eğitim yuvasının bir odası Heykelcilik için diğer odasını ise Resim için kullanmıştır. Okulun ilk öğrencilerinden Türkiye Cumhuriyetinin 16. Başbakanı olan Bülent Ecevit'in annesi Nazlı Ecevit olmuştur (Çaha:2016: 104). Mihri Hanım, okuldaki kızların açık havada ve modelden çalışmalarını sağlamış, kız öğrencilerine bir sergi açmaları konusunda her zaman destek olmuştur (Taşpınar, 2014: 12).

Sanay-i Nefise mektebinde vermiş olduğu eğitimlerin ardından İttihat ve Terakki Partisi'nde tutuklanmaların başlamaları üzerine kendisinin de buradaki kişilerle olan yakınlığından dolayı endişe duymuş bunun üzerine İtalya'ya gitmiştir. Bir yıl İtalya'da kaldıktan sonra tekrar yurda dönse de işgalci kuvvetlerin tutumlarına dayanamayarak tekrardan İtalya'da yaşamına devam etmiştir (Seyran, 2005: 31-32).

İtalya'daki yaşamının ardından bir süre sonra Amerika'ya yerleşen Mihri Hanım burada kalabilmesi için kendisinin anlaşmalı olarak evlenerek kaldığı bilinmektedir. Oradaki geçimini yabancı ailelerin çocuklarına resim dersi vererek devam ettirmiş, ayrıca yine orada kendi yapmış olduğu resimleri sergilemek amacıyla resim sergisi açmıştır. Amerika'daki bazı üniversitelerde kürsü başkanlığı ve konuk profesörlük de yapmıştır. Son günlerini maddi zorluklar ve hastalıklarla mücadele ederek, ülkesinden uzakta tek başına

geçirmiştir (Seyran, 2005: 34-36). Mihri Müşfik çok sevdiği vatanında çeşitli nedenlerle dolayı ayrı kalmış olsa da eğitimci kimliğini hiçbir zaman geri plana atmamıştır.

Kadın Gazetesinde “*Türk Kadın Ressamları*” bölümündeki Ressamlar arasında Mihri Müşfik’e de yer verilmiştir. Mihri Müşfik’in eserlerine çok hâkim olmadığını ifade eden yazar, kendisi hakkında fazla bilgi sahibi olmadığını ifade etmiştir. Mihri Müşfik’in pastel kalem ile yapmış olduğu kadın portrelerinde ve natürmort tarzı resimlerde üstün yetenekleri olan bir ressam olduğunu, değerli Türk kadın ressamları anılırken Mihri Müşfik’inde daima anılacağını dile getirmiştir (Onat, 1947: 1,7).

İlk kez kızların resim atölyelerinde kadınlar hamamından getirmiş olduğu çıplak kadın modelleri ile çalıştıran Mihri Müşfik, dönemim tutucu ortamında mektepte böyle bir eğitim vermesi belli sıkıntılara yol açmış olsa da cesur ve başarılı kimliğinden vazgeçmemiştir (Seyran, 2005: 29). Mustafa Kemal ve Papa XV. Benedict gibi ünlü kişilerin de portrelerini yapmıştır. Mihri Hanım’ın hayatını anlatan Mihri Rasim, “*Ölü Bir Kelebek*” isimli oyunu 1998 yılında Selim İleri tarafından tiyatroya uyarlanmıştır (Taşpınar, 2014: 13).

Ayrıca kendisi gibi bir sanatçı ve yeğeni olan Hale Asaf’ın da yetişmesine katkıda bulunmuştur. Hale Asaf, Osmanlı’nın son dönemlerinde zengin kültürel mirasa sahip olan üst toplumsal sınıfta yetişmiş bir sanatçıdır. Paris’te eğitimini aldığı resim yeteneğini İstanbul’da devam ettirmiştir. Çizmiş olduğu resimler Cumhuriyet rejiminin hedeflediği modern bireyin kimliğini yansıtmamasından dolayı önemlidir (Papila, 2012: 155).

3.4.3. Sabiha Bengütaş

Sabiha Bengütaş, 1904 yılında İstanbul’da dünyaya gelmiştir. İlköğrenimine Eyüp Sultan Numune Mektebinde başlamış dört senelik eğitimden sonra babasının görevinden dolayı eğitimini Şam’da devam etmiştir (Mimoza, 2015: 20). Şam’da Fransız Katolik Mektebinde bir sene eğitim gördükten sonra İstanbul’a geri dönmüş, eğitimini Büyükkada’da Köprülü Fuad Paşa Mektebi’nde tamamlamıştır (Özyiğit, 2014: 854).

İlerleyen dönemlerde İnas Sanay-i Nefise Mektebi ile Sanay-i Nefise Mektebinin birleştirilmesinden sonra Sabiha Bengütaş heykeltıraşlık için bir fırsat bulmuş olur. Ailesinin istememesine rağmen, Sabiha Bengütaş, Sanay-i Nefise Mektebi Heykel Şubesinin ilk kadın heykeltıraş öğrencisi olamaya hak kazanmıştır (Özyiğit, 2014: 855).

Ailesi çağdaş bir aile olmamasına rağmen kızlarının bu alanda eğitim almak istemesini hoşgörüyü karşıladığı görülmektedir.

Kazanmış olduğu burs sayesinde, Roma'ya giderek Roma Güzel Sanatlar Fakültesinde Prof. Luppi'nin yanında eğitim almıştır. İtalya'da almış olduğu eğitim mesleğinde ona büyük katkı sağlamıştır. Taksim'deki Cumhuriyet Anıtı'nın mimar olan Pietro Canonica'nın asistanı olarak görev almış, onunla birlikte İtalya'ya giderek 18 ay boyunca eğitim almıştır (Mimoza,2015: 20). Önemli kişilerden ders almasının yanında yapmış olduğu çalışmalar ile de kendisinin tanınmasını sağlamıştır

Sabiha Bengütaş, çoğunluk olarak büst çalışmaları yapmış, genelde de arkadaşlarının büstlerini yapmıştır. Ressam Hikmet Onat ve Ahmet Haşim gibi sanatçılar, bunlardan sadece birkaç tanesidir. Sanatçı, ilk heykelini Türk Ressamlar Cemiyetinin 1922 yılında düzenlemiş olduğu resim sergisinde görücüye çıkarmıştır (Özyiğit, 2014: 857). Abdülhak Hamid'in torunu olan Şakir Emin ile yapmış olduğu evlilik sayesinde Avrupa'nın değişik ülkelerine gitme şansı elde etmiştir. 1938 yılında Atatürk ve İnönü için yapmış olduğu büstlerle, yapılmış olan heykel yarışmasında birinci seçilmiştir (Mimoza,2015: 21).

Eşinin emekli olmasının ardından, Ankara'ya yerleşen Sabiha Bengütaş, eşinin ölümü üzerine zamanını resim yaparak ve heykel yaparak geçirmeye çalışmıştır. Hayvan sever bir kişiliğe sahip olan Bengütaş'ın köpekler en yakın dostu olmuştur. Aile bireylerini birer birer kaybetmesi üzerine Nural adında bir kız çocuğunu evlatlık edinmiştir. 2 Ekim 1992 tarihinde aramızdan ayrılan Bengütaş, sanat hayatını noktalamıştır (Mimoza, 2015: 21).

Yapmış olduğu çalışmalar sayesinde Türk kadınının heykeltçilik alanında başarılı olmasını ve tanınmasını sağlamıştır. Özellikle Avrupa'da eğitim aldığı dönemde önemli hocalar ile tanışmıştır. Hayatı gibi renkli bir kişiliği olan Sabiha Hanım yapmış olduğu evlilikten de ömrünün sonuna kadar mutlu kalmış, hatta eşini kaybetmesi onun hayatında büyük etki yaratmıştır.

3.4.4. Safiye Ayla

Osmanlı'nın son dönemlerinde çocukluğunu yaşamış, gençlik ve verimli dönemlerinde Cumhuriyet'ten beslenerek Cumhuriyet'in aydın sanatçıları arasında yer almışlardır.

Özellikle resim, heykeltçilik ve musiki alanında yetiştirilmiş Türk kadınları cumhuriyetin önemli başarıları arasındadır.

1907 yılında İstanbul'da dünyaya gelen Safiye Ayla'yı babası görmemiştir. Üç yaşındayken de annesini kaybetmesi üzerine “*Çağlayan Yetimhanesinde*” büyümüştür. Ailesinden oluşan boşluğu müzik ile doldurmayı başaran Safiye Ayla, piyano çalarak müzik yaşamına başlamıştır (S. Çakır,2010: 199).

Dönemin ünlü isimlerinden olan “*Udi Nevres Bey ve Rebabi Mustafa Sanar*” gibi ünlü sanatçılardan dersler almıştır. Sahneye ilk çıktığında ise tarih 1931 yılında ki “*Darüttalim-i Musiki Heyet'inin*” konserinde kendini göstermiştir. Bundan sonraki yaşamında Türkiye'nin en çok dinlenen isimleri arasında yer almıştır. Sayısız Türk radyolarında konserler vermiş, sadece Türkiye'den değil dünyanın birçok yerinde milyonlarca seveni ile buluşmuştur (S. Çakır, 2010: 200).

Kadın Gazetesi'nde Betül Kazak'ın yapmış olduğu söyleşide şu konulara değinilmiştir: Safiye Ayla'nın Mısır'a girmek için gittiği ziyaret esnasında Mısır Kralının, kardeşinin ırsarları üzerine Mısır'da bir konser verdiğini, konserinde tekrar dinlenebilmesi için kayıt alındığı belirtilmiştir. Safiye Ayla, Mısır'ın sanata çok değer verdiğini, kendisinin de orada takdir içinde karşılandığını ifade etse de, Türkiye'de de kendisinin çok sevildiğini belirtmiştir. Safiye Ayla, çoğu zamanını konservatuvarda geçirdiğini ve kendisini tamimiyle sanata adanmış olduğunu söylemiştir. Röportajı yapan Betül Kazak, Safiye Ayla'nın yoğun programından dolayı konuşmanın kısa sürdüğünü, musiki tarihinde önemli bir kişi olarak kalacağını ifade ederek yazıyı sonlandırmıştır (Kazak,1948: 6).

Safiye Ayla'nın kısa zaman içerisinde vermiş olduğu büyük konserlerden birinde Atatürk'ün de kendisini dinlemesi üzerine bu sese hayran kalan Atatürk, bundan sonrasında Safiye Ayla'nın en büyük hayranlarından biri olmuştur. Safiye Ayla'nın güzel olmadığı hakkında dedikodular dönmüş, Atatürk'ün kendisini perde arkasında dinlediği haberlerine hep güldüğü bilinmektedir. Safiye Ayla, bu gibi haberleri Atatürk'e yakın olamayan kadınların kendini çekemediğinden sarf ettiklerini söylemiştir. Safiye Ayla, özgüveni olan bir kadın olmuştur. Ürdün Kralı Abdullah'ın haremine katmayı teklif ettiğini ve ayrıca yine Mısır Kralı Faruk'un kendisinde yakut taşlarından işlemeli bir kemer hediye ettiğini ifade ederek kendisini daima güzel görmüş bir çağ kadını olmuştur (Hürriyet,1998: 13). Yakın çevresinin ve ailesinin olmamasından dolayı hep bir yalnızlık içinde hayatını sürdürmüştür.

Safiye Ayla'nın ölümünü “*Hürriyet*” gazetesinin 15 Ocak 1998 tarihli haberinde “*Çileli Bülbül Sustu*” manşeti ile verilmiştir. Türk müziğinin güçlü seslerinden olan Safiye Ayla 91 yaşında 14 Ocak 1998 tarihinde hayati fonksiyonlarının yavaşlaması sebebiyle tedavi gördüğü hastanede yaşama veda etmiştir. Dönemin ünlü devlet adamları Safiye Ayla'nın ölümü üzerine hepsi başsağlığı mesajı yayınlamışlardır. Safiye Ayla'nın cenazesi eşinin yanına defnedilmiştir (Hürriyet, 1998).

Tıp alanında çalışmalar ve birçok konuda öncü konumda olan; “*Pakize İzzet Tarzı, Safiye Ali, Suat Rasim Giz*”, gibi önemi kadın şahsiyetler Türk kadını Tıp alanında temsil etmişlerdir.

3.5.Cumhuriyet Dönemi Tıp Alanında Türk Kadınları

Eski çağlardan itibaren kadınların öncü olmuş olduğu bir alan ise sağlık olmuştur. Kadınlar bitkisel yöntemlerle hastaları iyileştirmişler, eşlerinin ve babalarının yanında hastaların bakımları ile ilgilenmişlerdir.

Türk kadınları ise sağlık alanında görülmeye başlanmaları İslamiyet öncesine dayanmaktadır. İslamiyet öncesinde tedavi eden kadınlara “*kam*” ya da “*katun*” diye denmiştir (Atıcı ve Erer,2009: 107). Kadınların, sağlık alanındaki çalışmaları öncelikle ebelik ve hemşirelik alanında başlamış, bu alanların dışında kadınların çalışması yasaklanmıştır. Osmanlı döneminde ise kadınların hekimlik yaptığına dair bilgilere Şerafettin Sabuncu'nun eserinde rastlanmaktadır (Konya,2018: 36).

Tıp ilminin alınması ve sadece o alana yönelik derslerin görülmesini Osmanlı döneminde Kanuni düşünmüş, bu nedenle Süleymaniye camiinin çevresine yaptırmış olduğu kültür müessesleri arasında tıp medresesi de mevcuttur (Ergin, 1997: 144). Osmanlı'daki ilk hastane olan Bursa Darüşşifasından en son Hamidiye Eftal hastanesine kadar tutulan kayıtlarda kadın hekimin bulunduğu dair bir ize rastlanmamıştır. Sıhhiye Umumi müdürü Dr. Adnan Adıvar Türk kadınlarının da doktor olabilmesi için başvuruda bulunmuş dönemin devlet adamlarından Enver Paşa bu teklifi reddetmiştir. Bir sene sonra isteğin tekrarlanması üzerine Meclis-i Vükela kadınların hekimlik, dişçilik ve eczacılık yapmasına izin vermiştir. Kadınların sağlık alanında çalışmalarının önü açılmasına rağmen fakültelerden yaşanan kadın-erkek çatışmasından dolayı uygulanması uzun sürmüştür (Öztoprak, 1999: 21).

1922 yılına gelindiğinde ancak kendi yurdumuzda kadınların Tıp Fakültesi okuyabilmelerine izin verilmiştir. Tanzimat'ın getirdiği yeniliklerle birlikte “*mektep-i tıbbiye-işahane*” açılmıştır. İkinci Meşrutiyet'ten sonra kızlarda ileri düzeyde eğitimin verilmesi gerekli olduğu düşüncesi artmıştır. Sivil Tıp okulunun açılmasının devamında eczacı, dişçi ve hastabakıcı kadınların yetiştirilmesi için farklı kurumlar açılmıştır (Atıcı ve Erer, 2009: 108).

İstanbul Darülfünunu 1915 yılında kız öğrenci almaya başlamış ancak Tıp Fakültesine kız öğrenci kaydı yapılamamıştır. Bu yüzden hekim olmak isteyen kadınları eğitim masraflarını devlet tarafından ödenmek üzere yurt dışına gönderilmişlerdir. Yurt dışında eğitimini tamamlayıp Türkiye’de hekimliğe başlayan ilk kadın hekimimiz Hatice Safiye Ali’dir. Tıp Fakültesindeki grevden sonra kadınların hekim olması için elinden geleni yapan Dr. Besim Ömer Paşa’nın kararlılığıyla üç kız öğrenci Müfide Küley, Sabiha Sayın, İffet Çağlar Tıbbiye de eğitime başlamışlardır. Daha sonra sayıları 8 olmuş, 1922 yılında Tıp Fakültesine kabul edilen on kız öğrenci stajlarını tamamlamış, aralarından 3 öğrenci ise eğitimlerini tamamlayamamıştır. Bir kız öğrenci ise geçirdiği rahatsızlık sonucu vefat etmiştir (Atıcı ve Erer, 2009: 109). Kızlar Tıp Fakültesinde eğitime başladıktan sonra en büyük sorunlarından biri anatomi dersi olmuştur. Etraftaki birçok kişi özellikle erkekler kadınların bu konuda güçsüz olacağını düşünmüşlerse de aylar sonra yan yana beraber kadavrayı incelemişlerdir. Tıp Fakültesinde kızlar için en büyük sorunlardan biri de tesettür konusu olmuş, kızlar dışarıda giymiş oldukları uzun pardösülerini ve mantolarını derste bile çıkarmamışlardır. Askeri okullardaki kasket uygulamasının başlamasından sonra fakültedeki kızlardan biri kafasındaki türbanı çıkarttıktan sonra diğer arkadaşları da onu örnek alıp bu şekilde bir tavır içerisine girmişlerdir (N. Yıldırım,1998: 2).

Diş Hekimliği Fakültesinde eğitim daha kısa olduğu için ilk defa bir kız öğrenci 1924-1925 yılında Diş hekimi olarak mezun olmuştur. Eczacı olarak mezun olan kızlar ise ilk defa 1930 yılında mezun olmuşlardır. Bu tarihten itibaren artık Eczacılık fakültelerinde kız öğrencilerin oranları artmış erkek öğrencilerin ise oranlarında azalma meydana gelmiştir. Kız öğrencilerin Eczacılığa yönelmelerinde ki en büyük neden toplumun bu mesleği kadınlar için uygun görmesinden kaynaklanmaktadır (N.Yıldırım,1998: 24,26).

Özellikle Cumhuriyet’in ilanı ile birlikte sağlık alanındaki eksikliklerin giderilmesi ve doktorların sayısının artırılması için çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Bu alanda yapılan çalışmalara katılmayan hekimler ise bazı dergiler de ve gazetelerde eleştirilmiştir.

Müjgân Ağaoğlu, “ *Milli Tıp Kongresi ve kadın hekimlerimizden beklediğimiz ilgi*” Kadın Gazetesinde ki yazısında şu konulara değinmiştir: Ankara’da büyük bir tıp kongresine şahit olsa da, bu kalabalık Müjgân Ağaoğlu’nun beklentisini karşılamamıştır. Kadın hekimlerin sayısının az olduğunu gören Müjgân Hanım, Cumhuriyet kadınından beklediği azim ve disiplini göremediğini, her ne olursa olsun kendi meslekleri konusunda onların gelişmesine katkı sağlayacak bu kongrede katılımın daha fazla olması gerektiği üzerinde durmuştur. Kendilerini geliştiren ve sağlık alanında memleketin ilerlemesini sağlayacak kişilerin bu tarz kongrelere katılım sağlamaları gerektiğini ifade etmiştir (Ağaoğlu,1948: 1-3).

3.5.1. Pakize İzzet Tarzı

Pakize İzzet Tarzı, Osmanlı’nın son dönemlerinde yaşanan karışıklık döneminde dünyaya gelmiştir. Diğer Türk kadınlarının eğitimlerini tamamlamak ve alanında daha başarılı olabilmek adına yurt dışına gittikleri dönemde, Pakize Hanım da doktorluk eğitimini tamamlamak için yurt dışında eğitim almıştır.

Pakize İzzet Tarzı, 1910 yılında Halep’te dünyaya gelmiştir. Babası Ziraat Bankası müfettişidir. Şam’ın elden çıkmasıyla beraber önce Adana’ya, ardından da Konya’ya taşınmışlardır. Konya’da eğitimini Fransız okulunda devam ettirmiştir. Ancak Konya’da da isyanların devam etmesi üzerine Bursa’ya gelmişlerdir. Bursa’da eğitimini Amerikan Kız Kolejinde almıştır. 1932 yılında yüksek eğitimini Haydarpaşa Tıp Fakültesinde tamamlamıştır (Ünal, 2010: 44).

Cumhuriyet’in ilanını, ülkenin ve kadınların kurtuluşu olarak gördüğünü söyleyen Pakize İzzet, çocukluğunda Cumhuriyet’in ilan edildiği günü sokaklardaki insanlarla beraber kutlamış, akşam da ailecek bu haberi kutladıklarını, hatta okullarda bu durumun günlerce programlar düzenlenerek kutlandığını ifade etmiştir. Üniversiteye başlarken ailesinin doktorluk mesleğine öncelikli olarak rıza göstermediği, doktorluğun büyük sorumluluk gerektiren bir meslek olduğunu Pakize İzzet’e anlatmaya çalışmışlarsa da kararından vazgeçirememişlerdir. Derslerden kalmak ve sıkıldım dememek şartı ile babası kaydını yaptırmış ve İstanbul’a taşınmışlardır (Tarzı,1992: 22-23).

Pakize İzzet Tıp öğrenimine devam ederken Kadınlar Birliğinin başkanı Latife Bekir’in daveti ile kendi gibi tıp öğrencileri ile birlikte köyleri ziyarette bulunmuştur. Bu ziyareti

esnasında kadınların en büyük probleminin çocuk istememeleri ve bunun içinde kullandıkları ilkel yöntemler olduğu, Pakize İzzet'i hayrete düşürmüştür. Kadınlara tavsiye olarak yakınlardaki hastanelere gidip ilaç alabileceklerini söylese de kadınlar onun bu sözlerine kulak asmamışlardır. Pakize İzzet'in köylere düzenlenen bu ziyaretler esnasında Latife Bekir ile kurmuş olduğu bu bağ ömürlerinin sonuna kadar dostça devam etmiştir. Ayrıca Kadınlar Birliğinin düzenlemiş olduğu ve tüm dünya ülkelerinden kadınların katılımı ile gerçekleşen Uluslararası Kadın Kongresinde de diğer ülkelerdeki kadınlar ile bağlar kurmuştur. Kongredeki davetli kadınlar Pakize İzzet'e hayranlıkla bakarak kendi ülkelerine davet etmişlerse de, okulundaki yoğunluktan dolayı ülkelerden gelen davetlere katılamamıştır (Tarzı,1992: 37-38).

Tıp Fakültesine kadın hastalıkları üzerinde “*Mütehassıs Operatörü*” olarak başlamıştır. Eğitimini devam ettirebilmek adına Roma'ya gitmiş burada Profesör Carlette'nin yanında asabi kadın hastalıkları üzerine eğitim almıştır (Sarısakal,2018: 3). Okuldan mezun olduktan sonra evlenmeye karar veren Pakize İzzet, evlenmeden önceki süre içerisinde zamanını boşa geçirmemek ve daha yararlı olabilmek amacıyla iki ünlü profesörün yanında kendisine uygun bir muayenehane açmıştır. Ancak ilk başlarda kendisine hasta gelmemesi üzerine bir kırgınlık yaşamış olsa da, bir zaman sonra kendisinin de dergi ve gazetelerde İstanbul Üniversitesinin ilk kadın doğum uzmanı olarak tanımlanması ile hastaları günden güne artmıştır. Yakın zamanda evleneceği için bu durum mesleğini yapamayacağını düşündürmüş, evlilik fikrinden uzaklaşmayı düşünse de zamanla bu fikrinden vazgeçmiştir (Tarzı,1992: 61-62). Kadın Gazetesindeki sağlık alanındaki yazıları ile halkın bilinçlenmesini sağlamıştır. Pakize İzzet, 2004 yılında aramızdan ayrılmıştır (Ünal, 2010: 44).

Kadın Gazetesinin 26 Nisan 1948 yılındaki sayısı “*Türk Kadın Değerlerimiz*” köşesinde Türk kadın hekimlerinden Pakize İzzet Tarzı'ya yer vermiştir. Burada özellikle Pakize İzzet'in hayatından kısaca söz edilmiştir. Yazının sonunda Pakize İzzet'in “*Meri Guddelerine dair gebelik anemileri*” isimli bir tezinin mevcut olduğundan, yine “*hormonal kanamalar*” ile ilgili yayınlanmış bir çalışması olduğundan söz edilmiştir (Kadın Gazetesi, 1948: 1). Pakize İzzet Tarzı, kitabını sonlandırırken, Atatürk'ün kurmuş olduğu Cumhuriyet'in bir genci olmaktan gurur duyduğunu ifade etmiş, hayatının sonuna kadar mesleğine olan saygısı ile yaklaşık elli beş sene doktorluk mesleğini layığı ile yerine getirdiğini ifade etmiştir (Tarzı,1992: 219).

Pakize İzzet'in kendi kaleme aldığı Anılar isimli kitabından hayatı ile ilgili daha detaylı bilgilere rastlamak mümkündür. Cumhuriyet'in kadın doktor kimliği ile başarısından söz ettiren Pakize İzzet, her durumda öncelikli olarak mesleğini devam ettirmekten geri kalmamıştır.

3.5.2. Safiye Ali

Kadınların tıp eğitimine başlamalarının ardından yurt dışında eğitimini tamamlayıp Türkiye'de çalışmaya başlayan ilk kadın doktorumuz Safiye Ali'dir. Safiye Ali, sadece doktorluk mesleğini icra etmekle kalmamış aynı zamanda toplumun sorunlarıyla da yakından ilgilenmiştir.

1981 yılında, Osmanlı'da çeşitli görevlerle kendisini tanıtmış bir ailede dünyaya gelen Safiye Ali, Amerikan Kız Kolejinde mezun olmuştur. Balkan Savaşları sırasında gelen birçok yaralıyı görmesi onun doktor olmasında etkili olmuştur (Türker ve Barışık, 2018:).

İstanbul Darülfünunu 1915 yılında kız öğrenci almaya başlamıştır ancak tıp fakültesine kız öğrenci kaydı yapılamamıştır. Bu yüzden hekim olmak isteyen kadınları eğitim masraflarını devlet tarafından ödenmek üzere yurt dışına gönderilmişlerdir. İlk yurtdışında eğitimini tamamlayıp Türkiye de hekimliğe başlayan kadın hekimimiz Hatice Safiye Ali olmuştur (Atıcı ve Erer, 2009: 109).

Safiye Ali, yurt dışında eğitim aldığı zamanları hayatının en güzel dönemleri olarak adlandırmış, bebeklerde iç pekimenenjit kanaması hakkında yazmış olduğu tez ile eğitimini tamamlamıştır. Uzmanlığını ise Almanya'daki "*Würzburg Julius- Maximilians Üniversitesinde*" başlamış burada kadın hastalıkları ve çocuk hastalıkları üzerine uzmanlığını almıştır (Konya, 2018: 37).

Türkiye'ye döndükten sonra yaşamış olduğu zorluklara rağmen mesleğine sıkıca bağlanan Safiye Ali zamanla muayenehanede hastaları ile yakından ilgilenmiştir. Bütün bunların dışında Almanya ve Amerikan elçiliklerinde doktorluk da yapmış, Amerikan Koleji Tıp Bölümünde jinekoloji ve obstetrik derslerine de girmiştir (Konya, 2018: 38). Safiye Ali, dönemin birçok kadını gibi sivil toplum kuruluşları ile de yakından ilgilenmiştir. Ayrıca sadece sağlık sorunlarıyla ilgilenmemiş kadınların eğitimleri ve çalışmaları gerektiği konusunda da gerekli çalışmaları yapmıştır.

Süt Damlasındaki çalışmaları ve başarıları ile annelerin büyük ilgisini çeken Safiye Ali'nin kendisini takdir eden kişilerin yanında hoşnut olmayan meslektaşlarının eleştirilerine dayanamamıştır. Bu nedenle “*Himaye-i Eftal Cemiyetinin*” İstanbul’da düzenlenen kongresinde istifasını vermiş, istifasına büyük üzüntü duyan anneler buna karşı çıkmış olsalar da bu kararından vazgeçirememişlerdir. Özellikle yurt dışında katılmış olduğu konferanslar ve sempozyumlar ile de adını duyurmuştur. 1924 yılında Londra’da düzenlenen “*Beynelmilel Kadın Doktorlar Kongresinde*” 18 ülkenin, 200 kadın doktorunun katılımı ile gerçekleşen kongrede etkin bir rol oynayan Safiye Aliye, görüşülmesi planlanan konuların seçiminde etkin rol alan 25 delegeden biri olmuştur. Düzenlenen bu kongrede Türkiye’yi temsil eden ilk kadın delege olması da önemli bir özelliğidir (Konya, 2018: 38-41).

1928 yılında kansere yakalandığını bir süre gizlemiş olan Safiye Ali, daha sonrasında tedavi amaçlı Dortmund’a gidip burada başarılı bir ameliyat sonrasında mesleğini burada icra etmeye devam etmiştir. Bu dönemde İkinci Dünya Savaşı’nın patlak vermesi ile birlikte sivil halka yardımda bulunmuştur. Savaşın bitişinden sonra yurduna duymuş olduğu özlem ile Türkiye’ye geri dönmüş olsa da İstanbul’da aradığını bulamamış ve hastalığının da tekrarlaması üzerine Dortmund’a geri dönmüştür. Burada geri kalan yaşamını yaşarken gün geçtikçe hastalığının kötüye gitmesi üzerine 9 Temmuz 1952 yılında hayata gözlerini yummuştur. Dortmund Merkez mezarlığına defnedilmiş olan Safiye Aliye’nin cenaze törenine bütün hastaları ve orada yaşayan halk katılmıştır (Konya, 2018: 45). Safiye Ali’nin hayatının yurt dışında son bulması, aslında ülkesi için adının duyurmak istemesine dayandırılabilir. Hastalığa yakalandığı durumda bile insanlara ücretsiz kontroller sağlayan başarılı bir Türk kadın doktor olmuştur.

Safiye Ali, hekimlik alanında Türkiye’de hizmet gösteren ilk kadın olması açısından önemlidir. Ayrıca Cumhuriyet’in yeni kurulduğu dönemde yaşayan diğer kadınlar gibi toplumun ve çocukların sorunlarıyla yakından ilgilenmiştir. Toplum sağlığı alanında çalışmaları ile dernek faaliyetlerinde de yarar sağlayan Safiye Ali, Cumhuriyet’in gurur duyduğu kadınlardandır.

3.5.3. Suat Rasim Giz

Suat Rasim Giz, Genel Cerrahi uzmanlığını kazanmasının ardından Şişli Eftal Hastanesine atanmıştır. Burada Başhekimlik yapan Dr. Rıfat Hamdi'nin yanında muavinlik yapmıştır. Bir yıl için Almanya'ya gitmesinin ardından Berlin Üniversitesinde klinik çalışmaları ile beğeni toplamıştır. Geri döndüğünde Şişli Çocuk Hastanesinde çalışmaya başlamış, burada çalıştığı dönemde tek kadın uzman hekim olarak görev almıştır. Suat Rasim ile Eşi Dr. Gıyas Bey'in Ayşe ve Fatma adında iki kız çocukları olmuştur. Eşi ile birlikte ilk olarak Gümüşsuyu'nda Cerrahi klinik kuran Suat Rasim'in bu kliniği kısa zamanda bilinen bir yer haline gelmiştir (N. Yıldırım 1998: 51-52).

Diğer doktor kadınlar gibi Suat Rasim de alanında ilkler ile bilinen bir tıp doktoru olarak bilinmektedir. Özellikle ilk kadın cerrahı olmasının ardından özel klinikleri olan ilk kadın hekim olmuştur. Dr. Giz “*Operatör muavinliği*” unvanıyla Türkiye'nin ilk kadın cerrahı olduğu bilinmektedir. 1955 yılından kadar doktorluk mesleğine devam eden Suat Giz, kendisinde baş gösteren rahatsızlık nedeniyle emekli olmuştur. Memuriyet hayatından sonra eşi hekim ve eczacı olan Dr. Gıyasettin Bey ile hekimlik hayatını sürdürmüştür (Atıcı ve Erer, 2009:110-111).

3.6.Cumhuriyet Dönemi Hukuk Alanındaki Türk Kadınları

Cumhuriyet Dönemi'nde en aktif çalışmaların görüldüğü alanlardan biri de hukuk alanıdır. II. Meşrutiyet'in ilan edilmesinden sonra ülkede oluşan özgürlük havası özellikle kadınları etkilemiş, kadınların da ön plana çıkarmalarına neden olmuştur. Kadınlar, kurmuş oldukları dernekler ve cemiyetler sayesinde sosyal alanda görev edinerek çalışmalar yapmışlardır. Yeni açılan okullar sayesinde hukuk alanında çalışmalar yapılmıştır. Özellikle kadınların bu alanlarda çalışmaya başlaması, birçok Avrupa ülkesinden önce bu görevlere gelmeleri Türk kadını açısından büyük gurur vesilesi olmuştur.

Cumhuriyet'in yeni nesil kadın hâkimleri ceza, hukuk, ticaret ve sulh mahkemelerinde görev almış kadınlardır. Cumhuriyet'in onuncu yılında Ankara Hukuk Fakültesinden 66, İstanbul Hukuk Fakültesinde ise 248 kadının hukuk eğitimine devam ettiği görülmektedir (Z. Toprak, 1998: 103). Bu alanda kendini göstermiş başlıca kadınlar arasında ; “ *Süreyya Ağaoğlu, Türkan Rado* ” gibi isimler yer almaktadır.

3.6.1. Süreyya Ağaoğlu

Her alanda olduğu gibi Cumhuriyet Dönemi'nde başarılı olan aydın kadın kesimi özellikle Atatürk'ün yakından tanıdığı ve ilişkilerinin olduğu kesimlerdir. Süreyya Ağaoğlu da bu kesimlerden olan ve hukuk alanında çalışmış Cumhuriyetçi bir kadındır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin ve Ankara barosunun ilk kadın avukatı olma özelliğine sahip olan Süreyya Ağaoğlu, Atatürk'ü yakından tanıma şerefine erişmiş ve Atatürk ile pek çok hatırası olan biridir. Atatürk ile üniversite yıllarında tanışan Ağaoğlu, ailesinin de içinde bulunduğu konumdan dolayı Atatürk'ü yakından tanıma fırsatını elde etmiş nadir insanlar arasındadır (Alper ve Yıldırım, 2013: 53).

Süreyya Ağaoğlu'nun ailesi, Osmanlı döneminde bulundukları konumdan dolayı eğitime önem vermiş bir ailedir. Özellikle Süreyya Ağaoğlu'nun, bu alanda etkili olması ailesinin sahip olduğu kültürel düzeyden kaynaklanmaktadır. Küçük yaşlarından itibaren Süreyya'nın, avukatlık mesleğine ilgi duyduğu ifade edilmiştir. Yaşadığı dönemler ülkenin de çeşitli karmaşalar yaşandığı bir dönemdir. İstanbul'un işgali sırasında eğitim aldığı lisede, dalgalanan İngiliz bayrağını gecenin bir yarısı arkadaşlarıyla beraber indirmiş ve yerine Türk bayrağı çekmiştir. 1920'de Bezm-i Âlem Lisesini derece ile bitirmiştir (Alper ve Yıldırım, 2013: 55). O dönem içerisinde yaşamış olan özellikle eğitilmiş Türk kadınları ülke meseleleri ile yakından ilgilenmiş, eğitim almak istedikleri alanlar için mücadeleler vermişlerdir.

Hukuk Fakültesine kayıt olmak istemiştir ancak, o dönemde kızların hukuk eğitimi aldıkları bir üniversite mevcut değildir. Bunun üzerine üniversitenin rektörüne bu talebini iletmış, rektör karşısında cesur üç genç kızı görünce isteklerini kabul etmiştir. Bunun üzerine Süreyya Hanım ve arkadaşları İstanbul Hukuk Fakültesinde eğitim alamaya başlamışlardır (THKD, 2019).

Hukuk Fakültesini derece ile bitiren Süreyya Ağaoğlu, Ankara'ya gelerek stajına başladığında, Türk kadının sosyal hayatında etkili olacak bir gelişmeye de yakından tanıklık etmiştir. O dönemde kadınların ve erkeklerin aynı lokantada yemek yemesi yasak olduğundan, bir gün bir kız arkadaşı ile birlikte dışarıda yemek için, bürokrasiden üstün kişilerin yemek yedikleri bir lokantaya gitmişlerdir. O gün lokantada bulunan herkes çok şaşkın bir şekilde onlara bakmış, akşam eve gittiğinde ise bu davranışından dolayı babası

tarafından eleştirilmiştir. Babası, böyle bir davranışın tekrarlanmaması adına yemek yemek istiyorsa kendi yanına gelmesini teklif etmiştir. Bir gün sonra yaşanan bu gelişmeden haberdar olan M. Kemal ve eşi Latife Hanım yanlarına Süreyya Hanım ile birlikte, bir gün önceki gittikleri lokantaya gitmişlerdir (Alper ve Yıldırım, 2013: 55).

Yaşanan bu tarz olaylar günümüz için ne kadar basit bir durum gibi algılsa da o dönem için önemli bir olaydır. Osmanlı'da kadın ve erkeklerin sadece aile içindeki ortamlarda bir araya gelmeleri mümkündür. Böyle bir toplumdan kadın ve erkeğin bir arada yemek yediği bir topluma gelinmesinde cesaretli Türk kadınların rolleri büyüktür.

Eğitimi ve stajını tamamlamasının ardından, 5 Aralık 1927'de Ankara Barosuna kayıt olan Süreyya Hanım, 1928 yılında ruhsatını alarak Türkiye'nin ilk kadın avukatı unvanına sahip olmuştur. 1932'de ailesinin İstanbul'a taşınması üzerine kaydını Ankara'dan İstanbul'a almış ve mesleğine burada devam etmiştir. Mesleki hayatı boyunca birçok konferansa katılmış, İstanbul Barosunu Uluslararası Barolar Birliğine üye olmasında önemli katkısı olmuştur. 1946-1960 yılları arasında yönetim kurulunda tek kadın olarak görev almıştır. 12 yıllık memuriyet hayatını siyasete katılmak üzere bırakmış, bağımsız aday olarak katılmayı düşünse de, Celal Bayar ile yapmış olduğu görüşmeler sonucu DP'ye katılmıştır. Süreyya Ağaoğlu, başbakan yardımcılığı, İşletmeler Bakanlığı ve Sanayi Bakanlığı görevlerini yerine getirmiştir. 1960 darbesine kadar Manisa milletvekili olarak devam etmiş, ardından darbe sonucu yargılanan kardeşinin avukatlığını üstlenmiştir (Alper ve Yıldırım, 2013: 56). Özellikle hukuk alanında kendisini kanıtladıktan sonra, o dönemdeki birçok kadın gibi oda kendisini siyasi hayatın içinde göstermiştir.

Süreyya Hanım, "*Hür Fikirleri Yayma Derneği'nin ve Çocuk Dostları Derneğinin*" kuruculuğunu yapmıştır. Ayrıca Milletlerarası Hukukçular Komisyonunun üyesi olarak görev almıştır (Türker ve Barışık, 2018:). Alman hukukçu Werner Taschenbreker ile evlenen Ağaoğlu'nun evliliği uzun sürememiş ve bu evlilikten çocuğu olmamıştır. Kadın hakları konusunda öncü kadınlardan olan Ağaoğlu, İstanbul'da katıldığı "*Kadın Hakları ve Çağdaşlaşma*" konulu bir panelde düşüp beyin kanaması geçirerek hayatını kaybetmiştir (Alper ve Yıldırım, 2013).

Süreyya Ağaoğlu, Türk kadının özellikle her alanda geri kalmış olduğu dönemde zorlu mücadeleler de bulunmuş, yenileşme ile birlikte değişen yeni Türk kadının yüzü olan özellikle kadınları siyasal ve toplumsal alanda kazandıkları haklar için de mücadele etmiş cesaretli bir Türk kadınıdır. Dönemindeki diğer kadınlar gibi sosyal konular ile de

yakından ilgilenen Süreyya Ağaoğlu dernek faaliyetlerine de katılmıştır. Cumhuriyet kadının yetişmesi ve fikirlerini uygulamasında öncelikli olarak en büyük destekçileri aileleri olmuştur.

3.6.2. Türkan Rado

Osmanlı'nın son dönemlerinde birçok kadının evlerinde ünlü hocalardan ders almaları Cumhuriyet'in temelini oluşturan aydın kadınlar arasında olmalarında en büyük etkenlerden biri olmuştur. Bu kadınlar arasında Osmanlı'da önemli kişilerin kızlarının daha etkili olmaları da aile içinde görmüş oldukları eğitimler sayesinde mümkün olmuştur.

Cumhuriyet Dönemi'nin ünlü avukatlarından olan, Cevdet Ferit'in kızı olarak 1915 yılında dünyaya gelen Türkan Rado ilk, orta ve lise öğrenimini Fransız kız lisesinde birinci olarak tamamlamıştır (Sarısakal,2018: 11). İlköğretimden itibaren Fransız okulunda almış olduğu eğitimden dolayı, yabancı dile olan yatkınlığı üniversite yıllarında Alman profesörlerin dikkatini çekmiştir. Hocaları tarafından bazı derslerin tercümesi için yardım istemişlerdir. Üniversiteden mezun olduğu dönem Hukuk Fakültesi dekanı tarafından ilk kadın asistan olarak atanmıştır (Hukuki Haber, 2019: parag: 1).

Cumhuriyet Dönemi'nde henüz üniversite eğitiminin tam olarak oluşturulmadığı için birçok kadın gibi o da üniversite eğitiminin bir üst aşaması olan doktora eğitimini tamamlamak üzere yurt dışına çıkmıştır. 1943 yılında hukuk doktorasını tamamlamış, fakültesi tarafından İtalya'ya eğitim için gönderilmiştir. 1956 yılına gelindiğinde ise İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesinin ilk kadın profesörü unvanını almıştır. Yazarın ünlü kişiliğinin yanında ailesi içinde de ünlü kişiler bulunmaktadır. En yakını olan eşi gazeteci ve yazar olan Şevket Rado ile yapmış olduğu evlilikten bir oğlu bulunmaktadır. Ayrıca ünlü yazar Orhan Pamuk'un da teyzesi olan Türkan Rado'nun yazmış olduğu kitaplar hala birçok üniversitenin Hukuk Bölümlerinde ders kitapları olarak okutulmaktadır (Sarısakal,2018: 11).

Kadın Gazetesi'nin, "*Türk Kadın Değerlerimiz*" köşesinde 18 Ekim 1948'deki yazısında Türkan Rado'ya yer verilmiştir. Yazının yayınlandığı yıl İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Roma Hukuku Doçenti olan Türkan Rado'nun hayatı hakkında kısa bir bilgi

verilmiştir. Türkan Rado'nun ilmi yaymak ve öğretmek amacıyla avukatlık mesleğine devam etmediği yazılmıştır (Kadın Gazetesi, 1948: 1)

Türkan Rado'nun ailesinde de Hukukçuların bulunmasından etkilenip kendisi de bu alana yönelmiştir. Yurtdışında eğitimini tamamlamasın ardından Türkiye'de ki üniversiteler de de eğitim veren Türkan Rado, avukat kimliğini bir kenara atarak, kendisi gibi alanında başarılı hukukçuların yetişmesi için Üniversite de görev almış bir Türk kadınıdır.

3.7.Cumhuriyet Dönemi Mimar- Mühendislik Alanındaki Türk Kadınları

Osmanlı Dönemi'nde mimarlık eğitimi, 1883 yılında Mekteb-i Sanayi-i Nefise-i Şahane okulunun açılması ile başlamış olsa da, kızların bu okullarda eğitim alması 1934'ü bulmuştur. Türkiye'de kızlar için mimarlık eğitimi erkeklere göre geç bir zamanda başlamış gibi görünse de Türk kadınları Avrupa'daki birçok ülkeden önce kadın mimar olma özelliğine erişmişlerdir (Çekirge, 2015: 4).

Türk kadınlarının Avrupalı kadınlardan öncede mimari alanda kendilerini göstermeleri Cumhuriyet'in kadınlara vermiş olduğu önemi bir kere daha göstermektedir. Cumhuriyet döneminde yetişmiş olan Türk kadınları Cumhuriyet'in tabanının oluştuğu dönemde, eğitimlerini tamamlamak adına yurtdışına gitmişlerdir.

Kadınların güzel sanatlar alanında eğitim görmeye başlamaları önceleri sancılı geçmiş olsa da bu alanda kendilerini kanıtlayarak başarılı olmuşlardır. Güzel Sanatlar Akademisinden mezun olan ilk kadın mimarlarımız Leman Tomsu ve Münevver Belen'dir. İstanbul Teknik Üniversitesinden mezun olan ilk kadınlar ise Füzuran Gamsız ve Celile Berk Butka'dır. Leman Tomsu ve Münevver Belen ortaokul ve lise öğretimini birlikte tamamlamışlar, liseden mezun olduktan sonra mimarlık eğitimi konusunda aynı kararı alarak Güzel Sanatlar Akademisinde başlamışlardır (Çekirge, 2015: 4).

Sadece mimarlık eğitimi ile değil aynı zamanda mühendislik mesleğine ilk adım atan kadınlar da toplum içerisinde ayrı bir öneme sahip olmuşlardır. Diğer kadınlardan farklı olarak kendilerinin cesaretleri, yaratıcılık ve liderlik özellikleri olan bu çağdaş Türk kadınları günümüzdeki birçok kadın mühendislere yön göstermişlerdir. Cumhuriyet'in ilk kadın mühendisi olma özelliğine Sabiha Rıfat Gürayman erişmiş olsa da ilk öncüleri

arasında Nezihe Önay ve Altan Edige gibi kadınlar da bulunmaktadır (Kılıç,2019: 1). Toplumun genel algısı olan kadınlardan mühendis olma algısını Cumhuriyet'ten sonra cesaretleri ve ailelerin destekleri ile yıkan bu kadınlar günümüzdeki birçok kadın mühendis adaylarına da güç vermektedir. Mimar ve mühendislik alanında Cumhuriyet döneminde öne çıkan bazı kadın simalar arasında; “*Altan Edige, Leman Tomsu, Leyla Asım Turgut, Mualla Eyüpoğlu, Sabiha Rifat Gürayman*” gibi önemli şahsiyetler yer almaktadır.

3.7.1. Altan Edige

Makina mühendisliği diplomasına sahip olan ilk kadın olma özelliğini taşıyan Altan Edige'nin ailesi Kırım Türklerindendir. Dört kardeşin en küçüğü olan Altan Hanım, 15 Aralık 1927 yılında İstanbul'da doğmuştur. İlköğrenimini Tekirdağ'da tamamlamasının ardından, ortaokulu Isparta'da okumuştur. Lise eğitimini önce Alman Lisesinde, daha sonrasında da ise Beyoğlu Lisesinde devam etmiştir (Mimoza, 2014: 14).

Ailesindeki birçok kişinin mühendis olması onu bu alana yönlendirmiş, Teknik Üniversiteye başvurusu esnasında öncelikli olarak Makina Fakültesini seçmiştir. Makina şubesinde öğrenci olduğu dönemde bir süre sonra uçak şubesine geçmişse de aradığını bulamamış, tekrardan makina şubesinde eğitime devam etmiştir (Kılıç, 2019: 1-2). Öğrenimini bitirmesi için gerekli olan stajını Haliç Tersanesinde yapmıştır. Üniversiteden mezun olduktan sonra “*Yüksek Makina Mühendisi*” unvanını alan ilk kadın mühendis olmuştur. Mezuniyetinden sonra çalışmaya başladığı bir fabrikada Wilhelm Bosselmann ile tanışmasının ardından 1956 yılında evlenmişlerdir. Hayatının devam ettirmek amacıyla Almanya'ya taşınmıştır (Mimoza 2014: 14).

1975 yılında geçirmiş olduğu bir ameliyat sonucunda kanser olduğu anlaşılmış, rahatsızlığından dolayı mesleğini bırakarak ve emekli olmuştur. Hastalığına çok direnemeyerek 1977 yılında hayata veda etmiştir (Kılıç, 2019: 3).

3.7.2. Leman Tomsu

Türkiye'nin ilk kadın mimarı olma özelliğine sahip olan Leman Hanım, babasının mesleğinden dolayı beş yaşından itibaren yatılı olarak gitmeye başladığı Erenköy Kız Lisesinde yaklaşık olarak 11 yıl boyunca eğitim almıştır (Dostoğlu ve Erkaslan,2013:).

Leman Tomsu 1913 yılında dünyaya gelmiştir. 1941 yılında Yüksek Mühendis Mektebinde asistan olarak göreve başlamış, 1942 yılında doçent olmasının ardından, İTÜ Mimarlık Fakültesinden 1981 yılında emekli olmuştur. 40 yıllık çalışma hayatındaki öğretmenliğinin yanında mimari alanda katılmış olduğu projelerde de büyük başarılar sağlamıştır. İTÜ'nün ilk kadın öğretim üyesi olma şerefine erişmiş aydın bir Cumhuriyet kadınıdır (Mimoza, 2015: 4).

Mimarlar Odası kurulmadan önce mesleki örgütlenme için kurulan “*Türk Yüksek Mimarlar Birliğine*” üye olmuştur. Leman Tomsu, 1941 yılında doçentlik sınavına girmiş, Bursa Evleri adlı çalışmasının kabul edilmesinin ardından doçent olmuştur. O dönemde mimarlar arasında doktorası olan kimse yoktur. Leman Hanım'ın Bursa Evleri adlı çalışması 1950 yılında kitap olarak basılmış, bu çalışması ile Türk mimarisinde kaybolmuş özel karakterleri kazandırmayı amaçlamıştır (Mimoza, 2015: 6).

Katılmış olduğu ilk yarışmalar hariç diğer çalışmaları İstanbul Üniversitesinde akademisyen olduğu döneme denk gelen Tomsu, ulusal mimarlık yarışmalarında çeşitli ekiplerle yapmış olduğu çalışmalarla birinci olmuş ve bu çalışmaları sayesinde on dört ödül kazanmıştır. Kazanmış olduğu çalışmalar ona akademik anlamda güvenin artmasını ve idari görevlendirmelerde önemli konumlara gelmesini sağlamıştır. 1988 yılında aramızdan ayrılan Leman Tomsu, Cumhuriyet'in aydın mimar kadrosunun oluşmasına zemin hazırlamış bir kadındır (Mimoza, 2015: 6).

3.7.3. Leyla Asım Turgut

Leyla Asım Turgut, İstanbul 1910 doğumludur, babasının iyi bir konumda olmasından dolayı eğitimini yurt dışında tamamlamış bir kadındır. Yurt dışında aldığı mimarlık eğitiminden sonra yurda dönmüş, abisi Demir Turgut'un da bir yelken sporcusu olması onunda sporla ilgilenmesinde büyük etkisi olmuştur. O dönemin etkin spor kulüplerinden olan Fenerbahçe Spor Kulübü'nde yüzücülüğe başlayan Leyla Asım, milli formayı ilk giyen bayan yüzücümüzdür. 22 yıl boyunca kırılmayacak olan 100 ve 400 metrelerdeki

başarısı uzun süre kırılmamıştır. İlk toplu konut projelerinde de imzası olan bayan mimar olma özelliğine sahiptir. Mesleğine devam ettiği için sporu bırakmıştır (Kadın ve Spor, 2001: 77).

Leyla Asım Turgut, katılmış olduğu bütün müsabakalarda birinci gelerek ve Türkiye’deki rekorları ele geçirerek tarihe adını altın harflerle yazdırmıştır. Ayrıca Sovyetler Birliği’nde ikili müsabakalara katılmak üzere ilk kez düzenlenen İstanbul Yüzme İhtisas Kulübünde Cavidan Erbelger ile birlikte bu yarışmaya katılmışlardır (Benazus,2016: 326).

Osmanlı döneminde eski Hariciye Nazırı Asım Turgut’un kızı olan Leyla Asım, lise eğitimini Türkiye’de aldıktan sonra yükseköğrenimini almak için Viyana Teknik Üniversitesine gitmiştir. Buradaki eğitimini mimarlık üzerine yapmış, daha sonrasında Viyana Teknik Üniversitesi ve İstanbul Güzel Sanatlar Fakültesinin Yüksek Mimarlık şubesinden mezun olmuştur. İki sene gibi bir süre asistanlık yapan Leyla Asım sonrasında Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde çalışmıştır (Sarısakal,2018: 6).

Kadın Gazetesi’nin, “*Türk Kadın Değerlerimiz*” isimli köşe yazısında Leyla Asım Turgut da yer almıştır. Leyla Asım’ın Cerrahpaşa Hastanesi Şiruji Kliniği projesini ve tatbikatını yürüttüğünden bahsedilmiştir. Leyla Asım aynı zamanda Lâdik Köy Enstitüsü müsabakalarında birinci olarak “*Meçhul Asker Abidesi, Açık Hava Tiyatrosu, Ankara Otel ve Sineması*” gibi önemli birçok projenin de içinde yer almıştır. Kadın Gazetesi’nde, Leyla Asım’ın aynı zamanda iyi bir yüzücü olduğundan bahsedilmiş, katılmış olduğu yüzme yarışmasında birinci geldiği ve rekorunun uzun süre kırılmadığı ele alınmıştır (Kadın Gazetesi,1948: 1).

3.7.4. Mualla Eyüpoğlu

Türkiye’nin ilk kadın mimarlarından olan Mualla Eyüpoğlu Anhegger, Cumhuriyet Dönemi’nde mimarlık alanında önemli aktörlerden olmuştur. Kendini mimar, öğretmen, bilim adamı olarak tanımlayan Mualla Hanım, üniversiteden mezun olur olmaz kendini köy enstitülerinde bulmuş, devam eden süreçte ise modern eserler gibi çok farklı alanlarda kendini geliştirmiştir (Çokuğraş ve Gençer,2018: 55).

Bugünkü birçok genç mimarın hayal edemeyeceği kadar çok projeyi birebir öğrencileri ile birlikte hayata geçirmiştir. Köy enstitüleri Mualla Hanım’ın hayatında önemli bir yere

sahiptir. Anadolu'yu bu süreç içerisinde yakından tanımış, Anadolu'nun geniş coğrafi ve kültürel çeşitlilikleri ona daha sonraki çalışmalarında fikir vermiştir. Ayrıca Anadolu'da gördüklerinin kendisine, üniversitede almış olduğu eğitimden daha fazla bilgi kattığını ifade etmiştir (Çokuğraş ve Genç,2018: 57).

Mualla Eyüpoğlu, 1948-1952 yılları arasında, Güzel Sanatlar Akademisi Mimarlık Bölümünde asistanlık yapmıştır. Çalışmaları sırasında eşi Robert Anhegger ile tanışmıştır. Eşi ile birlikte Balkan ülkelerini gezerek burada Osmanlı mimarisi üzerinde araştırmalar yapmıştır. (On5yirmi5 Gençlik Haber Sitesi,2009).

Köy Enstitülerinin mimarisinde çalıştığı dönemde edindiği bilgiler, raportörlük görevlerini kabul etmesine katkıları olmuştur. İstanbul başta olmak üzere Sivas, Edirne, Diyarbakır gibi birçok şehirde Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün koruması altındaki Türk-İslam eserlerinin yenileme işlerinde çalışmıştır. İstanbul Rölöve ve Anıtlar müdürlüğüne atanmış. 1983 yılına dek İstanbul'daki birçok türbe olmak üzere eserlerin onarımı ile ilgilenmiştir. Topkapı Sarayı gibi Osmanlı döneminin nadide eserlerinde de Mualla Eyüboğlu'nun izlerine rastlamak mümkündür (Çokuğraş ve Genç,2018: 58).

Cumhuriyet kadın mimarları arasında ülkesinde ve yurt dışındaki birçok yeri gezerek ülke mimarisini incelemiştir. Türk kadın mimarlarının örnek alması gereken birçok projede yer alan Mualla Eyüpoğlu, Cumhuriyet'in mimarlık alanında ilerleyişine büyük katkıları olmuştur.

3.7.5. Sabiha Rıfat Gürayman

Atatürk'ün Türk kadınında istediklerini ve beklediklerini; kadının her alanda gelişimi, her meslekte görünürlüğü ve başarılı olabileceğine inancı olarak sıralanabilir. O dönemde yetişen her Türk kadını da ilgili oldukları alanlara yönelmiş, hatta birçok kadın iki farklı dalı aynı anda idare edebilmişlerdir. Sabiha Rıfat da bu özelliklere sahip bir Türk kadınıdır.

1910 yılında Manastır'da dünyaya gelen Sabiha Fırat Gürayman, Nişantaşı Kız Ortaokulunu bitirdikten sonra kaydını İstanbul Kız Lisesine yaptırmıştır. O dönemde gündemde olan Mühendis Mektebine kız öğrenci alımının başlaması ile Sabiha Fırat kaydını buraya aldırır. Arkadaşı Melek Ertuğ ile burada 350 erkek öğrencinin arasında 2 kız olarak eğitimlerine devam etmişlerdir. Ortaokul mezunu olarak giren tek kadındır ve o

zaman son kez ortaokul mezunları için alım yapılmıştır. 1953 yılında İstanbul Teknik Üniversitesinden İlk Kadın Yüksek İnşaat Mühendisi olarak mezun olur. Ankara-Beypazarı'na yapılan köprünün inşaatında görev almasından dolayı köprü “Kız Köprüsü” olarak anılmıştır. İstanbul Teknik Üniversitesinde sınıf arkadaşı olan Remzi Gürayman ile evlenmiştir. 4 Ocak 2003 yılında hayata veda etmiştir (Mimoza,2014: 14). Yönetmiş olduğu projelerde ilerleyen dönemlerde kendini mühendislik alanında anılmasını da sağlamıştır. Sabiha Hanım sadece mühendis olarak hayatına devam etmemiş, aynı zamanda spor faaliyetlerine de ilgi duymuştur.

Sabiha Rıfat Gürayman, Türk kadının voleybol filelerinin önünde de durabildiğini kanıtlayan ilk Türk kadınıdır. O dönemde bir bayan voleybol takımının olmaması nedeniyle Sabiha Hanım, Fenerbahçe'nin erkek voleybol takımında yer almıştır. Bir Türk kadının bir erkek takımında oynayarak şampiyonlukta katkıları, önemli bir başarıdır. Sabiha Fırat, Anıtkabir'in inşaatında kontrol mühendisi olarak da yer almıştır (Kadın ve Spor, 2001: 67).

3.8.Cumhuriyet Dönemi Siyasi Alanda Etkili Olan Türk Kadınları

Türk kadının siyasi alanda görülmeye başlaması, Cumhuriyet Halk Partisi'nden önce Kadınlar Halk Fırkası ile başlamış olsa da, partinin kurcalamamasına bağlı olarak siyasi faaliyetlerde bulunamamışlardır. Kadınlara siyasal hakların sağlanmasından sonra meclise giren kadınlar genellikle tüm ülkeyi temsil edecek niteliktedir. Kadınların siyasi alanda yapmış oldukları faaliyetler ve meclisteki çalışmaları III. Bölüm de daha ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir. Siyasi alanda faaliyet gösteren kadınlar arasında; “ *Esmâ Nayman, Fatma Memik, Gül Esin, Müfide İlhan, Nakiye Elgün, Nezihe Muhiddin, Türkan Baştuğ Örs*” gibi şahsiyet ön plana çıkmıştır.

3.8.1. Esmâ Nayman

Esmâ Nayman, Girit valiliği yapmış ve sadrazamlık yapmış Giritli Nail Paşa'nın torunudur. 1889 yılında İstanbul'da doğmuş, öğrenimini lise ile tamamlamıştır. İngilizce,

Fransızca ve Rumca bilmektedir. Bir müddet kız lisesinde Fransızca öğretmenliği yapmış, evlendikten sonra ise Adana'ya yerleşmiştir. Belediyede meclis üyeliği yaptıktan sonra Atatürk'ün onayı ile milletvekili adayı olmuştur. 8 Şubat'ta gerçekleşen seçimde, 751 seçmenin oyuyla milletvekili seçilmiştir. Bir dönem Anadolu Ajansında İngilizce ve Fransızca tercümanlığı da yapmıştır. Milletlerarası Kadınlar Konseyinin üyeliğinde bulunmuş, aynı zamanda Türkiye Kadınlar Konseyi Genel Sekreterliği görevini de yürütmüştür. 7 Aralık 1967 yılında aramızdan ayrılmıştır (Çanak, 2016: 33).

Fatma Esmâ Nayman, meclisteki çalışmaları arasında özellikle suçlu çocuklarla ilgili meselelere dikkat çekmiştir. Çocukları suça iten nedenlerin araştırılmasını ve çocuklara hapisanelerde ağır cezalar verilmesi yerine, onların ve memleketin yararına yönelik çalışmalar yapılmasını önermiştir. Ayrıca çocuklara kelepçe vurulmasına karşı çıkmış ve hapisane yerine çocuk ıslah evlerinin oluşturulması için gerekli yerlere teklifte bulunmuştur (Benazus,2016: 199).

Esmâ Nayman'ın Atatürk'ün ölümü üzerine mecliste yaptığı konuşmada ülke olarak üzgün olduğunu ve Atatürk'ün Türk kadını üzerindeki hakkından bahsetmiş. “ *Atatürk yalnızca Türk milletinin değil, o milleti yeşerten Türk anasının da şerefini kurtardı. Türk kadınlığının ona minnettarlığı sonsuzdur. Yalnız Türk kadının değil hukukun kurtuluş tarihinde Atatürk medeniyet kahramanı olarak anılacaktır*” demiştir (Çanak, 2016: 37). Fatma Esmâ Nayman'ın eşi yıllar boyunca Adana Milletvekilliği, Bakanlık ve CHP Genel Sekreterliği yapan “*Çarıklı Politikacı*” olarak bilinen Kasım Gülek'tir (Benazus,2016: 200).

Mecliste yer aldığı süre zarfında İktisat Encümeni ve Maliye Encümeninde üye ve kâtip olarak görev almıştır. Esmâ Nayman, 1936 yılında gerçekleştirilen Üçüncü Türk Dil Kurultayına katılarak ülkemizi temsil etmiştir. Kurultay sekreterliği görevini sürdürürken o süreç içerisinde Güneş- Dil Teorisi ve Dil karşılaştırmaları komisyonunda görev almıştır (Çanak, 2016: 38).

3.8.2. Fatma Memik

Fatma Memik, 1903 yılında Safranbolu'nun Akvıran köyünde dünyaya gelmiştir. Babası emekçi ve un tüccarı olan Şakir Bey, annesi ise Cemile Hanım'dır. İlköğrenimine Safranbolu'da başladıktan sonra babası ile birlikte İstanbul'a gelmiştir (Benazus,2016:

202). İnas numune mektebinde ve Bezm-i Âlem mektebinde eğitim almıştır. Lise eğitiminin ardından 1929 yılında Tıp Fakültesini birincilik ile bitirmiştir (Toparlak,2014: 74).

Bir yıl fakültede staj yaptıktan sonra Heybeliada Verem Sanatoryumu asistanlığına atanmıştır. İç hastalıkları üzerine ihtisas yapmış Gureba Hastanesinin yapmış olduğu sınavları geçerek dâhiliye uzmanı olmuştur. Aynı zamanda Topkapı Fukaraperver İdare Heyeti üyesi olup burada gönüllü doktorluk yapmıştır. Birçok kadın ve çocuk kuruluşlarında çeşitli görevler yürütmüştür. Bu kurumlar; Çocuk Esirgeme Kurumu, Kadın Esirgeme Kurumu'dur. Ayrıca "*Beynelmilel Çocuk Esirgeme Kongresine*" katılmıştır. İstanbul'da para almayan doktor, fakirlerin anası olan doktor gibi adlarla çağırılmıştır. Bu da onun çocuklar ve kadınlarla ne kadar yakından ilgilendiğini göstermektedir. Fatma Memik, mecliste sunduğu fikir ve öneriler ile en etkin kadın milletvekilidir. Eğitim ve sağlık alanında konuşmalar yapmış, kadınların eğitimi seviyelerinin yükselmesi için çeşitli çalışmalar yürütmüş ve çözüm önerileri geliştirmiştir (Sertel,2015: 196).

8 Şubat 1935 yılındaki seçimlerde Edirne'den milletvekili adayı olarak gösterilmiştir. Fransızca bilmesi ve doktor olması milletvekili olması yolunu açmıştır. Meclis'te özellikle "*Sağlık ve Sosyal Yardım Komisyonu'nda*" görev almıştır. Toplumun en büyük sorunlarından olan, sağlık sorunlarına olan duyarlılığı Ankara Tıp Fakültesinin kurulmasına öncülük ettiği bilinmektedir (Toparlak,2014: 75).

TBMM'deki faaliyetlerinden biri de İş Kanun Ek Kanun Tasarısı ve Spor teşkilatı Kanun Tasarısı için oluşturulan komisyonlarda görev almasıdır. Fatma Memik'in İş Kanun Tasarısında görev almasının nedeni ise kadınlara daha uygun çalışma ortamı hazırlamak içindir. 1936'ta bu kanun yürürlüğe girerek kadınların çalışma hayatındaki şartlarına düzenleme getirilmiştir (Sertel, 2015: 197).

Fatma Memik, ikinci kez milletvekili seçildiğinde de seçim bölgesinde yaşanan sorunları dile getirmiştir. Meriç Nehrinin taşmasından dolayı civar köylerin su altında kaldığını ve nehirde yaşanan sorunlara çözüm önerileri istemiştir. Burada yaşayan halka birebir yardımda bulunmuştur. Yine bölgesinde yaşanan içme suyu sorununu gündeme getirmiş, yardım talep etmiştir. Yine aynı dönem nehirlerin taşması sonucunda köylünün elindeki birçok hayvanın ve insanın açlık çektiğini ve bölgeye yardım edilmesi talebini yenilemiştir (Sertel, 2015:200).

Fatma Memik meclisteki konuşmasında Türkiye'deki Tıp Fakültesi öğrencilerini ilgilendiren bir konuşma yapmıştır. Fatma Memik öncelikli olarak Türk kadınlarının Tıp fakültesine girerken çekmiş olduğu zorluklardan bahsetmiş ve kürsünden bu mücadeleye destek veren Türk kadın doktorlara şükranlarını bildirmiştir. Türkiye'nin gelişen bir ülke olduğunu ve sağlık alanında yeni çalışmaların yapılması gerektiğini ifade etmiştir. Konuşmasını şu sözlerle sonlandıran Fatma Memik:

Seneden seneye ve daima ilerleme halinde bulunan tıp âleminin kendilerinden beklediği evsafı haiz mütehasşıs doktorların memlekette sayısının çoğalacağını ve hatta köylere kadar doktor göndereceğimi vaid eden bu kanunu getiren Hükümetimize ve Sayın Sağlık bakanımıza ve bu kanuna layık olduğu alakayı gösterecek siz sayın arkadaşlarıma teşekkür ederim (Alkışlar) (TBMMZC,1937: 40).

1947-1949 yılları arasında Ankara Numune Hastanesinde dâhiliye bölümünde uzmanlık görevini yürümüş, 1951- 1968 yılları arasında ise Şişli Çocuk Hastanesinde dâhiliye poliklinik şefliği görevini yürütmüştür. Fatma Memik, 9 Şubat 1991 yılında aramızdan ayrılmıştır (Toparlak, 2014: 79-80).

3.8.3. Gül Esin

1901 yılında Muğla'nın Milas kazasında dünyaya gelen Gül Esin, ailesindeki birçok erkeği Birinci Dünya Savaşı sırasında kaybetmiştir. Ailesinin açık ve ileri görüşlülüğü kendisinin daha özgür bir düşüncede yetişmesini sağlamıştır. Okula ne kadar devam ettiği bilinmese de seçildiği dönemde okuma yazma bilmesi onun ilk mektebi bitirdiğini göstermektedir. Cumhuriyetin kadınlara verdiği önemin farkında olup sorumluluklarını özveri ile yerine getirmiş ve çevresi tarafından da saygın bir kadın olduğu bilinmektedir (Güneş, 2010: 179-180).

Köyde Muhtar olabilmek için okuma yazma gerekliydi. Gül Esin'de kendi imkânları ile okuma yazmayı öğrenmiş ve medeni bir şekilde muhtar olmak için adaylığını koymuştur. Gül Esin'in muhtar olmak istediği dönemde sekiz adayı geride bırakarak ilk kadın Muhtar olmuştur (Benazus, 2016: 221).

Gül Hanım'ın, muhtar olması sürecinde ilerleyen dönemlerde DP döneminde siyasette etkin olacak Doktor Namık Gedik etkili olmuştur. Muhtarlık yapmış olduğu 2 yıl içerisinde

seçilmiş olduğu kasabanın sosyal ve ekonomik yaşamında ciddi değişimler yapmıştır. Yapmış olduğu çalışmalardan ilki Çine-Karpuzlu arasındaki ulaşım sorununu taş döşemeli yol ve köprü yaptırarak çözmüştür (Güneş,2010: 180). Muhtar olmasının ardından kahvehanelerde kumar oynamayı yasaklamış, nikâh işlerini düzenlenmiş, kız kaçırma olaylarını önlemiştir (Türker ve Barışık, 2018). Kız kaçırma olayları üzerine Gül Hanım, bütün gençleri ve aileleri bir araya getirerek evlenmek isteyen gençlerin kaçmak ve kaçırmak yerine, öncelikle kendilerine başvurmalarını istemiştir. Muhtarlık yapmış olduğu dönemde kendisine başvuran gençlerin aileler ile aralarını bulmaya çalışmış, muhtarlığı süresince eğitim faaliyetlerine de önem vermiştir. Köydeki çocukların okuyabilmesi için özellikle kız çocuklarının aileleri ile görüşüp onları ikna etmiştir (Güneş, 2010: 181).

Gül Esin, 1935 yılında manifaturacılık yapan Mustafa Bülbül ile nişanlanmıştır. Kendisine milletvekili olma teklifi gelse de bu teklifi kabul etmemiştir. Adaylığı bittikten sonra tekrar aday olmamış ve evlenerek Çine'ye yerleşmiştir. Gül Esin, muhtarlık döneminde bazı dönemlerde Atatürk ile mektuplaşmıştır. Kendi hayatını kendi kazanmış, el emeği oylar işleyerek vaktini değerlendirmiştir. 1960 yılında eşini kaybettikten sonra Cumhuriyet Hanım'ın yanına gidip gelmiştir. 1970 yılından sonrada temelli olarak Nazilli'ye yerleşmiştir. Ömrünün geri kalanını burada geçirmiş ve 1990 yılında hayata gözlerini yummuştur (Güneş, 2010: 182-183).

3.8.4. Müfide İlhan

Müfide İlhan, 19 Şubat 1911 yılında Mersin'de dünyaya gelmiştir. Babası, Mareşal Fevzi Çakmak'ın kardeşi, Teğmen Nafiz Çakmak Çanakkale'de "*Conkbayır*" da şehit düşmüştür. Çocukluk yılları işgal altında olan İstanbul'da geçen Müfide İlhan, diğer şehit ailesinin çocukları ile birlikte Ankara'da yatılı okulda eğitim almak adına Atatürk'ün huzuruna çıkmış ve elini öpme şerefine erişmiştir. Müfide İlhan, Dr. Faruk İlhan ile hayatını birleştirmesinin ardından eşinin de görevi nedeni ile Anadolu'nun çeşitli şehirlerinde öğretmenlik yapmıştır (e-belediye, 2006: 40).

Mersin, Demokrat Partinin örgütlenmesini gerçekleştirdiği önemli kentlerden biri olmuş, Müfide İlhan da bu dönemde DP'nin seçim çalışmalarına katılmıştır. Seçim çalışmalarına Adana'da başlamış, ardından Tarsus ve Mersine geçmiştir. Mersin'de yapılan 1950

seçimlerinde belediye meclisi üye seçimlerini de kazanan DP’den Müfide İlhan ilk kadın belediye başkanı olmuştur (B. Bozkurt ve İ. Bozkurt, 2014: 63).

Milletvekili olmadan kısa bir süre önce Çocuk Esirgeme Kurumunda Gündüz bakımevinde müdirelik yapmıştır. Mersin’de çevresinin desteği ile aktif siyasete atılmış seçimlerde de liste başında olduğundan belediye başkanı olmuştur. Bu başarısı hem Türkiye basınında, hem de Avrupa basınında büyük ilgi uyandırmış olsa da siyasi çatışmalar yüzünden görevinden ayrılmak zorunda kalmıştır. Müfide Hanım 1966 yılında Türk Anneler Derneği tarafından yılın annesi seçilmiştir. Bu başarısında temel sebebi de yedi çocuk sahibi olmasından kaynaklanmıştır (B. Bozkurt ve İ. Bozkurt, 2014: 63).

Müfide İlhan’ın yedi çocuğundan biri olan Gül Önür, annesinin belediye başkanlığı yapmış olduğu dönemde sabahları erkenden kalkıp yağmurlu günlerde şehri su basmasını diye rögar kapaklarını kendi elleri ile temizlediğini, bunun yanı sıra şehirdeki at arabalarının tekerlerinin yolları bozmaması için Müfide İlhan’ın talimatı ile lastik geçirildiğini ifade etmiştir. Müfide İlhan’ın en büyük isteklerinden birinin ise milletvekili dokunulmazlığının kaldırılması olduğunu söylemiştir (e- belediye, 2006: 41).

Müfide İlhan, kadınların demokratik haklarını koruma yolunda ve Türk siyasal yaşamına bireysel katkıda bulunarak görevi süresi içinde parti ayrımı gözetmeksizin CHP’li vekillerle de çalışmalarda bulunmuştur. Yapmış olduğu bu çalışmalar içinde bulunduğu parti tarafından eleştirilmiştir. Belediye meclisinde çıkan hoşnutsuzluklar ve eleştiriler basına sızmış ve giderek artmıştır. Siyasi çekişmeler sonucu başkanlık görevinden 1951 yılında ayrılmıştır. Yaşananlar sonucu partiden de ayrılmış olsa da siyasi olarak kadınların siyasette aktif rol alması için başka çalışmalara da katılmıştır (B. Bozkurt ve İ. Bozkurt, 2014: 69-70). Müfide İlhan siyasetten ayrılmasından sonra sosyal kültürel faaliyetlerin içerisinde yer almaya devam etmiştir. Mersin’deki arkadaşları ile birlikte “*Müstakilleri Destekleme Cemiyeti*” adında bir derneğin kurulmasında görev almıştır. “*Mücadele*” adında dergi çıkarmasının ardından, İzmit’te Türk Kadınları Birliği İzmit Şubesinin kurulmasında bulunmuştur. Ankara’da açmış olduğu anaokulu maddi yetersizlikler yüzünden kapanmış olsa da, Müfide İlhan’ın eğitim konusundaki mücadelesi Almanya’daki Türk çocuklarına Alman okullarına hazırlanmaları için öğretmenlik yaparak sürdürmüştür (e-belediye, 2006: 40).

Cumhuriyet’in kadınlara sağlamış olduğu siyasi haklardan faydalanan kadınlar milletvekili olmasından sonra ilerleyen dönemlerde Belediye Başkanlığı gibi görevleri de yerine

getirmeye başlamıştır. Bu kadınlardan biri olan Müfide İlhan, Belediye Başkanı olduğu dönemde seçim bölgesinin sorunlarıyla yakından ilgilenmiş, birçok fedakârlıkta bulunmuştur. Aynı zaman da eğitimin gelişmesi içinde faaliyet gösteren Cumhuriyet'in aydın kadın öğretmenleri gibi vatani görevini yerine getiren kadınlardan olmuştur.

3.8.5. Nakiye Elgün

1882 yılında İstanbul'da dünyaya gelen Nakiye Ergün'ün babası, Mehmet Efendinin soyu Sivas'a dayanmaktadır. Annesi ise Zeliha Hanım, Daruluallimattan mezun olduktan sonra Üsküdar'da bir okulda Türkçe dersleri vermiştir. Kadınların ilerleyebilmesi için kızlar için ilkokullarının kurulmasıyla mümkün olacağını düşünen Nakiye Hanım, okullar kurulmaz ise ülkenin gelişmekte geride kalacağını ifade etmiştir (Özyürek, 2011: 4-5).

Nakiye Ergün İnas idadisindeki görevinden istifası üzerine, vakıflar ait olan okullarda öğretmenlik yapmaya başlamıştır. Daha öncesinde de yaşamış olduğu maarif vekâleti ile sorunları yeniden yaşamış olsa da vakıflara ait okulları yeniden düzenlemek için çaba göstermiştir. Üç sınıflı okullara, bir sınıf ekleyerek tam devreli bir okula haline getirmiştir. Okullarda okutulmak üzere tek bir program uygulamış, bu programa göre düzenlemiş olduğu okullarda aynı gün aynı saatte aynı dersler işleniyordu. Ayrıca bu okullardaki öğretmenlere her hafta bir uzman gelerek öğretmenlere yön vermeye başlamışlardır. Nakiye Elgün'ün düzenlemiş olduğu sistem bir saat gibi işlemiş, okullarda eğitim düzenli hale gelmiştir (Özyürek, 2011: 9-10).

İzmir'in işgaline karşı çıkan ve kadınların vatanları için kendilerini vatan için gerekirse feda etmeye de razı olduklarını dile getiren Nakiye Elgün, 1 Ocak 1920 tarihli meşhur Sultanahmet Mitinginde, vatanın kurtuluşu için kadın ya da erkek ayrımı yapmaksızın mücadele edilmesi gerektiğini tüm vatandaşlara haykırmıştır. Nakiye Hanım'ın, Cumhuriyet'in kurulmasından önce vatanı için mücadele eden kadınlar arasında olması, onun ilerleyen dönemlerde milletvekili seçilmesini etkilemiştir (Kaplan,1996: 271). Cumhuriyet'in kadınlara tanımış olduğu seme ve seçilme hakkından sonra, milletvekili olan kadınlar genellikle Milli Mücadele Dönemi'nde vatanın kurtuluşu için mücadele etmiş kadınlar aday olmuştur.

Sultanahmet Meydan'ında *"İstanbul Türk'tür ve Türk kalacaktır"* şeklinde konuşma yapan ve bütün dikkatleri üzerine çeken Nakiye Hanım Avrupalılara terk edecek bir avuç toprağın olmadığını ve bunu gerçekleştirmenin yolunu, Sultanahmet Meydanı'nda tüm dünyaya haykırmıştır (C. Şahin ve M. Şahin,2013: 63). Nakiye Hanım Kurtuluş Savaşı'nın başlamış olduğu dönemde milli mücadeleye destek amacıyla Anadolu'ya gidenlerin İstanbul'da kalan ailelerine yardım etmek amacıyla bir yardım cemiyeti kurmayı düşünmüş, cemiyete İstanbul'un böyle bir ruhsat vermeyeceği düşünmesi üzerine de adını Şehit Ailelerine Yardım Cemiyeti adı altında faaliyetleri gerçekleştirmiştir. Şehit ailelerine yardım eden ve geride kalan çocuklarını okula gönderen cemiyet, bazı ailelere de ayda cüzi bir miktar maaş da vermişlerdir (Özyürek, 2011: 48).

Nakiye Elgün, Balkan Savaşları'nın başlaması ile beraber cepheden gelen yaralıların iyileştirilmesi için de çalışmalarda bulunmuştur. Bu yaralılar için bir hastane oluşturan Halide Edip ile beraber dernek üyeleri de burada faaliyet göstermiş, Nakiye Hanım da burada yöneticilik ve hastaların bakımları ile ilgilenmiştir. Nakiye Hanım'ın göstermiş olduğu derneklerdeki başarılar karşılıksız kalmaz ve *"İstanbul Türk Tayyare Cemiyeti"* Nakiye Elgün Hanım'a altın madalya takdim etmişlerdir. Türk Ocağında çalışmış olduğu dönemlerde özellikle çocuklar için etkinliklere önem veren Nakiye Hanım geleceğimizin emanetçileri olarak gördüğü çocuklara Türkiye'de ilk defa çocuk haftası etkinliklerin başlamasında etkili olmuştur. İlerleyen dönemlerde kutlanacak olan 23 Nisan Çocuk Bayramı'nın temelini aslında Nakiye Hanım'ın çabalarıyla Türk Ocaklarında başlamış olması önemlidir (H. Yıldız,2015: 36-40).

Halide Hanım'ın kurmuş olduğu Teali Nisvan Cemiyetinin kurucuları arasında olan Nakiye Hanım bir konuşmasında: *"Bugün Avrupa'dan bizi çıkarmak için ettikleri teşebbüsün temel nedeni Müslüman ve Türk olmamızda kaynaklanmaktadır. Bizi Asya içine kadar geri göndermek istiyorlar, oysaki ilk medeniyet esasi ilmi, fenni, İslam hükümetleri tarafından Avrupa'ya verilmiştir. Avrupa bunları aldı kabul etti bizlerde bir yük vermiş gibi bir daha dönüp bakamadık"* (Avcı, 2016: 242). Nakiye Hanım Teali-i Nisvan Cemiyetinin bir üyesi olmasına rağmen cemiyetin diğer üyeleri gibi aşırı feminist bir düşünce içerisine girmemiştir. Kadının sorunu Nakiye Hanım'a göre eğitimsizlikten kaynaklandığını, bununla eğitim ile halledilebileceğini dile getirmiştir (Özyürek, 2011: 32).

Kadınlara belediye seçimlerine katılma hakkının verilmesinden sonra Nakiye Hanım, 1930 seçimlerinde İstanbul Şehir Meclis Üyeliğine aday olmuş ve seçimleri Halk Fırkası kazandığı için üyeliğe seçilmiştir (Özyürek, 2011: 74-75). İstanbul Belediye Meclis

üyeliğine Beyoğlu'ndan seçilmesi üzerine Nakiye Hanım'a karşı basından büyük ilgi duyulmuştur. Nakiye Hanım, Daimi Encümen olarak seçilmiş ve Belediye meclisinde ki çalışmalara başlamıştır. Eğitim ile ilgili konularda çalışmış, diğer üyelerle beraber İstanbul'daki okul inşaatlarını gezerek buraları teftiş etmiştir. Okul binalarından eski olanlara ise binaların sağlamlaştırılması için belediyenin ödenek ayırmasını sağlamış, okulların yenilenmesini gerektiği üzerine dikkat çekmiştir (H. Yıldız, 2015: 70). 5 Şubat 1935 yılında milletvekili aday listeleri açıklanmış, Nakiye Elgün Erzurum'dan 7. sırada milletvekili aday olarak gösterilmiştir. Nakiye Hanım'ın milletvekili adayı gösterilmesinde ki nedenler Milli Mücadele Dönemi'nde göstermiş olduğu başarılarıdır. Ayrıca eğitim hayatında ve sosyal yardımlarda gerekli bilgi ve beceriye sahip olması da onun milletvekili olarak seçilmesinde etkili olmuştur. 1930 yılından itibaren sürdürmüş olduğu meclis üyeliği Nakiye Hanım'ın bir Türk kadını olarak vekil seçilmesinde önemli görevleri üstlenmiş bir kişiliktir (Özyürek, 2011: 80).

Nakiye Elgün, eğitim konusundaki görüşlerini mecliste söz hakkı alarak dile getirmiştir. 1938 yılı için sayısı 200 olan eğitmen kadrosunun her yıl artırarak en fazla 10 yıl içinde nüfusu 400 den az olan köylere 32.00 köye okul ve öğretmen gönderilebileceğini ve köy okulları için illerin yardım edilebileceğini ifade etmiştir. Özellikle bu okullara gönderilen paranın bir kısmı ile sanat ve meslek okullarının açılması gerektiğini, kalan paranın diğer bir kısmı ile buralara giden uzmanların maaşlarının karşılanması gerektiğini, en önemlisi de yatılı olan okulların kontenjanlarının artırılması gerektiğini vurgulamıştır (Özyürek, 2011: 98-99).

Maddi imkânsızlıklardan dolayı okuyamayan çocukların milletin geleceği için önemi kişiler olabileceğini vurgulamış, Nakiye Hanım konuşmasında kimsesiz çocuklara yardım için bir destek verilmesi gerektiğini, böyle çocukların vatana ve millete hayırlı bir evlat olarak yetiştirilmesi için mücadele edilmesi gerektiğini vurgulamıştır.

Nakiye Elgün, Erzurum milletvekili seçildikten sonra Erzurum'a bir kaç defa ziyarette bulunmuş, gözlemleri sonucunda 1 Ekim 1935 yılında bir rapor hazırlamıştır. Rapora göre, Erzurum'daki temel sorunun işsizlik olduğunu bu işsizliğin temel nedeni olarak da toprak ve vergide meydana gelen değişikliklerden kaynaklandığını ifade etmiştir. Halkın ödemekte güçlük çektiği arazi vergisi konusun da köylülerin bu sorunun nedeni olarak kimin toprakları fazla ise devletin ona daha fazla yardım etmelerinden kaynaklı olduğunu ifade eden Nakiye Elgün, bu sorun üzerine halkın ödeyemez duruma geldiğini ve

neredeyse çoğunun cezaevlerine gitmiş olduğunu dile getirmiştir. Eğitim konusunda da Erzurum'da yapımına başlanan öğretmen okulunun inşaatının yarım kalmasından yakınmış, özellikle kız öğrencilerin eğitim sorunları üzerinde durmuştur. Şehirde yükseköğrenim görebilecekleri bir okul olmamasından dolayı kızların yükseköğrenim görme haklarından maruz kaldıklarını, barınma durumlarından dolayı Ankara ve İstanbul'a gidemediklerini ve bu soruna çözüm önerisi olarak CHP'nin halkevleri bünyesinde pansiyonlar açarak bu kızların buralarda kalmaları gerektiğini söylemiştir (Özyürek, 2011: 104-106).

Nakiye Hanım'ın Cumhuriyet rejiminin kamusal varlığında kabul görmüş bir kadındır. Göstermiş olduğu başarılar sayesinde çalışkan ve başarılı bir kadın imajı çizmiştir. Halkevlerinde Türk kadınının eğitimi üzerine konferanslar vermiş bu onun eğitimci kimliğinden kaynaklanmıştır (H Yıldız,2015: 74).

Nakiye Elgün TBMM'deki VII. dönem milletvekilliğinden sonra bir daha aday olmamış ve siyasi hayatını burada noktalamıştır. Siyasi hayata veda etmesinin ardından Topkapı Fukaraperver Cemiyetindeki faaliyetlerine devam etmiş, burada yardıma muhtaç insanları tespit etmiş ve gerekli yardımlarda bulunmuştur. Rahatsızlığının ardından hastaneye kaldırılan Nakiye Elgün 72 yaşında hayata veda etmiştir. Cenazesine çelenk gönderilmemesini, bunun yerine Topkapı Fukaraperver Cemiyetine yardımda bulunulmasını bir vasiyet olarak bırakmıştır (Özyürek, 2011: 129).

3.8.6. Nezihe Muhiddin

Nezihe Muhiddin, eğitim hayatına Kandilli mektebine başlayıp daha sonrasında eğitimine evde özel dersler ile devam etmiştir. Kısa süre içerisinde önce Kumkapı Rahibe Mektebinde ardından da Darülmuallimat 'ta eğitimine devam etmiştir(Dik, 2012: 4-5). Nezihe Muhiddin, on- on bir yaşlarında iken ortaokul seviyesinde olan Darülmuallimata kaydını yaptırmış, ancak buradaki eğitimi en başından itibaren eleştirmiştir. Okullardaki eğitimin düzensizlik içerisinde olduğu ifade etmiş ve zaman zaman öğretmenlerini de bu durum için uyardığı da olmuştur. Okulda aradığını bulamadığı içinde altı ay sonra okula gitmeme kararı almıştır (Özkay,2017: 15-16).

Nezihe Muhiddin, düzene karşı olarak ilk başkaldırışı daha kardeşi ile ilk olarak mahalle mektebine başladığı dönemde oluşmaya başlamıştır. Okulu ve eğitim sistemini eleştiren Nezihe, bir süre sonra eğitimine özel hocalarla devam eder çeşitli branşlardan hocalardan, edebiyat, hukuk, Farsça ve Arapça dersleri alarak kendini donanımlı bir birey olarak yetiştirmiştir (D. Koç, 2016: 66). Nezihe Muhiddin'in hayatında önemli bir yer etmiş olan, ilk öğretmeni olarak gördüğü Nakiye Hanım'ın önemli bir yeri vardır. Nezihe Muhiddin kadınlığın mefkûresini ondan öğrendiğini ifade etmiştir. Aynı zamanda öğretmen olduğu dönemde Cumhuriyet'in ilerlemesinde önemli olan diğer kadınlardan Halide Edip, Şukufe Nihal ile de tanışma şansını elde etmişlerdir (Zihnioğlu, 2003: 36-37).

Nezihe Muhiddin, Türk kadının kurtuluş savaşındaki mücadelelerinden dolayı artık Türk kadınından ümitlenmiş ve bunun bir teşkilat şeklinde örgütlenmesine karar verdikten sonra çalışmalarına başlamıştır. Kadınların eskiden olduğu gibi sadece seyirci olarak kalmayıp yeni bir kadın derneğın kurmak adına çalışmalara başlamıştır (Özkay,2017: 28-29). Nezihe Muhiddin, İttihat ve Terakki Sanayi Mektebinde müdür olduğu dönemde okulun bir odasında, “*Donanma Cemiyeti İstanbul Kadınlar*” Şubesi'ni kurmuştur. Sultan Reşat'ın desteği ile Osmanlı donanmasını güçlendirmek amacıyla kısa süre içerisinde cemiyet için gerekli yardımları toplamıştır (Zihnioğlu,2003: 63).

Edebiyat ve sanat üzerine yazıları olan yazarın eserleri “*Resimli Şark, Boğaziçi ve Kadın Yolu*” dergilerinde yayınlanmıştır. İlk Romanı “*Şebab-u Tebah'i*”,1911 yılında yayımlamış ondan sonra ise yaklaşık üç yüz eser kaleme almıştır. 1923 yılında Kadınlar Halk Fırkasının kurulmasına öncülük etmiştir. Kadın hareketlerinin başlangıcı olan II. Meşrutiyet'ten itibaren kadınlar hakkındaki düşüncelerini bırakmamış bir mücadeleci olarak yetişmiştir (Dişbudak, 2008: 4).

Nezihe Hanım'ın gazetelerde yazmış olduğu yazıların ardından basın hayatında Türklerin büyük kadını olarak anılmaya başlamış, bunun ardından Maarif Nezaretine bir takım raporlar hazırlamıştır. Hazırlamış olduğu raporların neticesinde öğretmen olarak atanmıştır. Hayatının belirli dönemlerinde jimnastik, lisan, piyano ve biçki öğretmenliği de yapmıştır. 1915 yılında İstanbul İnas Sultanisinde müdire olarak atanmış, ancak bir süre sonra İstanbul'dan ayrılmasının ardından Selçuk Hatun İnas Sultanisinde müdirelik yapmıştır (Özkay,2017: 17).

Nezihe Muhiddin'in yetişmiş olduğu ortam ve almış olduğu eğitimden kaynaklı eğilimlerinde ve düşüncelerinde zaman zaman değişimler meydana gelmiştir. Birinci

Dünya savaşıdan önce “İslam kadını” fikrini savunmuş, Birinci Dünya Savaşıdan sonrada “Türk kadını” fikri üzerine yoğunlaşmıştır. Nezihe Muhiddin’in Türk kadını kimliğinde dinsel hurafeler yerine Avrupa’nın ilim ve biliminin örnek alması, memleket meselelerine önem veren, kendi hakları için mücadele edilmesi gerektiğini ifade etmiştir (Zihnioğlu, 2003: 77).

Kadınlar Birliğindeki bazı üyeler seçimlerden önce kadınların ve çocuklarla ilgili hayır işleriyle ilgilenilmesi gerektiğini siyasi haklar konusundaki Nezihe Hanım’ın görüşlerine önem vermemişlerdir. Kongreden bir süre sonra idari heyetin seçimlerinde usulsüzlük olduğunu ve hesaplarda yolsuzluk yapıldığını dile getiren imzasız mektuplar basında yer almıştır (Dişbudak, 2008: 28-29).

Nezihe Muhiddin’in dernekten uzaklaştırılması ile ilerleyen dönemlerde kendi el yazısı ile yazılmış ve imzalı olan mektubunda Saim Erasm dernekten Nezihe Muhiddin’in atılmasına ilişkin açıklamalarda bulunmuştur. O dönemde uzaklaştırmada CHP’nin İstanbul il başkanı ve valilik ile birlikte hareket edildiğini ifade etmiştir. Dernek üyelerinin bu ihraç üzerine kurtulduklarını ve bir aile gibi hareket etmekten mutluluk duyulduğunu ifade edenler bile olmuştur (Zihnioğlu,2003: 243).

Muhalif grupların idealarını değerlendirmek üzere bir komisyon oluşturulup gelir ve giderler karşılaştırılmış bir usulsüzlük olmadığı tespit edilmiştir. Suçlamalara karşı Nezihe Muhiddin aklanmıştır. 1927 yılında yapılan kongreden sonra Nezihe Hanım’a karşı güçlü bir muhalefet gurubu oluşturulmuştur. Tüm bu şikâyetlerin değerlendirilmesi üzerine emniyet mensupları birlikte bir araştırma yapılmış, bu araştırma sonucu Nezihe Muhiddin’in birliğe ait kasadan 500 lira alıp bir hafta sonra tekrar koyduğu iddiaları üzerine ve kişisel harcamalar için birliğin kasasından para alması gerekçesiyle Nezihe Hanım ve yönetim heyetine uzaklaştırma verilmiştir (Dişbudak, 2008: 31).

Nezihe Muhiddin kendine düzenlenen bu dışlanmanın farkında olmuş, Türk Kadınlar Birliğini “*cahil sütuneler*” olarak nitelendirmiştir. Kendisinin ayrılmasından sonra Kadınlar Birliğinin hiçbir amacının ve etkinliğinin kalmadığını ifade etmiştir (Zihnioğlu,2003: 254).

Nezihe Muhiddin, valilik ve Türkiye Kadınlar Birliği tarafından açılmış olan yolsuzluk ve sahtekârlık suçlarından kendisine açılan davadan aklanamamış, 1929 yılında çıkarılan Af Kanunu ile kurtulmuştur. Siyasi hayatında yaşamış olduğu bu suçlamalardan dolayı Nezihe

Muhiddin'in yanında kimse olmamış, onun hayatı için suskunluk dönemi başlamıştır (Hamzaoğlu, 2018: 86). Nezihe Muhiddin'in başından iki evlilik geçmiştir⁹

Nezihe Muhiddin, kadınları toplumun birleştirici gücü olarak görmüş, erkekler ile kadınların eşit ya da aynı olmasının topluma zarar vereceğini ileri sürmüştür. Kadınların erkekler ile var olan eşitlik özellikleri ile değil de, kendi var olan benlikleri sayesinde toplumun her alanında etkin olacaklarını, üzerlerinde yıllardır olan kiri ve pası atıp ancak kendileri oldukları zaman kadınların var olacağını dile getirmiştir (Zihnioğlu, 2003: 101). Cumhuriyet Dönemi kadın hareketinin öncülerinden olan Muhiddin'in bu çabaları o dönemde birçok kadın tarafından anlaşılamamış ama bu onu pes ettirmemiştir. "*Türk Kadını*" adlı kitabı yazarak Osmanlı kadın hareketi ve Cumhuriyet kadın hareketine geçişi anlatan değerli bir kaynak bırakmıştır. Onun temel amacı Türk kadınına mecliste görmektir (Dişbudak, 2008: 36).

Nezihe Muhiddin, kadınların seçme ve seçilme konusundaki başarının kendisine ait olduğunu belirtmiş, birliğin için en başından beri kadınlara oy hakkı verilmesi için çalışıp mücadele ettiğini ifade etmiş, kendisinden sonra gelenlerin ise kadına oy hakkı verilmesi için henüz erken olduğunu ifade edenlere sözlerini hatırlatmıştır (Bolat, 2014: 35). Nezihe Muhiddin, Cumhuriyet ile birlikte toplumun aile ve sosyal yaşamında başlayan değişim konusunda da eleştiri yapmaktan çekinmemiştir. Özellikle kadın ve erkek için yaygın olan gece hayatı ve balo gibi yerlerde kadınların kıyafet konusunda israfta bulunmamalarını, hatta kadınlara smokin giymelerini isteyerek dikkat çekici bir eleştiride bulunmuştur. Moda yerine daha lüzumlu işler ile uğraşmalarını isteyen Nezihe Muhiddin, milli serveti israfa sürükleyenleri alkışlamayı zoruna gittiğini dile getirmiştir (Zihnioğlu,2003:186).

S.C.F.'nin kurulmasının ardından Nezihe Muhiddin bu partiye katılmıştır. Nezihe Muhiddin, belediye seçimleri için semt semt dolaşarak propaganda yapmıştır. Hatta Taksim'de düzenlemiş oldukları bir konferansa, herkese sonradan haber verilmesinden dolayı sadece dört kişi katılabilemiştir. Daha sonrasında Kadıköy'de düzenlemiş olduğu konferansta, katılmış olduğu partinin kadınlara eşit haklar tanıdığını ilan etmiştir (Özkay,2017: 42). 1935 yılında yapılan seçimlerde ise İstanbul'dan bağımsız aday olan Nezihe Muhiddin, başarısız olmuştur. Bundan sonraki süreçte siyasal hiçbir etkinlikte görülmemiştir. Kadınlar Birliği Cemiyeti, Nezihe Hanım'ın ayrılmasından sonra

⁹ Özel yaşamı boyunca iki kere evlilik yapan Nezihe Hanım ilk evliliğini Muhlis Bey ile yaptıktan sonra bir sonraki evliliğini de Tepedelenli ailesinden, Menduh Bey ile gerçekleştirmiştir. Bu evlilikten bir oğlu olan Nezihe Hanım bir süre sonra boşanmış ve bir daha evlilik gerçekleştirmemiştir (Özkay, 2017: 16).

faaliyetlerde gücünü yitirmiş daha çok bir yardım kuruluşu olan dernek gibi faaliyetlerine devam etmişlerdir (Dişbudak, 2008: 37).

Nezihe Muhiddin İttihat ve Terakki Kız Sanayi Mektebinde öğretmenlik yaptığı dönem içerisinde okulun gelişmesine yardımcı olmuş, okulun ders programlarına müzik, spor gibi derslerin yanına İngilizce, Almanca ve Fransızca gibi dersleri de ekleterek okulun gelişmesine yardımcı olmuştur. Meşrutiyet'in ilanından sonra kız okullarına başöğretmenliği çoğunlukla kadınların eğitim verilmesi ve denetlenmesi açısından teftiş heyeti oluşturulmuştur (Özkay,2017: 19-25).

Nezihe Muhiddin Kıbrıslı Mehmet Emin Paşa'nın torunlarıyla yakın arkadaşlıkları sayesinde güncel ve politik konulardan kadınları ilgilendiren bütün konularla ilgilenmişler ve tartışmışlardır. Nezihe Muhiddin'in kurmuş olduğu arkadaşlıklar sayesinde ilk kez kadın haklarından ve Avrupa'da yeşermeye başlayan hareketlerin habercisi olmuştur.(D. Koç, 2016: 66-67). Nezihe Muhiddin yazmış olduğu eserlerde genellikle kadın ve sosyal değişme konuları üzerinde durmuştur. Kadının sosyal hayattaki konumunu eleştiren yazılar yazmış, sosyal değişme ile birlikte başlayan yanlış batılılaştırmanın etkisi ile oluşturulan salon kadını imajından sıyrılıp eğitilmiş ve meslek sahibi kadınların oluşması gerektiğini eserlerinde yansıtmıştır (Dik, 2012: 5)

Nezihe Muhiddin birlikten ayrıldıktan sonra kendini roman yazmaya vermiş ve ölümüne kadar olan süreç içerisinde eserlerini kaleme almıştır. Her ayın ilk cuma günlerinde kendi evinde çay toplantıları düzenleyerek kendi gibi çağdaş kadınlarla bir araya gelerek düzenlemiştir (Özkay,2017: 46-47). Nezihe Muhiddin'in siyasal hayattan sıyrılması ile başlayan hayatı çay toplantılarıyla ve öğretmenlik mesleğine devam ederek geçimini sağlamaya çalışmıştır. 10 Şubat 1958 yılında yalnız bir şekilde "*La Paix Ruh Hastalıkları Hastanesinde*" hayata veda etmiştir (Hamzaoglu, 2018: 86).

Nezihe Muhiddin hayata gözlerini yumduğu andan itibaren onun hakkında Kadınlar Birliğinin yöneticilerinden olan İffet Halim Oruz, Kadın Gazetesinde onunla ilgili bir yazı kaleme almıştır. Bu yazısında Nezihe Muhiddin'in kendi elleri ile kurup Türk Kadının ilerlemesini sağladığı Kadınlar Birliğinden hiç kimsenin cenazesine katılmayarak ona karşı vefasızlık yaptığını dile getirmiştir (Zihnioğlu, 2003: 41).

Nezihe Muhiddin ilkokul yıllarından itibaren hayata karşı bir sorgulama içerisinde yaşamıştır. Türk kadınlarının siyasete katılması gerektiğini düşüncesini hep içinde yaşayan kadınların sesi olmuş ilk olarak Kadınlar Halk Fırkasını kurma girişiminde bulunsa da bu

girişimi engellenmiştir. Türk kadınlarının siyasal haklarını kazanma konusunda Türk Kadınlar Birliği ile hareket etmiş olsa da dernek içerisinde ki kadınların yönetici konumunda olmak istemelerinden dolayı Nezihe Muhiddin karşıtı bir grup tarafından görevinden uzaklaştırılmıştır. Bu süreçten Nezihe Muhiddin kendi kabuğuna çekilmiş gibi görünse de Türk kadının ilerlemeleri yakından takip etmiş ve Türk kadınları hakkında ki düşüncelerini eserlerinde kaleme almıştır. Çevresinde ki insanlarla olan iletişimi dobralığı yüzünden zaman içerisinde kaybetmiş, öyle ki vefat ettikten sonra cenazesine birlikten arkadaşları bile katılmamıştır. Türk kadının siyasal alanda sesini duyuran Nezihe Muhiddin'i anlamak Türk kadını anlamak açısından önemli bir kişidir.

3.8.7. Türkan Baştuğ Örs

1900 yılında İstanbul'da Nabri Bey ve Abide Hanım'ın kızları olarak dünyaya gelen Türkan Örs, 1924 yılında İstanbul Darülfünun Felsefe Bölümünden mezun olmuştur (Candeğer,2018: 212). Felsefe Şubesinin ilk kadın mezunları arasındandır. Boğaziçi Lisesinin kızlar kısmının müdürlüğünü yapmış ve burada ruhiyat, mantık ve metafizik derslerinde de öğretmenlik yapmıştır. Kız Muallim Mektebi ve İstanbul Kız Lisesinde felsefe derslerine vekâleten girmiştir. Boğaziçi Lisesindeki görevi sırasında Cumhuriyet Halk Partisi tarafında milletvekilliğine aday olarak gösterilmiştir. V. Dönem Antalya Milletvekili olarak 1935 yılında yapılan seçimlerde Meclise girmiştir. Türkan Hanım o günlerde aday olma sürecinden şöyle bahseder: *“Kadınların milletvekili olacağını öğrendiğim zaman bende müracaatta bulundum. Adaylığım kabul edildikten sonra öğretmenlik mesleğini bıraktım Afyondan milletvekili olacaktım ama sosyoloji öğretmeni olduğum için ‘ Sen iyi çene yaparsın’ diyerek beni İtalyan hâkimiyeti altındaki Antalya'ya temsilci yaptılar”* diyerek aday olma sürecinden bahsetmiştir (Duroğlu, 2007: 73).

Antalya milletvekili olan Türkan Baştuğ 1936 yılındaki bütçe görüşmelerinde köy öğretmenlerinin seviyelerinin yükseltilmesi gerektiğini ve köy öğretmenlerinin köylüleri köylüleştirmesini engellemek ve onların çağdaşlaşması için çaba göstermeleri gerektiğini ifade etmiştir (Kaplan, 1996: 274). Türkan Baştuğ'un meclis dışında olan faaliyetlerine bakacak olursak 12. Uluslararası Kadın Kongresi'ne katılmış, Bu kongrenin olduğu sıralarda *‘Kadın Yurttaş Olarak Hakları ve Vazifeleri’* konulu bir toplantıda konuşma yaparak

burada Türk kadının Siyasi ve sosyal hayatta Cumhuriyet öncesi dönemden geri olduğunu Cumhuriyet'in onlara hangi hakları kazandırdığından konuşmuştur (Duroğlu,2007: 74).

Türkan Örs Baştuğ, “Yedigün” gazetesinde yaptığı bir röportajında, meclise sadece kadınları temsilcisi olarak girmediğini bütün milleti temsil ettiğini bu süreçte kadınlara verilmesi gereken hakların hepsinin verildiğini ve kadınların isteyecekleri başka bir hakkın kalmadığını söylemiştir. Türkan Hanım bundan sonraki süreçte kendisinin daha çok maarif alanına yönelmek istediğini ve tecrübelerinden dolayı bu alanda daha çok işler başaracağını dile getirmiştir. (Duroğlu,2007: 73).

Türkan Baştuğ, ilk dönem meclise giren kadın vekillerden biri olmasının yanında öğretmen olması büyük etki etmiştir. Özellikle o dönemde mecliste görev yapan kadın vekillerin bir çoğu öğretmenlerden seçilmesinde ki büyük neden öğretmenlerin bir toplumu etkileyen en önemli kişilerin olduğu Atatürk'ünde sözlerinde belirttiği gibi, kadın öğretmenler o dönemde en etkili olan kişilerden olmuştur.

3.9.Cumhuriyet Dönemi Spor Alanındaki Türk Kadınları

Cumhuriyet Dönemi'nde kadınlar için gelişme göstermiş bir diğer alanda spor faaliyetleri olmuştur. Özellikle kadınların kendilerini bu alanda göstermelerindeki nedenlerden biride sağlıklı bir vücutuna sahip olmak ve son dönemlerde gazetelerin sayfalarında çıkan genç ve güzel kadınların genellikle fiziklerinin güzel olmalarından etkilenmişlerdir.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında yayınlanan dergilerde kadınların en ilgi duydukları sporların yüzme, tenis, kürek, eskrim ve voleybol olduğunu yazmışlardır. Su sporları büyük şehirlerde özellikle İstanbul ve İzmir'de yaşayan üst sınıf Müslüman ve gayrimüslim kadınların ilgisini çekmiştir. İstanbul'da bulunan Moda Deniz Kulübü kadınların hem sosyalleşmek hem de spor yapıp eğlenebilecekleri bir alan olmuştur. Cumhuriyet kadınına yakışan bir şekilde spor yapmaları gerektiğinin önemini vurgulamışlardır (Cantek ve Yarar, 2009: 210).

Türkiye'de spor eğitimindeki ilk çalışma 1924 yılında Almanya'dan Türkiye'ye getirilen Beden Eğitimi uzmanı Kurt Damas'ın öncülüğünde Ankara Gazi Terbiye Enstitüsü'nde başlamıştır. 1926 yılında ise İstanbul Çapa Kız Muallim Mektebi'nde jimnastik kurslarının

açılması ile bu eğitim devam etmiştir. Bu kursun yöneticiliğine Selim Sırrı Tarcan ile birlikte İsveç'ten gelen iki bayan öğretim üyesi getirilmiş, ayrıca bu kursta eğitim vermesi için silahlı kuvvetlerinden subay istenmiştir (Gümüşoğlu, 2001: 38).

Cumhuriyet Dönemi kadın sporcular arasında en hareketli geçen dönemlerden biri olmuştur. Gazi Terbiye Enstitüsü'nün ilk kız öğrencileri kabul edilmesinin ardından Berlin'de yapılacak olan olimpiyat oyunlarına iki Türk kadın sporcu katılmıştır. Katılan her iki Türk kadının branşları da eskrimdir. Halet Çambel ve Suat Aşeni dereceye girememelerine rağmen Türk kadınlarını olimpiyatlarda temsil etmeleri açısından önemli bir deneyim elde etmişlerdir (Cantek ve Yazar, 2009: 206-207). Özellikle bilim ile ilgilenen ve yurt dışında eğitim alan kadınlar spor faaliyetleri ile yakından ilgilenmiştir. Bu kadınlar hem sporda derece yaparak Türkiye'nin isminin duyulmasını sağlamışlar, hem de bilim alanında isimlerinin duyulmasını sağlamıştır.

Spor alanında Türk kadının yönlenmesini sağlayan kadınlar arasında; *“Halet Çambel, Nezihe-Fitnat- Melek Özdiğer kardeşler, Naciye Akhüren”* gibi şahsiyetler yer almaktadır.

3.9.1. Halet Çambel

Almanya'da askeri ataşelik görevini yürütmekte olan Kurmay Albay Hasan Cemil ile Berlin Büyükelçisi'nin kızı Remziye Hanım'ın üçüncü çocukları olan, Halet Çambel'in doğduğu yıllar I. Dünya Savaşı'nın en şiddetli dönemlerine denk gelmiştir. Halet Çambel, Amerikan Kız Kolejinde almış olduğu eğitimde bilgiye ezberci bir yöntem ile değil de bilgiye nasıl ulaşılması gerektiğini öğreten sistem ile eğitim aldığını ifade etmiştir (Dirican,1997: 73).

1928 yılında İstanbul'daki Arnavutköy Kız Kolejinde eğitimine devam etmiştir. Sporla iç içe olması ise ilerleyen dönemlerde Beşiktaş Jimnastik Kulübü'ndeki son Rus çarının yüzbaşısı olan *“Alexandr Nadolski'den”* eskrim dersleri almıştır. Yurt içinde ki birkaç karşılaşmada ve Cumhuriyetin onuncu yıl kutlamalarında eskrim sporu ile temsil etmiştir. Liseden mezun olduktan sonra arkeoloji eğitimi almak üzere Paris'e gitmiş, spora olan ilgisini burada da bırakmayan Halet Hanım binicilik ve eskrim sporuna devam etmiştir. 1936 yılında düzenlenen Olimpiyat Oyunlarında dereceye giremese de Olimpiyatlara katılan ilk kadın sporcumuz olmuştur (Kadın ve Spor, 2001: 87).

Kolej döneminde kendisini kilo olarak zayıf bir çocuk olduğunu söyleyen Halet Çambel, okul döneminde senede iki kez hasta olduğunu dile getirmiştir. Yaşamış olduğu dönemde yaygın olan salgın hastalıklardan sayılan tifo, dizanteri gibi salgınlar yüzünden bir buçuk sene boyunca sadece patates ve pirinç ile beslenmek durumunda kalmıştır (Dirican, 1997: 72-73). Halet Çambel, 2012 yılında 97 yaşındayken yapmış olduğu bir röportajda küçükken, çok sıksa ve zayıf olduğu için ailesi tarafından üst üste giydirilir ve evden çıktıktan sonra kıyafetlerini çıkartmıştır. Sporun kendisini güçlendireceğine inandığı için spora başladığını ifade eden Halet Çambel, ayrıca eskrim sporuna merak sardığı için bu alanda kitaplarında kendisini etkilediğini söylemiştir (BBC, 2012).

1936 yılında Olimpiyatlara katılmak için Berlin'e dönen Çambel, yaz olimpiyatlarında Türkiye'yi temsil etmiştir. Suat Fetgeri Aşeni olimpiyatların katılan ilk Türk kadın sporcu olma unvanını elde etmiştir. Olimpiyatlarda yarışan sporcularla görüşmek isteyen Adolf Hitler'in görüşme talebini reddeden Çambel, 1938 yılında Türkiye'ye dönmüştür. Lisans eğitimini Türkiye'de tamamladıktan sonra doktora için yurt dışına çıkmış olsa da, Türkiye'de o dönem Emilie Haples'in başkanlığındaki “*Yazılı/ Midas*” şehrinin kazı çalışmalarına katılmak için tekrardan Türkiye'ye gelmiştir. İkinci Dünya Savaşı'nın başlaması üzerine yurt dışına çıkamayan Çambel İstanbul Üniversitesinde asistanlığa başlamıştır. İstanbul Üniversitesinde doktorasını bitirmiş sonrasında konuk öğretim üyesi olarak Saarbrücken Üniversitesinde görev almıştır. Türkiye'ye döndükten sonra Nail Çakırhan ile bir evlilik yapmıştır (Mimoza,2016: 34).

Sporcu kişiliğinin yanında İstanbul Üniversitesi Arkeoloji Profesörü olan Halet Çambel, okuldaki yoğunluğundan dolayı sporla ilgilenememiş, emekli olduktan sonrada Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü adına arkeolojik kazılarda bulunmuştur (Kadın ve Spor, 2001: 87). Halet Çambel'in 1935 yılında Boğazköy kazısındaki stajyerlik deneyimi onun ilk kazı deneyimi olmuştur (Dirican,1997: 74). Halet Çambel'in hayatı boyunca en büyük katkısı, Kartepe kazılarına katılmış olmasıdır (Mimoza, 2016: 35).

Kartepe kazısı sırasında çalışmalarını devam ettirmekte zorlanan Halet Hanım'ın Roma Merkezi Restorasyon Enstitüsünün müdürü ile tanışmasından sonra Kartepe'deki yenilenmeye yönelik çözüm önerileri onun bu konudaki büyük başarılarından kaynaklanmıştır. Bunun üzerine parasal kaynağını sağladıktan sonra asıl bu konudaki en büyük sorunun, bu konuda çalışacak olan nitelikli insanın yetiştirilmesini sağlamak için mücadele etmiştir. Kartepe'deki restorasyon çalışmalarının devamı sonunda ortaya çıkan

eserlerin korunması ve muhafaza edilmesi konusundaki çalışmalarda da gerekli mücadeleyi vermiştir. (Dirican,1997: 77-78).

Halet Çambel ile eşi arkeoloji ve kazı çalışmalarının da yanında okulu olmayan köylerde kendileri ve arkadaşlarının sayesinde çocuklara eğitim vermişlerdir. Köylünün de iş sahibi olup kalkınması için marangozluk ve sanat alanında kursların açılmasına öncü olmuşlardır. Kökboyasının kullanılmasını tekrar faaliyete geçirerek “*Kartepe*” kiliminin dünya çapında tanınmasını sağlamışlardır. Yapmış olduğu bu çalışmaları sayesinde günümüze kadar süregelen bir örnek teşkil etmiştir. Eşi Nail Çakırhan ile birlikte dereden çektikleri suyla ve hayvanların sırtlarında taşıdıkları çimentolar ile birlikte Türkiye’nin ilk koruma çatısını ve ilk çıplak beton uygulamasını yapmışlardır. Ceyhan Nehri’nin yatağından kilometrelerce uzağa taşınmış olan kabartma yazılarını bir araya getirip Kartepe’deki eserlerin sayısını artırmışlardır. Türkiye’nin ilk milli park uygulamasını faaliyete geçirebilmek adına köylülerle de iş birliği yapmışlardır. Bu alanların tahrip edilmesini önlemek amacıyla köylülerden, keçilerin koyunlarla takas edilmesini istemiştir (Özdoğan,2014: 36-37).

1962-63 yılları arasında *Saarbrücken* Üniversitesinde misafir profesör olarak görev almıştır. Buradaki görevinin tamamlamasının ardından İstanbul Üniversitesinde Prehistorya kürsüsünün kurulmasında öncü olmuştur. 1963 yılında Chicago Üniversitesindeki *Prof. Braidwood* ile iş birliği sonucunda İstanbul-Chicago üniversiteleri arasında Güneydoğu Anadolu Tarih Öncesi Araştırma Karma Projesini birlikte yürütmüşlerdir. Bu proje kapsamında, “*Urfa-Bozova’da Biris Mezarlığı ve Söğüt Tarlası, Diyarbakır’da ise Girikihacıyan*” kazılarının gerçekleşmesini sağlamıştır (Dirican,1997: 79). Robert Braidwood’u Türkiye’ye getirilmesindeki en büyük etken olmuştur. Dünyanın ilk çok disiplinli geniş katılımı ile birlikte Doğu Anadolu Dağlık Bölgesinin uygarlığının en eski dönemlerden itibaren taşımış olduğu değeri ortaya çıkarmışlardır(Özdoğan,2014: 38-39).

1984 yılında emekli olmasına rağmen, kazılara katılan Halet Hanım “*Kırmızı Yalı*” olarak bilinen aileden kalan evlerini Boğaziçi Üniversitesine bağışlamıştır. Mükemmel görünüşü ve yapısı ile örnek olan bu yapı daha sonrasında Halet Çambel ve Nail Çakırhan adında Arkeoloji ve Geleneksel Mimarlık Araştırma Merkezi haline getirilmiştir. Bu merkezde kişisel arşivleri ve Kartepe kazılarından kalan malzemeler sergilenmektedir.2005 yılında Hollanda’nın ev sahipliğini yaptığı “*Prens Claus*” ödülleriine sahip olmuş, ayrıca kendisine T.C Kültür Bakanlığı tarafından Kültür ve Sanat ödülüne layık görülmüştür (Mimoza, 2016: 35). Yaşamı boyunca yurtdışında belirli dönemlerde farklı üniversitelerde görev

almasına rağmen hiçbir zaman buralarda yaşamını sürdürmek istememiştir. Bunun nedenini ise Halet Hanım şu şekilde açıklamıştır : “ ...*bu memleket beni yetiştirmiş, başkasının yerine yatırımı bana yapmış. Böyle bir şeye hakkım yok*” (Dirican,1997: 80).

Halet Çambel’in öğrencilerinden Mehmet Özdoğan, Halet Hoca’yı tanımlamanın zor olduğunu ifade etmiş olsa da onu en yakından tanıyan kişilerden biri olduğunu belirtmiştir. Renkli bir kişiliği olduğunu, bunun yanında yaşamının hiçbir döneminin durgun bir şekilde geçmediğini sürekli düşünmekten yana ve gelişen dünyaya ayak uyduran bir karakteri olduğunu belirtmiştir (Dirican,1997: 76).

Halet Çambel, eğitim dünyasının farklı alanlarında farklı başarıları ile öne çıkmış aydın bir Türk kadınıdır. Arkeolog, çevreci, eğitmen, etnograf, mimar gibi farklı alanlarda farklı bilim dalları ile Türkiye’nin uluslararası alanda tanınmasını sağlamış kadınlarından biri olmuştur. Halet Çambel, çalışma alanlarında edinmiş olduğu ilkelerini süslü terimler kullanarak anlatmamış, onun yerine herkesin anlayabileceği genel söylemleri hayata geçirmiş bir kişilik olmuştur. Doğal çevre ortamı ile kültürel mirasın birlikte korunmasını sağlamıştır. Ayrıca kültürel varlıkların, çevresinde yaşayanlara karşı değil, onlarla birlikte yaşayanlar konusunda her zaman için destekçileri olmuştur (Özdoğan,2014: 35-36).

Özellikle hem bilim alanında adını duyurmayı başaran hem de spor alanında Türkiye’nin olimpiyatlara katılan kadın sporcuları olması adına Türkiye’nin gurur duymuş olduğu Türk kadınlarından biri olmuştur Ayrıca kendisinden sonraki öğrencilerini düşünmesi ve bu alanda yetişebilmeleri gerekli özveriye göstermiş eğitimci bir kişiliğe sahiptir.

3.9.2. Nezihe – Melek- Fitnat Özdil Kardeşler

Özdil kardeşlerin arasında en büyük olan Fitnat 1910, Nezihe 1911 ve Melek Özdil ise 1916 doğumludurlar. Özdil kardeşlerin annesi Osmanlı paşalarından, Emin Muhlis Paşa’nın kızıdır. Babaları Ahmet Refik Bey ise İzmirli, Kereste Gümrüğünde memur olarak çalışmıştır. Dedeleri günümüzde hala kullanılmakta olan “*Paşa Çeşmesi, Hıdır Çeşmesi ve Yerdanlı Çeşmesini*”, Kırklareli için bir şeyler yapmak ve halkın ihtiyacı görülsün diye bu eserlerin yapılmasını sağlamıştır (Gümüšoğlu,2001: 182).

Melek Hanım ve kız kardeşleri babalarının ölümüne kadar geçen süre içerisinde hayatlarını adadaki evlerinde devam ettirmişler, daha sonrasında Kadıköy’e taşınmışlardır. Bu zamana

kadar eğitimlerini annelerinin Paris'ten getirdiği notlar ve tutmuş olduğu hocalar sayesinde ilerletmişlerdir. Melek Hanım, Erenköy Kız Lisesi ve ardından İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesinden mezun olmuştur. Sümerbank'ta, alım satım bölümünde yıllarca emek verdikten sonra emekli olmuştur (Gümüšoğlu, 2001: 183).

1936 yılında yapılan bir yarışmayı İsmet İnönü izler burada birinci olan kardeşlere mermerden kürek çeken bir sporcunun heykelini armağan eder. Bu hediye'nin anlamının büyük olduğunu ifade eden Melek Özdil, yıllar sonra üç kardeş birlikte bu fotoğrafı ve hediye'yi de yanlarına alarak Heybeliada'ya İsmet İnönü'yü ziyaret giderler (Gümüšoğlu, 2001: 184).

Cumhuriyet'in onuncu yıl kutlamalarında bütün sporcular Ankara'ya davet edilmiştir. Her branştan ayrı sporcular büyük bir tren ile Ankara'ya doğru hareket etmişler ve durdukları her istasyonda büyük bir sevinç ile karşılaşmışlardır. Sporcuların Ankara'ya ulaşmalarından bir gün sonra Spor Federasyonu Başkanı Burhan Felek' in de etkili olduğu karar doğrultusunda Türkiye'de kadın sporcuların eşofman giymeleri gerektiği kararı verilmiştir. Özdil kardeşler ilk olarak yağlı kürek, sonralarında ise dirsekli kürek çekerlerdi. Oldukça meşakkatli bir dal olan yağlı kürek müsabakalarında çeşitli kategorilerde yarışmalarına rağmen, girdikleri bütün yarışmalardan birinci olarak ayrılmışlardır (Gümüšoğlu,2001: 185).

Kürek sporlarında Fenerbahçe Spor Kulübünün geçilemeyen kardeşleri olan Nezihe, Melek, Fitnat kardeşler sporsever bir aile içinde büyümüşlerdir. Aile içerisindeki erkek sayısının çok olması onları futbol ve hokey gibi sporlarla iç içe büyüttüştür. Kürek sporuna enişterinin başkanlığını yapmış olduğu Altınordu Spor Kulübünde başladıktan sonra Fenerbahçe'ye geçmişlerdir. Hayatları boyunca birbirlerinden kopamayan kardeşler son anlarına kadar beraber olmuşlardır (Kadın ve Spor, 2001: 53).

3.9.3. Naciye Akhüren

Türkiye'de bilimsel anlamda spor eğitiminin başlaması 1924 yılına kadar uzanmaktadır. Ankara Gazi Terbiye Enstitüsünde verilen beden eğitimi derslerinin yanı sıra İstanbul Çapa Kız Muallim Mektebinde de jimnastik gruplarıyla dersler devam etmiştir. 1926 yılında bu kurslardan birine Bursa'dan katılan on sekiz yaşındaki iki yıllık öğretmen olan Naciye

Aküren Türkiye'nin ilk jimnastik öğretmenidir. Spordaki başarısı nedeniyle yurtdışında eğitim görmeye hak kazanmış olsa da, babasının rahatsızlığı nedeniyle bu eğitime katılamaz ve Bursa'ya genç bir jimnastik eğitimci olarak döner. 1924 yılında Bursa Kız Muallim Mektebinden mezun olduğunda daha on altı yaşındaydı, yaşı küçük olduğundan maaşa bağlanamamış, 18 yaşına gelip ilk maaşını aldığı zaman ki mutluluğunu "*mükemmel bir maaş*" diye tanımlamıştır (Kadın ve Spor,2001: 25). Naciye Akhüren, öğretmenlik döneminde öğrencileri ile birlikte yaptığı gösterileri bütün Bursa halkı dâhil olmak üzere onların ilgi ile izlendiğini, dönemin şartlarına göre sokakta şort giyerek, marş söyleyerek Abide'ye kadar giden öğrencilerin bu durumunu kimsenin yadırgamadığını aksine herkesin hoşuna gittiğini dile getirmiştir (Gümüsoğlu,2001: 39).

1961 yılında öğretmenliğinin otuz yedinci yılında emekliliğe ayrılan Naciye Akhüren, sadece jimnastik öğretmenliği yapmamış aynı zamanda farklı okullarda idari görevlerde yer almıştır. 7 Ekim 1997 yılında hayata veda eden Naciye Akhüren, kürsülerde şort giyip öğrencilerine spor yaptırmış, geleceğe ilişkin umutları serpererek aydınlanmanın öncülerinden olmuştur (Gümüsoğlu,2001: 40).

3.10. Cumhuriyet Dönemi Havacılık Alanındaki Türk Kadınları

Osmanlı Dönemi'nde savaşlardan dolayı kadınların uçaklarla olan ilişkileri neredeyse olamamıştır. Cumhuriyet Dönemi'nde gelindiğinde ise tatbikat yapan uçaklarda gönüllü olan vatandaşlar uçağa binme imkânları bulmuş, 25 Ekim 1927 yılında yine yapılan bir tatbikatta 27 vatandaş uçuşu katılmıştır. Ancak öğleden sonra yapılan bir uçuşta uçağın arızalanması nedeniyle jandarma komutanının kızı şehit olmuştur. Mefharet Hanım bu uçak kazasında şehit olan ilk Türk kadınıdır. Dünyada yaklaşık bin kadar bayan pilot bulunurken Türkiye'de Türk Kuşu'nun açılışına kadar böyle bir girişim olmamıştır. Ancak Vecihi Hürkuş'un İstanbul'da açmış olduğu sivil uçuş okulundan sonra bu alandaki boşluk doldurulmaya çalışılmıştır.1933 yılında burada eğitime katılıp aynı yıl içerisinde yalnız uçuşunu gerçekleştirdikten sonra İlk Türk Kadın Pilotu olma şerefine Bedriye Gökmen erişmiştir (Y. Akdemir, 2005: 66-67). Türkiye'de havacılık faaliyetlerinin gelişmesinde önemli kişiler arasında; "*Belkis Şevket, Edibe Subaşı, Sabiha Gökçen*" gibi kadınlar öne çıkmışlardır.

3.10.1. Belkis Şevket

Belkis Şevket Hanım'ın büyük dedesi Sultan İkinci Mahmut'un vezirlerinden Ali Namık Paşa'dır. Belkis Hanım'ın almış olduğu çocuk ve müzik eğitiminin yanı sıra, iyi derecede İngilizce bilmektedir. Ayrıca İkinci Meşrutiyet Dönemi'nde açılmış olan Müdafaa-i Hukuk-u Nisvan Cemiyeti'nin üyelerinden olmuş ve aynı zamanda cemiyetin yayın organı olan Kadınlar Dünyası dergisinin yazarları arasındandır (C4 Defence, 2015: 119). Belkis Şevket Hanım'ın toplum içerisindeki çağdaş Türk kadınlarından biri olmasının nedeni ise, iyi bir statüye sahip ailede yetişmiş olmasından kaynaklanmıştır. Belkis Hanım'ın uçmak istemesinin nedeni, Doğulu kadınların, Batılı kadınlardan geri kalmadıklarını ispat etmek içindir. Ayrıca o dönemlerde yaşanmış olan Trablusgarp yenilgisine neden olmuş, uçak ihtiyacını kavrayarak Osmanlı için destek vermek istediği için böyle bir istekte bulunmuştur. Osmanlı havacılık faaliyetleri Trablusgarp savaşında, denenmiş olan keşif uçakları ve bombardıman ile hareket eden İtalyanların büyük etkisi olmuş, Osmanlı askerlerini bu uçaklar hem psikolojik hem de can kaybına neden olmuştur (Karabulut ve Doğan, 2015: 1395).

Belkis Şevket Hanım'ın uçuşu için Ulviye Mevla'nın eşi, Tayyare Müdürü Mektebinin müdürü ile görüşmüş, müdürün olumlu cevabından sonra gerekli izinleri alması için I. Kolordu Kumandanlığından izin alınması gerektiğini ifade etmiştir. Bunun üzerine buraya başvurmuşlar Kolordu Kumandanında bu isteğe olumlu yanıt vermiştir. Nitekim 12 Aralık 1913 uçuş tarihi olarak belirlenmiş, hava şartlarından dolayı uçuş bir gün sonrasına ertelenmiştir (Karabulut ve Doğan, 2015: 1396).

Belkis Şevket Hanım'ın Kadınlar Dünyası dergisinin 18. sayısında kapağında kendi fotoğrafı ile birlikte uçuş hakkında haber yapılmıştır. Kendisini "*Genç Osmanlı Kadınlığının*" ilk kahramanı olarak görülmüştür (C4 Defence, 2015: 123). Belkis Şevket Hanım'ın sadece uçağa binmesi değil, diğer bir önemli özelliği ise uçağa binmeden önce cemiyet üyeleri ile birlikte uçağın önünde çekilmiş oldukları fotoğraf, ilk defa bir kadının gözünden çekilmiş olan ilk fotoğraf olma özelliğine sahiptir (Karabulut ve Doğan: 1398).

Ayastefanos Tayyare Mektebinde gerçekleştirilecek olan uçuşta, Belkis Hanım büyük bir sevinç ile karşılaşmıştır. 15: 14 de başlayan uçuş yaklaşık olarak kırk beş dakika sürmüş

bu süreç içerisinde Belkis Hanım'ı gören kadın ve çocuklar kendisine mendil sallayarak bu sevincine ortak olmuşlardır. Uçaktan indikten sonrada kendisini büyük bir kalabalık karşılamış, Belkis Hanım alkışlarla onları selamlamıştır. Uçuş sırasında korkusunun olmadığını sadece rüzgârdan rahatsız olduğunu belirtmiştir. Uçuş sırasındaki duygularını Kadınlar Dünyası dergisinde kendi kalemile yer vermiştir (C4 Defence,2015: 126)

Belkis Şevket'in gerçekleştirmiş olduğu İstanbul semalarındaki uçuştan sonra Kadınlar Dünyası isimli bir uçak, hediye edilmesi için kampanya başlatmışsa da bu kampanyada başarılı olamamıştır. Bu başarı yurt içinde yankı uyandırdığı kadar, yurt dışında da yankı bulmuştur. "*Hind Havatın-i İslam Cemiyeti*", Belkis Hanım'ın göstermiş olduğu kahramanlıktan dolayı Kadınlar Dünyası dergisinde yer alan fotoğraflarından bir tanesini ünlü kolonyalarından birine bastırarak "*Belkis Kolonya Suyu*" adıyla satışa çıkarmışlardır (Çakır S. , 2011: 115).

3.10.2. Edibe Subaşı

Cumhuriyet Dönemi'nin yetiştirmiş olduğu kadın pilotlardan biri olan Edibe Subaşı, Sabiha Gökçen'in yetiştirmiş olduğu dört kadın pilottan biri olma şerefine erişmiştir. 1922 yılında Elâzığ'da dünyaya gelmiş, Dersimdeki isyanın patlat vermesi sonucunda ailesinin Adana'ya göç etmesiyle birlikte Edibe Hanım, eğitimini buradaki İnkılap Okulunda başlamış ve ardından Adana Kız Lisesinde tamamlamıştır (Sarısakal,2018: 22).

Eğitim uçuşlarını ilk kez Eskişehir'de alan Edibe Hanım, havada beş saat kalanlara verilen *C rövesini* almış bir kadın pilotu olma şerefine erişirmiştir. Ayrıca günümüzde ilgi ile izlenen ve diğer dünya ülkelerinde de gurur kaynağımız olan Türk Hava Kuvvetleri bünyesinde akrobasi timi olan Türk Yıldızlarının da mimarlarından biri olmuştur. 1957 yılında geçirmiş olduğu bir uçak kazasından dolayı vücudunun büyük bir kısmı yanmış ve yaklaşık olarak iki yıl tedavi görmüştür. Geçirmiş olduğu kazadan sonra tedavi olmuş, ancak ağır yaralandığı için uçuş hayatına son vermiştir (Sarısakal,2018: 22).

3.10.3. Sabiha Gökçen

Mustafa İzzet ve Hayriye Hanım'ın altıncı ve son çocuğu olarak dünyaya gelen Sabiha Gökçen 22 Mart 1923 tarihinde doğmuştur. Anne ve babasını kaybettikten sonra kardeşleri ile birlikte zorlu yaşam koşullarında hayata tutunmaya çalışmıştır (Balcı ve Karadeniz, 2018: 4). Öksüz olarak yaşamına devam eden Sabiha, Bursa'ya Atatürk'ün ziyareti sırasında onun yanına giderek okumak istediğini dile getirir. Bunun üzerine Atatürk kendisi ile Ankara'ya gelmesini teklif etmiştir. Abisinden izinde alındıktan sonra diğer manevi kardeşleri ile birlikte Ankara'da yaşamaya başlayan Sabiha Gökçen, Çankaya İlkokulunda ve Üsküdar Kız Kolejinde eğitim almıştır. 1935 yılında Türk Kuşu eğitim merkezinin açılışı sırasında buradaki gösterilerden çok etkilenerek bu alan- da eğitim almak istediğini Atatürk'e bildirir. Bu isteğinin üzerine, Türk Hava Kurumunun Türk Kuşu Sivil Havacılık Okuluna girip eğitim almaya başlar, 7 erkek öğrenci ile birlikte yüksek planörcülük eğitimini tamamlar. Bu sırada Atatürk'ün diğer manevi kızı olan Zehra'nın ölüm haberini aldıktan sonra onun üzerinde bu ölüm iz bırakmış ve havacılık faaliyetlerine bir süre ara vermiştir (S. Çakır, 2010: 224).

Hastalığı nedeniyle eğitimine devam edemeyen Sabiha Gökçen tedavi amaçlı Fransa'ya gider herkesin çok beğendiği Fransa'da o memleketinden ayrı kaldığı için bu döneme yapmış olduğu bir röportajda sıkıntılı ve bomboş bir dönem diye nitelendirmiştir. Burada kaldığı süre içerisinde Fransızcasını ilerletmiştir. Tedavisi bittikten bir süre sonra Türkiye'ye geri dönen Sabiha bu dönemde soyadı kanunun çıkmasıyla birlikte Atatürk kendisine Gökçen soyadını vermiştir (Altınay, 2000: 263).

Sabiha Gökçenin, havacılık faaliyetlerinden dolayı etkilenen birçok ülke olmuştur. Almanya'da Hitler, kendi kadın savaş pilotuna dünyayı dolaştırmıştır. Bir Türk kızının, göklerde kendini kanıtlamasının ardından ABD'de ise neredeyse elli yıl sonra kadınların savaş pilotu olmasına izin verilmiştir. Atatürk'ün ısrarları üzerine eğitime tekrar dönmesiyle beraber Eskişehir Havacılık Okulunda özel dersler almaya başlamıştır. 1936 yılında ilk defa motorlu bir uçak ile uçmaya başlamıştır. Boyunun biraz kısa olmasından dolayı uçaktaki aletler ona göre ayarlanmış, kendisine özel bir üniforma tasarlanmıştır. Almış olduğu eğitimlerden sonra, Eskişehir 1. Hava Alayı'nda görev almaya başlamıştır (S. Çakır, 2010: 223-225).

1938 tarihindeki Balkan turuna katılmış, Atatürk, Sabiha'nın burada yanına teknisyen almasını engellemiştir. Atatürk'ün teknisyen almasını engellemesinin nedeni ise, dünyanın ilgi odağı olması ve onun uçağı kullanamadığı dedikodularını engellemek içindir (S. Çakır,

2010: 225). Balkan Gezisinin iki amacı vardır: imzalanmış olan Balkan Paktı gereğince iş birliği içinde olmak ve Türk ulusunun barış içinde yaşadığının mesajını vermek, ikinci amacı ise tüm dünyaya Türk kadının her alanda başarılar gösterebileceğini kanıtlamaktır (Altınay, 2000: 264).

Dersim Harekatı'ndan son anda haberi olan Sabiha Gökçen uçağına atlayıp Eskişehir'den Ankara'ya gelmiş ve Atatürk'ten kendisinin de bu harekâta katılmak istediğini ifade etmiştir. Atatürk'ü uzun uğraşları sonucundan ikna edebilmeyi başarmış olsa da, Atatürk bu harekâtın bir kadın için ne kadar zor olduğunu karşıdaki çetenin karşısında zorlu mücadelede uçağın arıza yapması durumunda onlara teslim olabileceğinden bahsetmiştir. Gökçen bu konuda ki düşüncesini şöyle ifade etmiştir: “ *Hakkınız var... Nihayet altımızdaki bir uçak. Her an arıza yapabilir. Düşebilir, çakılabilir... Şayet böyle bir şanssızlık olursa, hiç merak etmeyin, ben kendimi onlara canlı olarak teslim etmem.*” (Altınay, 2000: 269). Diyerek sözünün arkasında duran ve çıktığı yolda inancını hiçbir zaman kaybetmeyen bir kişiliğinin olduğunu bir kez daha kanıtlamıştır.

Dersim Harekâtı'ndan sonra Sabiha Gökçen'i ilk kutlayanlar arasında İsmet İnönü de vardır. İsmet İnönü bu harekâtteki başarısından dolayı onu tebrik etmiş, düzenlenen harekâtteki başarısı ile yüzyıllardan beri savaşmış olan Türk kadınlarından biri olduğunu ifade etmiştir (Altınay, 2000:270).

Bir buçuk yıllık eğitimin ardından Eskişehir Askeri Hava Okulundan mezun olan Sabiha Gökçen dünyanın ilk kadın savaş pilotu olarak mezun olmuştur. Eskişehir Tayyare Alay'ı İkinci Bölüğünde bir süre göre yapan Gökçen mevcut av ve bombardıman uçaklarıyla ve solo uçuşlar gerçekleştirmiştir. Yirmi iki ayrı tip uçakla uçuş gerçekleştirmiş olan Sabiha Gökçen'in kullanmış olduğu uçaklar arasında Türk Kuşu da vardı (Kadın ve Spor, 2001: 81). Sabiha Gökçen Dersim Harekâtı'ndaki başarısından dolayı Türk Hava Kurumu Murassa Madalyasını kazanmıştır. Sabiha Gökçen daha sonrasında Türk kuşuna başöğretmen olarak atanmıştır. 1950'li yıllarda Sabiha Gökçen, Kore Savaşı'na katılmak istemiş ancak Birleşmiş Millet'in yasalarına göre kadın olduğu için bu isteği kabul edilmemiştir (Altınay, 2000: 265).

Sabiha Gökçen'in kadınların askere alınması ve erkeklerle beraber eşit haklarda yararlanması konusundaki fikirlerini Atatürk de desteklemiştir. Öyle ki Atatürk, Sabiha Gökçen'in, katılmış olduğu bütün davetlere üniforması ile katılmasını istemiştir. Cumhuriyet Balosu'na katıldıkları bir gün Sabiha Gökçen'i sivil kıyafeti ile katılmasını

isteyen Atatürk, kadınların askerlik konusunu Fevzi Çakmak ile görüşmesini istemiştir. Sabiha Gökçen, bu durumu Mareşale dile getirse de bu konudaki görüşleri net olan Mareşal: “...Ben kızlarımızın, kadınlarımızın asker olmalarına asla razı değilim! Bir milletin var olması, o milletin kadınlarının yaşaması ile mümkün olur ancak” (Altınay, 2000: 266-267). Mareşal’in sözleri Sabiha Gökçen’i askerlik konusunda hayal kırıklığına uğratmıştır.

Sabiha Gökçen’in, Eskişehir Askeri Hava Okulu Uçuş eğitimi sürerken Atatürk’e sürpriz yapmak için eğitimde kullanmış olduğu uçağı ile Eskişehir’den Ankara’ya gitmiş ve orada Atatürk’ü görmeyince tekrar uçuşa geçmiştir. Uçuş sırasında hava şartlarından dolayı ilk zorunlu inişini Eskişehir’in ne tarafta olduğunu öğrenmek için yapmış, bir süre sonrada ikinci zorunlu inişini benzini bittiği için yapmıştır. Bu sırada Eskişehir’deki hocalarının Sabiha’yı görmemesi üzerine Atatürk’e kaybolduğunu haber verirler. Sabiha Gökçen, bir kaymakamlık ile iletişime geçtikten sonra kendisinin arandığının haberini almış Eskişehir’e gönderilmiştir. Sabiha Gökçen, bu zorunlu inişi karşısında Atatürk’ü korkmuş olduğu söylese de, kendisi ile gurur duyduğunu belirtmiştir (Milliyet, 1984: 10).

Askerlik ve pilotluk mesleğinin erkeklerin yapması gerektiği algısını kıran Sabiha Gökçen daha sonraki yıllarda Uluslararası Havacılık Federasyonu tarafından yapılmış olan etkinliklerde, başarıdan dolayı kendisine altın madalya takdim edilmiştir. 1996 yılında ABD Hava Kurmay Kolejinin mezuniyet törenine onur konuğu olarak davet edilen Sabiha Gökçen, “Kartallar Toplantısına” davet edilmiş, bu davete 20 seçkin havacı katılmıştır. Türkiye’den ilk kez Sabiha Gökçen davet edilen ve bu ödüle layık olan ilk ve tek kadın pilot olma şerefine de erişmiştir. Son uçuşunu 1996 yılında Fransız Pilot Daniel Acton ile birlikte gerçekleştirmiş, uçuş hayatı boyunca 22 değişik uçak kullanan Sabiha Gökçe’nin başarıları belgesellere ve bestelere konu olmuştur (Balcı ve Karadeniz, 2018: 5).

Sabiha Gökçen, yazmış olduğu anı kitabında hayatını iki döneme ayırmış, ilk bölümü kendi dünyaya gelmesi diye belirtirken, Atatürk ile tanıştığı ve yaşamış olduğu dönemi ikinci bölüm olarak adlandırmış ve asıl buraya ömrüm diye nitelendirmiştir. Yazmış olduğu kitabın son cümlesinde ise şu ifadelere yer vermiştir: “ *Seni düşünüyorsam, seni seviyorsam, senin yolundaysam, yaşıyorum demektir*” Gökçe’nin bu sözlerinden de hareketle hayatındaki her şeyi Atatürk ile anlamlandırıp, bütün başarılarını ona borçlu olduğunu, kendisinin diğer özellikleri göz ardı etmiştir (Altınay, 2000: 266). Sabiha Gökçen’e olan saygınlık tüm dünya basınında etki etmiştir.

Sabiha Gökçen için Tiran'da çıkarılan "Shtypi" gazetesinde çıkarılan haber(BCA,030.10 59..39.5)

Türk tayyarecisi Bayan Sabiha Gökçen, Türkiye hava filosunun ilk askeri tayyare pilotudur.

Güzel ve Cesur Bayan Sabiha Gökçen Eskişehir askeri hava mektebi mezunlarındandır. Hava teşkilatı bulunan bütün kasabalarda, tayyarecilik dersleri kadın ve erkek bütün gençler için mecburidir. Bu hal cidden şayanı dikkattir. Yabancı matbuatın mütalaalarına göre, Rusya'dan sonra yakında en fazla kadın pilot ancak Türkiye'de olacaktır.

Gen. Tayyareci Bayanı ismi artık bütün dünya gazetelerine geçmiş ve mütemadiyen ağıza alınmaktadır. Hakkında birçok güzel yazılar yazılmıştır. Geçenlerde bizzat Cumhur Reisi Atatürk Yeşilköy tayyare meydanına gelerek bu kahraman tayyareciyi Eskişehir'e yol alırken teşyi etmişti. Sabiha Gökçen aynı gün Eskişehir'den tekrar İstanbul'a muvaffakiyetle dönmüştür. Bayan Sabiha Gökçe meslekinde çok mahirdir. Hatta onun muallimi olan Fransız Mösyö Duma bile Sabiha Gökçeni Fransız tayyareci Elea Boz veya Alman Lizelbak'dan daha çok üstün bulmaktadır. Muallimi Sabiha Gökçen'in bilhassa soğukkanlılığına hayran olmaktadır. Şayanı hayrettir ki Sabiha Gökçen 10 sat mütemadiyen havada tayyaresi ile akrobasi ve birçok zor manevralar yaptıktan sonra bile katiyen yorulmamaktadır.

Son Kürd harekâtında Sabiha Gökçen tayyare ile büyük yararlılıklar göstermiştir.

Şimdi Bayan Gökçen tayyaresi ile Asya'da bir tur yapmaya hazırlanıyor.

İşte yeni Türk kadınından bir tip... Kemal Atatürk'ün pek parlak Önderliği sayesinde ileri giden Türkiye'nin medeniyet havasını alan yeni Türk kadınlarından biri..."(BCA,030.10 59.399.5).

Sabiha Gökçen'in, mesleğine olan aşkı ömrünün son dönemlerine kadar devam etmiştir.22 Mart 2001 yılında Ankara'da hayata gözlerini yummuştur. Dünyada ise ilk defa bir havaalanına bir kadının ismi verilmiştir (S. Çakır, 2010: 226). Hürriyet gazetesi ise, Sabiha Gökçen'in ölümünü şu manşetle gündeme taşımıştır. "Göklere Kanatlandı", haberin devamında ise: Türkiye'nin ilk kadın savaş pilotu olan Sabiha Gökçen tedavi gördüğü Gülhane Askeri Akademisinde vefat ettiği söylenmiştir. Sabiha Gökçen'in ölümü üzerine Uluslararası Havaalanı'nın işletmeciliği ve diğer havacılık şirketlerinde bayraklar yarıya indirilmiştir. Sabiha Gökçe'nin naaşı, önce Türk Hava Kurumunda yapılan törenin ardından Cebeci Şehitliğine defnedilmiştir (Hürriyet, 2001).

IV. BÖLÜM

CUMHURİYET DÖNEMİ KADIN YAPILANMALARI

4.1. Cumhuriyet Döneminde Kadınların Siyasal Hakları

Meşrutiyet'in ilanından itibaren mecliste başlayan demokrasi çalışmaları, Cumhuriyet'in ilan edilmesi ile birlikte halkın iradesi ile yönetilen bir devlet ortaya çıkmıştır. Bu süreçten sonra her ne kadar demokrasi üzerine kurulan yeni bir devlet olsa da bu haktan sadece erkekler faydalanmaktaydı.

Cumhuriyet Dönemi'nde kadınlara verilen haklar neticesinde en çok gündemde olan konulardan biri de seçme ve seçilme hakkı olmuştur. Ülkenin o zamanın ki durumundan kaynaklı olarak kadınlara seçme ve seçilme hakkı için daha erken olduğu kanısı oluşmuştur. Özellikle muhafazakâr kesimin bu konudaki düşünceleri şeriata aykırı olduğundan kaynaklanmıştır (Kaplan, 1998: 142).

Kadınlara siyasal hakların verilmesi konusu kadınların bu hakları kazanana kadar gündemden düşmemiş, bu alanda kadınların mücadeleleri ve kurmuş oldukları siyasal örgütlerin düşünceleri de etkili olmuştur. Meclisteki vekiller bu konu hakkındaki görüşlerini dile getirirken bir grup kadınlarında bu haklardan yararlanması gerektiğini ifade etmiş, diğer bir kesim ise kadınların henüz bu hakları alacak kadar eğitilmiş olmadıklarını vurgulamışlardır.

Kadınların siyasal hayata katılımlarından rahatsız olan bir diğer kişi de Dr. Raşit Paşa'dır. Hanımlar için bir konferans vermiş ve burada kadınların asli görevinin evde çocuk büyötmek olduğunu vurgulamıştır. Bu düşüncesi Kadınlar Birliği tarafından eleştirilince, görüşlerini devamında, neslin sağlam bir şekilde yetişmesini sağlayan kişi annedir, anne

ise çocuğunu besleyen çocuğuna meme veren kişidir diyerek kadınların siyasal yaşama katılmalarını sert bir dil ile eleştirmiştir (Bolat, 2014: 45). Kadınların siyasi hakları elde ettikten sonra kadınlık vazifeleri olan ev işleri, çocuk bakımı gibi işlerden de uzaklaşacağı düşünülmüştür. Bu görüşlere karşı, Efzayiş Suat Hanım'dan cevap gecikmemiştir. Kadınların erkeklerin işlerine göz dikmediğini sadece Cumhuriyetin onlara vermiş olduğu haklardan yararlanarak bu görevi yerine getirmek istediklerini söylemiştir. Kadınlık görevlerini de her iki tarafı da ihmal etmeden üzerlerine düşüne görev ve sorumlulukları yerine getireceklerini ifade etmiştir (Özer, 2013: 144).

1 Nisan 1923 tarihinde mevcut seçim yasasında bazı maddelerin değiştirilmesine ilgili kanun tasarısı görüşmelere açılmıştır. Tasarı esnasındaki konuşmak için söz alan Bolu Milletvekili Tuna Hilmi, kadınların siyasal haklarını savunmak istemişse de konuşmaları diğer vekiller tarafından kesilmiştir (Yüceer, 2008: 137). Kadınların seçme ve seçilme haklarının konusunun bu kadar geç bir süreye kalması, yeni oluşturulan devletin yapı taşlarının oturması beklemiştir.

Atatürk kadınların seçme ve seçilme haklarının kazanması konusunda toplumu hazırlama konusundaki bütün hazırlıklarının yapılmasından sonra 3 Nisan 1930 tarihinde İsmet İnönü ve İçişleri Bakanı Şükrü Kaya tarafından TBMM'ye "*Belediye Kanunu*" tasarısı hazırlandıktan sonra sunulmuştur. Bu kanun tasarısının 23. Maddesi ve 24. Maddesine göre 18 yaşını bitirmiş kadınlara yerel seçimler için seçme hakkı ve 25 yaşını bitirmiş kadınlara da seçilme hakkı tanınmıştır. Türk kadınları belediye ve seçimleri için kazanmış oldukları bu hakkı 1933 yılında yapılmış olan kentlerdeki belediye ve diğer yaşlılar meclisinde kullanmışlardır(Duroğlu,2007: 46). Belediye seçimlerinde üye olmak isteyen kadınların bir kısmı CHP'ye yakın kesimden olmuş ya da tanınmış kişilerin kızları ya da eşleri müracaat etmişlerdir.

Cumhuriyet Halk Fırkası müfettişi Şinasi Paşa'nın başkanlığını yapmış olduğu kadınlara verilen seçme ve seçilme hakkıyla partiye dâhil olmaları neticesinde talimat vermiştir. Bu talimat neticesinde kadınlarda erkekler gibi dâhil edilmiş, kadınlarda mensup oldukları ocaklara müracaat etmişlerdir. Partiye giren ilk kadın üye kadın hakları konusunun önemli savunucularından olan Afet İnan'dır (Özer, 2013: 145). Türkiye'nin ilk kadın belediye başkanı olma özelliğini taşıyan Sadiye Hanım 1930 yılında Yusufeli'nin Kılıçkaya ilçesinden belediye seçimlerinde belediye başkanı olarak seçilmiş ve iki yıl boyunca görev yapmıştır. Seçimle başa gelen ilk rektör olmasının özelliğinin yanında 12 Mart döneminde

I. Erim Kabinesinde Sağlık ve Sosyal Yardım bakanlığı görevine getirilen Türkan Akyol ise ilk kadın bakandır (Mimoza,2016: 21).

Kadınların, belediye seçimlerine katımları memlekette büyük coşku uyandırmış kadınlar bu konudaki kazanmış oldukları hak için kutlamalar yapmıştır. Kadınların belediye seçimlerine katılma hakkının verilmesini kutlamak için düzenlenen mitinglere kadınlardan çok erkeklerin katılması birçok kişi tarafında eleştirilmiş kutlamalara katılımın az olmasını ise Kadınlar Birliğini sorumlu tutmuşlardır (Dışbudak,2008: 44). Kadınlar Birliğinin o dönem kendi içlerinde yaşamış oldukları bazı problemler nedeniyle bu konu ile ilgili yeterince ilgi gösterememesinden dolayı bir kesim tarafından eleştiriye maruz kalmışlardır. Kadınlar belediye seçimlerinden sonra kazanmış oldukları bir diğer hak ise muhtar ve ihtiyar heyetine seçimlerine hakkı olmuştur.

28 Ekim 1933 tarihinde, o zaman yürürlükte olan 1924 Anayasası'nın 20. ve 25. maddelerinin değişimi ile Türk kadını bu hakları kazanmıştır (Kaplan, 1998: 191). Muhtar ve ihtiyar heyetleri seçimlerine kadınlarında oy hakkı verilmesinden kısa bir zaman sonra Aydın'da kadınlar köy ihtiyar heyeti seçimlerine katılmışlardır (Güneş, 2010: 176).

1933 yılında yapılmış olan seçimle yaklaşık 500 oy ile muhtar seçilen Gül Esin, muhtarlık yapmış olduğu dönemde kadınların sosyal hayata kazandırması için çalışmalar yapmış, modern kıyafete geçiş için çaba göstermiş, Cumhuriyet kadını olmuştur (Mimoza, 2016: 19). Muhtarlık seçimlerinin ardından Kapruzlu'da bir Gençler Derneği kurulmuştur. Dernekte avcılık, binicilik gibi spor faaliyetlerini gerçekleştirmişlerdir (Güneş, 2010: 177). Gül Hanım'ın seçilmesindeki en büyük etken bir Cumhuriyet kadınının sahip olması gereken özelliklere sahip olması ve köylü tarafından sevilen bir kişi olmasından kaynaklanmıştır. Bir kadının muhtar seçilmesi basın tarafından büyük ilgi ile karşılanmıştır.

Aydın'ın yerel gazetesi olan “Ant'ta” büyük bir gurur ile muhtar Gül Hanım halka tanıtılmıştır. Cumhuriyetin getirmiş olduğu inkılaplarla beraber ilk kadın muhtarın Aydın'dan seçildiğini büyük bir gururla yazmışlardır. Bu haberin üzerine de Gül Hanım teşekkür mahiyetinde bir telgraf çekerek “*Türk Kadınlığına ve Hemşerilerime Öz Yürekten Selamlar*” diyerek tebrikleri kabul etmiştir. Türkiye'nin ilk kadın muhtarının kendi içlerinden biri çıktığını görerek gururunu yaşayan Aydınlı ve Karpuzlu kadınları mutluluklarını ant gazetesine gönderdikleri telgraflarla dile getirmişlerdir. Gül Hanım'ın muhtarlığa seçilmesi tüm kasaba halkı tarafından coşku içinde üç gün üç gece coşku içinde kutlanmıştır (Güneş, 2010: 177).

Hatı Çırpan, milletvekili olmadan önce çiftçilik yapmış, siyasi yaşama daha sonrasında katılan kadınla arasındandır. 1934 yılında Kazan Köyü'nde babasından sonra muhtarlık görevine başlamış ve milletvekili olduğu döneme kadar muhtarlığa devam etmiştir. Mustafa Kemal'in Kızılcahamam'a geldiği bir dönemde kendisini karşılayan heyetin içinde olan Hatı Hanım'ın tavrından etkilenen Atatürk kendisinin 5. dönem milletvekili seçimlerinde aday olarak görmek istemiştir. Kadın parlamenterlerden olan Mebrure Gönenç, belediye meclis üyeliği döneminde "*Körler Okulu ve Körler Derneği*" başkanlığında yapmıştır. Mebrure Gönenç, kendisinin de görme engelli olmasından dolayı Türkiye'ye körler alfabesinin getirilmesi ve bunun yayınlştırılması için büyük mücadele eden kadınlar arasında olmuştur (Hamzaoğlu, 2018: 89). Özellikle muhtarlık ve belediye meclisine seçilen kadın adayların Atatürk'e yakından tanıdığı ve yapmış olduğu çalışmalar ile halk tarafından sevilen kişilerin olması konusunda önem göstermiştir. Kadınların belediye seçimlerine ve muhtarlık seçimlerinin ardından mecliste de temsil edilmesi konusundaki görüşler doğrultusunda Türk kadınına milletvekili seçme ve seçilme hakkı da tanınmıştır.

5 Aralık 1934'te Milletvekili seçme ve seçilme hakkı tanınmıştır. Bu haktan sonra kadınlar teşekkürlerini dile getirmek için halk evinde toplantı düzenlemişlerdir. İstanbul'daki kadınlarda Beyazıt Meydanında bir miting düzenleyip taksime kadar yürümüşlerdir(Çanak, 2016: 31). Kadınların meclise girmiş oldukları dönem içerisinde özellikle mesleki anlamda büyük başarılar sağlayan ve baticılığı temsil eden kadınların aday gösterilmesine dikkat edilmiştir. Özellikle M. Kemal'in yakın çevresinden olup Atatürk'ün inkılaplarını ve ilkelerini benimsemiş bunu hayatında uygulayan kadınların olması üzerinde de durulmuştur.

4.1.1. Kadın Milletvekillerinin Mecliste Yapmış Olduğu Çalışmalar

Kadınların seçme ve seçilme hakkını kullanmak üzere katıldıkları ilk seçim 8 Şubat 1935 yılında yapılan seçimdir. Kadınlar hem seçmen hem de aday olarak yapılan bu seçimlere büyük ilgi göstermişler aynı zamanda oy kullanma oranı büyük şehirlerde erkeklerin oranına çok yaklaşmıştır. 1935 yılında yapılan seçimlerde 13 bağımsız aday, 369 Erkek ve 17 Kadın aday Cumhuriyet Halk Fırkasından seçimleri kazanarak toplam 399 milletvekili meclise girmiştir (Yüceer, 2008: 146). Yıllara göre kadın milletvekilleri sayıları şöyledir;

1935'te 18 milletvekili olan kadınların meclisteki oranları %4,6 iken zamanla bu oranın artması gerekirken 1951-1954 yıllarına gelindiğinde bu oran %0.6 ya kadar gerilemiştir (İçli 1998: 99). Kadınlara seçme ve seçilme haklarının verilmesinden sonra ki süreç içerisinde kadın vekillerin sayılarının artması beklenirken bu alanda bir düşüş yaşanmıştır. M. Kemal döneminde kadınların mecliste temsil edilme oranları diğer dönemlere fazla olmuştur.

Meclise giren ilk kadın milletvekilleri:

1.Emine Mebrure Gönenç -Afyonkarahisar	2. Fakihe Öymen İstanbul
3.Hatı Çırpan/Satı Çırpanoğlu -Ankara	4.Benal Zübeyde Arıman- İzmir
5.Saadet Türkan Baştuğ Örs -Antalya	6. Ferruh(a) Güpgüp -Kayseri
7.Sabiha Gökçül Erbay -Balıkesir	8. Bediz Morova- Konya
9.Şekibe İnel -Bursa	10.Mihri İffet Pektaş -Malatya
11.Hatice Özgener -Çankırı	12.Ayşe Meliha Ulaş Samsun
13.Hafize Huriye Öñiz-Diyarbakır	14.Esma Nayman -Seyhan
15.Fatma Memik - Edirne	16.Hatice Sabiha Görkey- Sivas
17.Nakiye Elgün -Erzurum	18.Ayşe Seniha Hızal -Trabzon

İlk seçilen kadın vekillerin seçim bölgelerinin farklı olmasının nedeni ise farklı bölgelerden kadınların sorunlarını mecliste görüşebilmeleri içindir (Çanak, 2016 : 32).

Meclisteki kadın vekillerin genelde ilgilendirmiş olan alanlar; aile, sağlık, gençlik ve sosyal güvenlik gibi konularla ilgilenmişlerdir. Bütün bu ilgilenmiş oldukları alanların dışında savunma ve bütçe konusunda kadınların fikirleri almamıştır. Atatürk döneminde mecliste söz alan 9 kadın vekil olmuştur (Kaplan, 1998: 206-207).

Kadın hakları konusunda da fikirlerini sık sık dile getiren kadın vekillerimiz kadın haklarını mecliste savunmuşlar, mecliste kadınların çalışma hayatları ile ilgili birçok konu gündeme getirmişlerdir. Özellikle kadın ve erkeğin eşit ücretlerle çalışmaması üzerine tartışmalar olmuştur. Kadın ve erkeğin çalışması durumunda memurlara ek olarak bir maaş ve ikramiye verilmesinde sadece maaşı yüksek olana bu fırsatın sağlanması eşitsiz olarak görülmüş, bu haktan her ikisinin de eşit derecede faydalanması gerektiği görüşü

istenmiştir. Kimsesiz kadınların ve çocukların korunması konusunda mecliste gündeme gelmiş, bu gibi kişilerin eğitilerek topluma kazandırılması gerektiğini kadın vekillerimiz ifade etmişlerdir. Ayrıca Cumhuriyetle birlikte önemi artan sanayi kollarında kadınlarında gereken yeri sağlamak gerektiğini düşünmüşler, çocukları olup bakacak kimseleri olmayan kadınları için çocuk yuvaları ve okulların açılması talep edilmiştir (Kaplan, 1998: 207).

Meclisteki kadın vekiller özellikle eğitim konusundaki fikirlerini dile getirmekten çekinmemişlerdir. Bu konuda çeşitli çözüm önerileri getirerek bu konunun gündemde tutulmasını sağlamışlardır.

Mecliste eğitim konusu üzerinde yer zaman fikir önerilerinde ve eleştirilerinde bulunan bir diğer kadın vekilimizde Şehime Yunus'tur. Her yıl eğitim programlarının değiştirilmesini eleştirmiş bu konunun milli servete zarar verdiğini söylemiştir. Kadınların ancak eğitim ile bir yere gelmiş olsalar bile asıl meslekleri olan annelik duygusunu kaybetmemelerini önermiş, fakir kız çocuklarının eğitimden yararlanamadıklarını dile getirmiştir. Ayrıca bir milletin ilerleyebilmesi için öncelik olarak kız çocuklarının iyi birer eğitim almaları gerektiğini vurgulamıştır. Eğitim konusunda ve diğer konularda en fazla söz hakkı almış olan bir diğer kadın vekilimiz ise Tezer Taşkıran'dır. Taşkıran, mecliste yapmış olduğu bir konuşmasında okuma yazma bilmeyen kesim için özel faaliyetler düzenlenmesini önermiş, bunun yanı sıra okuma kitaplarının hazırlanıp köylere dağıtılmasını istemiştir. Radyo'nun, halkın eğitim öğretim faaliyetlerini geliştirmede yararlı bir araç olduğunu savunmuş, böylelikle radyodan ders programlarının yayınlanmasını istemiştir (Kaplan, 1998: 211).

Mecliste her dönem sayıları gittikçe azalan Türk kadınlarının kendilerine verilen haklar doğrultusunda çeşitli çalışmalarda yapmışlardır. Özellikle seçildikleri bölgelerin sorunlarıyla özel olarak ilgilenmişler bölgede yaşanan sorunları mecliste gündeme getirerek bu konular hakkında çözümlerin üretilmesi gerektiğini ifade etmişlerdi. Seçilen vekillerin kendi alanlarında uzman ve eğitilmiş olmaları onların Türk kadınına kazandırılmak istenen görevleri yerine getirmiş kadınlar olmuşlardır.

Meclisteki bazı milletvekilleri siyasi haklarını yeni kazanan kadınların vatanın savunmasında da görev alabileceklerini dile getirmiş. Bazı memleketlerde olduğu gibi kadınlarında kadın alayları teşkili ile kadınların geri ve sıhhi hizmette göre almalarının uygun olacağını ifade etmişlerdir. Böyle bir düşüncenin gündemde olmamasına rağmen

kamuoyunda tartişmalara neden olmuştur. Kadınlar Birliği umumi kâtibî olan Aliye Esad da kadıların askerlik konusunda bize milletvekili olma hakkını verdiler deseler ki asker olacaksınız canı gönülden vatanın savunmasına koşarız demiştir (Özer, 2013: 154).

4.2. Cumhuriyet Dönemi Kadın Cemiyetleri

Kadınlar arasındaki cemiyet faaliyetlerinin yapılanması Meşrutiyet döneminden itibaren bir artış göstermiştir. Cumhuriyet Dönemi'nden itibaren de kadınların kendileri hakkında, belirli bir ortam ve fikir birliği sağlamak adına da çeşitli cemiyetlerin kurularını sağlamışlardır.

Özellikle Cumhuriyet Dönemi'ndeki kadın cemiyetlerinin özelliklerine bakacak olursak genelde üyeleri eğitimli ve kültürlü kadınların tercihleri olmuştur. Ayrıca bu cemiyetler sivil toplum kuruluşları görevini de yürüterek yardıma muhtaç insanların imdadına yetişmişlerdir.

Kadınların siyasal alandaki yapılanmaları ilk olarak dernek olarak faaliyet gösteren Müdafaa-i Hukuku Nisvan Cemiyeti ile başlamış, 1923 yılında Halk Partisi'nin kadın kolları ile devam etmiş, ardından Türk Kadınlar Birliğinin kurulması ile bu yapılanması sürmüştür. Ancak zaman içerisinde bu dernekler ve birlikler toplanarak Halk Partisi'nin kadın kollarına dönüşmüştür (şimşek, 2016: 8).

4.2.1. Türk Ocakları

Osmanlı'nın kurtuluşu için ortaya atılan fikir akımlarında en fazla destek bulanlardan biride Türkçülük olmuştur. Türk kadının toplum içerisinde sahip olması gereken konumun önemli olduğu Türkçüler tarafından her zaman destek gören bir fikir olmuştur. Türk Ocakları, çalışmalarını özellikle millî dil ve millî tarih konuları üzerinde yoğunlaştırmıştır. Bu süreç içerisinde ilk defa kadınlar ve erkekler ocaklarda verilen konferanslara birlikte katılmışlardır (Y. Özdemir ve E. Aktaş, 2011: 238).

Kadınlara yeni kadın kimliğini öğretmek ve yaymak amacıyla Türk Ocaklarında konferanslar düzenlenmiş, kadınların Batı'daki feministlerden ayrılması ve doğulu kadın kimliğinden kopması gerektiğine inanmışlardır. Yeni Türk kadını imgesi yükselen milliyetçi kimliğin temel kurucu hedeflerinden olmuştur (Çokoğullar ve Bozaslan,2014:

185). Türk Ocaklarının, Türk kadınlarının siyasal haklarını kazanabilmeleri adına da hükümete çeşitli baskılar uygulamışlardır. Kadınlara hakların verilebilmesi adına, kadın hakları konusunda toplumu bilinçlendirmek için çeşitli çalışmalar yapmışlardır. Türk kadına eğitimin verilmesi konusunda aşırıya kaçıp batılı eğitimi destekleyenlere karşı çıkmış, bunun yerine Türk kültürüne yoğunluk veren çalışmalarda bulunmuşlardır. Türk Ocağına bağlı Türk Gücü Gençlik Cemiyetinin sorumlu olduğu kişiler ile de görüşmeler yaparak gösteriler ve toplantılar düzenlemişlerdir (Kaplan, 1998: 354). Türk Ocakları, sadece Türk kadının sahip olması gereken konumunun arkadaşında durmamış, özellikle Cumhuriyet'in kuruluş aşamasında Türk milletinin bilinçlenmesi için gerekli olan bütün çalışmaları desteklemiştir.

Türk Ocağı, kütüphaneler konusunda zengin ve içeriği dolu olan bir koleksiyon oluşturmuştur. Anadolu'nun çeşitli yerlerinden toplanmış olan çini koleksiyonları ile bir çalıştırma oluşturmuşlardır. Türk ressamlarının hat sanatına ilişkin eserlerinin sergilenmiş olduğu sergilerden 3'ünü idari heyeti düzenlemiştir. Düzenlenecek olan dördüncü sergiyi ise *"Türk Ocağı Sanayi Encümeni"* tarafından açılmıştır. Bu sergiye, *"Türk Kadınları Bıçkı Yurdu, Kadınları Çalıştırma Derneği"* gibi kuruluşlarda katılarak destek vermişlerdir. Sergiyi ilk olarak düzenlemeleri nedeniyle bazı eksiklikler olsa da böyle faaliyetler içinde bulunmaları onların Türk kültürüne verdikleri desteği gösterir (Üstel, 2010: 89-90).

Türk Ocaklarının, zamanla kapanma düşüncesinin temelinde devlet yönetiminin Türk Ocaklarının edinmiş oldukları halka ulaşma fikrini tam olarak yerine getirememelerinden kaynaklanmıştır. Devlet'in kendi elinin altında denetim yapacağı bir cemiyet olmasını istemeleri üzerine Türk Ocakları bu düşüncüyü kabul etmemeleri adına kendi kendini feshetmiştir. Türk Ocaklarının feshinden sonra ortaya çıkan Halkevleri düşüncesinde hemen hemen aynı doğrultuda görev almıştır.

4.2.2. Kadınlar Halk Fırkası

Kadınlar, toplumsal alanda etkin olmaya başladıkları andan itibaren çeşitli kurum ve kuruluşların başında olmuşlardır. Bu yönüyle kadınlar türlü faaliyetlere destek vermiş olsalar da, hiçbir zaman siyasi olayların içinde tam olarak yer alamamışlardır. Siyasi haklarını kazanmak içinde çeşitli zorlamalarda bulunmamışlardır.

Kadınlar Halk Fırkası, 27 maddeden oluşan 15 Haziran 1339 yılında Kadınlar Halk Fırkası namıyla bir parti kurduklarını duyurmuşlardır. Fırka kuruluşunda ilk dokuz amacının birinci maddesinde siyasal amaçlar olduğunu, partinin sadece fikri olarak hareket etmeyeceğini aldıkları kararları eylemede dönüştüreceklerini bildirmişlerdir. İkinci ve üçüncü madde de siyasal hakları ele almışlardır. Nezihe Muhiddin ve Kadınlar Halk Fırkasının kurucularının özellikle belirttikleri mesele ise siyasal hakların bir zaman meselesi olduğunu ve bu meseleyi kısaltmayı amaçladıklarını öne sürmüşlerdir (Zihnioğlu,2003: 132,136).

Kadınlar Fırkasının, kuruluşu sırasında meclisteki birçok vekilden eleştiri almıştır. Ankara'da kurulacak olan yeni Halk Fırkasının önüne geçmemesi ve bütün yurdu kapsayacak olan bir fırkanın kuruluş süreci içinde uygun olmadığı düşüncesi vardı. Ayrıca Halk Fırkasının önüne "*Kadın*" kelimesinin getirilmesi hep Halk Fırkasının bölünmesine hem de cinsiyetçilik düşüncesinin ortaya çıkmasını engellemek için bu fırkanın kurulmasına izin verilmemiştir (Z. Toprak,1994: 7-8). Hükümet'in Kadınlar Halk Fırkasının kurulmasına izin vermemesinin sebebinin Nezihe Muhiddin, Fırkada yer alan bazı maddeleri hükümet ve bazı kadınlar tarafından uygun olmadığını belirtmelerinden dolayı partinin açılmasının uygun bulunmadığını dile getirmiştir. Özellikle tüzükte yer alan, kadınların askerlik yapacaklarını dile getiren madde yüzünden tepki çektiğini ifade etmiştir (Zihnioğlu,2003: 148).

Kadınlar Halk Fırkasının, sunmuş olduğu beyannameye göre memleketin her noktasında siyasi, içtimai ve iktisadi bütün mesai de kadının dolayısıyla veya doğrudan doğruya dâhil ve tesirden azade kalmış bir bulunmamasına rağmen bu mesainin gözle görünür derecede bariz olmadığı vurgulanmıştır. Siyasi fırkanın adı Kadınlar Halk Fırkasının ana hedefi siyasi olarak görülmüş olsa da siyasi haklar zamanla kazanılacaktı o yüzden bu fırkanın öncelikli amacı kadınların toplumsallaşmasını ve eğitimini önemsemiştir (Z. Toprak, 1998: 103).

Yaprak Zihnioğlu'nun, ifadelerine göre hükümetin Kadınlar Halk Fırkasının kuruluşuna izin vermemesinin nedenini parti programı içerisinde yer alan kadın haklarının geniş olması ve oluşturulacak olan kadın örgüt grubundan korkulması ile kaynaklandığını ifade etmiştir. Ayrıca Kadınların böyle bir siyasal oluşumu kendi istekleri üzerine oluşturacak olmaları hükümetin işine gelmemiş olacak ki ilerleyen dönemlerde hükümetin kendisinin

bu hakları tanınmasından dolayı daha güçlü bir konuma geleceklerini hesap etmesidir. (Zihnioğlu,2003: 149).

1927 yılında Kadınlar Birliğinin kurulmasında tüzüğüne kadınların siyasi haklarını sağlamayı amaçlamak maddesi eklenmiştir. Bu maddenin çevreler tarafından eleştiriye maruz kalmış ancak İstanbul Vilayeti Hukuk işleri bu maddede sakınca görmeyerek kabul etmiştir. Birliğin bünyesi içindeki çatışmalarda bu süreçten sonra hızlanmıştır. Çoğu derneklerdeki kadınlar bu maddenin gereksiz olduğunu anayasada olmadıkça bir anlam ifade etmediğini savunurken Başkanı olan Nezihe Muhittin, bu konu ile ilgili olarak “*İnkılapları doğuran hamlelerdir*” diyerek bu alanda bir çalışmanın başlatılması için tüzüğe eklenen yeni maddeyi savunmuştur (Z. Toprak,1998: 108). Kadınlar Halk Fırkasının, kuruluş aşamasında beklemiş oldukları sekiz aylık dönem içerisinde bazı gelişmeler yaşanmıştır. Hükümetin Medeni Kanun için ilk çalışmaları başlamış, Nezihe Muhiddin ve bir grup kişi yeni çıkacak olan Hukuk-u Aile Kararnamesi için gerekli çalışmalar yapmıştır. Özellikle kadınlara özel konferanslar ve toplantılar düzenlenmiştir (Zihnioğlu,2003: 142-143). Kadınlar Halk fırkasının siyasi amaçlar için bir araya gelmediklerini bildirmiş olsalar da zaman içerisinde böyle bir yapılanmaya gidileceği konusunda fırka içerisinde de çeşitli tartışmalara neden olmuştur.

4.2.3. Türk Kadınlar Birliği

Büyük yankı uyandıran açıklamalarından sonra Darülfünun Konferans Salonu’nda gerçekleştirilen Kadınlar Şurasından sonra Kadınlar Halk Fırkasının kurulması kararı çıkmıştır. Şuradan bir gün sonra Nezihe Muhiddin, öncülüğünde 16 Haziran da basında yer alan habere göre Kadınlar Halk Fırkasının nizamnamesi ve programı yayınlanmıştır. Kurucularının basına yapmış oldukları açıklamalarda kurulan diğer derneklerden farklı olduklarını memleketin mesellerine seyirci kalmamaları gerektiğini, kendi siyasi haklarından faydalanarak Mudafa'a-i Hukuk Cemiyetinin, hanımlar kısmını kendilerini teşkil etmeleri gerektiğini söylemişlerdir. (Dişbudak, 2008: 6-7).

Kadınlar Birliği Cemiyetinin kamuya yararlı dernek sayılması şu şekilde kabul edilmiştir.

7 Şubat 320 tarihinde İstanbul’da meydana gelmiş olan ve birçok hizmetleri görülmüş olan Kadınlar Birliği cemiyetinin cemiyetler kanununun 17. Maddesine uygun olarak

menafi umumiye-i hadim cemiyetler içerisinde dâhil edilmesine, 24 Haziran 320 tarihli tezkiresi ile uygun bulunan teklif üzerine icra vekilleri heyetinin 28 Haziran 341 tarihli toplanmasına uygun bulunup kabul edilmiştir (BCA, 30.18.1.1. 14.42.6).

Kadınlar Halk Fırkasının, hükümetten onay alamamasının ardından nizamnamede değişiklik yaparak siyasi faaliyetleri içeren maddesinin değiştirilmesinden sonra bir dernek olarak faaliyet gösterecekleri ifade edilmiştir. Kadınlar Halk Fırkası yeni bir nizamname yayımlayarak adını da Türk Kadınlar Birliği yaparak faaliyetlerini sürdürmüştür.

Türk Kadınlar Birliği, savaşta ölen askerlerin çocuklarına yardım amacıyla devlete aktarılan saray ve köşklere birine yetimhane açmak amacıyla Atatürk ve Eşi Latife Hanıma başvurmuştur. Bu başvuruyu geri çevirmeyen Latife Hanım'ın da desteği ile "Eytemhane Darüssınsasi" projesinin vekâlete sunulmuştur. Kadınlar Birliği toplumu yakından ilgilendiren sorunlara karşı seyirci olarak kalmamıştır. Beynelmilel Kadınlar Kongresine yönetim kurulu üyesi de olan Dr. Safiye Ali katılmıştır. Bu kongreye Türkiye'den katılan ilk kadın delegedir. (Zihnioğlu,2003: 154-156).

1927 yılı Kadınlar Birliği için sorunlu bir yıl olmuştur. Öncelikli olarak Heybeliada'da eğitim ve dinlenme amaçlı üyelere belirli bir ücret karşılığında İstanbul Valiliğinden izin alarak kamp kurulmak istenmiştir. Kampın açıldığı gün emniyet izinsiz olduğu gerekçesi ile çadırları sökmüş, aynı zamanda düzenlenecek olan geziyi de iptal etmiştir (Zihnioğlu,2003: 234). Aynı yıl içerisinde Nezihe Muhiddin'inin de yolsuzluk yaptığı iddiaları üzerine Kadınlar Birliğinin temelinde ve üyeleri arasında bir takım sorunların yaşanmasına neden olmuştur.

Kadınlar Birliği'nin 1929 yılında, Türk kadınları için yapmış oldukları en önemli gelişme Uluslararası Kadın Kurultayına katılmak olmuştur. Türk kadının Cumhuriyet rejimi ile gelen değişimleri Avrupalı kadınlarında dikkatini çekmiştir. Berlin'de düzenlenen Uluslararası Kadın Kurultayına Kadınlar Birliğini temsilen Efzayiş Suat Hanım katılmıştır. Suat Hanım'ın, burada yapmış olduğu konuşmada Türk kadının belediye seçimlerine katılacağını ilk defa açıklamıştır (Dişbudak, 2008: 41).

Ayrıca Efzayiş Suat Hanım Cumhuriyet gazetesinin 1 Nisan 1930 tarihli yazısında, Türk kadınlarının Halk Fırkasına aza olarak kayıt edilmesi ele almıştır. Habere göre: Kadın Birliğinin kâtibi olan Efzayiş Suat Hanım'ın Kadınlar Birliğindeki konferansta Millet Meclisinden geçen yeni belediye kanunun kadınlara verilen ilk en önemli olan vatandaşlık hakkının öneminden bahsetmiştir. Kadınların belediyecilikteki zorlu görevlerin üstesinden

geleceğini, kadının erkeklere göre belediyeçilikte daha iyi olacağını ve kadının özünde olan talim ve terbiyenin de bu alanda başarı sağlayacaklarını ifade etmiştir. Efzaiş Suat Hanım konferanstaki konuşması takdir edilmiş ve büyük yankı uyandırmıştır (Cumhuriyet, 1930: 1).

Türk Kadınlar Birliği basın ile arasını iyi tutmuş, sık sık gazetecilerle toplantılar düzenlemiş, derneğin faaliyetleri basın da yer almıştır. 1925 yılında Kadınlar Birliği etkinlik programını açıklayarak özellikle kadınlar için yıl içinde yapacakları faaliyeti bildirmişlerdir. Bu faaliyetler içerisinde fuhuşun yasaklanması için çalışacaklarını, boşanmada kadınları koruyacaklarını, kadınların iş bulmalarını kolaylaştıracaklarını bildirmişlerdir (Zihnioğlu,2003: 167).

Türkiye’de kadınların lehine yapılan inkılaplar sayesinde en önde İslam ülkeleri olmak üzere birçok ülkede etki bırakmıştır. Bunun sonucunda Aliiance Başkanı Miss. Ashley'e teklif edilen Uluslararası Kadınlar Alliance’nin gelecek kongrenin İstanbul’da yapılması kabul edilmiştir. Türk Kadınlar Birliği’nin üyeleri Fransa’da kendilerine duyulan özeni dile getiren raporlar yazmışlardır. Marsilya’da yapılan kongrenin bir sonraki İstanbul’da yapılma kararı Türk Kadınlar Birliği için önemli bir başarıdır (Dişbudak,2008: 57). Uluslararası Kadınlar Birliği’nin kongresinin İstanbul’da toplanmasının altında, kadınlara seçme ve seçilme hakkının verilmesi yatmaktadır. Türk kadının Avrupa’daki birçok kadından önce bu hakları elde etmesi onlara diğer kadınların ilgi duymasını sağlamış bu konu kongrede de sık sık dile getirilmiştir (Z. Toprak, 1994: 10-12).

Bu süreçten sonra Türk kadınına, verilen seçme ve seçilme hakkının da kazanılmasından sonra Türk kadınına olan hayranlık tüm dünyadaki kadınları etkilemiştir. Kadınlar Birliği Türk kadınına verilen seçme ve seçilme hakkının kendi başarılarından dolayı olduğunu her zaman vurgulamıştır. Bu hakkın verilmesinden sonra her zaman bu günü bayram havası içinde kutlamışlardır. Türk Kadınlar Birliği, kadınların bu siyasal haklarını nasıl kullanacakları konusunda kadınlara yardımcı olmuşlar, bu konularla ilgilide konferanslar düzenleyerek bilinçlenmelerini sağlamışlardır¹⁰.

¹⁰ “Kadınların Şenlikleri” başlıklı Cumhuriyet gazetesinin haberine göre, Kadınlara verilen belediyeçilik hakkının kutlamaları için Kadınlar Birliğinin ve Darülfünun talebelerinin taksimde Gazi abidesinin önünde toplanarak bu güzel haberi kutlamaları için bir araya gelineceğinden bahsedilmiştir. Yine haberin devamında aynı gün içinde Ankara’da bulunan Türk Ocaklarını örgütlemiş ile beraber Ankara’daki kadınlarında bir toplantı gerçekleştireceğinden bahsedilmiştir. Ankara’da toplanan kadınlara Afet İnan’ın kadınların hakları ile bir konferans vereceği yazılmıştır(Cumhuriyet, 3 Nisan 1930: 1).

Kadınlara seçme ve seçilme hakkının verilmesinden sonra düzenlenen mitingdeki kadınların az olmasını eleştiren bir diğer kişide Nakiye Hanım'dır. Nakiye Hanım, mitingdeki kadınların az olmasının nedenini ise Kadınlar Birliği'nin yapılanmasına bağlamış, kadınların o meydana çağırılmasından onların sorumlu olduğunu, bu mitingin ne kadar önemli olduğu konusunda onları bilgilendirmeleri gerektiği konusunda yeterli çalışmayı yapamamış olmalarından kaynaklandığını düşünmüştür. Savaşa katılmaktan bile çekinmeyen Türk kadınlarının kendileri için bir bayram olan bu ortama katılmamalarının tek nedeni olarak Kadınlar Birliği'nin bu konuya ehemmiyet vermemesinden kaynaklanmıştır demiştir (Bolat, 2014: 41). Nakiye Hanım bu konudaki düşüncelerini Cumhuriyet gazetesinde ifade etmiştir.¹¹

Uluslararası Kadınlar Birliği Kongresi, Türk Kadın Birliği ile anlaşma sağlayarak 18-24 Nisan tarihleri arasında İstanbul Yıldız Saray'ında toplanılmıştır. Birçok ülkenin katılımı ile gerçekleşen kongrede Dünya kadınları Atatürk'ün kurtarmış olduğu Türk kadınlarını tebrik etmiş ve Türkiye'yi alkışlamışlardır. Tüm dünya kadınları için beraberlik ve barışın bir simgesi olarak gerçekleşmiştir (Özkay,2017: 45-46). Dünyadaki tüm kadınlar böyle bir kongrenin Türkiye' de toplanması konusunda fikirlerini beyan etmişlerdir.

Dünyanın birçok yerinden kadınlar kongrede Türk kadının verilen siyasi haklardan memnun olduklarını şu sözler ile dile getirmişlerdir. Mısır heyeti başkanı "*Doğuda ki kadınları kurtuluşunu Atatürk'e borçluyuz*" demiştir. Kadınlar Cemiyeti Akvamin Türkiye'de kurulmasını önermiştir. Bulgar delegesi olan Madam Iborof ise; "*Türkiye'de kurulan kadın direnişinin ve örgütlenmesinin Balkanlarda büyük ses getireceğini dile getirmiştir*" (Z. Toprak, 1994: 11). Kuruluşundan beri Türk kadının, Türk toplumu içerisinde hak ettiği konumu alabilmeleri adına yapmış oldukları çalışmalar ile Türk kadını gündemden düşürmemişlerdir. Siyasal haklarını da kazanan Türk kadını adına, dernek olarak faaliyet göstermişlerdir.

Atatürk Türk Kadınlar Birliği'nin kapatılmasından sonra doğacak boşluğu değerlendirmek için kadınların arasından uluslararası kadın teşkilatlarının haberleşecekleri ve iletişim kuracakları bir birlik kurulmasını önermiştir. Nitekim alınan kararlar doğrultusunda kadınlar birliğinin kurulma amacı olan siyasi haklarının verilmesinden sonra ve birliğin

¹¹ Nakiye Hanım'ın bu mitingin bir facia olarak nitelendirmiştir. Kabahatin Kadınlar Birliğinde olduğunu ifade etmiş, kadınların iştirak etmemesinden yakınmıştır. Türk kadını meydana çağırmasını ve toplamasını bilemediler, kadınların savaşa bile katıldıklarını ve erkeklerin düzenlemiş oldukları mitinglere bile kadınların sayılarının daha fazla olduğunu ifade etmiştir (Cumhuriyet,19 Nisan 1930: 1-2).

içindeki siyasal düşüncelerle hükümete muhalefet olduğu düşüncesi ile Türk Kadınlar Birliği 1935 yılında çalışmalarına sona erdirmiştir (Dişbudak, 2008: 65).

Kadınlar Birliği'nin kapatılmasından sonraki süreçten sonra kazanılmış kadın haklarının korunması ve geliştirilmesi amacıyla 1949 yılında yeniden kurulmuştur. Bundan sonraki süreçte Kadınlar Birliği'nin üzerinde durmuş olduğu önemli konulardan biri olan kadınların çarşaf giymemesi gerektiği konusundaki düşüncelerinden dolayı, meclisteki çalışmalara destek vermişlerdir. Bu konu için kadınlara çarşaf yerine ucuz mantoların temin edilebilmesi için yerli malından üretilen mantolar için farklı tarzlarda mantolar üretebilmek adına işletme sahipleri ile görüşüp bu konuda işletme sahiplerinin de desteğini almışlardır (Kaplan, 1998: 160). Nezihe Muhiddin, Türk Kadını için çeşitli zorluklar geçirmiş, elinden gelen her şeyi yapmışsa da, Türk Kadını hakkında yazılan bazı önemli eserlerde adı bile geçmemiştir. Türk Kadınlar Birliğinin hiçbir yayınında Nezihe Muhiddin'e değinilmediğini eleştiren Yaprak Zihnioğlu, onu tanıyan kuşakların bu pırıltılı kadın imgesini önemsemediklerini ve zamanla yok olduğunu ifade etmiştir (Zihnioğlu, 2003: 259).

O dönemki kadınlar bilim, sanat, edebiyat gibi alanlarda kendilerini kanıtlamış kadınların varlığından söz etmek mümkündür. Çalışmalarını Kadınlar Birliği kadınların siyasi haklarını kazanmalarından sonra, siyasi konulardan uzaklaşmışlardır. Bu zamandan sonra Türk kadını dünyaya tanıtmaya amacıyla faaliyet gerçekleştirmişlerdir. Türk Kadınlar Birliği bir zaman sonra cemiyet gibi değil de yardımlaşma kuruluşu olarak faaliyet göstermişlerdir. CHP'nin kadın kollarının kurulmasından sonra aynı tür çalışmaları yaptıkları düşünüp daha geri planda kalmışlardır. Türk Kadınlar Birliği Cumhuriyet'in ilk kurulduğu dönemde, çağdaş kadınların bir arada bulunduğu bir cemiyet olma özelliğine sahip olmuştur.

4.3. Tek Parti Dönemi Türk Basımında Kadın

Meşrutiyet Dönemi'nden itibaren de toplumsal sorunları dile getirmek adına basın bir araç olarak görülmüştür. Cumhuriyet'in kurulduğu dönemde de toplum içerisinde yaşanan bazı istekler ve eleştirilerde gazetelerde yer almıştır. Özellikle Türk kadının toplum içerisinde kendisi için bir takım çalışmaları çıkarmış oldukları dergiler ile gün yüzüne taşımışlardır.

Cumhuriyetin ilk on yılı içinde değişen hayat şartları ve yapılan inkılaplarla beraber kadınların hayatındaki sorunları gün geçtikçe artmıştır. Bu dönemde çıkarılan dergiler kadın haklarını savunan dergiler olmuştur. 1934 yıllarında çıkarılan dergilerse seçim kanunları ile yasal haklarını kavuşan kadınların toplum içindeki statülerini pekiştirmeyi kendilerine görev edinmişlerdir (zen, 1994: 37). Özellikle Türk kadının inkılaplar ile edinmiş oldukları hakları hangi alanlarda kullanacakları konusunda ve ağdaş bir Türk kadının nasıl olacağı konusunda dergiler kendilerine bu konuları amaç olarak edinmişler, bunun için gazetedeki yazıları ile desteklemişlerdir.

Bu süreçten sonra da Cumhuriyet Dönemi'ndeki kadın dergilerinin bir özelliği İstiklal Savaşı'nda etkin rol alan kadınların meşrutiyet ile beraber ön plan açıklarının yanında bu süreçte etkin rol almaya başlamalarını konu edinmiştir. Sedat Simavi tarafından çıkarılan kadınlar için ilk ve tek mizah dergisi olma özelliğine sahip olan “*Diken*” dergisi bünyesinde “*Kadınlar Oyuncak Değildir*” adlı dergi ile ek olarak verilmiştir (zen, 1994: 30). Özellikle Cumhuriyetçi aydın kimliğine sahip olan kişiler tarafından, daha bilinçli bir kesim ortaya çıkarma yolunda çıkarılmış olan dergiler uzun süre gündemde kalmıştır. Özellikle yapılan inkılaplar neticesinde kadınlar alanında verilen hakların kazanılmasından sonraki dergiler artık isteklerini dile getirme amacı azalmış bundan sonrasındaki yazılarıyla beraber daha çok dünya üzerindeki kadınların yer aldığı yazıların bulunduğu basın aracı olarak grlmştir.

Zekeriya Sertel tarafından ıkarılan “*Resimli Ay Dergisi*” de bu özelliğe sahip olan dergiler arasında olmuştur. 1931 yılına kadar yayım hayatına devam etmiş dergiler arasında olmuş, çıkarıldığı dönemde halk dergisi olması özelliği ile bilinmesine rağmen ilerleyen dönemlerde bir moda dergisi özelliğine sahip olmuştur. Dergi bir dönem kapatılmış daha sonra yayın hayatına “*Sevimli Ay*” ile devam etmiştir. Derginin kapatılmasında siyasal sorunların basın yoluyla yayınlanmasıdır, derginin içeriğinde bazı sınırlandırılmalara gidilmiştir. Dergide kadının toplumdaki yerinden, aile içinde ki durumlara yer verilmiştir (zen, 1994: 35). Zekeriya Sertel ve eşi Sabiha Sertel, özellikle bu dönem içerisinde sosyal konular ve hkmeti eleştiren yazıları yüzünden basın hayatından defalarca uzaklaştırma cezaları almışlardır. Toplumu eğitmeyi görev olarak edinmiş olsalar da, o dönem içerisinde basına uygulanan baskıdan dolayı kendilerini geri planda tutmuşlardır.

Tek parti yönetiminde basının hareket etme özgürlüğü kısıtlanmış, ülkenin her kesiminde yayınlanan gazete ve dergilerin hükümetin görüşünü yansıtan haberleri yayınlamasına izin

verilmiştir. İktidar basının özgür olduğu konusunda ısrarlarına rağmen basın temsilcileri ilerleyen yıllarda o dönemlerde baskı altında olduklarını ve serbest olmadıklarını ifade etmişlerdir (Semiz,2008: 109). Hükümetin isteği dışında hiç bir yayının olmamasının yanında toplum içinde devam eden Hümanizm algısı hız kesmeden devam etmiştir. Basın konusunda CHP'nin bu kadar sıkı olmasının nedeni ise gazetelerin sahiplerinin çoğunun CHP milletvekilleri olmasından kaynaklanmıştır. Hatta CHP'nin nizamnamesinde "*Partili Gazetecilerin Riayet Edecekleri Noktalar*" adıyla yer almış kurallar vardır. 1944 yıllarının sonuna doğru hükümetin kültür ve ekonomik politikalarına yapılan eleştirilen bir kısmı kamuoyunda ses çıkarmaya başlamıştır. CHP'li vekillerin eğer bu kuralara uymazlarsa seçim dönemlerinde partiden uzaklaşılacakları üzerine bir kural getirilmiştir (Şeker, 2006: 118). Bu dönem içerisinde Türk kadının sorunlarını dile getiren ve Türk kadının nasıl ilerlemesi gerektiğini içeren yazıları ile uzun yıllar gündemde kalan dergiler ve gazeteler çıkarılmıştır.

4.3.1. Kadın Yolu Dergisi

Kadınlar Birliği'nin kurulmasından sonra Türk kadını hakkında ne gibi faaliyetlerde bulunduklarını ve bu konular üzerinde ne tür faaliyetlerin yapılması gerektiği konusunda Türk kadını ve Türk halkını bilinçlendirebilmek adına bir basın organının gerekliliğinin farkına varmışlardır.

Bunun üzerine Kadınlar Birliği'nin üyeleri bir araya gelerek, 16 Temmuz 1925 yılında yayın hayatına giren "*Kadın Yolu*" dergisini kurmuşlardır. Türk Kadın Birliği'nin hususi yayın organı haline gelen ve Türk kadının hedefine ulaşmak için her türlü çabayı göstereceğini, memleketin menfaati için her türlü yolu bulacağı için dergiye bu ismi vereceklerini ifade etmişlerdir. Türk Kadın Yolu dergisi, Türk Kadınlar Birliğinin siyasi hakları konusunda fikirlerini ifade etme aracı olarak kullanılmıştır. Derginin temel amacı kadının siyasi ve sosyal hayata katılabilmesini sağlamak ve Türk kadının eğitmek ve onun istikrarını sağlamak temel vazife olarak görüşmüştür (Özkay, 2017: 57-58).

Kadın Yolu dergisi, Cumhuriyet döneminin en düzenli dergisidir. "*Şukufe Nihal, Efzayış Yusuf, Yaşar Nezihe*" gibi dönemin ünlü kadın yazarlarının yanında, "*Rahi Gürpınar, Abdullah Cevdet*" gibi erkek yazarlarında yazılarının bulunduğu dönemde kadınlık üzerine görüşlerin

aktarıldığı bir dergidir. Kadın Yolu dergisi, siyasal iktidara düşünsel katkı ve danışmanlık hizmetinin de sunduğunu ifade eden Yaprak Zihnioğlu, Cumhuriyet döneminde basına olan hükümetin baskıcı tutumunun Kadın Yolu Dergisine olmaması, hükümetin kadınlık ve feminizm üzerine bilgilendirmeyi bu dergi üzerinden yapılmasına izin verilmiştir (Zihnioğlu,2003: 169-170).

Türk Kadın Yolu dergisi, 1925-1927 yılları arasında otuz sayı olarak yayın hayatında kalmıştır. Hükümet bu derginin kurulmasında yardımcı olmuş, 300 lira gibi bir para yardımında bulunmuştur. Bakanlar kurulu kararıyla da yurt dışından getirtilecek olan derginin kâğıdın gümrük verdisinden muaf tutulmasını da sağlamıştır (Koç D. 2016). Nezihe Muhiddin 26 Temmuz 1926 yılında Kadın Yolu dergisi için yardım talebinde bulunmuştur.

“ Muhterem vekilimiz efendimiz hazretleri, düz yazı yazmakta olduğum mecmuaya bir hafta kadar yardım imkânı nasıl olacağı konusunda bir mektup ile müracaatımı emretmişsiniz... Her türlü fedakarlığa katlanarak deva ettirmek istediğim bu mecmuanın vaziyeti bugün imkansızlığa sapmıştır...”(BCA,180.09. 45.233.8) diyerek hükümetten yardım talebinde bulunmuştur.

Nezihe Muhiddin'in bu yardım talebi karşılıksız kalmamış ve buna karşılık da şöyle bir cevap gelmiştir.

“İstanbul Şehzadebaşı ... caddesi Türk Kadın birliğinden Nezihe Muhiddin Hanım Efendiye,

Muhterem efendim mektubunuzu aldım, Kadın Yolu mecmuasına yardım yapılabilmesi için şimdiye kadar yayında olan nüshalardan birer adedini milli talim ve terbiye risayetine irsali rica ile teyiti hürmet eylerim efendim. 29 Temmuz 1926” (BCA,180.09. 45.233.8).

Atatürk döneminde ve İnönü döneminde pek çok dergi ve gazeteye uygulanan basın yasaklarının Türk kadın yolu dergisine uygulanmamıştır. Dergide, genelde işlenen konular olarak sağlık, eğitim, sanat ve ev idaresi gibi konular işlenmiş, Ayrıca Cumhuriyet kadınlarının siyasal haklarını, ekonomi ve vatanın savunması gerektiğini ifade eden konulara da yer verilmiştir. Derginin yazı kadrosun da kadın yazarların yanında erkek yazarlara da yer verilmiş. Özellikle kadın hakları konusunda destek veren Yaşar Nabi, Doktor Fahrettin Kerim gibi önemli kişiler de yer almıştır (Özkay,2017: 61). Özellikle dergide kadın ve erkek yazarların bir arada bulunması cinsiyetçilik algısının geride bırakıldığını bir göstergesi olmuştur.

Kadın Yolu dergisi, dönemin cinsiyetçi düşüncülerine ve uygulamalarına karşın kadınların kendilerini ifade etmelerinde bir aracı olarak iş görmüştür. Eylül 1927'de birliğin başkanı

tarafından istifaya zorlanmasının ardından Kadın Yolu dergisinde yayın hayatına son vermiştir. Türk Kadınlar Birliği'nin mücadeleleri geniş kitlelere ulaşmasında yardımcı olmuş, kamuoyunu gelişmelerden haberdar etmiştir. Yayın hayatına başladığı dönemden itibaren otoriter bir siyasal düzen hâkim olduğu için kadınların siyasal ve ekonomik olarak haklarını sonuna kadar savunmuşlardır (Dişbudak, 2008: 17).

Kadın Yolu dergisinin, çıkarıldığı dönemden itibaren özellikle üzerinde durmuş olduğu konular vardır. Özellikle Türk kadının eğitilmesi gerektiği üzerinde durulmuş, Türk kadının hak ettiği yere gelebilmesi için eğitilmiş bireyler olarak yetiştirilmesi gerektiği dergi içerisindeki yazılarla daima ön planda tutulmuştur.

4.3.2. Kadın Gazetesi

Cumhuriyetin ilanı ile birlikte kadınların hızlı bir şekilde kavuşmuş olduğu hakları savunan Kadın Gazetesi, dünyada çağdaşlaşma hareketini yakından takip etmiş, toplumsal gelişmenin ne ile sağlandığını okurlarıyla paylaşmıştır. Kadın Gazetesinde, sosyal alandaki yardımlaşmayı artırmak için gazetenin ikinci sayfasında '*Hayır Köşesi*' adı altında derneklerin faaliyetlerinden bahsetmiştir. Daha sonraki sayılarında ise gazetenin birinci sayfasında bu derneklerin aktivitelerinden bahsedilmiş, Türk kadının iyiliğini, hayırseverliğini resmederek herkesin küçük çapta da olsa yardım edebileceğini, herkese faydalı olabileceğini ortaya koymuştur. Türk Kadınları bu derneklerin sadece ülke içerisinde değil ülke dışında da açılması için çaba harcamışlardır (Ünal, 2010: 65-66).

Kadın Gazetesi 1 Mart 1947 yılında basın hayatına "*Kadınlığımızın Düşünce, Görüş, Duyuş ve İsteklerine Hizmet Etmek İçin Çıkıyoruz!*" başlığı ile adım atmıştır. Gazetenin ilk sayfasında büyük puntolar ile yazılan bu yazıdan sonra çıkış amaçlarını açıklamışlardır. Kadın Gazetesi kurucuları, Kadın Gazetesi'nin geçmişteki mevzular ile ilgilenmediğini, kadın-erkek gibi bir ayrım üzerinden konunun ilerlemeyeceğini dile getirmiştir. Gazetede yazıların daha çok memlekete yarar sağlayacak fikirlere, ilim, sanat, yardım faaliyetleri gibi hareketlerden oluşacağı ifade edilmiştir. Ayrıca gazetenin yazarları arasında en tanınmış kadın yazarların, kadın doktorların, kadın hukukçuların yer aldığı sayfaların okuyucular ile buluşturulduğu söylenmiştir. Amaçlarının kadınların, düşünce, görüş, duyuş ve isteklerine hizmet etmek olduğu söylenmiştir (Kadın Gazetesi, 1947: 1).

Kadın Gazetesi, sosyal bir gazete olarak sadece bir konu üzerinde yoğunlaşmayıp, halkı bilinçlendirecek her türlü bilgiye yer vermiştir. Ülkenin kalkınabilmesi adına ne gibi çalışmaların yapılacağı konusunda çözüm önerileri paylaşmıştır.

Kadın Gazetesinin bir sayısını incelendiğinde, gazetenin içerisinde sosyal, sanatsal ve ev idaresi konusunda kadınlara yarar sağlayacak bilgiler sunulmuştur. Gazetenin on dördüncü sayısını incelediği zaman, ilk sayfasında kurucularının kimsesiz çocuklar için, barınak ve gıda yarımından bahsedilmiştir. Gazetenin ikinci sayfasında “ *Dünya Kadınlığı*” başlığı altında dünyada ki bilim alanında başarılı olmuş “*Madam Juliot Curie*’ye” yer verilmiştir. İkinci sayfanın devamında “ *Kadın Göziyle*” Oruz imzalı yazarın “*Köylü Kadını*” adlı yazısı yer almaktadır. Bu yazıda köylü kadınların çabasında, ailesi ve memleketi için uğraştığı alanlardaki başarılarından söz edilmiştir. Gazetenin üçüncü sayfasında “*Şehir Dedikoduları*”, başlıklı yazıda şehirde düzenlenen bir konserin eleştirisi yapılmıştır. Gazetenin dördüncü sayfasında yer alan “*Kadın ve Moda*” başlıklı bölümde kadınlara moda konusunda tavsiyeler verilmiş, burada kadınların daha nasıl şık olabilecekleri ve kendilerini nasıl modern gösterecekleri konusunda öneriler yer almıştır. Ayrıca bu bölümde kadınların el becerilerini geliştirmeleri için örgü tarifleri verilmiştir. Gazete’nin beşinci sayfasında yer alan “ *Ev İdaresi ve Kolay Yemek*” başlıklı bölümde kadınlara yemek maharetlerini geliştirmek ve farklı tatları öğretmek amacıyla yemek tarifleri de yer almıştır. Ayrıca evin dekorasyonunu değiştirebilecek pratik bilgilerde yer almaktadır. Gazetenin altıncı sayfasında yer alan “*Karım ve Kıvılcım*” isimli bir hikâye yer almış, okuyucuların gazeteden daha keyif almaları amaçlanmıştır. Gazete’nin yedinci ve son sayfasında yer alan “*Çocuk Sayfası*” bölümünde Doğudan ve farklı kültürlerden masallara yer verilmiş, çocukların düşünce becerilerini geliştirebilmeleri içinde “*Düşünce Oyunları*” yer almıştır (Kadın Gazetesi,1947: 1-7).

Kadın Gazetesinde, kadınların edebiyata olan tutkularını da geliştirmek amacıyla bir şiir yarışması düzenlenmiştir. Düzenlenen bu yarışma ilk olarak 5 gün süre verilmiş, daha sonrasında süre iki defa daha uzatılmıştır. Düzenlenen bu yarışma sadece kadınlar içindir, verilmiş olan hediyeler büyük meblağlar içermese de verilen hediyeleri anlamlı kılmıştır, gazetenin kurulmasından yaklaşık bir ay sonra böyle bir yarışmayı düzenlemelerinden dolayı ekonomileri kısıtlı olduğu için böyle tercih edilmiştir (Ünal, 2010: 118).

Kadın Gazetesi, kadınların dini konuları üzerinde bir ayrımcılığa düşmemişler, din konusunda yenilikçi bir anlayış içine girmişlerdir. Toplumun ve halkın geride kalmadan

iman kuvveti ile daha iyi yerlere gelebilme anlayışına sahip olmuşlardır. Dinin çağdaş yaşam koşullarını engelleyen bir unsur olmadığını, çağdaş yaşam koşulları gereğince ayak uydurulması gerektiğini ifade etmişlerdir. Dinin geride kalan bir zihniyet ile değil daha ileriye götürecek bir zihniyet içerisinde yaşanması gerektiğini ifade etmişlerdir (Ünal, 2010: 133).

Kadın Gazetesi'nin önemli yazarlarından olan Şukufe Nihal, toplumda ki aksaklıkları ve önerileri gazetede yazısı ile öne çıkarmaktadır. Bazen sert bir üslup ile kadınları bile eleştirmiş, onların bu millete örnek olması gerektiğini vurgulamıştır.

Şukufe Nihal, Kadın Gazetesi'ndeki "*İnkılap Kadını Böyle mi Evlat Yetiştiriyor?*" isimli yazısını Cumhuriyet Gazetesi'ndeki bir yazıya karşılık olarak yazmıştır. Bu yazısında ele aldığı konu Cumhuriyet'in yetiştirdiği evlatları Anadolu'daki yaşamı görmezden gelmesi ve görmeden yorum yapmasını eleştirmiştir. Anadolu ile ilgilenmek yerine şehirlerde yapılan harcamaların gereksiz olduğunu, bir milletin ilerleyebilmesi için bütün milletin beraber hareket etmesi gerektiğini ifade etmiştir. İnkılabın yetiştirmiş olduğu kadınlara seslenen Şukufe Nihal, milletin parasında gözü olan evlatlar yetiştiren analara seslenmiş, o anaların yetiştirmiş olduğu evlatların kendilerinin vermiş olduğu terbiye ile bu yoldan yürüdüklerini ifade etmiştir. Kadın ve erkeğin birlikte hareket etmesini, bütün milletin adam olması gerektiğini, kendisi için değil de vatanı için fedakârlık yapanların görev alması gerektiğini söylemiştir (Nihal,1948: 1,3).

Kadın Gazetesinde, kadınların moda konusunda daha dikkatli olmaları gerektiğinden, ev idaresi konusunda modanın önünde geçmeyip kazancımıza bakarak harcama yapmamız gerektiği konusunda kadınları uyarmıştır. Moda düşüncesi altında renk cümbüşü içine düşmememizi, eşimizi ve evimizi unutmamız gerektiğini harcama yaparken devletin ekonomik durumunu göz önüne alıp o şekilde harcamalar yapmamız gerektiğini ifade etmişlerdir (Ünal,2010: 139).

Kadın Gazetesi'nin 31 Mayıs 1948 tarihinde ki yazısında, İsmet Paşa Kız Enstitüsünde düzenlenen serginin genel detaylarından bahsedilmiştir. Kadın Gazetesi'nin diğer sayılarında olduğu gibi, Türk kadını daha fazla nasıl tutumlu olabilir, memlekete nasıl daha faydalı olabilir konusunda yazmış oldukları yazılardan da anlaşılacağı üzere, bu sergide metrelerce boşuna harcanan kumaşlar eleştirilmiştir. Türk kadınına tutumlu olması gerekirken 3 metrelik elbisenin 5 metre kumaş harcanması yerine, nasıl daha az kumaş harcanarak öğretilmesi gerektiği konusunda tavsiye verilmiştir (Kadın Gazetesi,1948: 1,4).

Diğer dönem gazeteleri gibi tek bir konu üzerinde kalmayarak ülke ekonomisinin kalkınması içinde gereksiz israftan ve masraftan kaçınılması gerektiğini ifade ederken halkı dini duygulardan uzaklaştırmaya çalışan basının aksine dinin bütünleştirici bir unsur olduğunu vurgulayan önemli bir gazete olarak bilinmektedir.

SONUÇ

Kadın, toplumun şekillenmesinde ve ileriye gitmesinde yardımcı olmuştur. Eski Türklerde yöneticilik vasfını taşımış olan Türk kadınları, ülkeler arasındaki görüşmelerde etkili olmuştur. Türklerin İslamiyet'i kabul etmesinden sonra, Türk aile yaşamında meydana gelen değişikliklerle beraber Türklerdeki tek eşlilik kavramı, yerini çok eşliliğe bırakmıştır.

Osmanlı Devleti'nde meydana gelen demokratikleşme hareketleri ile birlikte Batı'daki fikir hareketlerinden etkilenen aydın devlet adamları ve yazarları, kadınların toplum içerisinde bir konumları olmaları gerektiğini ifade etmişlerdir. Özellikle kadın eğitimi konusunda Osmanlı'nın eğitim sistemini eleştirmişlerdir. Osmanlı'da yenileşme ile birlikte başlayan eğitimdeki değişikliklerle beraber kadınlar için yeni eğitim kurumları açılmış, kadınlar bu süreçten sonra eğitimlerini evlerde değil okullarda almaya başlamışlardır. Özellikle Meşrutiyet Dönemi'nden itibaren basın hayatında kadınlarında yer almasıyla birlikte kadın dergi ve gazetelerin sayıları gün geçtikçe artmıştır. Kadınlar artık sorunlarını bu iletişim aracılığıyla dile getirmeye başlamışlardır.

Birinci Dünya Savaşı'nın getirmiş olduğu sorunlardan dolayı, kadınlar geri planda kalmayıp bu dönemden itibaren çalışma hayatına da girmişlerdir. Özellikle Milli Mücadele'de ülkeyi savunma konusunda Türk kadınları kendi aralarında kurmuş oldukları cemiyetlerle beraber hareket etmişlerdir. Milli Mücadele'nin kazanılmasından sonra yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş aşamasında da her zaman ön planda olan Türk kadınları, yapılan inkılaplar ile yeni haklar kazanmışlardır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin yeni eğitim kurumlarında yapılmış olan değişikliklerle beraber uygulanmaya başlayan karma eğitim ilkesi ile birlikte kadın-erkek ayırt edilmeksizin bütün yurttaşlar eğitim hakkından yararlanmaya başlamıştır. Eğitim sisteminin bir milleti ileriye taşıyacak en önemli ilke olduğunu benimseyen Atatürk ve İsmet İnönü, bu konuda ülkeyi çağdaşlaştırma adına çalışmalar yapmıştır.

Tek parti döneminde kadın yazarlar genelde eserlerinde kadınları kendi ayakları üzerlerinde durabilen kadınların özelliklerini okuyucularına yerleştirmeye çalışmışlardır. Eserlerinde toplum içerisinde ki aksaklıklar dile getirilmiş, toplumun kısa süre içerisinde toparlanabilmesi ve çağdaşlaşması için kaleme almışlardır. Kadın yazarların eserleri sadece Türkiye’de yayınlanmamış, aynı zamanda yurt dışında da Türkiye’nin tanınmasında fayda sağlamışlardır.

Özellikle Tek Parti Döneminde, kadınların bilim alanında çalışmalar yapmaları istenmiştir. Bilim alanında ki çalışmalar ile Türkiye’nin dünya çapında tanınmasını sağlayan çalışmalar devlet destekli projeler olmuştur. Bilim alanında isimlerini ve çalışmalarını duyuran kadınlar ülkenin kalkınmasını bilimin ışığında olabileceği inancına sahip kişiler olmuştur.

Hukuk alanında yapılan çalışmalar ve değişiklikler neticesinde Türkiye’de Hukuk alanında eğitim alan kadınlar, sosyal yapıda bazı değişiklikleri de beraberinde getirmişlerdir. Spor alanında devletin yürütmüş olduğu çalışmalar neticesinde sağlıklı bir toplum yetiştirmek neticesinde birçok kadın özellikle üniversite eğitimi alırken aynı zamanda başka bir spor dalıyla da ilgilenmişlerdir. Cumhuriyet’in kurulması ile beraber havacılık alanında ki gelişmeler birçok ülkeden önce kadın pilotların eğitilmesini ve desteklenmesi sağlanarak dünyada Türk kadınlarının isimlerinin duyulmasına yarar sağlamışlardır.

Cumhuriyet’in kurulmasından itibaren gelişen eğitim faaliyetleri ile beraber kültürel mirasın korunması ve devamının sağlanması amacıyla arkeoloji alanında çalışmaları da beraberinde getirmiştir. Türkiye’de kültürel miras alanlarının ortaya çıkarılması ve korunması için bazı kadınlar bu alana yönelerek hayatlarının sonuna kadar bu alanda, öğrenciler yetiştirmeyi kendilerine görev edinmişlerdir. Türkiye’de kadınların Tıp alanında eğitim almaları ile birlikte bu alanda da kadınlara atfedilen bazı meslek dalları ortaya çıkmıştır. Kadın doktorlar ülkede ki kadınların sağlık kontrollerini ücretsiz bir şekilde gerçekleştirerek, daha sağlıklı bir toplum ortaya çıkarmak için köylerde ve şehirlerde halkı bilinçlendiren toplantılar düzenlemişlerdir.

Tek Parti döneminde özellikle Türk kadınları siyasal haklar elde etmek için çeşitli cemiyetlerle ve kadın dernekleri ile hareket etmişlerdir. Türk kadını siyasal haklarını elde etmesinden sonra, Batılı ülkeler tarafından tebrik edilmiş ve gurur vesilesi olmuşlardır. Kadınlar siyasal haklarını kazandıktan sonra ülke gündemi ile de yakında ilgilenmişlerdir. Özellikle kadın ve çocuk konuları ile mecliste yakından ilgilenmişlerdir.

Tüm yurttta başlatılan eğitim seferberliği doğrultusunda vatani görev düşüncesiyle, Türk gençliğini her alanda başarıya taşıyacak çalışmalarda yer almışlardır. Bu Türk kadınları Türkiye Cumhuriyetinin adını bilim, sanat, edebiyat alanında tüm dünyaya duyurarak, isimlerini tarihe altın harflerle yazdırmışlardır.

Türkiye Cumhuriyet'inin kurulması aşamasında emekleri olan bu Türk kadınları, yurt dışında aldıkları eğitimler ile yükseköğretimin de temellerini atmışlardır. Yurtdışındaki başarılarını devam ettirip ülkelerine hizmet etme anlayışında olmuşlardır. Türk kadınları, yaşamış oldukları zorluklar karşısında her zaman mücadele etmişlerdir. Kendi isimlerini ve Türkiye'nin ismini dünyanın her bir yanında gururla taşımışlardır.

KAYNAKÇA

ARŞİV BELGELERİ

BCA, 030.10.59...39.5

BCA,030.10.....59.399.5

BCA,30.18.1.1.....14.14.6.

BCA,180.09.45....233.8

BCA,180.09.....45.223.8

TBMM, Zabıt Ceridesi, C.19, İctima 70,s.40, 2.6.1937

GAZETELER

Cumhuriyet. (1930, Nisan 1). Kadınlar Meydan Okuyor. *Cumhuriyet Gazetesi*.

Cumhuriyet. (1930, Nisan 3). Kadınların Şenlikleri. *Cumhuriyet Gazetesi*.

Cumhuriyet. (1930, Nisan 19). Miting Niçin Muvaffak Olmadı? *Cumhuriyet Gazetesi*.

Cumhuriyet. (1931, Mart 25). Türk Ocakları H. Fırkası ile niçin birleşiyor? *Cumhuriyet Gazetesi*.

Hürriyet. (1998, Ocak 15 Perşembe). O Bir Tarihti. *Hürriyet Gazetesi*.

Hürriyet. (2001, Mart 23). Göklere Kanatlandı. *Hürriyet Gazetesi*.

Kadın Gazetesi. (1 Mart1948 Pazartesi). Türk Kadın Değerlerimiz. *Kadın Gazetesi*, S. 53, Yıl 2.

- Kadın Gazetesi. (1 Mart 1948). İlk Kadın Memurlarımız. *Kadın Gazetesi*, 1.
- Kadın Gazetesi. (1 Mart 1948). Türk Kadınlarından Şiirler. *Kadın Gazetesi*,6.
- Kadın Gazetesi. (31 Mayıs 1948). İsmet Paşa Kız Enstitüsünde Defile Münasebetiyle. *Kadın Gazetesi*, S. 66, Y. 2.
- Kadın Gazetesi. (18 Ekim 1948 Pazartesi). Türk Kadın Değerlerimiz. *Kadın Gazetesi*, S. 86, Y.2,1.
- Kadın Gazetesi. (1 Mart 1947). Kadınlığımızın Düşünce, Görüş, Duyuş ve İsteklerine Hizmet Etmek İçin Çıkıyoruz!. *Kadın Gazetesi*, 1(1), 1.
- Kadın Gazetesi*. (31 Mayıs 1947). S.14, Yıl.1,1-7.
- Kadın Gazetesi. (26 Nisan 1948). Türk Kadın Değerlerimiz. *Kadın Gazetesi*, 61(2),1.
- Milliyet. (1984.12.5). İlk Kadınlarımız. *Milliyet Gazetesi*.
- Söz. (1946, Ağustos 1). Prof. Saffet Kotkut. *Söz Gazetesi*(5-6), 4-5.

KİTAP VE MAKALELER

- Ağaoğlu M. (1948). Milli Tıp Kongresi ve Kadın Hekimlerimizden Beklediğimiz İlgi, *Kadın Gazetesi*, 18 Ekim 1948,1,5.
- Ak, G. (2015). Türk Düşünce Hayatında Mediha Esenel (Berkes) Ve 1948 Dtcf Tasfiyeleri İlişkisi Üzerine Bir İnceleme. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırma Dergisi*, 251-293.
- Ak Şirin H. (2016). Osmanlı Ve Cumhuriyetin İlk Yıllarında Kadın Hareketi. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 7(18).46-63.
- Akagündüz, Ü. (2012). 1918-1928 Yılları Arasında Yayımlanan Kısa Ömürlü Osmanlıca Kadın Dergileri Hakkında Bir Değerlendirme. *Kebikeç Dergisi*(34), 323-346.
- Akdağ, Ö. (2008). Cumhuriyet'in İlk yıllarında Eğitim Alanında Yabancı Uzman İstihdamı(1923-1940). *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), 45-77.
- Akdemir, Y. (2005). *Atatürk Dönemi Türk Havacılığı*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı, Ankara:

- Akdoğan, E. M. (2016). *Köy Enstitülerinde Eğitim Anlayışı Ve Tarih Ve Yurttaşlık Bilgisi Öğretimi*. Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İlköğretim Anabilim Dalı, Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı, Erzurum.
- Akın M. (2011). *Kız Teknik Eğitim-Öğretiminde Bir Örnek: Ankara Olgunlaşma Enstitüsü (1958-2002)*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara.
- Akoğlu A. (1997). Astrofizikte Öncü Bir Bilim Kadını Dilhan Eryurt, *Bilim ve Teknik Dergisi*, S.360, Kasım,74-80.
- Akyüz, Y. (2004, Temmuz). Osmanlıda Kadın Öğretmenli Ev Sıbyan Mektepleri (Amerikan ve Fransız Eğitim Tarihinden Benzer Örnekler). *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi OTAM*,1-12.
- Akyüz, Y. (2006). Türkiye'de Öğretmen Yetiştirmenin 160. Yılında Darülmuallimin 'in İlk Yıllarına Toplu ve Yeni Bir Bakış. Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi OTAM,17-58.
- Akyüz, Y. (2009, Güz). Tanzimat'tan Cumhuriyete Okullarda Yazı Öğretimine Bir Bakış. *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi OTAM*, S.26, 1-27.
- Alper, S. & Yıldırım, G. (2013). Türkiye Cumhuriyetinin ve Ankara Barosunun İlk Kadın Avukatı Süreyya Ağaoğlu. *Hukuk Gündemi Dergisi*, 52-58.
- Altın, H. (2017, 11.16). Osmanlı Eğitim Tarihinde Dârülmuallimât (Açılışı Ve Gelişim Süreci). *Akademik Matbuat Dergisi*, 1(1), 20-37.
- Altınay, A. G. (2013). *Ordu-millet-kadınlar: Dünyanın ilk kadın savaş pilotu Sabiha Gökçen. A. G. Altınay (Der.)*, Vatan, Millet, Kadınlar (261-294) içinde. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Altıntaş, Z. (2017). İttihat ve Terakki'de Kadın Olgusu ve Selma Rıza. *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi (KOUSBAD)*,117-133.
- Argunşah H. (2011). *Bir Cumhuriyet Kadını Şükufe Nihal*, İstanbul : Timaş Yayınları.
- Aslan Onur E. (2006). Cumhuriyet ve Kadın Memurlar. *Amme İdaresi Dergisi*, 39(4),117-149.

- Atıcı, E. & Erer, S. (2009). Türk Kadınlarının Tıp Eğitimine Başlama Süreci ve İstanbul Darülfünunu Tıp Fakültesi'nden Mezun Olan İlk Kadın Hekimler. *Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 35(2), 107-111.
- Atatürk'ün Söylev Demeçleri I-III* (2006). Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara: Divan Yayıncılık.
- Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri IV*(2006), Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi.
- Avcı, M. (2016). Osmanlı Devleti'nde Kadın Hakları Ve Kadın Haklarının Gelişimi İçin Mücadele Eden Öncü Kadınlar. *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi [TAED]*,55, 225-254.
- Aydın, M.A. (1998), *Hukuk-ı Aile Kararnamesi*, İslam Ansiklopedisi, İstanbul.
- Aydoğdu, D. K. (2018). *Eril Bir Çağdaşlaşma Hikayesi : Halkevleri Ve Kadın (1932-1951)*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Ankara.
- Aytaç, K. (1984). *Gazi M. Kemal Atatürk Eğitim Politikası Üzerine Konuşmalar*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Bakacak Gelgeç A. (2009, Güz). Cumhuriyet Dönemi Kadın İmgesi Üzerine Bir Değerlendirme. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 44, 627-638.
- Balcı, M. & Karadeniz, Y. (2018). Cumhuriyet Modernleşmesinin Genç Kadın Pilotu: Sabiha Gökçen. *Marmara Üniversitesi Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları Dergisi*, 2, 1-7.
- Baskın, B. (2008). II. Meşrutiyet'te Kadın Eğitimine Yönelik Bir Girişim: İnas Darülfünunu. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*,89-123.
- Başgöz, İ. (1995). *Türkiye'nin Eğitim Çıkmazı ve Atatürk*. Ankara: Başbakanlık Basımevi.
- BBC. (2012, Ağustos 11). BBC. BBC Türkçe: https://www.bbc.com/turkce/haberler/2012/08/120811_turkey_first_olympian.shtml l. adresinden alınmıştır.
- Benazus, H. (2005). *Bir Milletin Yeniden Doğuşu Türk Kadının Uyanışı*. İstanbul: Toplumsal Eğilim Yayınları.

- Benazus H.(2016). *Cumhuriyetimizin Yüz Akları : Öncü Anıt Kadınlarımız* , İstanbul: İstanbul Dudullu Organize Sanayi Bölgesi Yayınları.
- Berktaş, F. (2004). Kadınların İnsan Haklarının Gelişimi ve Türkiye. Sivil Toplum ve Demokrasi Konferans Yazıları, *İstanbul Bilgi Üniversitesi Sivil Toplum Kuruluşları Eğitim ve Araştırma Birimi*, N.7.
- Bolat Salman, B. (2014). 1930- Kadınlara İntihap (Seçme- Seçilme) Hakkı Verilmesine Yönelik Tutumlar. *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*(19), 28-50.
- Boydağ, Ş. (2003). Prof. Nüzhet Gökdoğan'ın Ardından. *Matematik Dünyası*, 40-41.
- Bozkurt, B. & Bozkurt, İ. (2014). Türkiye'nin İlk Kadın İl Belediye Başkanı 'Müfide İlhan' ve Mersin'deki Çalışmaları. *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*(19).51-75.
- Bulut, A. (2002). *Kemalist Dönem Toplumsal Cinsiyet Politikası ve Kadın Hareketi Çerçevesinde Sabiha Sertel Üzerine Bir İnceleme*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Bulut, D. (2018). *Basında Çalışma İlişkileri Ve Bir Fikir İşçisi Olarak Suat Derviş'in Gazetecilik Yaşamı*. Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Burkarlı, E. (2017). Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Kadın Kıyafetinin Dönüşümü. *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume*(12/1), 55-78.
- C4 Defence Dergisi. (2015, Ekim 14). Gökyüzünde Bir Türk Kadını Belkis Şevket Hanım . *C4 Defence Dergisi*(29), 117-131.
- Candeğer, Ü. (2018). TBMM Arşiv Kayıtlarına Göre Atatürk Dönemi Antalya Milletvekilleri Ve TBMM Faaliyetleri (1920–1938). *Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi*, XVIII(36),193-217.
- Çaha, M. (2016, Nisan 1). İsmek. 2018 tarihinde İsmek El Sanatları Dergisi: <https://ismek.ist/blog/icerik.aspx?p=3527>. adresinden alındı.
- Çakır, S. (2010). *Tarihin Unutulmaz Kadınları*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Çakır, S. (2011). *Osmanlı Kadın Hareketi*. İstanbul: Metis Yayınları.

- Çalışkan, V. & Özbey, E. (2016). Darülfünun'dan Mezun İlk Kadın Coğrafyacı: Şükûfe Nihal (1897-1973). *Türk Coğrafya Dergisi*, 61-66.
- Çanak, E. (2016, Ocak 7). TBMM'deki İlk Kadın Milletvekillerinden Esmâ Nayman Ve Meclisteki Faaliyetleri. *Asia Minor Studies- International Journal Of Social Sciencs*, 4(7), 27-41.
- Çekirge, N. (2015, Haziran). Türkiye'nin İlk Kadın Mimarları. *Mimosa Dergisi*(2), 4-5.
- Çellik, M. (2019). Osmanlı dönemi kadın dergilerin de kadına yönelik yaklaşımlar (Terakki-i Muhadderat – Hanım Kızlara Mahsus – Şüküfezar). 2018 tarihinde https://www.academia.edu/30818833/Osmanl%C4%B1_d%C3%B6nemi_kad%C4%B1n_dergilerin_de_kad%C4%B1na_y%C3%B6nelik_yakla%C5%9F%C4%B1mlar_Terakkii_Muhadderat_Han%C4%B1m_K%C4%B1zlara_Mahsus_%C5%9E%C3%BCk%C3%BCfezar . adresinden alındı.
- Çetin, N. (2018). Müfide Ferit Tek'in Pervaneler Romanına Divan Edebiyatına Ve İslam Kültürüne Ait Kavramların Simgeselliğinde Bir Yaklaşım. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi*, 22(1), 22-41.
- Çokoğullar, E. & Bozaslan, B. M. (2014). Eğitim Ve Eşitlik Talebiyle Şekillenen Osmanlı Kadın Hareketinin Milliyetçi Söyleme Eklemlenmesi. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 1(54), 171-190.
- Çokuğraş, I. & Genç, C. İ. (2018, Eylül-Ekim). Çok Yönlü Bir Cumhuriyet Mimarı: Mualla Eyüpoğlu Anhegger. *Mimarlık Dergisi*,(403), 55-59.
- Coşkun, B. (2010). *Halide Nusret Zorlutuna –Hayatı-Eserleri-Fikirleri*. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı Türkiye Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- Çoşkun, E. A. (2018). *Milli Devletin İnşasında Ayşe Afet İnan*. Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Isparta.
- Dedeoğlu, N. (2016, Haziran). Ülkemizin İlk Kadın Arkeoloğu Jale İnan. *BD Dergisi (Bilgi Dünyası)*, 111-114.

- Dik, T. (2012). *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Ressentiment'in Dönüşümü: Nezihe Muhidin Ve Leylâ Erbil*. Yüksek Lisans Tezi, İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi Türk Edebiyatı Bölümü, Ankara.
- Demir, N. Ö. (1999). *II. Meşrutiyet Dönemi Osmanlı Femizmi*. Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi. 16(2), 107-115 .
- Demirtaş, B. (2008). Atatürk Döneminde Eğitim Alanında Yaşanan Gelişmeler. *Akademik Bakış Dergisi*, 1(2), s. 155-176.
- Dinç, S. (tarih yok). *Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihimizde I. Milli Eğitim Şûrası (17 – 23 TEMMUZ 1939) ve UYGULAMALARI*. Nisan 2019 tarihinde http://turkoloji.cu.edu.tr/ATATURK/arastirmalar/sait_dinc_I_milliegitim_surasi.pdf adresinden alındı.
- Dirican, M. (1997). Yaşamını Arkeolojiye ve Anadolu'ya Adamış Bir Bilim Kadını Halet Çambel, *Bilim ve Teknik Dergisi*, Ekim, S. 359,72-80.
- Dişbudak, M. (2008). *Türk Kadınlar Birliği*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlke ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir.
- Doğramacı, E. (1992). *Türkiye'de Kadının Dünyü ve Bugünü*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Dolunay, Ş. & Erdem, S. (2016). Türk Dünyası Toplumsal Hayatında Kadın. *Uluslararası İpek Yolunun Yükselişi ve Türk Dünyası*, Ankara: Türk Yurdu Yayınları,164-185.
- Dulum, S. (2006). *Osmanlı Devleti'nde Kadının Statüsü, Eğitimi Ve Çalışma Hayatı (1839- 1918)*. Yüksek Lisans Tezi, Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Durakbaşı, A. (1996, Nisan). Öncü Bir Türk Kadını Halide Edip Adıvar. *Skylife Dergisi*(4), 46-50.
- Duroğlu, S. (2007). *Türkiye'de İlk Kadın Milletvekilleri*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Ankara.
- e-belediye. (2006). *Türkiye'nin İlk Kadın Belediye Başkanı; Çukurova Fatih Müfide İlhan Aramızda*. 38-41.
- Erdal, K. (2008). Halide Edib Adıvar'ın Bakış Açısıyla Kadının Çalışma Hayatı. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 109-123.

- Erdem, R. A. (2015). Atatürk'ün Türk Kadınına ve Kadın Eğitime Verdiği Önem. *Belgi Dergisi*(9), 1266-1277.
- Ergin, O. (1997). *Türkiye Maarif Tarihi*. İstanbul: Eser Matbası.
- Erkek, M. S. (2009). *II. Meşrutiyet Döneminde Türk Eğitim Sistemindeki Gelişmeler Ve Ethem Nejat Bey*. Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Orta Öğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Bölümü Tarih Öğretmenliği Programı, İzmir.
- Göksel, B. (1984, Kasım). Atatürk ve Kadın Hakları. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 1(1), 213-235.
- Gülcü, E. & Tunç, S. (2012). Osmanlı Basın Hayatında Kadınlar Dünyası Dergisi. *Çankırı Karatekin Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*,(3.2), 155-176.
- Gümüsoğlu F. (2001). *Cumhuriyet'te İz Bırakanlar 10. Yıl Kuşağı*. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Günay, Ç. (2001). *Toplumcu Gerçekçi Türk Edebiyatında Suat Derviş'in Yeri*. Yüksek Lisans Tezi, Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Edebiyatı Bölümü, Ankara:
- Gündüz, A. (2018, Ekim). Tarihi Süreç İçerisinde Türk Toplumunda ve Devletlerinde Kadının Yeri ve Önemi. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 129-148.
- Güneş, G. (2010). Türk Kadınının Muhtarlık Ve Köy İhtiyar Heyetlerine Seçme Seçilme Hakkını Kazanması Ve Türkiye'nin İlk Kadın Muhtarı Gül Esin (Hanım). *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergi (ÇTTAD)*, IX(20-21). 171-190,
- Güven C. (2002-Aralık). Milli Mücadele Döneminde Konya Mitingleri. *İpek Yolu Konya Ticaret Odası Dergisi-Konya Kitabı V, Özel Sayı*, 251-269.
- Hamzaoglu, M. (2018). Tanzimat'tan Erken Cumhuriyet Dönemine Türk Toplumsal ve Siyasal Yaşamında Öne Çıkan Kadınlar. *Lectio Socialis Dergisi*, 2(1), s. 74-92.
- Harikçi, V. (2017). *Halide Nusret Zorlutuna'nın Din, Toplum ve Eğitim Görüşleri*. Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Anabilim Dalı. Elazığ.
- Hukuki Haber. (2019, Mart 3). Türkan Rado. 2019 tarihinde Hukuki Haber: <https://www.hukukihaber.net/turkan-rado--biyografi,6.html>. adresinden alındı

- İçli, G. (1998). Cumhuriyet Döneminde Kadının Sosyal Konumu. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 93-103.
- İnan A. (1975). *Tarih Boyunca Türk Kadınının Hak ve Görevleri*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi,
- İnan A. (1985). Çağdaşlaşmada Kadın Hakları. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, S.2, 331-334.
- İnan A. (2019). *Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Kadın ve Spor*. (2001). Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı 2001 Ajandası. Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı.
- Kaplan, L. (1996, Mart). Türkiye Büyük Millet Meclisinde Kadın Milletvekilleri. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, XII(34), 269-276.
- Kaplan, L. (1998). *Cemiyetlerde ve Siyasi Teşkilatlarda Türk Kadını (1908-1960)*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- Karabulut, U. & Doğan, S. (2015). İstanbul Semalarında Uçan ilk Türk Kadını Belkis Şevket Hanım. *Belgi Dergisi*(10), 1395-1401.
- Karaca, Ş. (2011a). Fatma Aliye Hanımı Türk Kadın Haklarının Düşünsel Temellerine Katkıları. *Karadeniz Araştırmaları* (31), 93-110.
- Karaca, Ş. (2011b). Modernleşme Döneminde Bir Kadın Yazarın Portresi: Emine Semiye Hanım. *Bilig Dergisi Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*(57), 115-134.
- Karaca, Ş. (2012). Öncü Bir Kadın Yazar Emine Semiye'nin Kaleminden 'İslamiyet'te Feminizm. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(2), 269-280.
- Karaca, Ş. (2016, Aralık). Osmanlı Kadın Hareketinde İki Kız Kardeş: Fatma Aliye ve Emine Semiye. *Mimoza Dergisi*(5), 10-13.
- Karagöz, S. & Şanal, M. (2015, Ağustos). İkinci Meşrutiyet Dönemi Kadın Gözüyle Kadın Eğitimi. *Uluslararası Sosyal Araştırma Dergisi*, 8(39),679-691.
- Karahan, S. D. (2016, Aralık). Kadın Hareketleri Öncüleri, Halide Edip ve Feminist Tarih Yazımı. *Mimoza Dergisi*(5),14-17.

- Kayadibi, F. (2003). Kadın Eğitiminin Önemi ve Kalkınmadaki Rolü. *Sosyoloji Konferansları Dergisi*(28), 19-31.
- Kayhan Yeşilyurt, T. (2005). *Kadın Şairde Kadın: Şukufe Nihal'in Şiirleri*. Türk Edebiyatı Disiplininde Yüksek Lisans Derecesi Kazanma Yükümlülüklerinin Parçasıdır, Bilkent Üniversitesi, Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kazak B. (1948). Mısırdan Yeni Dönen Ses Sanatkârimız Safiye Ayla İle Bir Konuşma, *Kadın Gazetesi*, 21 Haziran 1948,S.69, Y,2,s.6
- Kılıç,A.(2019).Şubat 2019 tarihinde <https://www.aironn.com.tr/haberler/AIRONN%E2%80%99un-M%C3%BChendis-Kad%C4%B1nlar%C4%B1-Altan-Edige'nin-%C4%B0zinde-Y%C3%BCr%C3%BCyor-58>. adresinden alınmıştır.
- Kocabaş, S. (2009). *İnönü Dönemi Milli Şef Yönetimi- Demokrasiye Geçiş (1938-1950)*. İstanbul: Vatan Yayınları.
- Koç, D. (2016). *Türk Kadın Hareketini Kadınlar Dünyası Ve Türk Kadın Yolu Dergileri Üzerinden Okumak*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Ankara.
- Koç, N. (2007). *Türk Kültür Tarihi İçinde Köy Enstitüleri*. Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Cumhuriyet Tarihi Anabilim Dalı, İzmir.
- Koçak, C. (2010). *Türkiye’de Milli Şef Dönemi (1938-1945)*, (Cilt 2). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Konya, D. (2018). Türkiye’nin İlk Kadın Doktoru: Safiye Ali ve Çalışmaları. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi*, 19(42), 35-54.
- Kurnaz, Ş. (1991). *Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını (1839-1923)*. Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı.
- Kurt, S. K. (2015, Aralık). II. Meşrutiyet Dönemi Osmanlı Kadın Dergilerinde Aile Ve Evlilik Algısı. *Belleten Dergisi*, LXXIX(286), 1073-1097.
- Kutlar, M. (2008). *Ulviye Mevlan : Yaşamı ve Düşünceleri*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kadın Çalışmaları Ana Bilim Dalı, Ankara.
- Koloğlu, O. (1998). Halide Edip’in Gönüllü Sürgün Yılları, *Tarih ve Toplum Dergisi*, S.176, 12-16.

- Lewis, B. (2007). *Modern Türkiye'nin Doğuşu* . Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Meşeci Giorgetti, F.& Batır, B. (2008). İsmet İnönü'nün Cumhurbaşkanlığı Döneminde Eğitim Politikaları. *İstanbul Üniversitesi Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi*(13-14), 27-56.
- Mimoza . (2015, Aralık). İlk Kadın Heykeltıraş Sabiha Bengütaş. *Mimoza Dergisi*(2), 20-23.
- Mimoza . (2015, Aralık). Marie Curie'nin Öğrencisi Kimya Bilimci "Remziye Hisar". *Mimoza Dergisi*(3), 15-17.
- Mimoza . (2016, Aralık). Kartografyaya Adanmış Bir Ömür: Sehavet Mersinoğlu. *Mimoza Dergisi*(5), 60.
- Mimoza . (2016, Aralık). Türkiye'de Kadına Seçme ve Seçilme Hakkının Tanınması. *Mimoza Dergisi*(5), 18-22.
- Mimoza. (2014). Türkiye'nin İlk Kadın Mühendisleri. *Mimoza Dergisi*(1), 14-15.
- Mimoza. (2015, Haziran). Leman Cevat Tomsu (1913-1988). *Mimoza Dergisi*(2), 6-8.
- Mimoza. (2016, Haziran). Arkeolojiye Ve Anadolu'ya Adanmış Yaşamı Ve İnsanlık Tarihine Katkılarıyla Öncü Bir Kadın Bilimci Prof. Dr. Halet Çambel (1916 – 2014). *Mimoza Dergisi*(4), 35-37.
- Mimoza. (2015). Gökbilimci Ve Akademisyen Hatice Nüzhet Gökdoğan. *Mimoza Dergisi*(3), 21.
- Mimoza. (2015, Aralık). NASA'da Çalışan ilk kadın bilimcimiz. *Mimoza Dergisi*(3), 18-19.
- Nihal, Ş. (1948). *Milletvekili Bayanlarımızdan Bir İstek* . *Kadın Gazetesi*, 29 Mart 1948 Pazartesi, S.57, Y.2,
- Nihal, Ş.(1948). İnkılap Kadını Böylemi Evlat Yetiştiriyor?. *Kadın Gazetesi*, 28 Haziran 1948 Pazartesi, S.70, Y. 2,1,3.
- Nihal, Ş. (1947). Türklerde Güzel Kadın Tipleri, *Kadın Gazetesi*, 12 Nisan 1947,3.
- Nihal, Ş. (1948). Kadın Memurlar, *Kadın Gazetesi*, 26 Temmuz 1948, S.74, Y.2,1-3

- Okur, M. (2005). Milli Mücadele ve Cumhuriyetin İlk Yıllarında Milli Ve Modern Bir Eğitim Sistemi Oluşturma Çabaları. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1),99-217.
- On5yirmi5 Gençlik Haber Sitesi. (2009, Ağustos 17). 2019 tarihinde <https://www.on5yirmi5.com/haber/yasam/dogal-yasam/7011/mualla-eyuboglu-hayatini-kaybetti.html>. adresinden alındı.
- Onat Sami M.(1947). Türk Kadın Ressamları. *Kadın Gazetesi*, 12 Temmuz 1947, S. 20,2,7.
- Oruz Halim İ.(1948). Kız Sanat Enstitülerimiz. *Kadın Gazetesi*, 14 Haziran 1948 Pazartesi, S.68,Y.2,1.
- Özdemir, A. U. (2012). İkinci Dünya Savası Yıllarında Serteller Ve Tan Gazetesi (1939-1945). *Ankara Üniversitesi Türk Devkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*(49), 179-216.
- Özdemir, N. (2011). Milli Mücadelede Kadın Desteği: Bolu Müdafaa-ı Vatan Gazi Kadınlar Cemiyeti. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(23), 49-63.
- Özdemir, Y. & Aktaş, E. (2011). Halkevleri(1935'den 1951'e). *A.Ü.Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi [TAED]*(45), 235-262.
- Özdoğan, M. (2014). Aydın, Bilim İnsanı, Öğitmen, Arkeolog Halet Çambel, *Toplumsal Tarih Dergisi*, C. 243, 35-39.
- Özen, H. (1994). *Tarihsel Süreç İçinde Türk Kadın Gazete ve Dergileri (1868-1990)*. İstanbul: Graphis Ltd.
- Özer, S. (2013, Mart). Kadınlara Seçme Ve Seçilme Hakkı Verilmesinin Türk Kamuoyundaki Yankıları. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, XXIX(85), 131-169.
- Özkay, N. (2017). *Nezihe Muhiddin Ve Türk Kadın Yolu Dergisi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, İstanbul.
- Özkaya Duman, O., & Payaslı, V. (2018). Cumhuriyet Döneminde Modernleşmenin Kadın Simgesi: Afet İnan (1925-1938). *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi*, 17(33), 65-122.

- Özkaya, Y. (2003). Cumhuriyet'in İlanı ve Rejim Olarak Eğitime Katkıları. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, XIX(56), 471-481.
- Özgiraz, A. & Arslanel, M. N. (2011). İkinci Meşrutyet Döneminde Kadın Olmak. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 3(1), 1-10.
- Öztoprak, S. (1999). *Atatürk Dönemi Kadın Eğitimi*. Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Özyiğit, H. (2014). İlk Türk Kadın Heykeltıraş: Sabiha Ziya Bengütaş. *Turkish Studies*, 9(10), 853-866.
- Özyürek, M. (2011). *Türk Maarif, Cemiyet ve Siyasi Hayatında Nakiye Elgün*. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Erzurum.
- Papila, A. (2012). Cumhuriyet Döneminin Türk Kimliğinin Cumhuriyet İdeolojisinin Oluşturduğu (1923-1950) Yılları Arasında Üretilen Resimler Üzerinden Analizi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(16), 151-168.
- Paralı, E. (2001). *Halide Edip Adivar ve Romanlarında Cumhuriyet Dönemi Yeni Kadın Kimliği*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Anabilim Dalı Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Sağlam, H. (2015). *Halide Edip Adivar'ın Türk Modernleşmesine Katkısı*. Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Kamu Yönetimi Programı Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Sarioğlu, N. (1946,. Darısı İlkokul Öğretmenlerinin Başına. *Söz Gazetesi*, 1 Temmuz, Ankara.
- Sarısakal, B. (2018, 12 1). Cumhuriyet Kadınları. <http://www.bakisarissakal.com>. <http://www.bakisarissakal.com/CUMHUR%C4%B0YET%20KADINLARI.pdf>. adresinden alınmıştır.
- Sarpkaya, R. (2002). Atatürk'ün Eğitim Politikasının Kaynakları ve Temel İlkeleri. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 27(126), 3-9.
- Saygılıgil, F. (2014). Erken Cumhuriyet Dönemi Aydınlarından: Mediha Esenel (Berkes). *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 3(28), 229-240.

- Saygılıgil, F.(2010). *Kainatta Bir Nokta: Nüzhet Gökdoğan*. İstanbul: İstanbul Kültür Üniversitesi.
- Semiz, H. (2008). *İkinci Dünya Savaşı Döneminde Gazeteci Sabiha Sertel'in Döneme İlişkin Görüşleri*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gazetecilik Anabilim Dalı, İstanbul.
- Sertel, S. (2015, Haziran). TBMM'de Bir Cumhuriyet Aydını: Dr. Fatma Memik. *Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 32(1), 193-204.
- Seyhan Çiçek B. (2017). Biyolojide Kadın Bilim İnsanları. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(9), 281-295.
- Seyran, E. (2005). *Mihri Müşfik(Yaşamı ve Sanatı)*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türk Sanatı Anabilim Dalı Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul:
- Somel, S. A. (2000). Osmanlı Modernleşme Döneminde Kız Eğitimi. *Kebikeç Dergisi*,10 223-238.
- Soydan, A. (2002). Kadın Kimliğinin Oluşması Çerçevesinde Mesleki ve Teknik Eğitim (Cumhuriyet İdeolojisinin Kuruluş Sürecinde Kız Enstitüleri 1923- 1940). *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*(1).
- Şahin, E. (2018, Mart). Geçmişten Günümüze Kadın Süreli Yayınlarına Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım. *Türk & İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi*(16) 86-105.
- Şahin M. & Şahin, C. (2013). Osmanlı Son Dönemi İle Milli Mücadele Yıllarında Türk Kadınının Sosyal, Siyasî Ve Askerî Faaliyetleri. *NEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(2),53-72.
- Şanal, M. (2009, Güz). Osmanlı İmparatorluğu'nda Kız Öğretmen Okulunun (Dârülmuallimât), Kuruluşu,Okutulan Dersler ve Kapatılışı(1870–1924). *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi OTAM*, 221-244.
- Şarma, K. (2016). *Türk Promethe'ler Cumhuriyet'in Öğrencileri Avrupa'da (1925-1945)*. İstanbul: İş Bankası Yayınları.
- Şeker, K. (2006). *İnönü Dönemi Kültür Hayatı*. Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Isparta.

- Şenol Cantek, F.& Yarar, B. (2009). Erken Cumhuriyet Dönemi Dergi Ve Gazetelerinde Spor ve Kadın (1928-1960). *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*(29), 201-218.
- Şeyda, A. (2006). Kadın Eğitimi Bağlamında Hanımlara Mahsus Gazete. *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*(29). 279-294.
- Şimşek, A. (2016, Aralık). Geleneklerden Modern Hayata Türkiye’de Toplumsal Cinsiyetin Ve Kadın Haklarının İzini Sürmek. *Mimoza Dergisi*(5), 4-9.
- Tan Göğüş, M. (2007). *Cumhuriyet’te Çoçuktular*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Tarzı İ. Pakize(1992). *Anılar*. İstanbul: Omaş Ofset A.Ş.
- Taşpınar, Ş. E. (2014, Aralık). Türk Resim Sanatının Öncü Kadın Ressamları. *Mimoza Dergisi*(2), 10-19.
- THKD. (2019). Mart 2019 tarihinde Türk Hukukçu Kadınlar Derneği: <http://www.turkhukukcukadınlar.org.tr/sayfa.aspx?mid=185>. adresinden alındı
- Toparlak, B. (2014). Cumhuriyet’in İlk Kadın Milletvekillerinden Fatma (Şakir) Memik. *Tarihin Peşinde-Uluslararası Tarih Ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*(12), 71-81.
- Toprak Nihal, G. (2008). *Cumhuriyetin İlk Döneminde Türk Eğitim Sistemi Ve Köy Enstitüleri*. Yüksek Lisans Tezi. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, Afyonkarahisar:
- Toprak, Z. (1994). Türkiye’de Siyaset ve Kadın: Kadınlar Halk Fırkasından Arslulusal Kadınlar Birliği Kongresi’ne (1923-1935). *İ.Ü. Kadın Araştırmaları Dergisi*(2), 5-13.
- Toprak, Z. (1998). *Bir Yurttaş Yaratmak muasır Bir Medeniyet İçin Seferberlik Bilgileri*. İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık.
- Toprakçı, E. (2015). İsmet İnönü’nün Eğitim Felsefesi (Konuşmaları ve Yazdıkları Işığında Nitel Bir Analiz. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(2), 155-182.
- Toros, T. (1995, Aralık). Türkiye’de Kimya Biliminin Öncülerinden Remziye Hisar. *Tarih ve Toplum*(156), 339-343.
- Toros, T. (2002). Paris’te Alkışlanan İki Türk Kadını Kontes Nuriye ile Müfide Ferit. *Skylife Dergisi*, 120-124.

- Tuncay, M. (1989). Türkiye’de Solun Tarihinden Kadınlar Halk Fırkası. *Tarih ve Toplum*, N. 62, S. 110
- Tuna, S. (2009). Köy Enstitüleri’nde Kadın Olmak. *Fe Dergisi* (1), 20-29.
- Tümer Erdem, Y. (2013). *I. Meşrutiyet’ten Cumhuriyete Kızların Eğitimi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Türkün Dostoğlu, N. & Erdoğan Erkaslan, Ö. (2013). *Leman Cevat Tomsu : Türk Mimarlığında Bir Öncü, 1913-1988*. Ankara: Mimarlar Odası Yayınları.
- Türker, B. & Barışık, B. (2018, Mart). Tarihe İmza Atan Türk Kadınları. *Hukuk Gündemi Dergisi*, 8 Mart Kadın Özel Sayısı, 68-74.
- Unat, Y. (2018, 12 18). Atatürk’ün Kızlarından Türkiye Cumhuriyeti’nin İlk Kadın Astronomu, İlk Kadın Dekanı ve İlk Kadın Senatörü Nüzhet Toydemir Gökdoğan (1910-2003). <http://www.bilimtarihi.org/pdfs/gokdogan.pdf>. Adresinden alınmıştır.
- Uyanık, N. (2008). İzmir’in İşgaline Karşı Konya Yöresinden Gelen Tepkiler. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1(5), 837- 868.
- Uyanıker, F. (2007). *Milli Mücadelede Türk Kadını*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Atatürk İlke ve İnkılap Tarihi Ana Bilim Dalı, İstanbul.
- Uymaz, T. (2006). *Cumhuriyet Dönemi Astronomi Çalışmaları ve Kadın Astronomlar*. Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Felsefe Bölümü, Ankara.
- Uzun, H. (2010, Bahar-Güz). Tek Parti Döneminde Yapılan Cumhuriyet Halk Partisi Kongreleri Temelinde Değişmez Genel Başkanlık, Kemalizm Ve Milli Şef Kavramları. *Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, IX(20), 233-271.
- Ünal, B. (2010). *Türk Kadınlığı İçin Çağdaş Bir Adım: Kadın Gazetesi (1947 - 1951)*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Atatürk İlke ve İnkılap Tarihi Bölüm Dalı, Konya.
- Üstel, F. (2010). *İmparatorluktan Ulus-Devlete Türk Milliyetçiliği : Türk Ocakları (1912-1931)* (3 b.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Verel, O. (2007). *Sabiha Gökçen Atatürk’le Bir Ömür*, İstanbul: Altın Kitaplar.

- Yacan, C. (2018) Bir Siyasal Mücadele Örneği: Kadınlar Halk Fırkası. *Toplumsal Tarih Dergisi*, S.291,78-87.
- Yellice, G .(2018). Erken Cumhuriyet Döneminde Türk Kadınının Modernleştirme Girişimleri, *Türk ve Dünya Basını (1926-1934). Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı*, 16(24), 368-321.
- Yıldırım, N. (1998). *Sağlık Alanında Türk Kadını*. İstanbul: Form Reklam Hizmetleri,
- Yıldırım, B. & Seyhan, S. (2015). 1914 Yılında Yayınlanan Kadın Gazetelerinden ‘Kadınlık’a göre Kadın. *İleti-ş-im Dergisi*(23), 40-65.
- Yiğit, A. & Tunçel, H. (2017). *Türkiye Coğrafyacı Biyografileri(1915-2015)*. Bilecik: Türk Coğrafya Kurumu Yayınları.
- Yıldız, H. (2015). *Türkiye’de Kadınların Siyasi Haklar Mücadelesi ve Nakiye Elgün*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Kadın Çalışmaları Anabilim Dalı, Ankara.
- Yıldız, M. (2018, Haziran 30). Türk Kadınının Siyasete Giriş Serüveninde Vakit Gazetesinin 1919’da Amerikan Kolejinde Yaptığı Röportajlar. *Takvim-i Vekayi*, 6, s. 1-8.
- Yılmaz, A. (2017, Aralık). Suat Derviş’in ‘Aksaray’dan Bir Perihan’ Adlı Romanına Dair Bazı Tespitler. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(2), 903-926.
- Yılmaz, İ. (2012). Osmanlı Kadın Tarihine İlişkin Birkaç Not. *Kadın Araştırmaları Dergisi*(10).61-81.
- Yüceer, S. (2008). Demokrasi Yolunda Önemli Bir Aşama: Türk Kadınına Siyasal. *Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(14),131-151.
- Yücer, N. (2010). *Cumhuriyet Dönemi’nde Köye Öğretmen Yetiştiren Kurumlar ve Eğitim Programlarının Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Eğitimin Sosyal ve Tarihi Temelleri Programı, Ankara.
- Yürüt, B. (2017, Aralık- Ocak). Tanzimat Sonrası Osmanlı Kadın Hareketi ve Hukuki Talepleri. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 30(133-2).
- Zihnioğlu Y. (2016). *Kadınsız İnkılap Nezihe Muhiddin, Kadınlar Halk Fırkası, Kadın Birliği*. İstanbul : Metis Yayınları.

EKLER

EK 1: Osmanlı Müdafaa-i Hukuk-u Nisvan Cemiyeti üyelerinin “*Osmanlı*” isimli Deperdussin uçağı önünde Ferid İbrahim Bey tarafından çekilen fotoğrafı (C4 Defence Dergisi: 121)

EK 2: Belkis Şevket Uçaktan inerken (C4 Defence: 125).

EK 3: Süreyya AĞAOĞLU (Alper ve Yıldırım, 2013: 55).

EK 4: “Naciye Akhüren bir tören sırasında” (GümüšoĖlu, 2001: 40).

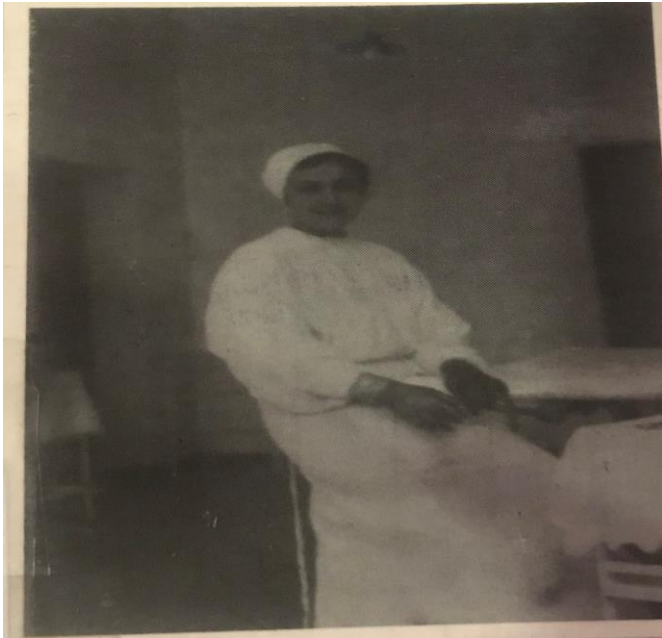
EK 5: Nezihe- Melek- Fitnat Özdil kardeşler bir kürek yarışı sırasında (Gümüőğlu, 2001: 187).

EK 6: Gül Esin “ilk kadın muhtar” (Benazus,2016: 222).

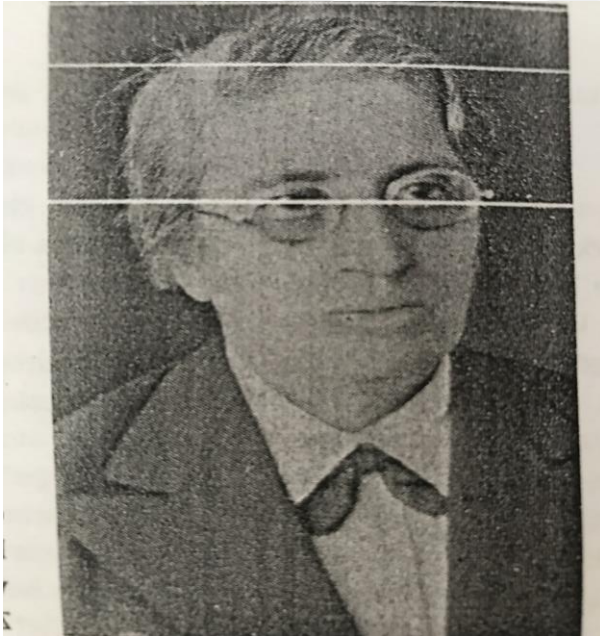
EK 7: 1936 yılında Atatürk ve Sabiha Gökçen bir otomobilde (Verel,2007: 239).

EK 8: Doktor Pakize İzzet Tarzı (Tarzı, 1992).

EK 9: Halet Çambel (en sağ) bir kazı çalışması sırasında arkadaşları ile birlikte(Özdoğan,2014: 38).

EK 10: Nakiye Elgün (Yacan,2018: 85)

EK 11: Jale İnan “*Troya*” kazıları sırasında(Başgelen,1998: 110).

EK 12: Nüzhet Gökdoğan (Şarman, 2016: 153).

EK 13: Jale İnan (Başgelen,1998: 107).

Kadın Gazetesi

Post. Kutusu İst. 791. Telefon: 52.163
YIL: 2 - SAYI: 63 - 10 Mayıs 1948 Pazartesi

Osman Kadınlar Osmaniye Millet Yarı...

Sahibi ve Başyazarı: İFFET HALİM ORUZ
Fiyat: 25 Kuruş

Amerikadan gemi satın alma işi

Yazan: Osman Milletvekili HASANE İLGAZ

21 olan 946. çarşamba günü büyük Millet Meclisi oturumu Amerikan satın alma gemileri alı bir sonuna ulaştı. Balanının cevap vermesi ile geçti. Bakanın konuşmasından hem milletvekilleri, ve hem de halk o kadar heyecanlıydı. Birçok meclis bir gün komisyona işi düşmüştü. Üzerinde düşünmek istedikleri şey komisyon içlerinden daha müberrirdir. Bir yakın buldıkları tanyan ve tanyanaya çalıştılar. Amerikan devletinin önüne Türk serf ve hayretini kırarak olayların komisi bir komiyon alma işi içinde daha fazla ilgilendirmektedir.

Gülakka her iki konu birbirinin içinde ve birbirini tamamlamaktadır. Bununla beraber birinin maddi, diğerinin manevi zararlarını bütün çabalarıyla Türk milletinin çekeceğine hiç şüphemiz yoktur.

Milletvekilleri arkadaşlarımızın bir haklılık, bir idaresizlik varsa bunların Türk milleti adına maddi ve manevi zararlarının bir an evvel önlenmesi düşüncesiyle yüksek meclise verdikleri takdir halk efkara ve hükümete görmüş olduğu hizmet haklarından pek değerlidir.

Sayın bakanın bir buçuk saat süren konuşması vesikaların okuması hükümetçe yapılacak bütün işlerin yapıldığı kanaatini Büyük meclise vermiş oldu. Bu izahat dinlerken kulübümüzün burkulmamasına imkan yok. Düşünüyoruz. Tâ okyanusların ortasında dünya tezgahları durmadan gemi, lokomotif, ray ve çivilili malzemeyi hattâ serit halinde yaparken bir küçük he-yetlerle alış veriş temine çalışıyor dedi koduları ise yalan veya yanlış olarak topraklarımızı kadeş geliyor. Kafalarımızı doluruyor. Gösterimizi karartıyor. kalbimizi heyecanlandırıyor.

Ya tahkikat neticesi müsibet çıkarsa bu yüzden milyonlara komisyoncu parası bu yoksul malyemizin sırtından bir başkasının cebine gidecek, alimleri dökmüden kazanılan bu paraları lükse gidilecek sefahet yapacak, ve Türk milleti hem maddi ve hem de manevi zararlara girecek.

Ve işte asıl ondan sonradır ki yıllarca ve hattâ yüzyıllarca bu olaylar hep çocuklarımız, torunlarımızın miras gibi götürülecek biz fani olan vücudumuzla dünya çikildimimiz, doğduğumuz, sonuçlarını çocuklarımız ve soyumuz çekecek.

(Devamı 2. nci sayfa)

Brezilya nektupları

Yazan: Lâmia Hırsçioğlu

Bugün de, Brezilya'nın büyük servet kaynağı olan emenlerin, bahsetmekte, nektubuna, banyoym.

Burada çözülmüş çim (Pitüatro) çapları var ki bu da meşketlerde görmedim. Emen Ada şam lar bulundugu gibi bideki kal-miyelere benzeyen ağaçlar da çoktur. Grevde çok yüksek; dal-larının ucuna dökürlü yaprak-larıyla, adeta bir demet yel-linde, çok dehorat çam orman-ğızeldir. Bu ağaçları Arjantiu, ve Avrupa'ya çok ihdiyorlar-mış. Hele muhtef palmiyeler, irili ufaklı kaktüslarına muz için ümit ve şük kaynağı de-ğil.

(Devamı 5 inci sayfa)

Din meselesi

Yazan: Halide Nureti Zorlutuna

Ben, oldum olası... imanı ve dinde bir insanımdır.

Dindarlığın salgın bir moda ol-duğu, dindarlığın bir suç gü-lün, dindarlığın devirlerde çok ge-niş, Lâykıllığı dindarlık mülta-riya alması olan sapkınların alay-berdini.

Ulu Tanrıya bin şükür, bugün-mün münaveve gençleri - yahut bu-kunların ekseriyeti - artık bu de-ğilimdir; en mükemmel din o-lan dinimizle saygı gösteriyorlar; öğrenmek, bilmek, inanmak ay-şıkleye yapıyorlar!

Bu yüzden duymakta oldu-ğum sevinç eidden pek büyüktür. Çünkü, diniz, imansız bir gençliğin; bir milletin geleceği için ümit ve şük kaynağı de-ğil.

(Devamı 5 inci sayfa)

TÜRK KADIN DEĞERLERİMİZ

Halide Nureti Zorlutuna

PIYANO KONSEKİ

Sanatkarın. Verda Un (Yazın 4 üncü sayfa)

Kıymetli sanatkar Akile Artun konseri

İstanbul Konservatuarının müzika ve kıymetli sanatkarı Akile Artun şehir dışına çıkıp-çıkıp müzika, en muvaffak icretlerinden birini daha ver-di. Hayranları salona hınca-hung doldurmuştu. Üzün zamandan-beri bu benzerin bu konser, bi-rçok bir a'lık ve zevk içinde dinleyicilerin sürekli alkışları ile bitti.

Sanatının şahkasına doğru giden kurvetli adamları ilerleyen Akile Artun'a candan tebrik ede-riz.

(Devamı 6 nci sayfa)

Rio'da Peşe Qu itandinha eteli

1946-47 Avrupasından İntibalar

Yazan: Lâmia Onat

Robert Taylor ve eşi Barbara Stanwick Cames'da bulundukları sırada

XXIV

Parisin kağından kurtulmak için, birkaç günlük tatil Cole d'Azur'de geçirmeye karar ver-miştik. Tren, cenup sahiline gi-den yolun ortalarına geldiği za-man saatlerle devam eden bir mmtakanın karla örtülü oldu-ğunu gördük. Karın yağın bir az nezemizi kaçırmıştı. Bu soğuk iklimden sonra, bir kaç saat içinde bahar mevsimine kavuş-mak elbette imkânımız olundu. Fakat Marsilyada kapalı ve bu-lutlu olan hava, Cannes'a yak-lastıkça ilikliğim hissetirmeğe başladı. İstasyonda trenin in-dikten sonra da bambaşka bir atmosfer içinde bulunduğumuzu kabul etmekte gecikmedik.

Cote d'Azur'un bende ki umu-ni intibahı gayle; İstanbul A-nadolulu sahilinde, ada ve boğazın n bakımı, en yeşil ve en çiçek-

Monte-Carlo

Lady Kelly'nin Yeni bir konferansı

(Geçen sayıdan devam)

Geçen sene burada Şahhat Ve-kâletinin himayesi altında tertip-nemen ve Doktor Kadri Olman lütfen kendi gençliğini olduğu çok enteresan bir sergi göster-miştim. Bu sergide teşhir edilen re-simler sayesinde Türkiye'deki ka-dınlar gıda maddelerinin hakiki kıymetlerini öğrenerek çocukları-nı ve eşlerini ona göre besleyecek-lerdi. Meselâ muhtelif sebzele-rin kalori miktarlarını, bir insanın günde ne kadar süt içmesi ne ka-dar peynir vassure yemesi icap et-tiğini öğrenmişlerdi. İngilterede de bu hususlarda bilgi edinmek ihtiyacındayız. İkinci Cihan Harbi arasında yalnız fakirlik sebebi-le değil, tembellik ve gıdaların haki-ki değerleri hususundaki bilgiz-lik yüzünden halk çok fena bes-lenemekteydi. Fakir halkın çoğu birkaç çörek, çay, balık ve patates kızsartması gibi gıdalarla iktifa et-

(Devamı 7 nci sayfa)

Kadın Gazetesi

Post. Kutusu İst. 791 Telefon: 52.163

YIL: 2— SAYI: 64— 17 Mayıs 1948 Pazartesi

Üstün Kadınlık Üstün Millet Yarata.

Sahibi ve Başyazarı: İFFET HALİM ORUZ

Fiyatı: 25 Kuruş

Gençlik

Yazar: Şükufe Nihal

"Gençler, bütün ümidli vatan şimdi sizdedir!.."
T. F.

Yasama, büyük şairimiz Tevfik Fikret'in bir mısraıyla başlayalım. O, bir büyük şair olduğu kadar bir büyük insanıdır. Bir büyük vatanseverdir. Bütün düşüncesiyle, bütün kalbiyle bu millete, bu milletin gençlerine bağlıdır. Gençliği yükselmis görmek; bu yurdun ufuklarını yıldızlar, güneşler gibi aydınlatır görmek onun en samimi ülküsüdür.

Ben de onun büyük ruhundan feyiz alan bir vatanşair olarak bütün ömrümce yurdumun çocuklarını düşündüm ve bir gün ellerine bırakacağımı sevgili vatan toprağını layık olduğu yüceliğe erdirmeleri için onların bu vatana layık olarak yetişmeleri gerektiğine inandım.

Gençlik bir milletin en kuvvetli dayanacağıdır. Ne kadar değerli, ne kadar fedakâr ne kadar vatan yolunda kendini harcar olursa olsun; evvelkiler, ideallerini yaparak bir gün dünyadan göçüp gideceklerdir. Vatan toprağı gelecektir. Onlar bu kutlu armağanı incitip sarsmadan, kırıp dağıtmadan taşımasını bilmelidirler. Eline böyle bir emanet alan gençlik, ona ruhunun ışığı nisbetinde aydın, mutlu bir gelecek sağlayacaktır. Onu, daha öncekilerin ulaştıramadığı bir yüceliğe erdirmek yollarını arayacak, çıkmekten, çürümekten korunmak, temellerine yeni yeni harçlar döşemek için kendi varlığını harcamayı öğrenecektir.

Zaman yürüyor. Durmadan, dinlenmeden... Zaman koşuyor, hayır, zaman uçuyor!.. Dünyamız artık uçarak yaşıyor. Sevgili yurdumuzu bu uçan zamanın ve dünyanın göklerinde geri bırakmaya hangi Türk gencinin gönlü razı olur?

Altın değerindeki toprağımıza altından kanadılar tıknak, hepimizin en kutlu aşkıdır.

Kahraman atalarımız, bize, hiç bir zaman ufukunda güneş kararmayan; yüzyıllar boyunca yeryüzüne ışık salan bir yurt bıraktı. Bugünkü gençliğin de geleceklere onu daha parlak, bütün gölgelerden temizlemiş olarak bırakmasını bekliyoruz.

Bütün tarihin dilinde şu idgamlar vardır:

Türk gibi mert, Türk gibi yılmaz, Türk gibi fedakâr, Türk gibi sağlam!

Türk genç; arkına mahsus olan bu meşyetleri öyle bir yüceliğe çıkar ki dünya milletleri bize yetişmesinler ve biz seninle övünelim!..

19 MAYIS

Yazar: Sema Kümrüoğlu

27 yıl evvel bugün, büyük, vatan evladı Mustafa Kemal, sarımsa şir irade, epiz bu insan ile Samanına ayak basmış buluyor "Tam üç buçuk yıl süren bu Türk imtihanı ve Türk muahedesi gibi, dünya-arabi karşısında şimşikimizi ıpat eden mucizeler yaşıtarken Asya müstesla bir yıkma.. onları yerine daha iyisini daha mükemmelini koy-

(Devamı 2 nci sayfa)

Sınırlarımızın
toprağını
Milli Şer'e
ulaştıran
kahraman
Türk gençliği

Cocuk mahkemeleri

Yazar: Havne Iğaz
Çorum Milletvekili

Önünde on yıl evvel Giresun'da çıkan (Ağın) gazeteleri duruyor. O zaman bu gazeteyle memleket davalarını diğer yazar arkadaşlarını gibi ben de müdafaya çalışırdım. 2 haziran 1938 perşembe günü nüshasında (Cumhuriyetten sonra çocuk işi ve dilekleri) baş-

(Devamı 2 nci sayfa)

TURK KADIN DEGERLERIMIZ

* Avukat Süreyya Ağaoğlu

Anabeyanda doğmuş. İstanbulda, Beşiktaş ilçesinde orta liseyi yapmıştır. Diğer iki arkadaşı Melih ve Bedi ile birlikte, İstanbul Hukuk Fakültesine yazılan ilk kadın öğrenciler ve 1928 senesinde Ankara Barosuna kaydedilen ilk kadın avukatlar. 1931 senesinden beri İstanbul'daki yazarlıkta Hukuk işleri ile meşgul olmaktadır. Diyet sendikasıdır. Londra'da Türk hukuku hakkında tebliğlerde bulunmak üzere, bir yazhane açmış bulunuyor ve seminerler vermektedir. Her senenin bir kaç ayını orada geçirmektedir.

Akile Artun ve talebeleri

(Yazın 6 ncı sayfa)

Siyasi muhalefet ve tenkitler

Yazar: Lâmia Onat

Son seneler zarfında umumi efkârda tebellür etmeğe bağlayan siyasi düşüncelerin ve bu yoldaki gelişmelerin kadınlık zümresi üzerinde de bir tesir ve tepki uyandırmış olmasından şüphelenmek mümkündür. İşte ben bu satırları, o hissiyata tercüman olmak istediğim kadar, nihayet bir vatandaş sıfatıyla de kendi kanaat ve görüşümü ifade etmeğe çalışacağım.

Bu mevzuada konuşmak ihtiyacını ilk defa Pariste iken duymuştum. Türkiye'ye ait haberleri sabırsızlıkla beklediğim ve memleket hasretini en çok duyduğumuz günlerdeydi. Fransanın yaşadığı kötü devre bir kâbus gibi bizi de rahatsız ediyordu. İş terkedilen eller silâha sarılmaya hazır bir vaziyette bekliyor. Yağsız, unsuz, pırılzsız kalan mideler buğdaydan başka her madde ile imal edildiğini anlatan bir ekmekle açlığını gider-

Daha sonraları demokrat partinin, hücum ve isyanlarını ken-

yordu. O zaman fırından ekmek almaya giden bir ecnebiye, skuntı içinde bulunan Fransız kadını "Burada ne duruyorsunuz, karninizi doymak için memleketinize gidiniz." diye haykırıyordu. Milli her bayramdan faydalanan komünist partisi mensupları ellerinde bayraklar ve levhalarla büyük meydanlarda mitingler yapıyor ve her köşe başı bir Fransız polisi tarafından bekleniyordu. İşte tam bu sıralarda elimize geçen bazı gazetelerden Türkiye'de demokrat partinin, Halk partisine karşı şiddetli hücumlara geçtiğini öğrendik. Bu mücadele, her türlü buhranın potasında kaynayan bir Avrupa yanında, yersiz ve zamansız bir geçimsizlik hali idi.

(Devamı 3 üncü sayfa)

di bünyesine yönelttiğini görüyoruz. Esaslı ve ince bir tetkike tâbi tutmaktan uzak kaldığımız bu çekişmenin iç yüzünü, daha doğrusu sebeb olarak ortaya döşen sayıların mahiyetini ne sormuş ve ne de öğrenmiş değiliz. Hakikat şu ki, bir aralık sü-künet bulduğu zannedilen bu kaynaşmanın, zaman zaman lâv sağan yanar dağlar gibi dışarıya akıslar verdiğini müşahade ediyoruz.

Yakın ve uzak tarihimize göz gezdirecek olursak en müsbit ve verimli hareketlerin kudretli ve nüfuzlu sefferini etrafında halkalandığımız devrelere rastladığımızı görürüz. Yani Türk milletinin yaratılışı bir zümreden fazla kahraman tanınan ve inanılan bir şefe bağlanmağa çok daha müsaittir. Böyle olduğu içindir ki, Cumhuriyet devrinde kurulu-yu yakın zamana kadar devam

İç varlığımız

Yazar: Fitnat Akkay

Karşımıza ilk çıkan insanın, evvelâ üstüne baktı, boyuna bosuna, hele biz kadınlara her şeyden önce tuvaletine— bakarız. Bu insan ile biraz konuşmaya başlayınca, derhal gözlerimizi, gözlerine dikeriz, sanki o sihirli pencereden iç varlığını, görmeye, öğrenmeye çalışırız.

Hattâ bu ilk görüşmede, fazla bir malûmata sahip olmadan bazı hükümler bile verilir. Ne gariptir ki ilk görüşte verilen bu kararlar çok kere hakikatın da kendisidir. (Bir kadının cazibesi tuvaletinden ziyade, ruhunun aynası olan gözlerindedir) diyenler her halde fazla mübâlağa etmiyorlar.

Temiz ve berrak kaynaklardan süzülüp gelen sular nasıl ayna kadar parlaksa, yüksek bir şuur ve viedandan gelen ruh parıltıları da, göz bebeklerinde el-

(Devamı 7 nci sayfa)

EK 16: Kadın Gazetesi 1 Mart 1948

